

AUREL DRAGOȘ

AREALUL INEU REPERE ISTORICE

Editura

Gutenberg Univers

ARAD - ROMÂNIA 2021

Aurel Dragoș

Arealul Ineu
Repere Istorice

Editura Gutenberg Univers
Arad 2021

Lucrarea a fost editată cu sprijinul Consiliului Local și al Primăriei orașului Ineu.

(loc de sigiliu)

Tehnoredactare: Teodor Aurelian Dragoș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DRAGOS, AUREL

**Arealul Ineu : repere istorice / Aurel Dragoș. - Arad : Gutenberg
Univers, 2021**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-675-305-0

94

Notă : Toate drepturile asupra ediției aparțin autorului.
Reproducerea parțială sau pe suport electronic, este interzisă fără acordul prealabil al autorului, în conformitate cu prevederile Legii dreptului de autor.

Tipărit la Tipografia Gutenberg
310158 - Arad, Calea Victoriei Nr. 41
Tel.: 0257 254 330, Fax: 0257 254 339
E-mail: dtp@gutenbergarad.ro
www.gutenbergarad.ro

Cuvânt înainte

Autorul acestei lucrări monografice – îi putem spune și așa – dl. Aurel Dragoș, ne surprinde prin multitudinea temelor și subiectelor puse în discuție.

În fapt avem în față o suită de repere istorice, cum precizează și autorul, care ne fac mândri că ne-am născut și trăim în acest Areal cu o istorie bogată.

Este a șaptea carte scrisă de autor, și fiecare tratează istoria acestor locuri.

Dincolo de aprecierile noastre, lucrările poartă și ele o parte a sufletului autorului, o muncă de culegere a informațiilor din documentele Arhivelor, iar punerea în pagină necesită timp și reflexie. Pot afirma că lucrarea ne prezintă documente în premieră, pentru ca noi să înțelegem istoria acestor locuri.

Îi mulțumesc d-lui. Aurel Dragoș și în numele celor ce veți citi aceste pagini de istorie, pentru efortul și sacrificiile făcute, pentru a scoate la lumină tematici peste care s-a trecut cu ușurință.

Primar,
Călin Ilie Abrudan

În loc de introducere

Stimate cititorule! Am reunit materialele publicate în revista Analele Aradului, ziare și volume ale Administrației Arădene, într-o carte, care să fie la îndemâna cititorului sau istoricilor, iar după lecturarea ei să puteți murmura în gând sau afirma cu tărie: „Carte frumoasă cinstei cui te-a scris”.

Temele, subiectele, așternute pe coala albă, sunt scrise în urma cercetării documentelor din Arhive și la lume date. Sunt pagini de istorie care nu au fost cercetate și puse în evidență. Ele nu sunt exhaustive, sunt la îndemână și pot fi completate.

Ce sunt sau ce se vor, aceste materiale publicate în această lucrare? Sunt gândite ca prolegomene la propriile tomuri tipărite, care aduc lumină în istoria Arealului Ineu și totodată pot fi sursa de accesare și prelucrare a Istoriei Ineului.

Ineu februarie 2020

Aurel Dragoș

CAPITOLUL I

FILE DE ISTORIE

MIT, LEGENDĂ ȘI ISTORIE PE VALEA CRIȘULUI ALB

Doresc să aprofundez în fapt – tematica celei de-a XI – a Sesiune de Comunicări Științifice: „Mit legendă și istorie” pe văile Crișurilor, ce a avut loc în Cetatea Ineu la începutul lunii octombrie, ziua 3, anul 2014.

Călătoria mea – vă invit și pe dumneavoastră să mă însoțiți – începe din localitatea și Cetatea Ineu, continuând să urcăm valea Crișului Alb, privind cu atenție în stânga și în dreapta spre dealurile piemontane, pentru ca - de la Buteni – în amonte 2,5 km – să fim străjuți în periplul nostru, de munții Zărandului (în sensul de urcare) în dreapta și munții Codru-Moma în stânga.

Revenim la Ineu. Localitatea Ineu și Cetatea Ineu a fost punctul strategic pentru afluirea către izvoarele Crișului Alb , Gura Barza și zăcămintele de aur existente în acel areal, a tuturor stăpânilor, indiferent cărei civilizații au aparținut.

Localitatea Ineu, ca și întreaga vale a Crișului Alb, rămân un teren bogat și în mărturii arhitecturale, nu numai istorice, ce merită a fi studiate.

Mitul poartă la originea sa un sâmbure de adevăr, o realitate a acelei vremi, devenit peste generații o povestire fantastică, izvorâtă din credințele colectivității umane a aceluși areal. Miturile s-au transmis prin memoria colectivă și fac parte din cultura popoarelor.

Legenda este acea povestire – a populației din arealul căruia îi aparțin – în care se îmbină realitatea cu fabulosul, în care sunt evocate faptele unor eroi. Prin acele povestiri, personajele lor au devenit cunoscute, au devenit celebri sau au intrat în legenda locului. Legenda, prin povestea ei, este învățătoare și educativă pentru generațiile foste și viitoare. Modul de receptare a trecutului poporului român prin mit și legendă, ține de spiritualitatea românească.

Memoria colectivă se materializează în mituri, legende, în proverbe, ritualuri de trecere, descântece, în sacralitatea colindelor, în tâlcul snoavelor, în cântece și bocete, în puterea obiceiurilor, a descifrării fenomenelor astrale, în creație și devenirea (de după).

Pentru înțelegerea ființială a existenței noastre în arealul Văii Crișului Alb, aleg memoria colectivă și istoria faptică, unde evenimentele istorice sunt relatate și transmise de la o generație la alta, printr-o descriere cuprinzătoare și explicită, păstrate cu înțelepciune în mituri și legende.

Mitul că legiunile romane au ajuns pe malurile Crișului Alb, la Ineu, este o realitate. Cetatea Ineu încă ființează pe ruinele vechiului castru roman.

În anul 1835 încep lucrările de regularizare a albiei Crișului Alb. În dreptul localității Șicula au fost descoperite monede romane (denari republicani).

În lunga sa istorie, Cetatea Ineu s-a contopit cu viața localnicilor, iar urmările vicisitudinilor istoriei, s-au răsfrânt deopotrivă asupra Cetății și a vieții localnicilor.

Pentru cei interesați și dornici să afle istoria Cetății Ineului, îi rog să lectureze cartea d-nei prof. Doina Chiș: „Ineu itinerar sentimental în imagini și documente”.

Ne urmăm calea în amonte. Ajungem în localitatea Bârsa (Bersza), atestată la 1489, așezată sub piemontul Cuiedului. Aici, la locul numit Inic (de la valea Inicului), a fost găsit un tezaur consistent, din care se cunosc 18 denari romani republicani din perioada anilor 149-148 î.H, după Marki S. Tot el ne spune că s-ar fi găsit peste 1000 de monede romane. Câte monede au fost găsite nu se va ști niciodată. Descoperirea a fost făcută în luna septembrie a anului 1862, în vatra văii „Inicu”, așa cum este consemnată de o corespondență a ziarului român „Concordia” din Pesta.

Un alt tezaur, unul din cele mai bogate în monede dacice, este cel de la Șilindia, la o depărtare de 10 km de Bârsa (în linie dreaptă). Descoperirea a fost făcută în iulie 1967 de către un tractorist, în campania arăturilor de vară. Tezaurul însumează 729 monede de argint, copii după tetradrahmele grecești, 644 monede au fost depuse la Muzeul Județean Arad, iar 85 la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea.

Ce ne demonstrează găsirea acestui tezaur? Aceste locuri nu au fost locuite? Nu a existat activitate umană? Cineva, probabil că asta a dorit și după cum aflăm din scrierile ultimilor zeci de ani, asta se dorește!

Următoarea localitate, Buteni, este atestată documentar la 1334. Ovidiu Someșan în monografia „De la Bucin la Buteni”, ne propune și susține cu argumente, localizarea cetății „Singidava”, la locul numit Sângioara, la ieșirea din Joia Mare, peste Criș, se poate vedea un deal mai aparte. La baza micului deal, Ovidiu Someșan, întâmplător a găsit doi denari republicani de argint, din perioada sec. I î.H.- sec. II era noastră. La 1873 – în perimetrul dealului Sângioara, s-au descoperit 12 tetradrahme.

Cum acest deal este înconjurat de teren agricol, tractoarele vechiului CAP Buteni, au arat cât de adânc au putut, iar când brazdele au fost întoarse, erau acoperite de cioburi de ceramică. Aceste dovezi materiale se găsesc la Muzeul Etnografic și de Istorie din Buteni.

Dacă de la Buteni o vom lua la dreapta pentru a vedea dealurile Chisindiei, aici vom avea alte dovezi ale vieții și activității pe aceste locuri. Triburile indo-europene, care în jurul anului 200 î. H., încep să se reverse peste Europa, ajung în sudul Greciei, la Micene, unde vor dezvolta renumita civilizație miceniană. Aici au fost descoperite așa-zisele morminte-cutie, care în limba greacă pot fi traduse prin „ciste”, la anul 1951. După anul 1800, morminte asemănătoare au fost semnalate în preajma satelor Văsoaia și Chsindia, pe dealul Topila¹, cu un veac și jumătate înainte de descoperirea de la Micene.

În 1349 familia Abraham avea patru mine de aur situate printre dealurile din apropierea Chisindiei. Un document din 1363 emis de regele Ludovic de Anjou (1342-1382), ne precizează prezența aurului în zona localității Chisindia. Chiar dacă galeriile lor s-au surpat, ele sunt acolo, sunt dovada materială, faptică.

Ne întoarcem la Buteni și vom continua drumul în amonte. Ne oprim în localitatea Almaș. Aici s-au găsit 200 tetradrahme la Almaș (copii) și cca 100 denari imperiali romani de argint. La Gurahonț: 600 denari republicani romani de argint din anul cca 27 î.H.²

Nu vom urca până la izvoarele râului Crișul Alb. E departe! În spațiu nu, dar în timp este foarte departe. Expoatările de aur de la Gura Barza se pierd în timp. Ajuns în acest punct, am o întrebare care nu se vrea retorică. De unde știau Romanii (Imperiul Roman) de bogățiile de aur din Dacia? Au făcut eforturi enorme – până la supunerea lui Decebal, dar aveau și certitudinea că odată cucerită Dacia, răsplata eforturilor va fi înmiiată.

Ne întoarcem, privind cu ochii minții spre dealurile ce curg din munții Codru-Moma, ceva mai departe, dar în zilele senine, aceste dealuri se observă începând de la Aldești și până la Ineu.

Ne oprim înainte de Buteni, peste Crișul Alb, se află localitatea Berindia, unde s-au descoperit urmele unei Cetăți Dacice, iar după retragerea arheologilor de la muzeul județean Oradea, situl istoric a intrat în uitare, iar lucrările agricole au reușit să acopere orice urmă.

Între localitățile Archiș – Groșeni – Bărzești, pe dealul Jidovina, s-au găsit obiecte de ceramică și unelte de gospodărie, ce vorbesc despre o veche locuire a dealului Jidovina. În tradiția locală cetatea străveche, a fost construită de „uriași”. Jidov = uriaș, iar jidovină înseamnă defileu, adâncitură, pante mari prăpstioase.³ Între satele Archiș și Groșeni se află

---

¹ O. Someșan, De la Bucin la Buteni, Arad 2005, Editura Gotenberg Univers, p. 32.

² Márki S., op. Cit. Vol. I, Arad 1892, p. 28.

³ E. Pădureanu, Așezarea fortificată de la Groșeni-Jidovină (jud. Arad), Arad, Revista Ziridava, nr. , p.17.

pusta Voivodești, unde a existat o localitate cu același nume. Locuitorii acestui sătuc au fost strămutați pe actuala vatră a satului Voivodeni (comuna Bârsa) de astăzi.

În aval de localitatea Mănerău, schimbăm ruta noastră spre localitatea Beliu, fostă reședință de plasă atât în perioada existenței comitatelor, cât și după Unirea de la 1918. Localitatea Beliu și suprafața teritorială a plasei, a fost granița de sud a comitatului Bihor, limita fiind localitatea Groși (Groșeni).

Ne continuăm drumul spre poalele munților Codru-Moma. Din Beliu, urmărim drumul la dreapta și ajungem în localitatea Comănești. Aici ne putem opri – dacă avem timp – să căutăm al doilea val de pământ roman – valul lui Traian. Este construit tot de romani. El pleacă de la Beiuș-Dumbrăvița – trecând peste munte – coboară pe lângă localitatea Botfei, Comănești, pe sub dealul Gălălău, Răpsig și continuă spre Iercoșeni, peste munte până în perimetrul localității Lipova.

Dacă vom urca dealul ce are baza în valea Beliu, format între valea Hășmaș și Valea Groși (Groșeni), pe coama lui, se mai pot identifica ruinele celui de-al treilea val Roman. Se pare că acest val roman cobora pe la Nermiș, apoi la Cărand, apropiindu-se de Sebiș, luând numele de Bălhrad (cetatea albă), probabil de la vechea denumire a localității Sebiș.

Înainte de a intra în localitatea Beliu – venind dinspre Cartierul Bocsig- Gară – pe partea stângă se vede o movilă. Arheologii nu s-au pronunțat unde ar fi localizată Cetatea Bellensis. Personal am stat de vorbă cu autoritățile comunei Beliu, iar ei erau foarte siguri că cetatea Bellensis este cea rămasă în memoria colectivă.

Odată ajunși în satul Comănești și o luăm spre stânga vom urca pe valea Botfeului, până în amonte de localitate, unde vom găsi o altă cetate dacică, cetatea Botfei.

Timpul este scurt și nu mai zăbovim. Destinația nu este cea finală și nici cea de pe urmă. Ajungem la localitatea Clit (cătunul Clit). Am greșit drumul? Putem descoperi într-un cătun uitat de lume, ascuns vederii, dar binecuvântat de Dumnezeu, pagini de istorie, legende, mituri? Răspunsul meu este DA! Argumente! Destule. Sunt născut în satul Clit, aici mi-am petrecut copilăria până la vârsta de 14 ani. Am plecat în lume, dar am rămas fără lumea copilăriei. Toate se întâmplă precum în viață.

Cu gândul și ochii minții ajungem repede pe vârful „Cornățel”, dealul Cetățele. Este un dâmb care depășește în înălțime toate dealurile învecinate sau chiar cele pe care le putem vedea la orizont. Este un punct de observație, având o strategie uluitoare, cu o vedere panoramică de

360°, spre cele patru puncte cardinale. Acest vârf niciodată nu se știe să fi fost împădurit. Este golaș, iar dintre ierburile de munte, apar colțurile de stâncă tocite de intemperiiile vremii și a vremurilor.

În anul 1599, Mihai Viteazu și-a instalat tabăra pe acest vârf, înainte de a cuceri Cetatea Ineu. Nu vă împacientați, nu fabulez. Legenda prinde viață. Înainte de sosirea domnului Mihai Viteazu – taman la Clit – voievodul de Clit – Mircea, împreună cu voievodul de Botfei și voievodul de Hășmaș, au depus o scrisoare care a fost transmisă Comitelui de Bihor, prin voievodul de Beliu care administra plasa Beliu, în care semnatarii refuzau să se mai supună ordinelor venite de la Bihor, spunând răspicat că se vor supune numai ordinului căpitanului lor, adică domnitorul Mihai Viteazu.

De unde se cunoșteau acești voievozi cu domnul Mihai Viteazu? În urmă cu trei ani aceștia luptaseră în bătălia de la Călugăreni (1596), alături de domnitor, așa că Mihai Viteazu avea toate datele despre drumul ce-l avea de parcurs până la locul ferit de ochii iscoditori, de unde să pornească asaltul asupra Cetății Ineu.

Legenda este mult prea frumoasă ca să fie adevărată? Întrebarea este greșită. Realitatea, viața din acel an 1599, și întâmplările petrecute, trec dincolo de fabulos.

Mergem în timp, până la anul 100 î.e.n. pe gurețul Negrilor, perpendicular pe gurețul Cetățele, despărțite de „Păraie”, așa se cheamă locul dintre gurețe care adună apele de la trei pâraieșe dintre gurețe. Din acest loc putem alege să urcăm până pe dâmbul gurețului Negrilor, unde în 1968, la insistențele tânărului student Florian Dudaș, pe lângă profesorul Sever Dumitrașcu, în vara aceluiași an s-au făcut săpături arheologice de specialitate.

În studiul publicat în 1971, aflăm concluzia. Da, aici a existat o cetate dacică, construită în sec I î.e.n - sec. I era noastră. Mitul că aici au locuit, au trăit acei oameni negri sau tuciurii, mult mai înalți decât statutul obișnuit al omului, transmis prin memoria colectivă, a devenit realitate.

Săpăturile arheologice confirmă existența vieții în cetatea de pe gurețul negrilor. Coroborez memoria colectivă, transmisă oral, de la cele două cetăți Clit și Jidovina, care mă îndrituiesc să afirm că au fost construite și locuite de „uriași”. Săpăturile au mai scos la iveală ceramică cu influențe dacice, rășnițe stelare (trei la număr), inclusiv denari republicani romani.

Eu am încercat - în scurta expunere - să prezint fapte și evenimente istorice a căror realitate și permanență în istoria noastră, nu pot fi puse la index. Atestarea locurilor cetăților și mai ales a punctelor

geografice unde au fost descoperite, spune multe despre organizarea populației trăitoare în acest areal, rezultată din întâlnirea a două civilizații și culturi, dacică și romană.

Legende păstrate în memoria colectivă, nu sunt simple fabulații, faptele și evenimentele au existat, iar povestea a avut și are darul de a le îmbrăca într-o aură de mister, în care doar partea frumoasă a evenimentului este prezentată.

Faptul că sunt voci singulare cu mare autoritate și susținere, dar nu la specialiști – aici mă refer la istorici – îmi lasă un gust amar, un sentiment de tristețe, gândindu-mă la deserviciile aduse nu unei terțe persoane, ci unui întreg popor, din rândurile căruia s-a ridicat, a fost scolarit, educat, pentru ca după o perioadă de recunoaștere a istoriei neamului din care provine, să-i fie lehamite de națiunea sa, de istoria poporului. A mușcat mâna care i-a fost întinsă pentru „30 de arginți”. Miturile și legendele poporului român sunt parte ale istoriei, culturii și civilizației acestui popor. Istoria nu a redus-o nimeni la mit și legendă și nici nu a fost scrisă sub această formă. Este adevărat că fiecare stăpân – partid, clasă politică, imperiu – și-au prezentat propria variantă istorică, dar nu au șters istoria poporului român printr-o trăsătură de condei.

Nu vreau să răspund cuiva anume, dar a nu mai avea genii, istorici recunoscuți în lumea întreagă, filozofi și scriitori, care toți au creat opere – și ce opere geniale – toate să stea sub imperiul miticului, a legendelor, inspirați de spațiul mioritic, fără să fie călăuziți de principiile istoriografiei sec. XXI, este dincolo de puterea mea de înțelegere. Aș adăuga doar ultimul vers din „Elegia lui Goldsmith”: „Câinele fu cel care muri”. (Câinele își mușcă stăpânul, după ce ani de zile l-a slujit cu credință, dar spre mirarea tuturor, nu moare stăpânul, ci câinele.)

Revin la subiectul acestei comunicări. Viață – pe valea Crișului Alb – a existat din timpuri imemorabile. Urmele lăsate de stră-strămoșii noștri, s-au găsit și se vor mai descoperi, nu înscrise în pergamente (s-ar putea în arhivele Vaticanului), ci dăltuite în piatră, lut, bronz, fier, în sângele vărsat și oasele îngropate în glia care i-a fost casă și masă, fără să-i fie oferită de nu știu cine. Se uită că strămoșii noștri lucrau și cultivau pământul, cu mult timp înainte de sosirea triburilor migratoare.

Am o întrebare. Istoriografia, prin datele furnizate ca atestare documentară a localităților, este veridică? Le accept cu relativitate. Întrădevar, de la data atestării documentare a unei așezări, putem afla desfășurarea și înrâurirea evenimentelor istorice în legătură cu dezvoltarea socială și economică a localităților. Până la atestarea documentară, în acele locuri nu a existat viață? Ba da. Acele comunități au avut o organizare administrativă foarte bine definită.

Reiau ideea de la începutul acestui expozeu. Memoria colectivă și istoria faptică le găsesc mult mai explicite și cuprinzătoare pentru înțelegerea ființială a existenței noastre ca neam și popor.

Încerc să închei alocuțiunea mea referindu-mă la câteva momente din istoria medievală, capitalistă și modernă a Transilvaniei, dar și a României reîntregite.

Ministrul german Scmerling spunea la 1863 că: „frumoasa țară (Ardealul) are să vadă în faptă ce vor să zică a ținea la imperiu...” ce înseamnă să aibă încredere în vorbele dulci ale împăratului Francisc Iosif.

Trăitorii acelor vremuri au văzut ce înseamnă în faptă (nu vorbă), a ținea la un imperiu, iar noi cei de azi am luat cunoștință despre ceea ce a fost, bătăliile duse de ei, așa cum le-a consemnat istoria.⁴

Imperiul habsburgic s-a zdruncinat din temelii și a urmat cel german, e drept de scurtă durată, dar iarăși ne-am ținut de un imperiu și am fost aruncați după „Cortina de fier”, pentru jumătate de secol.

Am fost părtași la acel decembrie `89, aclamat de unii, batjocorit de alții, cu drepturi pentru cei cu certificate de revoluționar și impozite pentru talpa țării. “Revoluția” făcută de poporul român nu a fost în slujba binelui națiunii române, demnitatea poporului român a fost încă odată călcată în picioare. Am trăit o mare dezamăgire!

Ne-am aruncat în brațele altui imperiu, cu surle și trâmbițe, minșind poporul cu televizorul. Ce a urmat? O simțim pe pielea noastră, a celor mulți și țărani.

Niciodată nu cred că au fost mai adevărate cuvintele lui Cesare di Borgia, ales papă exclamă: “Acum că Dumnezeu ne-a făcut papă, trebuie să ne grăbim a profita”. Să ne grăbim, cuvinte care cuprind disperarea pe care viața sau votul nostru, i-a copleșit pe cei aleși, iar din funcțiile și rangul pe care îl ocupă se grăbesc să-și asigure viitorul pentru multe generații.

La momentul limitei, când muzica se va opri și se va așterne liniștea, din această tăcere mărturisesc o întreită credință: în Dumnezeuire, în profesia, puterea și putința dvs. domnilor istorici, de a aduce la lumină istoria reală a acestui popor, cu umanitate și fermitate, și, mai cred în perenitatea neamului românesc.

Ineu, nov. 2014

Aurel Dragoș

---

⁴ Dragoș Aurel, Oameni, destine, eroi , Arad 2014, p. 43.

CANALUL MORILOR, ram industrial al județului Arad

Istoric

A face vorbire despre o realizare monumentală –pentru acele vremuri-, este o mândrie și o responsabilitate, pe care autorul și le asumă. Canalul Morilor din județul Arad este o construcție hidrotehnică UNICAT în România și Europa, care își are izvorul în locul numit Zugău-Buteni, pe malul stâng al râului Crișul Alb, locul unde apele învolburate ale Crișului scapă din strânsoarea Munților Zărandului la sud, iar la nord Codru Moma. Apele râului se liniștesc, curgerea este domoală, iar multele meandre ale albiei Crișului încetinesc viteza de curgere.

Linia Canalului Morilor „curge” aproape paralel cu Crișul Alb, formând un „S” foarte alungit, pentru a reintra în albia Crișului deasupra localității Vărșand, după un parcurs de 92 km, numai în arealul județului Arad.

În cei peste 180 de ani, existența Canalului Morilor a fost pusă de multe ori la încercări ale naturii sau umane. În tăcerea lui, a continuat să-și poarte povara, „fără greve”, mai răbufnind din când în când, în anii cu precipitații mari.

Planul tehnic, numărul morilor ce trebuiau construite, contribuția bănească (cheia de proporționalitate), altfel spus „*Conceperea*”, Canalului Morilor, a avut loc în zilele de 27-30 iunie 1833, perioadă în care s-au desfășurat lucrările Adunării Generale a Domnilor de Pământ care au semnat și parafat Actul Fundamental- Actul de Naștere- al Canalului Morilor. „**Contractul de Asociere a Acționarilor încheiat în legătură cu Canalul de Moară coborâtor din Crișul Alb, tras în Comitatul Nobiliar Arad**”, este legământul confirmat prin „*subscrierile mânei noastre și sigiliul (sângele) viu al nostru*”, respectiv al Domnilor de Pământ, membri cu drepturi depline ai Societății Asociaționiste nou creată.

Priza de captare Zugău - Buteni

În primăvara anului 1834 încep lucrările de construcție la albia Canalului, a împărțitorului de apă și a primelor mori de pe linia Canalului. Marki S. continuă : „*la Buteni, în luna mai 1834 a început construcția distribuitorului apei, cu un gât de trunchi de Canal și un Canal*”. (Marki S./op.cit.vol.II, p.37).

Autorul la Priza de captare a apei

Botezul Canalului are loc în anul 1836, iulie, 9. La Priza de Captare a apei din Crișul Alb de la Zugău-Buteni, sunt ridicate stăvilarele, iar Canalul va primi un debit de apă de 2,5 mc/s, cantitate care va pune în mișcare roțile cu zbaturi, ale primelor trei mori: Buteni, Bârsa, Aldești.

A fost argumentul suprem, o demonstrație a științei aplicată la un proiect de o anvergură nemaicunoscută până la acea dată, care la trei ani de la semnarea actului fundamental, își etala fiabilitatea și utilitatea, scopul, rolul și funcționalitatea pentru care a fost construit.

Canalul Morilor va crește an de an, ajungând la plenitudinea maturității și a forței hidraulice, uimind lumea laică dar și științifică, prin ideile novatoare, concepția și transpunerea de pe planșă în teren. Aceasta se întâmpla la 5 nov. 1840, când apa din albia Canalului va curge gravitațional de la Priza de captare Zugău și până la Vârșand. Diferența de cădere a apei între cele două puncte extreme este de 50,99 m, cădere absolută.

Placa originală pusă pe clădirea prizei

Clinchetul clopoțelului de la coșul celor 13 Mori construite, se va auzi pentru o lungă perioadă de timp. Odată cu promulgarea Legii nr.119, publicată în M.O. nr.133 bis din 11 iunie 1948, Morile de pe linia Canalului, *trec, la data preluării lor în patrimoniul comunelor.*

După trecerea lor la un nou stăpân, fără legitimitate și fără răspundere, Morile își vor înceta activitatea rând pe rând.

Ca o ironie a sorții sau a încăpățănării de a se lua la trântă cu vremurile și personajele lor, Moara Buteni își pierde clopoțelul în august 2003. Se schimbase iarăși stăpânul.

Semnarea de către aceeași Domni de Pământ a Convenției (**Compromissum**), la 15 iulie 1842, a fost ca un corolar al legității, principiilor și regulilor ce vor sta la baza unei administrări responsabile și durabile a Canalului Morilor. Contractul de Asociere nu a acoperit –de jure- toate activitățile și acțiunile prezente și viitoare ale Asociației. A fost elaborat acest document -Convenția- în dorința de a completa golurile legice din Contractul de Asociere. Convenția vine și ne deschide fereastra spre o înțelegere mai exactă a locului și a Morii în patrimoniul Canalului.

Art.IV. ”... linia Canalului Morilor și Morile clădite de-a lungul lui, sunt considerate în chip de corp separat și avere distinctă de posesiunea averei”...

Iată punctele cardinale, datele de referință la care ne raportăm ori de câte ori vom vorbi despre însemnătatea, locul și rolul Canalului în viața localităților riverane din județul Arad.

An 1833, 27-30 iunie. Pertractarea și semnarea Contractului Asociaționist de către Domnii de Pământ.

An 1836, 9 iulie. Primele trei Mori încep să macine.

An 1840, 5 noiembrie. Apa preluată din Crișul Alb la Priza de la Zugău-Buteni, va uda malurile pe întreaga Linie a Canalului pe o distanță de 92 km.

An 1842, 15 iulie. Aceeași Domni de Pământ vor reconfirma legământul depus în 30 iunie 1833, și pe Convenția semnată în 15 iulie 1842, parte integrantă a Contractului de Asociere.

Cum în acest an 2016, Canalul Morilor împlinește 180 de ani de viață și curgere neîntreruptă, am publicat un Manifest, ”**2016-Anul Sărbătoririi Canalului Morilor**”. Încerc, dar nu singur, să trezesc interesul și cunoașterea importanței și istoricul Canalului în 18 decenii de funcționalitate cât și însemnătatea lui din punct de vedere economic și social pentru județul Arad. Canalul Morilor merită o nouă viață în empatie cu secolul XXI.

Rolul economic

Abia începute lucrările de săpare a liniei Canalului și la construcția Morilor, că, Palatinul Regatului Ungar, Iosif de Habsburg, decretează înființarea unui Minister al Industriei Morăritului (1834), sub directa sa coordonare, având în subordine toate morile din Regat.

Arhiducele Iosif de Habsburg a fost personajul providențial în realizarea acestei construcții hidrotehnice UNICAT. Este foarte adevărat că avea propriile interese economice în demersurile lui pe lângă Consiliul de Coroană de la Viena. Pe domeniul lui, ce se întindea de la Chișineu Criș la Grăniceri, au fost construite două mori , la Șiclău și la Nădab.

Palatinul a fost un **pionier** al modernizării agriculturii. Au fost introduse cele mai noi cuceriri ale științei agricole în agrotehnie și agrozootehnie, folosite în Europa de Vest: folosirea semințelor de calitate și productivitate mărită, aducerea de mașini și unelte agricole care erau performante la lucrările agricole. A fost promotorul dezvoltării sectorului zootehnic.

Costurile lucrărilor la construcția Canalului Morilor au făcut să circule anual în comitatul Arad, cca 100.000 florini de aur, în perioada

toamna anului 1833- noiembrie 1840. Suma este mare, gândindu-ne la valoarea florinului din acea perioadă, dar și la faptul că efortul financiar a fost susținut de proprietarii morilor semnatari ai Contractului de Asociere, fiind o lucrare privată, Statul imperial nu a investit nici măcar un florin.

Morile au măcinat, aproape în totalitatea lor, atât pentru populația din arealul unde au fost implementate (ridicate) cât și pentru Domnul de pământ, proprietarul morii.

Ele au devenit -în timp- adevărate unități integratoare. Pe lângă fiecare moară erau crescătorii de porci cu abatoare, un număr mare de cabaline folosite la lucrările agricole și nu numai, turme de oi și vaci de lapte, iar vițeii și carnea de porc erau valorificate pe piețele din Budapesta și Viena. Numai la ferma de porcine de la Moara Nădab se creșteau peste 12.000 de capete anual.

Menirea Morilor a fost măcinarea grâului și obținerea unei calități a făinii cât mai bună, superioară față de tot ce se găsea pe piață la acea vreme. Pentru proprietari, morile măcinau furajele necesare la hrana animalelor, de ordinul zecilor mii. Fiecare moară avea mai multe perechi de pietre de moară, fapt pentru care măcinișul grâului nu era întrerupt.

În bătălia cu Morile seci (molae siecae), morile hidraulice de pe Linia Canalului, au câștigat bătălia. Despre calitatea făinii, *-lang liszt-* au aflat și patiseriile din Paris, care se „băteau” pentru achiziționarea acestui produs, care le oferea patiserilor și patiseriilor șansa de a obține cele mai sofisticate produse.

Conscripțiile ungare, începând cu 1721, cât și istoricii maghiari, (Marki S, Gallacz J., Gaal J), consemnează dezastrele produse de viiturile mari de pe Crișul Alb, cam o dată la trei ani. Mai aflăm că în albia Crșului Alb, erau plantate mori -le putem spune mobile- pentru că ele puteau fi repede dezmembrate la creșterea nivelului apei din Crișul Alb și care satisfăceau necesitățile populației împreună cu cele stabile și ridicate pe pâraiele ce străbăteau satele. Numai că morile de pe Criș erau fixate pe un cadru de stobori masivi din lemn (pari) cât mai aproape de mal, care nu puteu fi scoși la viituri, iar pentru a avea apă la roata morii (cu zbaturi) în amonte se doborau copaci de pe malul Crișului, așezați într-o poziție oblică pentru a dirija apa din Criș la roata morii.

Consecințele? Pragurile de aducere a apei la roata morii și acele cadre solide de susținere a edificiului morii, la viituri pe Crișul Alb, formau adevărate baraje în calea apelor, iar terenurile agricole limitrofe Crișului care erau și cele mai productive - sufereau pagube mari în urma inundațiilor.

Așa s-a ajuns în timp la ideea săpării unui Canal și scoaterea tuturor morilor din albia Crișului Alb. Până în anul 1830 toate morile din albia Crișului au fost scoase în urma unui decret regal.

Rolul de apărare contra viiturilor de pe Crișul Alb prin construirea Canalului Morilor, este intrinsecă.

Un rol major pe care l-a avut dintotdeauna este acela de colector al apelor pluviale, ce se adună de pe pantele dealurilor piemontane începând de la Buteni și până la Mocrea (26 km), albia Canalului fiind săpată la poalele acestor dealuri.

Pe parcursul zonei de deal existau 15 pâraie, 5 lacuri și 25 deschideri, iar apa din Canal mâna roțile a 7 mori. (J. Gaal, vol.II, p.435,p.77)

Pe acest traseu, Buteni-Mocrea, Canalul colectează apele bazinelor hidrografice în suprafața de 122 km². Sunt pâraie care au bazine cu suprafațe relativ mari: Cleciova-29 km², Potoc-30 km², trei Holâmburi-18 km². Aceste pâraie deșeuzează în Canal la viituri debite solide importante. (Fl.D/p.77).

Pe parcursul zonei de câmpie au fost 15 deschideri, tăieturi în malul drept al Canalului, prin care apa în exces, era dirijată prin canale de fugă, înapoi în Crișul Alb. Se protejau în acest mod terenurile agricole limitrofe de inundații. Totodată volumul apei din Canal se menținea la cote care să asigure eliminarea apei moarte de sub roata morii.

Valea care adună cele mai mari debite din zona piemontană, este cea a Hodișului, care la precipitații mari, adună un volum de apă mai mare decât poate transporta Canalul Morilor.

Impedimentul major a fost rezolvat din punct de vedere tehnic, prin construirea unui sifon în albia Canalului – la Bârșa- la întâlnirea cu Valea Hodișului. Aceeași construcție tehnică a fost adoptată și la intersectarea Canalului cu Valea Cigherului și Canalul Matca (Seleuș-Canton).

După anii 50 (sec.XX) au mai fost realizate subtraversări ale liniei Canalului, din interese economice, la unele pâraie, care mai adună un volum mare de apă la precipitații abundente.

Un alt rol al Canalului a fost acela de a deseca terenuri agricole și a le reda agriculturii. Art. 12 din Actul fundamental stipulează: "Dacă acest Canal de moară ar urma să desece și să îmbunătățească un teren până acum acoperit cu apă, în virtutea acestui folos vor beneficia toți membrii acționari ai Asociației".

Funcția de colector al apelor provenite de la desecări în zona de jos (câmpie), este evidențiat de cele două canale, Budier și Pogancier-

foste ierugi- ale căror ape sunt vărsate în Canalul Morilor. Suprafața desecată se întinde pe circa 40.000 ha.

Utilizarea apei din Canal pentru irigații a început în anii 20 ai sec. XX, când au fost depuse primele solicitări pentru irigarea de loturi de pământ cultivate cu legume și zarzavat, la Bocsig. În anul 1930 sunt cereri, pentru irigarea grădinilor familiilor bulgare stabilite la Mocrea. De aici și numele „*roții bulgărești*” folosită la irigat.

Această funcție a Canalului Morilor va cunoaște o utilizare tot mai intensă în decursul anilor. Astăzi suprafețele cultivate cu legume și zarzavaturi ocupă aproape tot pământul agricol al arealului cuprins între malul drept al Canalului și Crișul Alb, începând din localitatea Aldești până la Mocrea.

Funcția de rezervor și alimentare continuă cu apă a pescăriilor amenajate de-a lungul liniei Canalului, începe în 1935 la Seleuș, odată cu pescăria lui Gheorghe Dumitru din Pâncota, în suprafață de 33 jug. cad.

Până în anul 1940 au fost amenajate alte două luciuri de apă(pescării) în hotarul Inelui-Rovina, pentru ca în anii 80 ai sec.XX, suprafața luciului de apă, destinat pescăriilor, să ajungă la 785 ha, iar în 2011 se ajunsese la peste 1.000 ha.

Un rol cu mare impact din punct de vedere economic și al susținerii sociale, a fost introducerea culturii orezului pe toată lungimea Canalului. Începuturile au fost timide. Ca promotor al culturii orezului este considerat Ardelean Octavian -proprietarul morii de la Socodor- în anul 1941, cu o suprafață de 2 jug. cad., pentru ca în 1942 să fie cultivate 92 jug. cad.

Cultura orezului a demarat -în sensul bun al cuvântului- cu un an înaintea declanșării celui de-al II-lea Război Mondial. Populația, dar în special armata, avea nevoie de alimente perene. În martie 1942, într-o statistică la nivelul județului Arad, găsim următoarele localități în care se cultiva orez: Socodor, Pilu, Nădab, Seleuș, Iermata, Mocrea, Bocsig, a căror suprafețe totalizau 76 jug.cad.= 43,69 ha. Anul 1942 a fost anul mediativ în care presa arădeană aducea elogii implementării acestei culturi, scoțând în evidență avantajele ei. La finele deceniului șase al sec. XX, în județul Arad erau următoarele suprafețe irigate : cu legume-740 ha, orezării-880 ha.

Gheorghe Dumitru –pescăria Seleuș- a introdus cultura dublă. Parcelase pescăria în loturi pentru a planta orezul și a da liberă circulație peștilor în orezărie. Moda a prins foarte repede, s-a extins la cultivatorii de orez, în special la cei de la Moroda și Iermata, ceea ce presupunea un consum mare (exagerat) de apă. Fără oxigenarea permanentă a apei, cultura peștilor ar fi fost compromisă din start.

Așa s-a ajuns ca pe parcusul anului 1947 și în primăvara lui 1948 să fie negociate suprafețele cultivate cu orez, pe fiecare localitate (în total au fost 16 localități).

În Adunările generale din 18 februarie 1948 și 23 martie 1948, s-au dezbătut modificarea Statutelor Sindicatului de Mori, în sensul cooptării ca membrii cu drepturi depline a orezarilor și a proprietarilor de eleștee, pentru ca la Adunarea generală extraordinară din 12 aprilie 1948, să fie aprobate cu unanimitate de voturi noile statute de funcționare.

În documentația trimisă Ministerului Lucrărilor Publice din București, care preluase, de la Ministerul Agriculturii, proprietatea morilor de la Șiclău și Nădab, se cerea intervenția Statului care trebuia să aprobe sau să modifice Statutele –dacă era cazul-.

Noile statute aveau următoare titulatură (denumire):

Statutele Asociației Morarilor și Orezarilor de pe Canalul Morilor din Ineu, jud. Arad

Răspunsul a venit repede sub numele de „ Legea Naționalizării nr.119 din 11 iunie 1948” care a șters întreaga istorie de funcționare și administrare a Canalului Morilor.

Stăvilarele de la Priza Zugău au rămas totuși deschise iar apa preluată din Criș și-a continuat curgerea între malurile Canalului și sper să curgă o veșnicie. Testamentul lăsat de Domnii de Pământ reiterează în preambulul Convenției (15 iulie 1842), statornicia principiilor, regulilor și condițiilor de administrare și funcționare.

Modul de realizare și calitatea construcției Canalului a fost examinată oficial în zilelele de 22-24 sept.1841, iar lucrarea tehnică ar fi fost găsită, fără nici o excepție, perfectă și utilă, așa că n-ar mai rămâne decât ca această întreprindere îndeplinită cu enorma cheltuială de către acționari, **să fie confirmată și prin lege! .. menținerea perpetuă a acestui Canal Asociaționist”. Existența lui într-o vecie**, asta și-au dorit semnatarii actului fundamental.

Funcționalitatea Canalului nu a fost întreruptă nici în cazuri extreme de dezastre naturale, cu referință la viitura din decembrie, ziua 25, anul 1925, cea mai mare viitură de pe Crișul Alb, cunoscută până în prezent. A distrus pragul de captare și stăvilarul de la Priza Buteni-Zugău.

Într-un raport transmis Ministerului Agriculturii și Domeniilor-Direcțiunea Bunurilor- București, președintele Sindicatului Canalului Morilor, avocat dr. Vasile Avramescu, cerea sprijinul financiar și aprobarea pentru reconstruirea unui zăgaz modern, arătând că:

”aprobarea propunerii nu poate să fie respinsă de către Minister deoarece amânarea, eventual suspendarea acestor construcții, ar atrage după sine sistarea definitivă al unui ram industrial de mare importanțe” din județul Arad.

În anul 1893 este dată în exploatare calea ferată industrială forestieră -CFF- Păiușeni- Chisindia-Buteni (Buttyn)-Sebiș, pentru transport lemne. Masa lemnoasă dar și CFF erau administrate de Societatea Vineză „Union”. După 1920 firma care a preluat capitalul Societății Vieneze se numea „**Patria și Ferăstrăul Arădean**”. În anul 1934 linia ferată este demantelată, și una din funcțiile Moroacăi Buteni „bănoasă altcum”, încetează. În același an, 1893, începe și debitarea buștenilor la gaterul mântat de roata Morii Buteni. A fost construită o linie secundară pentru dirijarea vagonetelor cu bușteni și apropierea lor de hala gaterului. Iată încă o fațetă a multiplelor funcțiuni ale apei de pe linia Canalului. Roata morii antrena un utilaj complex, gaterul.

Prin instalarea de prese de ulei, -rafinat la rece- în interioarele Morilor, funcțiile Canalului s-au diversificat, populația beneficia de posibilitatea introducerii culturii de floarea soarelui, dar și a culturilor intercalate, a dovleacului, cu cea a porumbului. Atât uleiul de floarea soarelui cât și cel de dovleac, a fost o binefacere, pentru lumea satului.

Morile și industria morăritului din România anilor 30 ai secolului XX, au prezentat un interes major pentru Statul Român. Ministerul Agriculturii și Domeniilor București, cerea Prefecturii Arad, prin adresa nr.17763/30.ian.1936, următoarele: *„vă rugăm să ne înaintați, cel mai târziu până la 10 februarie a.c., un tablou cu toate morile aflate în cuprinsul jud. Dvs., ce au o capacitate mai mare de 10.000 kg măciniș în 24 ore.Pentru fiecare ni se va arăta capacitatea de producție cum și capacitatea de înmagazinare a magaziei și silozurilor. Datele fiind necesare la întocmirea unei statistici pentru întreaga țară”*.

Tabloul statistic întocmit de Prefectura județului Arad este transmis Ministerului cu adresa nr.2656/11 februarie1936. **În acest tablou apar 16 mori care aveau o capacitate de producție de peste 10.000 kg. măciniș/24 ore. În el se regăsesc 2 mori hidraulice (Mocrea și Nădab),** mântate de apa din Canalul Morilor, celelalte fiind „molla seca”.

Pretura Plasei Ineu răspunde cu adresa nr.110/4 februarie 1936, că,...”*la Ineu-Mocrea funcționează o moară hidraulică a cărei capacitate de producție este de 12.000 kg.măciniș/24 ore, iar capacitatea de înmagazinare este de 15.000 kg. Proprietarul morii era Löwy Marcus”*.

Moara Mocrea a fost și a rămas una dintre cele mai puternice mori printre suratele sale, ca posibilitate și diversitate a soiurilor de cereale măcinate, dar și ca măreție a construcției edificiului de moară.

Pretura Plasei Chișineu Criș, cu adresa nr.178/4 februarie 1936, arată că, ...,*Moara Nădab, (tot o moară hidraulică), are o capacitate de 10.000 kg măciniș /24 ore și o capacitate de înmagazinare de 100.000 kg. Proprietarul Morii era Bartok Emeric". Calitatea făinii "lang liszt" era fără egal.*

Capacitatea totală de măciniș a celor 16 mori din județul Arad, depășea 317 tone/24 ore. Cred că Statul Român era interesat, la acea vreme, să cunoască posibilitățile fiecărui județ de a asigura făina de grâu pentru pâinea de toate zilele a populației, în vederea redistribuirii în zonele sărace.

Evoluții

Membrii Societății Sindicatului Canalului de Mori din județul Arad, s-au interesat, după 1924, de „mehanisme”, cu care să poată fi curățată alvia Canalului. În cele din urmă, atenția membrilor sindicatului s-a îndreptat spre „ASTRA”, Prima Fabrică de Vagoane și Motoare Arad, pentru construcția unei draje (excavator), necesar la curățirea mecanică a albiei Canalului de Mori. Demersurile au început în anul 1928, iar fabrica Astra își dă acceptul în 3 mai 1930. Din păcate, până la plata utilajului comandat au trecut cinci ani (1935). Condițiile desfășurării activităților sindicatului au fost îngreunate de inundațiile survenite în anii 1930,1931, ian 1932, când se raportează ruperea malului (digul Canalului). Visteria Societății nu reușea să facă față lucrărilor de reparații, de refacerea și consolidarea malurilor Canalului, urmare a calamităților de la viiturile de pe Criș.

Iată cum Societatea Sindicatului apeleză la construcția unui utilaj complex pentru acele vremi, și pentru care schița tehnică a fost înaintată Fabricii Astra, de către sindicat după desenele inginerului Aloisiu Hann, în primăvara lui 1929.

Construcția acestui „mehanism” era o premieră și pentru Fabrica Astra, acest utilaj presupunea o muncă de proiectare de pregătire a prototipului și lansarea lui pe linia de fabricație, o instruire a muncitorilor care au lucrat la acest prototip și a personalului de exploatare a utilajului, a angajaților de la Societatea Sindicatului.

Fabrica Astra beneficia de schițele și linia de fabricație a unui utilaj complex, iar Societatea Sindicatului Canalului de Mori de produsul industrializării . Având un asfel de excavator, sindicatul renunța la angajarea a sute de muncitori zilieri.

Construcția Canalului Morilor a necesitat regularizarea albiei râului Crișul Alb, pentru ca lucrările la Canal să poată înainta. Iată ce consemnează J. Gallacz: „*înființatul Canal al Morilor, trece, începând de la localitatea Bârsa până la hotarul Bocsigului, pe la picioarele șirului de dâmburi ce se înalță pe malul stâng al Crișului Alb, cu adevărat aproape de râu, la 20-30 m depărtare de acesta, în unele secțiuni scurte (ale Canalului), ba încă și albia Crișului a fost parțial folosită ca pat al Canalului, astfel că în aceste locuri a fost necesară corecția râului, respectiv, conducerea râului prin tăieri de buclă, albia râului a fost folosită în șase locuri pentru dirijarea apei Canalului, iar în situația dată au fost puse în lucrare opt tăieri de buclă*”. (J. Gallacz, p.420/112).

„*Construcția albiei Canalului Morilor a necesitat 320.000 de zile munci prestate și plătite și 30.000 zile robotă. Întreaga infrastructură a construcției Canalului a costat 1.750.000 florini de aur. Morile trebuiau să aducă un venit de 372.000 zile lucru/ an*”. (Marki S., vol.II,536-537, p.21)

Lucrările de regularizare ale Crișului Alb s-au făcut după planurile ing. Bészedes, între anii 1835-1850. Albia Crișului Alb a suferit 71 tăieri de buclă, iar cursul i-a fost scurțat cu 39 km, în aval de Șicula. Lucrările au fost realizate cu prețul a 280.492 zile muncă a **jelerilor** (țărani fără pământ sau cu pământ puțin) și **inquinilor** (țărani cu pământ și animale). (Marki S, op.cit./ p.113 (537)

La finalizarea lucrărilor la Canalul Morilor, ing. Beszedes, își reiterează principiul conform căruia: ***”nu este suficient să lichidezi calamitățile produse de apele râurilor, ci să le faci folositoare în cadrul unei națiuni cultivate”***.

Rolul social

Participarea locuitorilor din satele riverane la muncile de la Canal a fost numeroasă, ceea ce i-a determinat pe preoții parohiilor –cel mai probabil- din toate localitățile, să organizeze procesiuni religioase chiar pe linia Canalului, mulțumind lui Dumnezeu pentru darul revărsat asupra localităților.

Bărbații în putere fie că erau tineri sau bătrâni, aveau unde să presteze o muncă fizică, nu ușoară, dar aducătoare de venit pentru familia lui. Slujbele de Te-Deum oficiate au fost acele momente magice în care credința și pragmatismul se contopeau în rugăciunile rostite către Dumnezeu.

Chiar dacă lucrările la Canal au durat doar 2 sau 3 ani pe fiecare localitate, cei care au fost harnici au adunat sume frumoase, mai ales

dacă jelerul sau inquilinul avea și un car tras de boi. Așa cum consemnam în paginile anterioare, materialul scos din albia Canalului trebuia transportat în locuri mai apropiate sau depărtate, acolo unde era nevoie la stabilizarea malurilor.

Odată finalizate lucrările la construcția Canalului, malurile și șanțurile săpate la baza exterioară a amprizei, construite special pentru preluarea și evacuarea apelor pluviale dar și cele de la infiltrații, înspre canalele de fugă, trebuiau ținute sub observație și întreținute. Au fost angajați cantonieri, 6 la număr, care supravegheau Linia Canalului pe sectoare bine definite, fiind retribuiți cu 80 fl/an. Între 1870-1934, numărul cantonierilor lor s-a mărit la 10, iar remunerația a crescut la 100 fl/an. După 1934, numărul lor a crescut la 12. Astăzi Linia Canalului – administrată de ANIF Arad- nu mai are angajați cantonieri.

Morile aveau nevoie de personal calificat sau de cei care învățau la locul de muncă arta morăritului. Utilajele și angrenajele morii erau supravegheate și întreținute de mecanici.

“Curățirea nămolului din Canal o dată pe an, trebuie să fie obligatorie, deoarece aluviunile aduse de ape și meandrele mai strânse, fac posibilă colmatarea cu nămol și prundiș în partea de amonte a Canalului” (art.7, Contract de Asociere).

“Curățirea Canalului este stabilită a se face anual, la începutul Rusaliilor; în așa fel ca într-un răstimp de două săptămâni, să fie terminată” (art.9, Contract de Asociere).

De ce a fost stabilită o perioadă anume și care trebuia cu strictețe respectată?. După 15 iunie –în alți ani, chiar mai devreme- începea secerișul păioaselor. Muncitorii (cosașii) erau bărbații care participau la ambele lucrări. Interesul major al Domnului de Pământ era să respecte litera Contractului de Asociere, pentru că prioritățile dar și avantajele erau numai ale lor.

În perioada de curățare a albiei Canalului, care preceda sărbătoarea Rusaliilor, proprietarul morii organiza, de obicei, în zi de duminică, o zi a pescuitului în perimetrul morii, unde se aduna multă lume. Erau aleși tineri vânjoși care mânuiau plasele adunând peștii într-un loc dinainte stabilit. Toată cantitatea de pește se împărțea familiilor mai sărace din sate.

Rolul de socializare

Iată fațetele reverberării acestei construcții în viața socială a locuitorilor, a educării lor prin muncă plătită, a calificării într-o meserie, asimilarea de cunoștințe și termeni cu care nu s-au mai întâlnit până la construcția Canalului.

Remunerația le-a oferit siguranța zilei de mâine, o viață mai bună, iar din punct de vedere economic își puteau construi case care să le ofere spațiul necesar vieții de familie dar și încrederea în viitor.

Rolul de socializare a fost intrinsec, dar de foarte mare importanță, cu urmări benefice de cele mai multe ori, pentru că incinta Morii era locul ideal, unde funcționa un forum adhoc, zilnic fiind prezente alte personaje.

Protagonistii erau cei veniți de la distanțe mari cu problemele lor și ale localității de unde veneau, cu experiența de viață, necazurile și bucuriile, trăite. Se discuta despre roadele pământului, despre familii, componența ei, vârsta copiilor, etc. Astfel s-au legat prietenii, care s-au finalizat prin înscrisoare.

După moartea lui Lică Sămădău (1896) Lotria la Ineu a încetat. Chiar dacă a fost administratorul turmelor de porci ale baronului Solymossy, banda lui de lotri a acționat dar fără a se atinge de turmele baronului. Pe lângă fiecare moară exista și un birt, unde limbile celor prezenți se dezlegau, iar oamenii lui Lică, aflau informații prețioase.

De cele mai multe ori profesiile părinților care erau angajați ai Morilor, se transmiteau în familie, urmașilor. Era oportunitatea de a asigura viitorul unuia dintre copii.

De la intrarea în funcțiune a morilor de pe Linia Canalului, locuitorii satelor nu se mai deplasau la mori cu “o jumătate” sau cu un sac de grâu. Veneau cu carele încărcate cu saci de la 20-30 km depărtare, știind că o dată ajunși la destinație, vor găsi locuri la iesle pentru animale în grajdurile construite pe lângă fiecare moară. Chiar dacă așteptau o zi sau două rândul la măciniș, animalele, ca și oamenii erau în siguranță. Mai trebuie amintit că, pe lângă clădirea Morii, existau clădirile tehnice: casa morarului, ateliere, grajduri, etc. . Nu pot să trec peste amintirea coacerii primului cuptor de pită nouă (pâine), din grâul treierat în urmă cu o săptămână, două. Era o bucurie fără seamăn, să rupi colacul proaspăt scos din cuptor, fără să mai ai răbdare să se răcească. Amintiri....

Vorbeam de rolul economic al Morii prin rafinarea de uleiuri vegetale. Acest lucru s-a răsfrânt și asupra vieții sociale, în primul rând prin diversificarea și rotirea culturilor agricole, iar în urma prelucrării semințelor oleaginoase, hrana locuitorilor se îmbogățea cu două sortimente foarte apreciate. Apoi nu trebuie uitat că fructul (coaja de ludaie) era folosită ca hrană pentru animale: porci, cornute...

În mica grădină de lângă casă, fiecare familie cultiva legume și zarzavat, într-un mod empiric, putem spune. Irigatul –noțiune care nu se cunoștea- se făcea cu “viderea” (vădra) și cana. La începuturi țărani s-au folosit de roata bulgărească pentru irigatul loturilor de grădină. O dată cu

dezvoltarea tehnicii au trecut de la mecanizare, apelând la cuceririle tehnicii, la automatizare. Apasă butonul de pornire, iar infrastructura de irigat, aduce ploaia. Pentru localnicii vicinali, apa din albia Canalului era o mană cerească. Femeile spălau rufele cu apa din canal, “care era mai moale” (nu era calcaroasă). Era folosită în bucătărie, la prepararea ciorbelor și în special a fasolei cu ciolan. Asta se întâmpla până prin anii 60-70 ai sec. XX, când în albia Canalului se deversau tot felul de deșeuri provenite de la stațiunile de mașini agricole (foste SMA-uri), de la tot felul de utilaje și mașini agricole sau alte utilitare, spălate în văile care se deversau în Canal. În plină vară erau zile când nu puteai să te apropii de apa Canalului pentru o bălăceală, din cauza mizeriilor transportate.

Apropierea acestei surse de apă de localități a fost o binefacere din toate punctele de vedere. Cel mai important element al existenței este apa, care le-a fost pusă la îndemână locuitorilor din satele riverane, prin construcția Albiei Canalului. Mă întreb dacă satele ar mai fi avut aceeași dezvoltare fără impactul cu Canalul Morilor? În mod cert, nu.

Linia Canalului traversează suprafețe mari de pășuni. Această realizare a dat posibilitatea crescătorilor de animale, în special oierilor, să-și amenajeze stînile în apropierea Canalului, iar săparea de fântâni le-a fost la îndemână, pentru că la 3-4 m adâncime se găsea apă, care venea din albia Canalului prin pânza freatică.

În loc de concluzii

Măreția Canalului Morilor rezidă din rolul social indus și asimilat intrinsec, prin facilitățile și utilitățile dezvoltate de-a lungul Liniei Canalului, iar firescul și obișnuința cu acest -deja vu- nimeni nu se mai întreabă de unde, cine, încotro, și întrebările pot continua.

La cei peste 180 de ani de existență, fac un apel către organismele administrative ale Statului Român, ale județului Arad, care au tangență și chiar răspund administrativ de destinele Canalului Morilor, dar și la firme private, să fie partenere, atât la organizarea de festivități ocazionate de sărbătorirea a 180 de ani de viață ai Canalului dar și cooptarea lor ca membri ai Societății Canalului.

Art.3, din Contractul de Asociere din 30 iunie 1833, enunță: *”Fiecare membru asociat (Domnii de Pământ) în hotarul său, pe unde trece Canalul, va ceda (dona,) în mod gratuit, terenul pentru albie și maluri (porturi)”*.

Art.III., din Convenția semnată la 15 Iunie 1842, legiferează dorința testamentară a subscrișilor Actului Fundamental: *„interesul fiecărui societar al Canalului Morilor este de nedespărțit unul de al*

celuilalt, așa se explică faptul că, această Asociație este de neîmprăștiat pe vecie”.

Ce învățături desprindem din parcurgerea doar a acestor 2 articole, ce responsabilități ne incumbă, nouă, celor de azi, pentru continuarea legământului testamentar?

Am fost întrebat de foarte multe ori al cui este Canalul Morilor, în proprietatea cui se află. Răspunsul este unul singur și invariabil: **Canalul Morilor își aparține sieși!** Malurile și albia Canalului sunt inviolabile. În virtutea acestui document, Actul Fundamental, Canalul Morilor nu poate fi administrat și exploatat sectorial, pentru că **Morile și Linia Canalului**, au format și formează un întreg nedespărțibil.

Această lucrare a fost posibilă datorită unui **Act de Voință, Unanim Acceptat**, care a transgresat interesele Domnilor de Pământ semnatori ai Actului Fundamental.

Nimeni nu a contestat până în prezent Actul Fundamental – Testament, drept pentru care, Canalul Morilor, construcție hitrotehnică UNICAT, mai poate fi admirat.

Cei care au gândit, proiectat și realizat acest Canal, l-au văzut ca pe o materializare veșnică, aflat deasupra tuturor intereselor personale, în care orgoliile nu și-au avut locul și rostul.

Nu aș vrea să mai fac vorbire la timpul trecut despre importanța și rolul Canalului, realizarea tehnică în sine, însemnătatea lui, despre foloase și folosință, de care au beneficiat atâtea generații, pentru mine este amarnic de trist. Măreția lui chiar a fost uitată? Rolul și utilitatea lui ca parte integrantă a peisajului natural în economia județului Arad, a fost trecut la capitolul „diverse”.

Dacă se dorește și se vrea, se poate.

Totul depinde de OAMENI și de instituțiile pe care le girează. Pierderea funcționalității Canalului ar fi mai mult decât o trădare.

Cu ce începem? Reabilitarea Canalului Morilor de la izvor și până la vărsare! Toate activitățile care se pot desfășura pe Linia Canalului, își vor găsi propria nișă, în primul rând Turismul-industria fără fum!.

Litera documentelor transcende orice altă interpretare dată în necunoașterea caracterului, funcției și rolului Canalului, a scopului și funcționalităților Canalului Morilor din județul Arad.

Cu voia Dvs,
autorul Monografiei Canalului Morilor,
Aurel Dragoș

Addenda

Canalul Morilor -ca realizare hidrotehnică- a fost cunoscut peste Carpați, fiind prezentat în lucrări de specialitate. Aurorul lucrării „*Apele în viața poporului român*”, M. Botzan, face o prezentare a Canalului Morilor, după care continuă cu proiectul inginerului Davidescu, ca o replică modernă, la această realizare hidrotehnică a Canalului, care l-a inspirat.

Pe scurt, inginerul A. Davidescu, propunea, în 1912, cu 6 ani înaintea Marii Uniri, un mare canal gravitațional derivat din Siret la Adjud, și atingând Bucureștiul, după ce colecta, în trecere, în zona de contact dintre coline și câmpie, apele tuturor râurilor dintre Putna și Argeș. Planul tehnic prevedea canale derivate spre marea curbură a Dunării, canal care urma să irige o suprafață de 900.000 ha, din Câmpia Bărăganului.

Proiectul prevedea amenajarea și exploatarea integrală a apelor, atât pentru irigații, cât și pentru hidroenergie și navigație. Erau prevăzute 4 centrale hidroelectrice, însumând cca. 200.000 C.P și o rețea navigabilă pe aceste canale, totalizând 1600 km, inclusiv legătura (canalul) București-Dunăre.... Ce e nou sub soare ?.

Aurel Dragoș

CANALUL MORILOR ÎN EXISTENȚA LUI CA UN DREPT “LA MULȚI ANI întru VEȘNICIE” LA CEI 183 DE ANI

Partea I-a

Canalul Morilor din județul Arad, construcție hidrotehnică UNICAT în Europa și nu numai, operă de artă și monument antropic, trebuie să existe întru vecie, așa cum au stipulat creatorii acestei opere, în art. 3 din Convenția semnată în 15 iulie 1842, la Arad.

Pledoaria mea începe cu 9 iulie 1836.

Pentru întâia oară, clinchetul clopoțelului la coșul morii, a răsunat la prima moară situată pe linia Canalului Morilor, Moroaca Buteni, prevestind o viață lungă. În aval de Moara Buteni, în aceeași zi au început să macine încă două mori: Bârsa și Aldești.

Lucrările de construcție la linia Canalului, au început în octombrie 1833, începând cu Priza de captare a apei din râul Crișul Alb, continuând cu săpăturile la linia Canalului și a Morilor. În anul 1835 au început și lucrările de regularizare a albiei Crișului Alb, în locurile unde linia Canalului trasată în 1832, era foarte aproape de albia Crișului Alb.

Soarta este crudă sau ironică! Întâia Moară construită pe linia Canalului, a fost și ultima, la care s-a mai auzit clinchetul clopoțelului. A fost bocetul absurd la trecerea în neființă a suratelor sale, în august 2003.

Precizări

Pe linia Canalului au fost construite 13 (treisprezece) mori, care au funcționat chiar dacă unele mai puțin (vezi Șiclău și Pilu-Vârșand). Este foarte adevărat că planul inițial prevedea construcția a 15 (cincisprezece) mori, dar din motive financiare, două locuri de moară: Săcești și Moroda, au rămas fără construcții. De subliniat este faptul că aceste locuri de moară au fost grevate de aceleași obligații reieșite din Cheea de proporționalitate, dar având aceleași drepturi (voturi) la dezbaterile problemelor și a deciziilor luate în cadrul Adunărilor Generale ale Societății Canalului.

Așa cum arătam mai sus, construcția Canalului a început deasupra localității Buteni (cca 1,5 km.), cu Priza de Captare, care prin cele patru stăvilare transvazează și încă mai aducționează apa din râul Crișul Alb. Apa din albia Canalului curge gravitațional. Canalul este situat pe latura stângă a Crișului Alb, sub forma unui S foarte alungit. Apa este readusă

în albia Crișului Alb, după un parcurs de 92 km., deasupra localității Vârșand. Am mai spus-o verbal sau în scris. Canalul este Unic, nu poate fi administrat, exploatat sau întreținut pe segmente. Cifrele care mai apar prin presă sau alte mijloace de comunicare (audio, TV, facebook), de: 75 km, 77, 077 km, 82 km nu fac decât să creeze valuri, că dă bine!

Lucrările de proiectare și construcție a Canalului, precum și cele de regularizare a râului Crișul Alb, au fost conduse de ing. Beszédes Jozséf, care a fost și directorul Societății Canalului până la moartea sa în 21 februarie 1852. Albia Canalului trebuia să asigure transportul unui volum de apă de 2,5m/s.

Linia Canalului nu a fost o lucrare tehnică de regularizare a cursurilor de apă. Aceste lucrări se făceau cu sprijinul financiar al statului.

Efortul financiar la lucrările de construcție a Canalului, a fost suportat de domnii de pământ care și-au pus semnătura pe Actul de Asociere, parafat cu „subscrierile mânei noastre și cu sigiliul viu al nostru” Arad, 30 iunie 1833, art. 13 și Convenția semnată la Arad, 15 iulie 1842, art. IX.

Jozséf Anton Ioan de Habsburg de Lorena (1776-1847) a fost înscăunat Palatin al regatului Ungariei, la vârsta de 20 de ani, rang pe care îl va păstra până la moartea sa în 1847. El a fost personajul providențial care a patronat construcția Canalului Morilor, iar ca o răsplată, Canalul a primit numele de Jozséf Nádor (Palatin) – Malom Csátorna.

Importanța Morilor în vremea Palatinului Jozséf este grăitoare, prin existența Camerei Morilor, care a fost trecută sub tutela sa, începând cu anul 1834.

În anul 1925 într-un raport transmis Ministerului Agriculturii și Domeniilor București, se cerea sprijinul și aprobarea în reconstruirea unui zăgaz modern ... „*aprobarea propunerii nu poate să fie respinsă de către Minister, deoarece amânarea, eventual suspendarea acestor construcții, ar atrage după sine sistarea definitivă al unui ram de mare importanță*”, din județul Arad. Statul era membru al Societății Sindicatului Morilor, prin întăbularea a două mori, Nădab și Șiclău.

Rolul Canalului

În decursul vremii a fost multiplu. Enumăr principalele argumente în buna funcționare.

1. Rolul hidraulic și hidroenergetic. Aducerea apei la roata morii și dezvoltarea unei puteri energetice, care să pună în mișcare organele morii.

În 5 noiembrie 1840 apa în albia Canalului a curs pe întreaga lungime, mânănd roțile a 13 mori, toate prevăzute cu zbatouri. În timp s-au modernizat.

2. Rol de desecare art. 12 din Contractul de asociere

3. Rol de irigare a terenurilor cultivate cu legume și zarzavaturi. Primele cereri au fost depuse în anul 1924.

Astăzi aria suprafețelor ce necesită irigarea legumelor și zarzavaturilor, a crescut foarte mult. Necesarul de apă la irigații și piscicultură depășește volumul de apă transportat în albia Canalului.

Notă! Apa dirijată pentru grădinărit, o preia solul cultivat. Irigarea trebuie făcută în mod rațional și controlat, astfel încât, toți utilizatorii să aibă apă.

4. Rol de colector al apelor pluviale din arterele hidrografice mici ce vin din partea N.V. a Dealurilor Zărandului de la Buteni până la Ineu (30 km.). Totalitatea acestor bazine hidrografice ocupă o suprafață de 122 km².

Pe parcursul zonei de deal lungă de 30 km, existau (la începuturi) 15 pâraie, 5 lacuri, 25 deschideri și funcționau 7 mori. Aceste deschideri sunt fante, deschideri, deversoare, tăiate în malul drept al canalului pentru evacuarea gravitațională a supraplinului apei din Canal, în canalele colectoare care se varsă în Crișul Alb.

5. Rolul de apărare contra viiturilor de pe Crișul Alb este intrinsec. Morile de apă scoase din albia Crișului, inclusiv pragurile lor de captare a apei, erau adevărate stavile în calea viiturilor, în plus, contribuiau la colmatarea albiei Crișului.

6. Rol piscicol. Prima pescărie a lui Gh. Dumitru din Pâncota, în suprafață de 33 jug. cad. (la Seleuș), apare în 1935. Ele s-au înmulțit an de an, pentru ca în anii 80 (sec. XX), suprafața luciurilor de apă estimat să ajungă la 785 ha. Astăzi suprafața trece de 1.000 ha. luciu de apă.

În articulare prin lege a „**Contractului de Asociere a Acționarilor încheiat în legătură cu Canalul de moară Coborâtor din Crișul Alb, Tras în Comitatul Nobiliar Arad**” și „**Statutele Sindicatului Canalului de Mori al Crișului Alb din județul Arad**”, precum și Cutumele transmise prin deciziile Adunărilor generale ale Societății Canalului, deobligă pe proprietarii de eleștee care se alimentează din albia Canalului Morilor să readucă în matca Canalului supraplinul de apă.

7. Rol de alimentare cu apă a orezăriilor, dar numai o perioadă scurtă. Primele orezării apar în 1939. Cultura orezului a dus la degradarea terenului prin sărăturare.

8. Rol militar. Septembrie 1944. Armatele hortiste sprijinite de trupele germane, au dus lupte grele pentru a cuceri Cetatea Ineu. Școala de Ofițeri Rezervă Infanterie nr.6 Ineu, care a luat ființă în 10 iulie 1943, s-a umplut de glorie apărând trecătoarea de la Mocrea, care deschidea drumul spre Târnova – Șilindia – Cuied – Buteni. Albia Canalului ce serpuiește pe sub poalele Dealului Mocrea, a fost folosită ca relief antropic. În 16 septembrie 1944 elevii acestei Școli au respins două atacuri puternice ale inamicului, folosind cu inteligență formele de relief.⁵

Utilitatea Canalului Morilor în acest secol XXI, deceniul al doilea, poate fi regândită și adaptată vremurilor în care trăim. Totul depinde de oamenii care vor conlucra pentru îndeplinirea acestui obiectiv. Implicarea majoră a Administrațiilor locale a (primăriilor) vicinale Canalului, este subînțeleasă. O întrebare care poate părea retorică! Dezvoltarea localităților care au beneficiat de binefacerile Canalului (a apei), ar fi parcurs același drum? Nu în ultimul rând, Instituțiile Statului să-și asume obligațiile și responsabilitățile, față de această operă monumentală care străbate județul Arad de la Est la Vest. Apa este elementul vital al vieții!

Contractul de asociere este Testamentul lăsat moștenire de creatorii acestei construcții hidrotehnice Unicat. **Litera documentelor transcende orice altă interpretare!**

Mai aduc în discuție o realitate dureroasă! Calea de acces, acel drum agricol existent din timpuri imemorabile, pe lângă malurile construite (deponii) ale canalelor, sau pe lângă malurile râurilor, indiferent de locația lor. Șanțurile de colectare a apelor pluviale de la baza malurilor Canalului, sau a apei de la infiltrațiile din albia Canalului, precum și căile de acces, au fost trecute la index. Dacă un mal al Canalului ar ceda, care ar fi urmările?

Întrebările nu sunt ale mele! Apele din albia Canalului în susurul lor murmurat, trist și dureros, mi-au șoptit scrierea acestor rânduri, rugându-mă să nu uit: „Cântecul de lebadă al „Moroacăi Buteni”.”

Canalul și Morile de pe linia lui, sunt un tot unitar, au primit viață și au dat viață, iar autorului acestor rânduri i-au transmis întreaga tristețe a unor personaje la final de carieră⁶.

Partea II-a

---

⁵ A. Dragoș, „Torță pe Cerul Ineului”, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2017,

⁶ A. Dragoș, Istoricul „Canalului Morilor Palatinul Józef al Crișului Alb din Comitatul Arad”, Editura „Vasile Goldiș”, University Press, Arad, 2011.

DECOLMATAREA CANALULUI MORILOR

Luna iunie, anul de grație 2019 ziua ..... Dacă numărăm zilele, atunci ajung la peste trei mii de zile sau 8 ani, în care am visat, am sperat, că va veni acel moment, acea stare sufletească, la care să-mi pot șopti în barbă, Evrika!

Cu bucurie strig unei lumi întregi! Lucrările de Decolmatăre a liniei **Canalului Morilor** din județul Arad – România, **au început în luna aprilie 2019**. Cinste și respect decidenților care și-au asumat această sarcină teribil de grea. Condițiile de lucru sunt îngreunate de malurile împădurite ale Canalului, lucrări – mici construcții făcute de mâna omului, și multe alte impedimente. Sunt optimist! Lucrările de Decolmatăre vor ajunge la final. Ce urmează?

Sunt foarte multe întrebări, multe probleme tehnice, de personal, întreținere, dar mai ales cum îi putem asigura **măreția acestui Canal avută odinioară**.

Pentru a nu intra, din nou, în derizoriu, la finalul lucrărilor de curățire și consolidarea malurilor Canalului – operă hidraulică Unicat – se impun măsuri care să fie transpuse în teren, pentru a nu fi confrunțați peste ani cu aceleași probleme.

1. Aria canalului Morilor, să fie declarată zonă protejată și securizată.

2. Protejarea mediului pe întreaga zonă a liniei Canalului.

- Primăriile și Consiliile locale să fie responsabile pentru porțiunea de Canal care străbate UAT-ul pe care îl administrează;
- Controlul strict al apelor reziduale deversate în albia Canalului, și, nu sunt puține!
- Cercetarea biotopului și biocenozei de pe linia Canalului în vederea readucerii lor la condițiile naturale, în care omul să intervină numai pentru asigurarea securității Canalului și respectarea Legislației.

3. O apă curată pe linia Canalului.

- Albia Canalului să nu mai fie folosită drept groapă de gunoi.
- Există modalitatea și mijlocul de a avea apă curată în albia Canalului!? Dacă voi fi solicitat!

4. Lucrări de reparații, reconstrucții și redeschiderea fantelor (deversoare) care au existat pe linia Canalului.

În lucrarea Monografică a Canalului am scris capitolul „Propuneri care să redea măreția de altădată a Canalului Morilor”, paginile 118-122. Aici sunt detaliate aceste propuneri.

5. Averele Societății Canalului Morilor, (1924) așa cum apare în Registrul Persoanelor Juridice:

Albia Canalului și porturile (malurile).

Casa de păzitor – cantonul de la priza Buteni.

Una grădină de pomi fructiferi aferentă cantonului, în suprafață de 6 jugcad. 300 st.p., contract depus în 6 nov 1878 sub nr. 3821 la Budapesta.

Cantonul Seleuș Matcă situat la km 50+200.

Cantonul Vârșand – punctul terminus al Canalului.

Poduri

3 (trei) obiecte de „artă” sunt cele trei sifoane:

a. La Bârsa Canalul subtraversează Valea Hodiș.

b. Seleuș în amonte, Canalul subtraversează Valea Cigher

c. Seleuș-Pâncota, canalul subtraversează Canalul Matca (relief antropic)

Diferite materiale

Instrumente

Partea III-a

Lucrări de refacere și reconsiderare a fantelor, deschiderilor, deversoare în tehnologia actuală, care să asigure buna funcționare a liniei Canalului. Condiția sine qua non în a asigura curgerea apei în linia Canalului, constă tocmai în a asigura un volum de apă care să nu periclitaze malurile Canalului, iar în zona piemontană este îndiguit doar malul drept.

În acest sens au fost tăiate în malul drept al Canalului, 25 de deversoare (apa curge gravitațional), de la Buteni la Mocrea, pentru descărcarea supraplinului de apă, deschideri pe care le-am amintit în partea I-a.

Astăzi 3 iunie, an 2019, mă văd nevoit să pun în pagină dezastrele provocate de apele Canalului de Moară, pe arealul localității Bârsa, unde a funcționat a doua moară.

Volumul apelor pluviale căzut în săptămâna 27 mai-2 iunie anul curent, în bazinul hidrografic descris în partea I-a, a depășit cotele știute până în zilele de 28-29 mai, când a fost vârful de sarcină pentru transportul apei pluviale în albia Canalului. Apele Canalului s-au revărsat peste culeele Sifonului de subtraversare a Văii Hodiș, iar în amonte de

Sifon cca. 100 m., pe lângă podul de circulație agricolă, apele au inundat terenurile agricole.

De la intrare în localitate și până la ieșire a cursului Canalului, au fost inundate toate grădinile locuitorilor, care se întind până la albia Canalului. Până în aceste zile, nimeni nu-și amintește – vorbesc de bătrânii satului – de asemenea nivel al apelor din albia Canalului. Au mai fost cazuri în care apa s-a infiltrat în grădini, prin pânza freatică, numai în locurile mai joase ale grădinilor, dar nu au rămas să băltească o săptămână sau chiar zece zile, ca în cazul prezentat.

Ce-i de făcut? Ce ne facem dacă ploile continuă? Tot ce a fost semănat sau răsădit (legumele), au fost compromise. Și totuși ... există viață și după moarte. Tot mâna omului este vinovată. Cum? Încerc în rândurile următoare să arăt efectele unor măsuri luate cu mai mulți ani în urmă!

Am să iau ca martor documentele certificate de Statul Român, prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor București. În anul 1923, Ministerul a cerut Prefecturii județului Arad, reambularea liniei Canalului, proces care s-a terminat la finele anului 1924.

Iată ce spun documentele vremii despre Mori și hărțile cadastrale întocmite în acei ani, în „**Mapele cu Planurile de aranjarea exercitării dreptului de folosință al morilor de pe Canalul Palatinul Iosif**”.

Deversoare - deschideri

planșa 5 – deschiderea		nr. 4 la km. 6,1-6,2 (nylas) în maghiară	
planșa 8 -	---	nr. 5 la 8,4 km	
---	---	nr. 6 înainte de sifon	
planșa 10	---	nr.7 secțiunea 10,3 km	
---	---	nr.7 bis --- 10,8 km construită după reambularea liniei Canalului.	
planșa 11	---	nr. 8 secț. 12,2 km.	
---	12	---	nr. 9 secț. 12,5 km.
---	12	---	nr. 10 secț. 13,5-13,6
---	13	---	nr. 11 --- 14,6
---		---	nr. 12 --- 14,9-15,0
---	14	---	nr. 13 --- 15,4-15,5
---	15	---	nr. 14 --- între localitățile
---		---	nr. 15 Aldești și Voivodeni

Pe teritoriul U.A.T. Bârsa sunt funcționale 2 deschideri, cea cu nr. 5 (colmatată și ea) de la secțiunea 8,4 km și cea cu nr. 7 bis la secțiunea 10,8 km (la secția de tractoare).

Iată adevărata cauză a inundațiilor, a revărsării apei din Canal peste tot unde a găsit o nișă de fugă.

Aduc în discuție Valea Butyn (Buteni) care se varsă în Canal, în locul numit Potok, secțiunea 4,336 km. Pârâiele Valea Seacă și pârâul Gazdei (Gazetei), secțiunea 5,6 km. Am constatat pe teren la locul „faptei” cum un pârâiaș (Gazdei), care vara aproape este secăt, are un podeț format din două tuburi de 1.000 mm și care nu a făcut față puhoiului de ape. Dacă am putea cuantifica cantitatea de apă pluvială ce se varsă în totalitate în albia Canalului, eu unul m-aș speria.

Ce se impune? Redeschiderea deversoarelor colmatate sau închise total și coborârea pragului de evacuare, pentru că și albia Canalului a fost adâncită. (vezi capitolul Anexe pagina 272)

Subtraversarea Canalului, a Văii Buteni și a pârâurilor cu tuburi de mare capacitate, și direcționarea apei spre albia Crișului Alb, care nu e prea departe.

Despre viitorul Canalului. După finalizarea lucrărilor, îmi voi spune și eu părerea. Industria fără fum – Turismul – să accedă pe malurile Canalului. Mai intervine o condiție. Cel puțin două mori să fie reabilitate ca mori și nu hanuri sau birturi. Procesul tehnologic interesează nu producerea făinii bio (lang liszt) = făina de foc, culoarea vâlvătăilor la arderea cuptorului de pită. Patiseriile Pariziene se băteau pentru această făină măcinată la Morile de pe Canal.

Punerea în valoare a Canalului Morilor, prin cunoaștere, educație, agrement, refugiu (în timpul liber), etc.

În loc de concluzii

Vorbeam de rolul de colector al apelor pluviale din bazinele hidrografice. Amintesc doar două pârâie cu suprafață relativ mari, Cleciova – 29 km², Potoc – 30km²) – ambele în UAT-ul comunei Buteni – care debușează în Canal debite de viitură și debite solide importante!

Dacă vom cuantifica și volumul apei pluviale de pe dealurile piemontale și a pârâurilor – formate ad-hoc, avem tabloul dramatic al consecințelor ce urmează în urma acestor viituri.

La reconstrucția Deversoarelor nr. 4 și nr. 6, să fie montate grilaje care să deverseze debitele solide, care să nu obtureze funcționarea normală a Sifonului de la întâlnirea cu Valea Hodiș. În acest punct unde Canalul subtraversează Valea Hodiș, se mai poate face o deschidere pe partea stângă, pentru diminuarea volumului de apă în aval, propunere venită de la șefa de sistem ing. Zeni Faur.

Aceste lucrări puse în teren, ar proteja de inundații grădinile atâtor familii din localitatea Bârsa, dar mai ales munca, cheltuielile financiare și materiale, care ar avea o finalitate în roadele culturilor puse în grădini.

Punerea în valoare

Unicitatea Canalului constă în modul de gândire, de proiectare și așezarea lui pe curba de nivel. Canalul și Morile construite pe linia lui au format un Tot Unitar și nedespărțibil. Creatorii lui, l-au văzut ca pe o materializare veșnică, aflat deasupra tuturor intereselor personale, în care orgoliile nu și-au avut locul.

Toate hotărârile privind destinul Canalului, au avut fundamentul unui principiu măreț: **„Actul de voință unanim acceptată”**.

Canalul își aparține siesi!

Istoric, Aurel Dragoș
Iunie 2019

Anexe:

- Hărți
- Foto
- Situația inundațiilor

Postscriptum

Pentru declararea Canalului Morilor și a Morilor care mai sunt pe linia lui, monument hidrotehnic Unicat al României, sunt necesare hotărâri de trecere la întocmirea documentației și demersurile ce trebuie făcute de cuprindere în patrimoniul României și mai apoi în patrimoniul UNESCO, pentru a avea certitudinea că va putea fi admirat și de generațiile, generațiilor viitoare !

Pentru conformitate,
Aurel Dragoș
Iunie 2019

Canalul Morilor zona Bârsa

C.M. la subtraversare cu V.Hodiş

Volumul apei din canal în săptămâna 27 mai 2 iunie 2019

Lucrări de decolmatare C.M. 10 mai

ISTORICUL SPITALULUI INEU

Demersul meu are fundamentul a două personalități, care au trăit în secole diferite, dar au avut un crez; să se pună în slujba semenilor, iar prin profesia lor să îi poată ajuta și să le aline durerile.

Gheorghe Popa de Teiuș la Ineu

La începutul anului 1854 aprilie 13, vine și a treia provocare pentru Gheorghe Popa de Teiuș. Este transferat la provincia (plasa) Ineu (Boroș Jenő), având calitatea de primpretor-judecător.

În primăvara aceluiași an, prin hotărârea din 22 aprilie Gheorghe Popa este decorat de însuși împăratul Francisc Iosif cu Crucea de aur cu Coroană pentru merite: „întronarea ordinii și respectul legilor”. „Decorația - era cam rar atribuită - aur veritabil, după moartea celui decorat, urmașii trebuiau (obligați) să o restituie pentru a nu ajunge pe mâinile samsarilor”⁷. Un alt document eliberat de Consiliul locotenențial chezaro-crăiesc – despărțământul Oradea – poartă data de 28 iunie 1854, în care se arată că lui Gheorghe Popa, pretor de Ineu, i-a fost acordată crucea de merit cu coroană de aur. Gheorghe Popa a mai fost evidențiat în 1851 iulie 30, printr-un decret de la autoritatea de district Oradea, în care guvernatorul șef îi mulțumea pentru capacitatea în serviciu.

În orașelul Ienopolea, cu o populație majoritar românească destul de numeroasă, Gheorghe Popa a desfășurat o activitate febrilă în toate secțiunile administrației, necunoscută până atunci în plasa Ineu și poate nici de atunci încoace⁸.

În primul rând s-a ocupat de eficientizarea administrației locale din plasa Ineu, dorind să o facă folositoare și în slujba cetățenilor.

Localitatea Ineu devenise, după 1840, un punct nodal al drumurilor ce coborau de pe valea Crișului Alb din amonte, de pe toate văile de sub Munții Codrului, de la Craiva prin Beliu și localitățile direct aparținătoare de comuna Ineu.

Populația numerică creștuse foarte mult. Problemele sociale se înmulțiseră, cadre medicale pregătite nu erau. Asistența medicală era prestată de moașele comunale.

Realitățile din teren, pe care le găsește Gheorghe Popa de Teiuș la

---

⁷Traian Terebențiu – biografie, p. 16.

⁸Ibidem, p. 15.

instalarea în funcția de primpretor-judecător al provinciei Ineu, erau multe și greu de surmontat.

Ridicarea unei comune nici prea mare, dar nici lipsită de importanță, având totuși o istorie încărcată de evenimente, la rangul de centru de plasă (provincă) – chiar dacă Ineul fusese opidum pe vremea stăpânirii otomane, și chiar reședința comitatului Zărand – prin noutățile și măsurile introduse în administrația locală de eficientizare, măsurile luate în plan social, conștientizarea drepturilor românilor cucerite după revoluția din 1848-1849, a însemnat o provocare și o nouă dovadă a calităților excepționale ale personalității lui Gheorghe Popa, totul dublat de o modestie cum numai la Oamenii de Seamă poți găsi.

Ineul (ca opidum) a fost reședința comitatului Zărand din 1626 până la 1741 (115 ani), după care a intrat în uitare, devenind o comună oarecare.

Odată cu începuturile construcției Canalului Morilor 1833-1840, Ineul se trezește la viață, lucrările la Canal cereau forță de muncă, iar populația a început să prospere din punct de vedere economic.

La finalizarea lucrărilor la Canal, Prefectura Aradului consemna într-un raport că în Comitatul Arad, construcția canalului a făcut să circule anual 100.000 florini (aur). Volumul de lucrări la Canal s-a executat cu 320.000 zile plătite și 30.000 zile lucrătoare gratuite. Morile de pe linia Canalului trebuiau să aducă un venit echivalent cu 372.000 zile lucru pe an.

Morile odată puse în funcțiune au dus la dezvoltarea agriculturii, creșterea animalelor, intensificarea comerțului și a meșteșugurilor anexe. Iată de ce Ineul a avut un boom economic, și o creștere numerică a populației.

Printre prioritățile lui Gheorghe Popa – instalat în funcția de primpretor-judecător - au fost construirea Spitalului Public din Ineu, concomitent cu înființarea unui Cămin pentru oamenii săraci și fără adăpost.

Argumentul suprem a fost ocrotirea celor nevoiași (a bolnavilor) ce nu aveau putința de a merge la spitalul comitatens din Arad. Mai mult, căile de comunicații erau ca și inexistente. Tot lui i se datorează construcția drumului de la Ineu la Șeleuș. Linia ferată Arad-Ineu nu exista la acea perioadă. Va fi introdusă ceva mai târziu, la 1877.

În demersul acțiunilor sociale și umanitare, Gheorghe Popa a reușit să-i ralieze în susținerea acestui deziderat pe oamenii de bine, pe cei care aveau puterea financiară și materială, dar și primăriile aparținătoare plasei Ineu.

Nu a fost ușor! Întotdeauna sunt voci contra. Cei care au clevetit,

au adus în discuție teama de îmbolnăvire a locuitorilor din Ineu, cum că, prin construcția Spitalului pentru morboși (bolnav), vezi doamne, virusul s-ar răspândi în localitate, iar pierderile umane ar fi mai mari.

În cele din urmă, chiar și acele personaje care nu agreaseră ideea unui spital la Ineu, au ajuns să susțină financiar – prin donații – construcția Căminului pentru săraci și a Spitalului.

A fost ales „Comitetul de Ocrotire și de Spital al cercului pretorial” Ineu. Pentru cei săraci și fără posibilități de muncă, trebuia găsită o rezolvare rapidă și durabilă. În acest sens, de la pretura Ineului s-a transmis o adresă primăriilor aparținătoare ca din banii pentru amenzi și din alte sume alocate din bugetele locale, parte să fie depuse la Comitetul de Ocrotire și de Spital, care avea în componență 12 personalități.

Din rândul membrilor Comitetului s-au numit (ales), medicul Kreitel Keresztély ca administrator, Anyos Sándor notar de Șicula, responsabil cu achizițiile de materiale, toate cu documente justificative. În funcția de casier a fost numit Antal Pál, care în februarie 1855 lasă locul lui Krip János.

Medicul Kreitel, în calitate de administrator a cerut primăriilor din plasă liste cu săracii care au nevoie de ajutor, pentru a putea stabili măsurile ce trebuiau și puteau fi luate spre a veni în sprijinul celor nevoiași.

Pretura Ineu organiza periodic baluri caritabile pentru strângerea de fonduri care să susțină cele două construcții.

În raportul prezentat de Comitetul de ocrotire (socială) și de spital al Cercului pretorial Ineu, redactat și prezentat în august 1857, se descrie etapizat și un inventar al lucrărilor și materialelor folosite.

Până la demararea lucrărilor de construcție a Spitalului Public Ineu, s-a trecut la „Începutul îngrijirii săracilor”, conform paragraf nr. 1, ușa Căminului Săracilor s-a deschis în septembrie 1854.

În actele congregației Arad de la anul 1825, apar puține date despre starea sănătății populației Comitatului Arad, în rapoartele medicului Comitatului, despre numărul bolnavilor existenți în plășile Arad și Ineu, și medicația acordată.⁹

Despărțământul Oradea, prin instituția sanitară, în toamna anului 1853, în urma unei epidemii de holeră, se adresează organelor sanitare din Arad pentru înființarea urgentă de unități sanitare în combaterea holerei, care ulterioar să rămână spitale de plasă. Forul din Oradea transmitea în 15 dec. 1853 o adresă instituțiilor sanitare din Arad, iar cele

---

⁹ PJA, Actele congregației, inv. 474/1825, f. 3-4.

din Arad să ceară celor din județ o situație a persoanelor sărace și fără posibilități.

Gheorge Popa era la curent cu aceste cereri transmise de la Oradea, și a reușit ca în cca. 8 luni căminul săracilor să fie funcțional. Prim-pretorul Ineului Gheorghe Popa de Teiuș bifa o primă realizare din punct de vedere al asistenței sociale și sanitare.

Pentru astfel de obiective statul de la acea vreme nu era angajat în mod distinct în asigurarea resurselor financiare – respectiv - Spitalul Public din Ineu.

Ordinul Consiliului Locotenențial cezaro-crăiesc din Oradea, prin împuternicitul cezaro-crăiesc, în adresa trimisă Autorității Comitatului Arad (1857), se dă aprobarea privind organizarea unei loterii cu emiterea unui număr de 600 lozuri, în valoare de 20 creițari fiecare, în folosul Spitalului din Ineu.¹⁰

Gheorghe Popa a avut inteligența, diplomația și tactul de a convinge oamenii potenți ai locului să subscrie financiar la ridicarea Spitalului Public de Plasă Ineu. Familia Atzél, prin Otlik Ana, rămasă văduvă după moartea soțului, Alexandru Atzél, se va ocupa de opere caritabile. Ea va dona – probabil – cea mai mare sumă de bani, 2000 (două mii) florini, piatra și materialul lemnos, pentru construcția spitalului.

Am să enumăr doar câteva dintre persoanele locului care au donat diferite sume de bani:

- Kabdebo Károly 200 fl
- Atzél Istvan 500 fl
- Atzél Lajos 500 fl
- Katona Zsigmond – farmacist 40 fl
- Sándor Zsigmond – înstărit Șicula 100 fl
- Bucz Teodor 40 fl
- Lászlo Mikloș – Bocsig 10 fl pe timp de 10 ani
- Simon Gabor – avocat 10 fl pe timp de 10 ani

La cererea preturei Ineu, 17 primării au cumpărat obligațiuni de credit în valoare de 14.000 florini. (paragraful nr. 8 din raportul de lucrări, fila 55).

Donațiile erau depuse la caseria Comitetului de Ocrotire și de Spital al Cercului pretorial Ineu. Toate cheltuielile și donațiile sunt specificate pe capitole în Raportul de lucrări.

Abia în anul 1893 sunt publicate Statutele de funcționare și reglementare a activităților Spitalului de Plasă Ineu, după modelul

---

¹⁰ PJA, Actele congregației, inv. 689/1857, f. 1-2.

Statutelor Spitalului Comitatens Arad. Aceste statute trebuiau să corespundă documentelor emise de prefectura Arad.

Actele comitetului suprem al Aradului reia datele din Raportul prezentat la 1 august 1857, privind înființarea și ridicarea Spitalului de Plasă Ineu. Fondurile au fost alocate de către comunele plasei, a căror sarcini financiare s-au repartizat în funcție de numărul locuitorilor. Cota de contribuție a comunelor a variat între 630-2940 coroane austro-ungare. Fondurile de întreținere mai puteau fi sporite prin donații particulare și prin averea bolnavilor spitalizați (decedați), fără moștenitori. La 1903, capacitatea Spitalului era de 40 de paturi.¹¹

Spitalul fiind o unitate vie a trecut prin furtuni și greutăți. Au fost ani în care întrebarea: a mai exista?, dureroasă la nivelul sufletului și ființei umane, pune în talere viețile a mii de oameni din plasa Ineu. Spitalul și-a continuat existența, în timp, s-au adăugat noi și noi pavilioane pentru secțiile create, iar astăzi beneficiază de o construcție nouă, modernă.

Gheorghe Popa de Teiuș a plecat pentru o nouă provocare – la Salonta – dar opera se apropia de finalizare.

În fond familial al lui Gheorghe Popa se găsește o adresă – 18 ianuarie 1863 – a Spitalului Ineu și a Căminului de nevoiași, adresată lui Gheorghe Popa de Teiuș, judecător de tablă regală și posesor al Crucii de merit al Coroanei de aur, în care este recunoscut și certificat ca fondator al Spitalului Ineu¹². În această scrisoare-adresă, i se cere un portret pentru a fi expus în Sala de Consiliu, unde trăiește și sufletul său (încă nu murise). Scrisoarea este semnată de vicedirector Pfeiffer Jozsef.

Gheorghe Popa de Teiuș, răspunde în 3 martie 1863 Spitalului din Ineu și Căminului pentru săraci, în termeni foarte politicoși amână trimiterea protretului, sub scuza foarte multor amabilități¹³.

Construcția Spitalului public de plasă Ineu a fost finalizată în 1859, având o capacitate de 20 locuri, 10 pentru femei și 10 pentru bărbați (două saloane).

Spitalul s-a dat în folosință, dar Gheorghe Popa era plecat din Ineu încă din toamna anului 1857, pentru o nouă provocare la Salonta, având aceleași răspunderi și calitatea de primpretor judecător. Au rămas realizările și memoria faptică a trecerii lui prin această urbe. Marele merit îi revine lui, pentru că a coagulat în jurul acestei idei toate forțele politice și economice în realizarea unui deziderat.

---

¹¹ PJA, Actele Comitelui, inv. 650/1903, f. 104-122.

¹² S.J.A.N., dosar nr. 2/1849, f. 31.

¹³ Ibidem, f. 32r – 32v.

După transpunerea în realitate a reglementărilor statutelor de funcționare a Spitalului de Plasă Ineu, cheltuielile administrative cresc an de an, numărul bolnavilor din cele 17 comune arondate a crescut iar locurile pentru spitalizarea lor au rămas aceleași.

În urma aplicării Legii reformei agrare (1921) pentru Transilvania, am găsit următoarea adresă a Preturii plasei Ineu, adresată Prefectului de Arad, Nr. 162/4.061927.

„Avem onoarea a vă raporta că comisia de împrumut din Ineu, prin decizia nr. 170/28 mai 1927, a împrumutat Spitalul nostru cu 10 jug. cad. de pământ. Cu onoare vă rugăm să binevoiți a elibera delegațiune pentru preluarea acestui teren.”¹⁴

Prefectura jud. Arad, Oficiul Administrativ, cu adresa 18185/18 august 1927, răspunde:

„La raportul dvs. nr. 162 din 4 iunie 1927, privitor la împrumutarea Spitalului Ineu cu 10 jug. cad. (pământ), în conformitate cu avizul delegației permanente județene nr. 21, dat în ședința din 26 iulie 1927, se autorizează de noi acest spital de a lua în primire teritoriul de 10 jug. cad. ce s-a dat în baza legii reformei agrare.” Prefect s.s.¹⁵

În aceste condiții Pretura Plasei Ineu și comitetul de conducere al spitalului, inițiază o nouă campanie de strângere de fonduri, pentru continuarea funcționalității spitalului prin:

- donații de la persoane fizice.
- alocarea unei sume din bugetele celor 17 primării.

Din rapoartele de activitate ale Spitalului Ineu către Prefectura Arad, pe anul 1929, în afara activităților profesionale de consultații și tratamente prescrise bolnavilor, spitalul se confruntă cu lipsa resurselor financiare. Cheltuielile de administrare se ridicau la suma de 250.000 lei.¹⁶

În acest sens, Prefectura jud. Arad, face un apel ultimativ la comunele fondatoare ale Spitalului, să vireze sumele datorate până la 31 august 1929, deschizând credit extraordinar.¹⁷ În aceste vremuri de restriște, Dr. Bálagh E. A fost medicul șef al Spitalului Ineu.

Decizia Prefecturii Arad cu nr. 841/1929/24 iunie.

Art. I Pentru acoperirea necesităților Spitalului Ineu, comunele fondatoare vor contribui cu următoarele sume, după cum urmează:

---

¹⁴ Ibidem, f. 292.

¹⁵ -//- f. 291

¹⁶ Ibidem, dosar 45/1929, f. 17.

¹⁷ Idem, f. 19.

	<u>lei</u>
1. Mocrea 3%	7500
2. Apateu 7%	17.500
3. Berechiu 4%	10.000
4. Bocsig 7%	17.500
5. Ineu 10%	25.000
6. Cermei 11%	27.500
7. Gurba 7%	17.500
8. Iarcoș 1%	2.500
9. Luguzău 2%	5.000
10. Mănerău 2%	5.000
11. Regele Carol (Răpsig)	10.000
12. Șepreuș 7%	17.500
13. Șilindia 5%	12.500
14. Șomoșcheș 4%	10.000
15. Talpoș 3%	7.500
16. Seleuș 5%	12.500
17. Iermata 3%	7.500
18. Aldești – Voievodeni 3%	7.500
19. Bârsa 4%	10.000
20. Moroda 4%	10.000
21. Șicula 4%	<u>10.000</u>
100%	250.000 lei

Plasa Târnova a fost și ea arondată Spitalului Ineu pentru menținerea cheltuielilor de întreținere a Spitalului.¹⁸

În proiectul de Buget pe anul 1929, Spitalul a cuprins achiziția unui aparat Reontgen făcând demersurile necesare la Prefectura Arad și la Ministerul Sănătății.¹⁹ Acesta comunică prin Inspectoratul Sanitar Arad că va primi aparatul, dar la instalare au nevoie de un transformator și o lampă coolidge.²⁰

Ministerul Sănătății și Ocrotirilor sociale, prin adresa nr. 2030 din 31 decembrie 1929 comunică Prefecturii jud. Arad că, potrivit legii de organizare a administrației locale, prelungită prin Înalt Decret, Regal nr. 2712/29 iulie 1929 Sipatele din Jud. Arad,²¹ inclusiv Spitalul de Plasă Ineu sunt trecute (d. p. d. v. financiar) în sarcina județului, care vor prelua

---

¹⁸ Ibidem, f.

¹⁹ -//- f. 2.

²⁰ -//- f. 26.

²¹ S.J.A.N.A. Prefectura jud. Arad, dosar 6/1930, f. 1.

prin bugetul său sarcinile financiare și bugetele de materiale ale spitalelor de plasă devenite spitale de stat.²²

La 1930, existau și 3 de circumscripții sanitare rurale în jud. Arad. Circumscripția de plasă Ineu, consta din 6 comune cu o populație de 15.303 suflete, condusă de Dr. Simion Hirson. Alipirea comunei Chereleș la această circumscripție, ar crește nr. de suflete la 17.607.²³

De jure și de facto Spitalul Ineu a păstrat aceleași comisii (organisme) sub genericul „Comitetul administrare și control a Spitalului”, până la 31 martie 1923.

Astfel:

I. Adunarea generală, membrii ei fiind:

- Primpretorul plasei Ineu (președinte)
- Notarii și primarii comunelor din circumscripție și donatori particulari

Atribuții generale:

- o buget
- o taxe de îngrijire
- o raportul gestiunii (bănești)

II. Comisia permanentă cu 6 membri:

- Primpretorul plasei
- Medicul șef
- Medicul șef de circumscripție
- și patru membrii aleși de adunarea generală

Atribuții

- o aprobarea și ordonanțarea cheltuielilor
- o măsuri ce au trebuit luate
- o răspunderea în fața adunării generale

III. Medicul șef era însărcinat cu conducerea spitalului și răspundea direct de bunul mers al Spitalului.²⁴

În art. 455 din Legea administrației locale se făcea un apel către comunele care au fost fondatoare la construcția și susținerea d. p. d. v. financiar, să susțină activitatea Spitalului Ineu și după 31.03.1923. La anul 1929 vom găsi aceleași comune.²⁵

Din statele de plată a lefii și accesoriilor cuvenite Personalului Spitalului Public de Plasă Ineu pe luna ianuarie 1930, reiese următoarea componență:

---

²² Idem, -//- -//- f. 2.

²³ Idem, -//- -//- f. 37.

²⁴ Ibidem, f. 46.

²⁵ -//- f. 48.

- administrator 1
- impiegat 1
- infirmiere 4
- personal de serviciu 5 (cinci). Total 11 persoane.²⁶

Până în luna aprilie, organigrama rămâne neschimbată. Din această lună vor fi 5 infirmiere, iar numărul de personal se ridică la 12 suflete.²⁷

Începând cu luna iunie, postul de impiegat se reduce, iar restul anului 1930, structura personalului a rămas la 11 suflete.²⁸

La cererea Direcției Serviciului Sanitar Arad, Spitalul Ineu comunică mișcarea bolnavilor în spital pe anul 1931. În acel an și în următorii, Spitalul va funcționa cu un număr de 40 paturi.

Bolile erau categorisite pe următoarele capitole:

Cap. I - Boli transmisibile

Cap. II - Boli generale. Boala cancerului a fost trecută la acest capitol, fiind diagnosticate 13 persoane cu cancer, care a afectat diferite organe ale corpului uman.

Cap. III - Intoxicații

Cap. IV - Boala sistemului nervos

Cap. V - Boala de ochi

Cap. VI - Boala de urechi

Cap. VII - Boala aparatului circulator

Cap. VIII - Boala aparatului respirator

Cap. IX - Boala aparatului digestiv

Cap. X - Boala aparatului urinar

Cap. XI - Boala pielii

Cap. XII - Boala organelor de locomoție

Cap. XIII - Vicii de conformație (hidrocefalie)

Cap. XIV - Vicii chirurgicale

Pe întreg anul 1931, numărul bolnavilor a fost de 589 suflete, din care au murit 20, adică $\frac{3}{4}$ % din numărul bolnavilor.

Situația statistic este întocmită la 31 decembrie 1931.²⁹

Într-adevăr, au subscriș foarte multe persoane fizice, care s-au angajat ca sumele subscrișe, să fie pe o perioadă mai mare de timp. În acest mod spitalul și-a putut continua activitatea.

Întâi de toate, să rememorăm starea de facto. Spitalul Ineu avea la

---

²⁶ Ibidem, dosar 7/1930, f. 3.

²⁷ Idem, f. 8.

²⁸ Idem, f. 14.

²⁹ Ibidem, dosar 1/1932, f. 1 – f. 14.

anul 1944 doar 40 de paturi, iar spitalul era deservit începând cu 1939 de doi medici. „Mica chirurgie“ s-a făcut la acest spital începând cu anul 1912, având doar un doctor.

La data angajării dr. Mihai Stoian în 16. nov 1944 ca medic șef al Spitalului Mixt Ineu, rămâne pe acest post până la 1 oct 1949. Începând cu această dată dr. Mihai Stoian este numit director al Spitalului Ineu și totodată având specialitatea de medic primar chirurg.

Cum Statul de funcțiuni (organigrama) al Spitalului nu prevedea decât trei medici, cu toate că dr. Eleonora (Coca) Stoian, absolvisese și ea Facultatea de Medicină, specialitatea chirurgie, ea a funcționat de la 1 aprilie 1944 până la 31 dec. 1951, ca medic secundar. După 1950 se efectuează o reparație generală a întregului imobil. Se trece la construirea pavilionului administrativ cu bloc alimentar. Începând cu anul 1952 se ridică alte două pavilioane în care vor fi înființate secția de ginecologie-obstetrică și secția pediatrie.

Odată cu demararea lucrărilor la secția de ginecologie-obstetrică, dr. Eleonora Stoian este numit medic consultant la Maternitatea Spitalului, de la 1 ian 1952 până la 1 iulie 1955. În vara aceluiași an a devenit funcțională secția de ginecologie-obstetrică, iar dr. Eleonora Stoian trece în funcția de Medic Consultant principal Ginecologie-obstetrică, începând cu iulie 1955. Această numire (avansare) a fost posibilă prin mărirea numărului de paturi la această secție, la 33, conform normativelor în vigoare la acea dată (H.C.M.4320).

Pentru a accede la această specialitate, dr. Eleonora Stoian a urmat cursurile de perfecționare la Institutul pentru Perfecționarea și specializarea Medicilor și Farmaciștilor din București în semestrul I al anului 1955. I s-a eliberat Certificatul nr. 1433/4 iunie 1955, ca absolventă a cursului în Specialitatea Obstetrică și Ginecologie.

De la 1 iulie 1955 și până la 1 ianuarie 1958, dr. Eleonora Stoian funcționează ca medic primar de ginecologie-obstetrică, iar din 1 ian. 1958 are calitatea de medic specialist în ginecologie și obstetrică, în urma aplicării H.C.M. 1365/1957.

Anexat la pavilionul central în anul 1958 se formalizează construcția unei aripi, unde va funcționa secția de boli contagioase. Odată cu noua secție se pune în funcțiune și serviciul de radiologie. Spitalul avea deja asigurat la acea dată Serviciul de urgențe (permanent), și un Serviciu de Salvare.

Spitalul Ineu devine viabil prin cele cinci secții deservite de 7 medici specializați, ajutați de personalul mediu sanitar. În anii 50-60 la Spitalul Ineu se făceau cca 1500 de intervenții chirurgicale anual. După

anul 1960, numărul paturilor va crește anual, prin extinderea secțiilor și adăugirea pavilioanelor.

În anul 1956 între 1 februarie și 31 mai, dr. Mihai Stoian mai absolvă un curs de perfecționare în specialitatea Chirurgie Generală, cu calificativul foarte bine, la Institutul pentru perfecționarea medicilor și farmaciștilor București, Certificat nr. 2099/31.V.1956.

Odată cu înființarea noilor secții, Spitalul Ineu are posibilitatea de a trata – prin medicii specialiști – ajutați de personalul mediu sanitar, o gamă largă de boli și cazuri grave de urgențe, aduse la Spitalul Ineu de propriile mașini de salvare. În 1958 numărul locurilor de spitalizare a ajuns la cifra de 150, după ce în 1955 avea 120 de paturi. Erau direcționate spre Spitalul Județean Arad, doar acele cazuri pentru care Spitalul Ineu nu avea dotarea tehnică necesară în astfel de boli sau accidente.

În luna mai ziua 27 a anului 2010, am purtat un dialog mai amplu cu doamna Gândilă, care mi-a relatat una din multele preocupări ale dr. Stoian Mihai. În afara actului medical, urmărea cu obstinație partea administrativă a Spitalului, fiind preocupat de mărirea numărului de paturi, extinderea secțiilor și dotarea tehnică la nivelul acelor ani.

Foarte mulți dintre dvs. stimați cititori, vă amintiți că la Ineu exista o industrie locală, cooperatie de consum și meșteșugărească, un șantier de construcții de locuințe etc. Chiar și Primăria Orașului Ineu prin legea 7, ca și cele două cooperative, aveau echipe de constructori. Dr. Stoian Mihai fiind un personaj cunoscut al urbei, respectat și prețuit, a făcut nu odată apel la aceste instituții, prin care le solicită să facă anumite lucrări la spital, de a mai adăuga două saloane la o secție sau alta, la zugrăveli etc. Niciodată dr. Stoian nu a fost refuzat. Odată sosită echipa de constructori la Spital, rugămintea dr. Stoian era de a tripla cererea inițială. Șeful de șantier, sau șeful de lucrare avea o singură ezitare.

- Domn Doctor, eu vă pot pune materialele necesare la dispoziție, dar nu am bani pentru plata muncitorilor. Pentru ceea ce prevede lucrarea contractată avem un normativ de x zile. Eu nu pot să-i oblig să lucreze fără plată.

- Dragul meu, afișând un zâmbet care îi lumina fața, știu acest lucru. Nu-ți fă probleme, de înțelegerea cu muncitorii mă ocup eu. Dumnezeu doar să-i lași să-și termine treaba.

- Cum ziceți dvs. d-le doctor.

Se despărțeau cu o caldă strângere de mână, în care se simțea vibrația de respect și înțelegere.

De cele mai multe ori aceste sume de bani datorate muncitorilor, erau din buzunarul personal al dr. Stoian. Această afirmație

a fost susținută și de alți interlocutori: Puiu (Mihail) Gănescu, Ilea Floare din Bârsa, Maria Cociuba (Ineu).

Din partea Spitalului, muncitorilor li se oferea doar masa de prânz. În ce capitol al umanului, comportamentului și existenței, putem încadra gestul dr. Stoian?

Aș vrea să urmărim destinul dr. Eleonora (Coca) Stoian, pentru că familia Stoian a fost un tot unitar, cum rar mai întâlnim. Un alt inean, Ioan Brancu, îmi mărturisea că nici la o sută de ani distanță, nu se va mai naște „o așa familie“. Nu am argumente să-l contrazic. Filozofii greci afirmă că femeia și bărbatul sunt două contrarii iar prin uniune formează întregul. Da! Familia Stoian a fost un ÎNTREG, iubită și respectată, mărinimoasă și iubitoare de oameni.

Omul și profesionistul se completează. Nu pot fi departajați ca și în cazul soțului. Aș vrea să exemplific doar cu un caz, sacrificiul făcut de familia Stoian, atunci când trebuia intervenit la un bolnav.

Iarna lui 68, zăpadă, frig. La Spitalul Ineu se primește un apel de urgență. În localitatea Apatu o femeie din cauza eforturilor – cel mai probabil – este diagnosticată (provizoriu) cu dezlipirea placentei. Trimiterea ei la spital ar fi fost egală cu condamnarea la moarte, date fiind condițiile meteo. Dr. Eleonora Stoian s-a pregătit cu medicamentele adecvate și câteva pungi cu sânge sub braț, a luat-o din mers de pe secție pe Lili Irina Bărluțiu – mărturisire din 8 iunie 2011 – Coca o alintă cu apelativul de Lila, și cu mașina proprie au pornit spre Apatu. D-na Lili Bărluțiu povestește că nici astăzi (2011) nu realizează cum au putut parcurge un drum înzăpezit și o ninsoare viscolită, încât aveai impresia că la următoarea curbă vor fi împinse în șanț. Au stat împreună de duminică după amiază până marți seara la căpătâiul bolnavei în Apatu, reușind să oprească sângerarea, iar femeia să fie salvată. Au ajuns cu greu acasă, pe drumul de întoarcere Coca a repetat de câteva ori: „Lila nu mă simt bine“. Câteva zile dr. Eleonora Stoian a rămas la pat, organismul ei era fragil, dar dârzenia și sentimentul datoriei, făceau din ea argintul viu.

Peste câteva luni medicul de circa de la Apatu titra că el a salvat-o de la moarte pe bolnava cu placenta deslipită. Pentru anumiți inși (sunt tot mai mulți), nu există loc de separare între respect, caracter, jurământ pe de o parte și decăderea în suburbanul uman: minciuna și cretinismul?

În anul 1959 la Spitalul raional Ineu se sărbătorea împlinirea unui veac de existență, de muncă neîntreruptă a medicilor și personalului medical, în bătaia cu bolile, cu condițiile vitrege – uneori -, devotați profesiei și jurământului depus, reușind de cele mai multe ori să aducă un zâmbet pe fața bolnavului și bucurie în sânul familiei.

La ceas aniversar, Spitalul raional Ineu și întreg personalul angajat al spitalului, aveau de ce să fie mândri. Se finalizase construcția blocului operator la secția Chirurgie, precum și amenajarea ambulatoriului pentru spital. Aceste realizări oglindesc în mare parte, munca medicului primar chirurg și director al spitalului, dr. Mihai Stoian. Cu prilejul sărbătoririi centenarului, a fost dezvelită o placă comemorativă (sper că mai există).

În urmă cu 100 de ani, la Ineu – acum centru de raion cu acelaș

Centenarul spitalului din Ineu

În urmă cu 100 de ani, la Ineu — acum centru de raion cu acelaș nume — s-a înjghebat un spital comunal, primul edificiu de acest fel din împrejurimi. Pe a lincei, spitalul funcționa cu două saloane — unul pentru bărbați și altul pentru femei — cu o capacitate de 20 paturi, iar deservirea lui se făcea de un singur medic.

Dat fiind faptul că în prezent spitalul de care vorbim se află în preajma sărbătoririi centenarului existenței sale, considerăm potrivit momentul pentru a parcurge câteva file din istoria lui.

În primii ani de existență, aproape nimic deosebit. Începând din anul 1912, la acest spital se face și puțină „mică chirurgie“. Din anul 1924, numărul paturilor ajunge la 40, iar mai târziu — din anul 1939 — pot fi întâlniți aici doi medici. Și cam atât!

1948. Este anul când la lincă secția de chirurgie și cea de boli interne, spitalul fiind deservit de trei medici.

În anii 1950—1952, se efectuează reparație generală întregului imobil, se construiește pavilionul administrativ cu bloc alimentar corespunzător. Pe lângă spital, în lincă secția de pediatrie și cea de ginecologie-obstetrică.

Au urmat alți ani, în care se înscriu noi înfăptuiri. Se construiește o nouă aripă la pavilionul central, care permite înființarea secției de boli contagioase și a serviciului de radiologie. Astfel, azi spitalul din Ineu are o capacitate de 150 locuri. Este înzestrat cu aparatura necesară. Spitalul mai are asigurat un serviciu de urgență permanent și un serviciu de salvare.

În cele cinci secții ale spitalului își desfășoară în prezent activitatea 7 medici specializați, ajutați de personalul mediu necesar. Pentru a oglindi activitatea ce se desfășoară aici, redăm câteva cifre. În anul 1957, s-au înregistrat un însemnat număr de internări. La acest spital se fac în medie anual 1.500 de intervenții chirurgicale — de toate categoriile — unele destul de complica-

te, ca cele în cazul bolilor ulceroase. În ultimii 12 ani, s-au înregistrat aproape 1.200 de nașteri în cazuri de uter per roase.

În aceste cifre este oglind în bună parte și activitatea dr. Mihai Stoian, medic primar, chirurg și director al spitalului. S oenii săi și datorită preocupărilor de zi cu zi, s-au înfăpt multele din cele de mai sus. Prin intermediul acestuia am aflat câteva lucruri de perspectivă. Astfel, se proiectează construirea unui bloc operator pentru secția de chirurgie, amenajarea ambulatoriului spitalului și a unui stăinar pentru copii.

În vederea sărbătoririi centenarului spitalului din Ineu se pregătesc întense. Va fi organizată o ședință de comunicare, urmează să fie prezentate rezultatele privind unele probleme științifice medicale, cât și activitatea acestui spital. Cu prilejul acestor evenimente, va fi așezată placă comemorativă.

I. POPA

nume – s-a înjghebat un spital comunal, primul edificiu de acest fel din împrejurimi. Pe atunci spitalul funcționa cu două saloane – unul pentru bărbați și altul pentru femei – cu o capacitate de 20 de paturi, iar deservirea lui se făcea de un singur medic.

Dat fiind faptul că în prezent spitalul de care vorbim se află în preajma sărbătoririi centenarului existenței sale, considerăm potrivit momentul pentru a parcurge câteva file din istoria lui.

În primii ani de existență, aproape nimic deosebit, începând din anul 1912, la acest spital se face și puțină „mică chirurgie“. Din anul 1924, numărul paturilor ajunge la 40, iar mai târziu – din anul 1939 – pot fi întâlniți aici doi medici. Și cam atât!

1948. Este anul când ia ființă secția de chirurgie și cea de boli interne, spitalul fiind deservit de trei medici.

În anii 1950-1952, se efectuează reparație generală întregului imobil, se construiește pavilionul administrativ cu bloc alimentar corespunzător. Pe lângă spital, ia ființă secția de pediatrie și cea de ginecologie-obstetrică.

Au urmat alți ani, în care se înscriu noi înfăptuiri. Se construiește o nouă aripă la pavilionul central, care permite înființarea secției de boli contagioase și a serviciului de radiologie. Astfel, azi spitalul din Ineu are o capacitate de 150 locuri. Este înzestrat cu aparatura necesară. Spitalul mai are asigurat un serviciu de urgență permanent și un serviciu de salvare.

În cele cinci secții ale spitalului își desfășoară în prezent activitatea 7 medici specializați, ajutați de personalul mediu necesar. Pentru a oglindi activitatea ce se desfășoară aici, redăm câteva cifre. În anul 1957, s-au înregistrat un însemnat număr de internări. La acest spital se fac în medie anual 1.500 de intervenții chirurgicale – de toate categoriile – unele destul de complicate, ca cele în cazul bolilor ulceroase. În ultimii 12 ani s-au înregistrat aproape 1.200 de intervenții în ulcere perforoase.

În aceste cifre este oglindită în bună parte și activitatea dr. Mihai Stoian, medic primar, chirurg și director al spitalului. Sub ochii săi și datorită preocupării lui zi de zi, s-au înfăptuit multe din cele de mai sus. Prin intermediul acestuia am aflat câteva lucruri de perspectivă. Astfel, se proiectează construcția unui bloc operator pentru secția chirurgie, amenajarea ambulatoriului spitalului și a unui staționar pentru copii.

În vederea sărbătoririi centenarului spitalului din Ineu se fac pregătiri intense. Va fi organizată o ședință de comunicări, unde urmează să fie prezentate referate privind unele probleme de știință medicală, cât și activitatea acestui spital. Cu prilejul aceluiași eveniment, va fi așezată o placă comemorativă.

Ziarul Crișana 20 mai 1958

I.POPA

Aceste realizări de extindere continuă a Spitalului Ineu nu erau posibile fără ajutorul organelor administrative, de la acea vreme, ceea ce mă îndrituiește și argumentează renumele dr. Mihai Stoian,

În demersul meu, de a căuta fapte, întâmplări, realizări, ale dr. Mihai Stoian, dar și ale familiei, primul meu interlocutor a fost dr. Crețu Ioan, medic chirurg la Spitalul Ineu, dar și învățăcel al dr. Stoian, preluând conducerea spitalului la pensionarea acestuia.

Dr. Crețu Ioan a preluat frâiele spitalului în 1976, în calitate de director de Spital și Policlinica Orășenească Ineu. A rămas în aceste funcții până în 1992 când este ales senator în Parlamentul României pentru 2 (două) legislaturi. La senat a fost ales președinte al Comisiei de sănătate. Îmi relata pe la câte uși ministeriale a bătut pentru ca la Ineu să se construiască un spital nou și modern. Ideea a fost pusă pe birourile mai marilor de la județul Arad cu mulți ani în urmă. Pentru Ineu, s-a răspuns invariabil că nu sunt bani.

Dr. Stoian Mihai și-a purtat cu demnitate durerea, anatema aruncată de „oameni binevoitori“ asupra familiei sale. Comportamentul omului și a medicului nu s-a schimbat cu nimic în relațiile cu pacienții și lumea exterioară. A învățat din fragedă pruncie să-și stăpânească durerea și răutățile celor din jur.

Dr. Stoian a continuat să muncească cu același sânge și har

binecuvântat, a cerut și s-a bătut pentru extinderea pavilioanelor Spitalului – implicit – creșterea numărului de paturi și a calității actului medical. Nu s-a mulțumit cu cele 150 de paturi pe care le avea Spitalul Ineu la aniversarea Centenarului (1859).

A cerut, cu argumente, an de an, fonduri pentru dezvoltarea spitalului, atât la Primăria Ineului cât și la Direcția regională (sau județeană) alocarea acestor fonduri. Odată cu mărirea capacității spitalului, era nevoie de medici specialiști și cadre medii.

A fost o politică a pașilor mici – cum se spune astăzi – dar rodnică. Așa s-a ajuns ca la finele anului 1977, Spitalul orășenesc Ineu să

aibă o capacitate de 265 paturi, 30 de medici specialiști, 4 chimiști și biologi pentru laborator, peste 70 de cadre medii sanitare.

Am în față Decizia nr. 70760/1977, și, nu-mi vine a crede că dr. Stoian V. Mihai, medic specialist chirurg și director al Spitalului (de plasă, de raion, unificat) orășenesc Ineu, este pensionat pentru limită de vârstă.

În primele zile ale lunii februarie 1978 pensionarea dr. Mihai Stoian s-a făcut într-un cadru festiv, cu lume multă și vorbitori pe măsură. Poetul, scriitorul, Mihail Gănescu marchează evenimentul în ziarul Flacăra Roșie din ziua de vineri, 10 febr. 1978.

Dezvelirea bustului Dr. Mihai Stoian
la Spitalul Orășenesc Ineu 1 dec. 2015

O viață închinată sănătății oamenilor

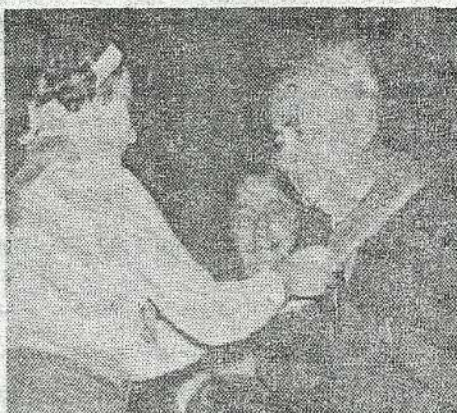
Zilele trecute, lucrătorii Spitalului din Ineu împreună cu alți cetățeni ai orașului, au sărbătorit pensionarea medicului primar Mihai Stoian. Au participat dr. Romulus Vasilovici, directorul Direcției sanitare județene, Ioan Tot, primarul orașului Ineu, medici și cadre medii sanitare, oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile orașului. Vorbitorii au trecut în revistă activitatea îndelungată a doctorului Mihai Stoian, concretizată în 46 de ani de muncă închinată sănătății oamenilor. A venit la Ineu în 1945. aici a pornit de la o clădire din cărămidă nearsă, dotată cu 40 de paturi și un singur medic, dr. Mihai Stoian a dus o activitate permanentă de dezvoltare a unității sanitare încredințate, ajungându-se la actualul Spital din Ineu cu o capacitate de 265 de paturi, 30 medici, 4 chimiști și biologi, peste 70 cadre medii. Paralel cu activitatea de specialitate, dr. Mihai Stoian a dus o intensă activitate științifică, concretizată prin susținerea a numeroase comunicări, 17 lucrări în domeniul chirurgiei, participarea la congrese medicale din țară și de peste hotare. Impresionează o cifră ce caracterizează vasta sa activitate; peste 30 000 intervenții chirurgicale de toate categoriile. Pentru meritele sale deosebite, medicul Mihai Stoian a fost de mai multe ori distins cu ordine și medalii R.S.R., fiind ales în organele de conducere ale orașului.

În cuvântul său de mulțumire pentru emoționanta manifestare ce i s-a făcut cu prilejul pensionării, doctorul Mihai Stoian a spus: „M-a caracterizat întotdeauna simțul răspunderii și al datoriei – indiferent de situație – simțul de a fi mereu lângă bolnavi, simțul de a fi util. părăsesc această minunată ocupație de medic, căreia i-am închinat 46 de ani din viață, cu gândul că voi răspunde foștilor mei colegi de muncă ori de câte ori voi fi solicitat“.

Mihail Gănescu
subredacția Ineu

O viață închinată sănătății oamenilor

Zilele trecute, lucrătorii Spitalului din Ineu, împreună cu alți cetățeni ai orașului, au sărbătorit pensionarea medicului primar Mihai Stoian. Au participat dr. Romulus Vasilevici, directorul Direcției sanitare județene, Ioan Tol, primarul orașului Ineu, medicii și cadrele medii

și muncii din întreprinderile și instituțiile orașului. Vorbitorii au trecut în revistă activitatea îndehungată a doctorului Mihai Stoian, concretizată în 46 de ani de muncă închinată sănătății oamenilor. A venit la Ineu în 1945. Aici, pornind de la o clădire din cărămidă nearsă, dotată cu 40 paturi și un singur medic, dr. Mihai Stoian a dus o activitate permanentă de dezvoltare a unității sanitare încredințate, ajungându-se la actualul spital din Ineu cu o capacitate de 265 paturi, 30 medici, 4 chimiști și biologi, peste 70 cadre medii. Paralel cu activitatea de specialitate, dr. Mihai Stoian a dus o intensă activitate științifică, concretizată prin susținerea a numeroase comunicări, 17 lucrări în domeniul chirurgiei, participarea la congrese medicale din țară și de peste hotare. Impresionează o cifră ce caracterizează

vasta sa activitate: peste 30 000 intervenții chirurgicale de toate categoriile. Pentru meritele sale deosebite, medicul Mihai Stoian a fost de mai multe ori distins cu ordine și medalii ale R.S.R., fiind ales în organele de conducere ale orașului, deputat.

În cuvântul său de mulțumire pentru emoționanta manifestare ce i s-a făcut cu prilejul pensionării, doctorul Mihai Stoian a spus: „M-a caracterizat întotdeauna simțul răspunderii și al datoriei — îndăleț de situație — simțul de a fi mereu lângă bolnavi, simțul de a fi util. Părăsesc această minunată ocupație de medic, căreia i-am închinat 46 de ani din viață, cu gândul că voi răspunde foștilor mei colegi de muncă ori de câte ori voi fi solicitat!”.

MIHAIL GĂNESCU,
subredacția Ineu

După alegerea dr. Crețu Ioan senator în parlamentul României, și obținerea aprobărilor pentru construcția noului spital – era un imperativ și al administrației locale- din 1 noiembrie 1992, dr. Brihan Ilarie, specialist în dermato-venerologie, v-a ocupa postul de director al spitalului Ineu până la 1 februarie 1995, când s-a retras din această funcție. Dr. Brihan a dus o bătălie crâncenă cu instituțiile județene pentru ca spitalul să arate așa cum îl putem vedea astăzi. A alergat pe la unități spitalicești din țară însoțit de colegii medici ai spitalului, pentru documentare. Dacă astăzi spitalul are saloane cu două paturi și grup sanitar fiecare, este și meritul dr. Brihan Ilarie.

Spitalul orașenesc Ineu, a fost dat în folosință în anul 2010 având o capacitate de 112 locuri.

Pacienții dispun de condiții spitalicești foarte bune pentru tratamente și analize specifice de laborator, în cele 12 secții ale Spitalului Orașenesc Ineu:

1. Medicină internă
2. Chirurgie generală
3. Ortopedie și traumatologie
4. A.T.I.
5. Obstetrică și ginecologie
6. Neonatologie
7. Pediatrie
8. Diabet și boli metabolice
9. Camera de gardă
10. Laborator analize medicale
11. Radiologie și imagistică
12. Ambulator

Managementul spitalului este asigurat de :

1. Consiliul de administrație
2. Echipa managerială
3. Plan management.

Pentru conformitate
Aurel Dragoș - Istorice

ACTIVITATEA FABRICII DE MOBILĂ „MUNDUS” INEU, ilustrată în documente de Arhivă

Remember

Arealul Ineului avea la început de secol XIX-lea, suprafețe întinse cu păduri, atât în zona de câmpie cât și pe dealurile piemontane. Familia Atzél Ștefan a cumpărat de la Erariu domeniul Ineului (1803), cu satele: Șicula, Mocrea și Iermata plătind suma de 270249 florini. El va lăsa moștenire un parc dendrologic amenajat pe 12 ha, cu specii aduse și din alte zone ale Europei. Actualul parc dendrologic al Ineului ne poartă cu ochii minții la imensitatea și măreția parcului de acum 200 de ani.

În 1833 începe construcția Canalului Morilor din Comitatul Zărand (Arad) care își are „izvorul” în amonte de comuna Buteni, în locul numit de localnici Zugău (la cca 1,5km), unde se află priza de captare a apei din râul Crișul Alb și transvazată în albia Canalului, care, după un parcurs de 92 km, este vărsată în Crișul Alb, deasupra localității Vârșand.

Documentele fac referire la dealurile și subdealurile piemontane bogate în păduri seculare, la poalele cărora a fost construită linia Canalului, de la Buteni-Zugău până la Mocrea, pe o distanță de 30 km.

În timp, aceste locuri au fost defrișate, terenurile fiind folosite pentru extinderea suprafețelor agricole, iar cea mai mare parte a primit destinația de pășuni.

Familia Atzél a stăpânit domeniul Ineului timp de un secol, perioadă în care și-a pus amprenta pe dezvoltarea localității. Unul din urmașii familiei – Péter Atzel (1835-1901) – nepotul lui Ștefan Atzél, rămâne în istorie ca o personalitate a Aradului, și bineînțeles al Ineului, inițiator a multor proiecte care au fost finalizate.

Péter Atzél este ales primar al Aradului în 1867, iar în 1871, luna mai, devine comite suprem al Aradului. Este pionierul și susținătorul construcției căilor ferate în comitatul Arad. În 1873, îi încredințează inginerului Boroș Beni sarcina proiectării și construirii Căii ferate de pe Valea Crișului Alb.

Linia ferată Arad-Ineu este finalizată în anul 1877, iar în 1881 septembrie 5, linia ferată Ineu-Sebiș a fost inaugurată cu mare pompă. De abia în 1896, linia este prelungită până la Brad.³⁰

Calea ferată a fost mijlocul cel mai eficient de transport a masei lemnoase exploatată dealungul Văii Crișului Alb.

Anterior, în perioada 1854-1857, când prim-pretor al plasei Ineu, a fost Gh. Popa de Teiuș, s-a construit drumul de la Ineu la Seleuș, legând Ineu de Arad pe calea rutieră.

Bogăția pădurilor seculare din acest areal era cunoscută atât la nivelul Regatului Maghiar cât și la Viena. Pentru a nu se pierde o așa bogăție, masa lemnoasă a fost tăiată ras și fasonată în funcție de cererile pieții. Transportul buștenilor se făcea la acea vreme, numai cu carul tras de boi sau la tânjeală (cu caii, în aceleași condiții), pe distanțe scurte. Așa a încolțit ideea de a se construi fabricuțe care să debiteze acei bușteni, în funcție de specia lemnoasă și produsele finite ce doreau a fi obținute.

Începuturile

Căile ferate, regionala Arad și Cenad, au investit în construirea Fabricii de mobilier din lemn curbat din Ineu, construcție demarată în anul 1870. În aceeași perioadă, baronul Klein, mare industriaș austriac al acelor vremuri, a fondat un fierăstrău cu aburi, multiplicat în multe exemplare, pentru prelucrarea buștenilor și obținerea de semifabricate.³¹ În fapt, cea mai mare parte a acestor semifabricate, erau livrate fabricilor de mobilă din Austria, între care se numărau și cele ale baronului Klein. Amplasarea fabricii de lemn la Ineu se datorează demersurilor făcute de Péter Atzél.

Producția fabricii de mobilă Ineu, a început în anul 1874, cu secția care prelucra bastoane, mânere de umbrele și alte produse similare, cu intenția de a face comerț extins.

Numai din producția acestor paleative, a semifabricatelor și a lemnului de foc rezultat din tăieri, nu se certifica investiția făcută de Calea ferată Arad-Cenad. Urmare, Calea ferată vinde Fabrica de mobilier din lemn curbat Boroșjenö, în anul 1890, cu toate secțiile, clădirile anexe și utilajele corespunzătoare pentru producția de mobilier din lemn curbat, către Ianos Weitzer Weradium Waggon, care trece la producerea de scaune curbate.

---

³⁰ A. Dragoș, Oameni, destine, eroi, Editura Mirador, Arad, 2015, p.121

³¹ S.J.A.N. Caraș Severin, fond (1) Industria de Lemn "Mundus", dosar 1/1920-1923, f. 23, Emlékirat, Boroșjenö, 30 iulie 1921

În primii ani, sub conducerea lui Weitzer, au fost produse doar 200 de unități pe zi, crescând calitatea produselor au crescut și cererile la export (Egipt), iar productivitatea a ajuns la 300 unități/zi, iar în scurt timp la 500 unități /zi.

Anul 1907 – prima jumătate – aduce schimbarea de proprietar. Fabrica de mobilier din lemn curbat din Ineu, a fost preluată de Fabrica de mobilier din lemn „Mundus” din Ungaria, aparținând Băncii generale de credit din Ungaria, care a recunoscut viabilitatea fabricii, echipând-o cu mașini moderne de prelucrare a lemnului și a mărit treptat productivitatea la 800 bucăți pe zi.³²

Datorită excelentului material folosit, a calității produselor, s-a făcut export chiar și în America de sud. O destinație favorită a rămas Egiptul.

Condițiile politice precare la nivel european, determină Fabrica mamă „Mundus” din Ungaria să vândă Fabrica „Mundus” Boroșineu, întreprinderii „Industria de lemn Borlova-Armeniș Caransebeș, tranzacție prin care Fabrica „Mundus” Boroșineu împreună cu întreprinderea din Caransebeș, formează o companie nouă cu denumirea de Industria de Lemn „Mundus” Borlova-Armeniș S.P.A. Caransebeș.

Această uniune (îmbinare) avea loc în primăvara anului 1912. De la această dată nu se mai poate vorbi de două fabrici de mobilier de lemn curbat, ele formând noua Societate care a păstrat numele fabricii de la Ineu, „Mundus”.

Aminteam de o producție de 800 unități de mobilier din lemn pliat pe zi, a fabricii de la Ineu, capacitate care a necesitat angajarea până la 400 muncitori în industria prelucrătoare și 200 în industria casnică, un total de 600 de locuri de muncă, din care 90% erau din Ineu și cartierul Traian.³³

Anul de boom economic și al producției a fost 1913, an în care s-a hotărât fabricarea de scânduri pentru șezuturi la mobile „thonet” (scânduri furniruite), care – în trecut – erau importate din Cehoslovacia și parțial din Germania. Mașinile hidraulice cu presiune mare, necesare la fabricarea acestor scânduri au fost cumpărate în același an, însă războiul a împiedicat furnizarea lor. În cazul în care furnirul era produs la fabrica locală, importul acestui articol ar fi sistat, iar producția lui ar fi asigurat exportul către Bulgaria și Grecia. Scândurile furniruite pentru șezuturi erau întrebuințate nu numai la fabricarea scaunelor noi, dar și la repararea scaunelor din dotare.

---

³² Ibidem, f. 23

³³ Ibidem, f. 23

Războiul mondial (I) a adus daune mari pentru Fabrica de mobilă din Ineu. Muncitorii au fost succesiv înrolați în armată, producția și desfacerea au stagnat, iar procurarea (materialelor) materiilor prime necesare, din import, precum trestia de Manilla și Schellacul, a devenit o imposibilitate.

În aceste condiții calitatea produselor a scăzut, dar s-a redus și numărul unităților de mobilier la cca 200 buc./zi, iar numărul muncitorilor a scăzut la 150 de angajați.³⁴

Faptul că doar un sfert din capacitatea fabricii era capabilă să producă, asta și ca urmare a reducerii numărului de muncitori, s-a hotărât ca mobilierul din lemn curbat – care era o marfă voluminoasă – să nu-l mai exporte, datorită taxelor foarte mari percepute de căile ferate, pentru transportul feroviar al acestor articole. Taxa de export era în valoare de 22% din prețul de export. Dacă s-ar fi continuat exportul, plătind acest nivel de taxe, fabrica ar fi dat faliment.

În afară de taxele de export, anumite materiale cum ar fi: șezutul, șindrila, axul scaunului și plăcile din spate, erau disponibile numai în străinătate și aveau de 4 ori mai mari taxe de import.

Condițiile vitrege premergătoare războiului cât și pe perioada conflictului armat au împiedicat extinderea fabricii - vezi utilajele comandate – și cu toate acestea capitalul social a cunoscut o majorare substanțială de la 1.500.000 coroane în 1913, la 4.000.000 coroane în 1917. La momentul unirii Transilvaniei cu țara, Societatea „Mundus”-Borlova-Armeniș, capitalul social rămăsese intact.

La data îmbinării celor două fabrici, întreprinderea de industrializarea lemnului Borlova-Armeniș, stăpânea 8000 (opt mii) jug. cad., asigurând aprovizionarea cu lemne a societății pe următorii 20 de ani. Întreprinderea producea la acea vreme: trunchiuri de brad, fag, frasin, paltin și lemne de foc din alte specii. Trunchiurile erau prelucrate la fierăstraiele cu aburi de la Balta Sărată și Armeniș. Societatea nou creată la 1912, Industria de Lemn „Mundus”, Borlova-Armeniș, era singura din țară care producea furnir.

La Borlova-Armeniș exista înainte de 1900 o linie ferată industrială (C.F.F.), care după 1912 a fost reparată și s-a construit o întreagă rețea de linii ferate înguste prin care se făcea legătura cu edificiile și pădurile aflate în conexiune cu stațiile Balta Sărată și Armeniș.³⁵

---

³⁴ Ibidem, f. 14

³⁵ Ibidem (dos.1) f. 10

Începând cu anul 1918, capacitatea de producție începe să crească anual până la nivelul de 800 bucăți zilnic. Acest lucru a fost posibil și datorită achiziționării utilajelor (mașini) necesare acestui scop, care au ajuns la Ineu în 1921, achiziționate de la „Mundus Allgemeine Industrie und Hädels” din Zürich.

La fabrica din Balta Sărată se realizau părți de scaune – ca semifabricate – care erau exportate, în mare parte, în Cehoslovacia și Polonia. Pentru aprovizionarea cu lemn de calitate a fabricii de la Ineu, au fost cumpărate de la firma „Erste Österreichische Actien Gesellschaft zur Erzeugung von Möbeln aus gebogenem Holze, Iacob und Josef Koln” din Viena, de către întreprinderea silvică Caransebeș , „fierăstraie” cu aburi, poziționate în apropierea gării Valea Sadului, unde se fasonau „lații de mobile” (componente semifabricate), scânduri de brad și altă cherestea.³⁶

În urma înțelegerilor între cele două state, România și Ungaria, la Budapesta, în ziua de 13 noiembrie 1919, s-a ținut Adunarea Generală, care a hotărât mutarea sediului întreprinderii de la Budapesta la Caransebeș, cerere care a ajuns la cunoștința Ministerului Comerțului și Finanțelor din Budapesta la 31 ianuarie 1920, iar la Tribunalul din Budapesta la 11 februarie 1920.

Tribunalul din Caransebeș, prin decizia din 1 iunie 1921, comunică Societății „Industria de Lemn „Mundus” Borlova-Armeniș” că au fost încheiate procedurile naționalizării întreprinderii. Capitalul social naționalizat - cele 4 (patru) milioane coroane – au fost convertite în lei , în număr de 2 milioane lei. Iată cum erau împărțite acțiunile întreprinderii:

- 25% Banca de Credit Roumaine firma din București.
- 25% Banca Chrissoveloni S.A. firma din București.
- 35% Mundus Allgemeine Industrie u. Handels A.G. din Zürich.
- 15% Acționari din România.

După naționalizarea întreprinderii (1919-1921), Direcțiunea firmei a fost reprezentată de următoarele persoane: avocatul Alexandru Morariu din Caransebeș; Sabin Evuțian, directorul unui liceu din aceeași localitate; Alexandru Billitz, domiciliat în Caransebeș; Alexandru Gera, directorul domeniului episcopatului greco catolic, domiciliat în Beiuș; Leopold Pilczer, director, domiciliat în Zürich; Iosif Lukács, director, domiciliat în Basel.

Comitetul de supraveghere al firmei era format din: primpretorul plasei Caransebeș, dr. Valeriu Meda; profesorul Dimitrie Cioloca, domiciliat în Caransebeș; Mihai Mihali, consilier orășenesc în

---

³⁶ Ibidem, dosar 39/1928-1945, f.1

Caransebeș; Ioan Cherciu inspector industrial, domiciliat în Oradea și Francisc Weinberg, director, domiciliat în Timișoara.³⁷

Alăturat anexez tabelul cu acționarii.³⁸

INDUSTRIA DE LEMN BORLOVA-ARMENIS SOCIETATE

PE ACTIUNI

1921. junius hó 29.-én délelött 11. órakor a vállalat helyiségeiben, Caransebesen megtartandó közgyölésen való részvétel végett a következőrészvények íetettek le:

A részvényt letevő neve: (Numele depunătorului de acțiune)	A részvényt Letételének helye: (Locul de depunere a acțiunii)	Letett törzsrés részvények száma (Numărul acțiunilor fundamentale depuse)	Letett elsőbbségi részvények száma (Numărul acțiunilor cu prioritate depuse)	Összesen (În total)
Billitz Sándor Caransebes.	Vállalatunk pénztára. Caransebes.(Caseieria întreprinderii noastre. Caransebeș)	100.		100.
Stankovits Tivadar Caransebes.	”	100.		100.
Ransberger Andor Andrei Temesvar	”	100.		100.
Merkler Béla Caransebes	”	100.		100.
Orendi Jenő Eugen Caransebes	”	100.		100.
Dr.Morariu Sándor Caransebes	”	100.		100.
Evutian Sabin Caransebs	”	100.		100.
Dr.Neda Valeriu Caransebes	”	100.		100.
Dr.Cioloa Demeter Dimitrie Caransebes	”	100.		100.
Mihali Mihály Caransebes	”	100.		100.
Banca de Credit Roumaine S.A. București	Banca de Credit Roumaine S.A.		10.000.	10.000.
Banca Chrissoveloni S.A. București	”		10.000.	10.000.
Mundus Allg.	Östr. Kredit Anstaltt	9.000.	10.000.	19.000.

³⁷ Ibidem, dosar 1/1920-1923, f. 10

³⁸ Ibidem, f. 22

Handels u. Industrie A.G. din Zürich	für Handel u. Gewerbe, Wien			
	Összesen (În total)	10.000.	30.000	40.000

Cu toate vicisitudinile întâmpinate de la izbucnirea războiului, odată cu încetarea ostilităților, viața fabricii „Mundus” Ineu, a revenit treptat la normalitate, activitatea de producție a fabricii dar și desfacerea, au fost reluate cu rezultate satisfăcătoare. În anul 1921 au fost livrate mobile în Vechiul Regat și în Iugoslavia.

Descrierea tehnică a fabricii din Ineu la anul 1921.

Fabrica este zidită pe teritoriul intravilan al comunei Boroșineu lângă Crișul Alb pe un teritoriu de peste 7 hectare, și, în afara câtorva „sopuri” ce au servit pentru acoperirea materialului, constă fără excepție, din edificii masive din cărămidă. Aceste edificii sunt acoperite fie cu plăci de asphalt, fie cu țiglă. Locuințele muncitorilor, ale funcționarilor și birourile așezate pe acest stabiliment, sunt zidite din cărămidă și acoperite cu țiglă.

Curtea fabricii de Mobilă la 1923

Pentru dezvoltarea energiei necesară la exploatare, existau trei cazane cu abur, din care două funcționau permanent. De asemenea

existau două mașini cu aburi stabile, una de 120 CP și alta de 180 CP. Curentul electric îl produceau două dinamuri de curent continuu.

Stabilimentul era compus din următoarele părți:

Un fierăstrău cu aburi cu două rame, două circulare și mașini accesorii.

Fabrica de parchet cu două garnituri complete.

Atelier de strungari cu 10 bancuri automatizate moderne.

Atelier pentru încovoiat cu un aparat fierbător cu aburi compus din 30 de camere (6 camere uscătoare). În atelierul acesta sunt 15 tapi de încovoiat, aranjați pe energia de aburi, 13 prese cu abur și 11.000 buc. modele.

Atelier pregătitor cu 37 buc., diferite mașini moderne, aranjate pe energie cu aburi.

Atelier pentru poleit cu 10 mașini, în cea mai mare parte americane, aranjate pe energia de aburi.

Atelier de masari pentru 30 de masari (șlefuitori) și 30 de ajutoare.

Atelier pentru lustraj cu 16 mașini automatic aranjate pe energia cu aburi, mai departe rafturi și bănci pentru 40 de muncitori, poleitori de mână.

Atelier pentru șurubuit/sucit cu mașina sucitoare – încovoietoare lucrând cu vacuum -complet echipată pentru a pregăti zilnic 800 bucăți de mobile.

Magazie pentru lustruirea ulterioară și împachetare, cu 40 de muncitori.

Stabilimentul industrial adăpostește în prezent 220 muncitori, iar după terminarea lucrului de câmp, efectivul muncitorilor se ridică până la 400(an de referință 1921).

Pe lângă toate acestea în lunile de iarnă există 120-200 de muncitori în industria casnică, dintre care unii poleiesc, iar alții împletesc trestia spaniolă.

Toți muncitorii din această fabrică, cu excepția celor doi conducători de exploatare și patru conducători de lucru sunt cetățeni români de naționalitate română.³⁹

Necesarul de fonduri bănești pentru extinderea întreprinderii „Mundus” Borlova-Armeniș a fost acordat printr-un credit de Banca Roumanie din București, de altfel acționara societății, care a dus la

---

³⁹Ibidem, dosar 1/1920-1923, f. 16

revigorarea producției și a desfacerii în anii urmăritori, realizând un beneficiu consistent: 456.457 lei (1928),⁴⁰ 2.308.363 lei (1930) s.a.⁴¹

După reculul înregistrat în 1933, datorat crizei economice, beneficiul net a cunoscut o creștere substanțială în anii care au urmat, datorat unui număr sporit de comenzi.

În anul 1934, întreprinderea profilată pe producția de cherestea, lemne de foc, parchet, furnir din lemn indigen și exotic, placaj, mobilă încovoiată, având o forță motrice de 660 C.P., s-a asociat cu fabrica de cherestea Remeți (jud. Bihor), în vederea exploatării – în condiții optime – a masei lemnoase din zona Caransebeșului.

Colaborarea fabricii de mobilă Ineu cu întreprinderea Industria de lemn Borlova-Armeniș, - se stipulează într-un document – a început înainte de anul 1900. Motivul! Pădurile din ținutul Ineului s-ar fi epuizat, iar aprovizionarea cu material din lemn semifabricat a fost adus cu trenul de la Caransebeș la Ineu.⁴² Fabrica de la Ineu folosea în procesul de producție lemnul din esențele de brad și paltin, care era deficitar în zona Ineului.

Și totuși, nu se poate vorbi de o criză a masei lemnoase în arealul Ineului. Am să punctez câteva repere ale Pădurilor Masivului Codru Moma.

Pădurea Codru Moma a aparținut de Episcopia Romano-Catolică din Oradea, a cărei limită sudică era Valea Groșeni. Primul amenajament al Complexului „Pădurea Codru”, a fost întocmit pentru întâia oară în anul 1871. Harta a fost finalizată în anul 1910 de Serviciul Cadastral al Ministerului Agriculturii Ungar la scara 1:2880.

Trupurile de pădure de pe văile ce poartă numele localităților au fost împărțite în patru serii de exploatare (1887), administrate de Ocolul Silvic al Episcopatului Romano-Catolic din Oradea. Al doilea amenajament a fost întocmit în anul 1905, modalitatea de tratament fiind tăierile rase.⁴³

Bogăția acestor trupuri de pădure în material lemnos de cea mai bună calitate, era cunoscută de foarte multă vreme, doar că lipseau mijloacele de cărăușirea lui.

Având în vedere starea arboretelor, esențele ce le compuneau, proveniența, vârsta și dimensiunile arborilor, proporția lemnului de lucru era estimat la 70%, iar cea de lemn de foc la 30%.⁴⁴

---

⁴⁰ Ibidem, dosar 39/1928-1945, f. 1

⁴¹ Ibidem, dosar 39/1928-1945, f. 3

⁴² Ibidem, dosar 1/1920-1923, f. 14

⁴³ Arhiva Ocolului Silvic Beliu, amenajamentul pădurii statului “Codru”, nr. inv.1/1931, dosar 21, f.7

⁴⁴ Ibidem, dosar 21, f.5 (inv. 3/1938)

Toate pădurile Masivului Codru Moma sunt situate în zona de apărare națională și decretate ca atare prin Înalt Decret Regal Nr. 1010 din 26 februarie 1938, publicat în Monitorul Oficial Nr. 52 din 4 martie 1938.⁴⁵

Din anul 1918 până în anul 1931, pădurea rămasă rezervă de stat, nu s-a exploatat, deoarece Ocolul Silvic avea rezerve mari de masă lemnoasă din pădurile expropriate ca izlazuri comunale.⁴⁶

Transportul mecanizat a masei lemnoase exploatate a început în anul 1902, când, pe Valea Botfeului, a fost introdusă Calea Feroviară Forestieră (C.F.F.) – linie îngustă – care pleca din gara Bocsig, trecând prin Beliu, Comănești, pe Valea Botfei. Până la venirea CFF pe Valea Botfeului, pe locul numit „Rătășelul” – pus și în hărțile silvice – a existat un mare Centru industrial și comercial, unde erau poziționate ateliere, magazii, prăvălii cu alimente, cu îmbrăcăminte, mici meseriași, un personal care se ridica la cca 300 suflete. Au fost construite locuințe pentru muncitori, care în mare parte, erau însoțiți de familii, aduși din Ungaria, Cehoslovacia, Bosnia, Croația.

Tot în acest perimetru au fost construite depouri pentru locomotivele cu aburi („Mocănițe”), care vor transporta masa lemnoasă (buștenii) din pădurile de pe Valea Botfeului la Depozitul de lemne Bocsig-gară.

Muncitorii specialiști, aduși din locurile pomenite mai sus, lucrau – în special – la gaterile cu aburi aduse din Austria și Germania. Exploatarea masei lemnoase în regim silvic, avea o perioadă bine determinată. La final, linia C.F.F. a fost mutată întâi pe Valea Urvișului (de Beliu), de la Comănești până la intrarea în localitatea Hășmaș, unde linia C.F. o lua la stânga, intra pe Valea Urviș în aval de sat și continua până aproape de capătul văii. Când s-a terminat exploatarea pe Valea Urvișului, linia C.F. a fost demantelată până la intersecția cu Valea Clitului (la 1911), urmând același scenariu pe Valea Hășmaș și apoi pe Valea Groșeni. A urcat pe stânga văii Clitului, până la locul numit ”Paree” (pâraie), sub dealul Cetățele. Suprafața despădurită a fost și a rămas pășunea ”Comunei politice Clit”

Exploatarea masei lemnoase de pe dealurile împădurite ale Văii Botfei, a început cu mulți ani înainte să ajungă Mocănița pe această vale. Semifabricatele rezultate de la tăierile buștenilor în gatăre, erau transportate la gara Bocsig, încărcate în vagoanele liniei ferate Brad-

---

⁴⁵Ibidem, inv. 3, dosar, 1/1938, f. 15

⁴⁶ Ibidem, dosar 1/1931, f. 11

Arad, cu destinație exactă.⁴⁷ Transportul semifabricatelor până la darea în funcțiune a liniei C.F.F., se făcea cu carele la care erau înjugate perechile de boi și cu căruțele la care erau înhămate perechi de cai.

Introducerea transportului mecanizat a fost un sprijin nemijlocit în aprovizionarea cu masă lemnoasă a fabricii din Ineu și nu numai. Am introdus acest capitol al exploatărilor forestiere de pe văile com. Hășmaș, aparținătoare de Plasa Beliu, ulterior de raionul Ineu; astăzi componentă a județului Arad, din dorința de a face cunoscută istoria și importanța acestor locuri. Strămoșii noștri au muncit enorm pentru existența lor și a comunității, pentru ei nici un sacrificiu nu era insurmontabil.

Odată cu finalul exploatării pădurilor planificate, Centrul industrial și comercial de la Botfei, a devenit o amintire. Masa lemnoasă de pe celelalte văi ale comunei Hășmaș, a fost transportată cu vagoanele platformă pentru bușteni, trase de Mocănița, până la gara Bocsig.

Au trecut 25 de ani de la primul transport de masă lemnoasă efectuat cu Mocănița de pe Valea Botfeului, până când cineva a reușit să-și materializeze ideea construirii unei fabricuțe care să debiteze trunchiurile de copaci, chiar în vecinătatea liniei ferate și a gării Bocsig.

Acel cineva a fost Solcz Aloisiu, impieगत de mișcare în gara Sântana, care s-a împrumutat de la Banca Victoria din Arad, iar construcția primului atelier, care era dotat cu 3 gatere acționate de un cazan cu aburi Lanz (Buldog), a funcționat începând cu luna noiembrie 1927.

Din păcate în anul 1929 a venit criza financiară, iar fabrica a dat faliment, intrând în proprietatea Băncii Victoria. În 1930, fabrica este răscumpărată de frații Grunnstein și Szekely.

Materialul lemnos era prelucrat în traverse pentru calea ferată; scânduri; palânci (stejar și fag), iar din lemnul de carpen se obțineau semifabricate pentru fabricile de mobilă.

Înainte de al doilea Război Mondial, fabrica s-a transformat în societate pe acțiuni cu denumirea de Fabrica de Cherestea Bocsig. Fabricuța de început cu 3 gatere a devenit un reper cunoscut și respectat în prelucrarea masei lemnoase.

După naționalizare (11 iunie 1948), fabrica Bocsig a trecut sub jurisdicția C.A.P.S (Casa autonomă a pădurilor statului), iar din anii 50 ai sec XX-lea a început să producă parchet de diferite mărimi și esențe

---

⁴⁷ Arhiva Episcopiei Aradului, Manuscris al Preot Paroh Ieromonah Ion Volănescu, 1969, f. 5,6.

lemnnoase. A fost cel mai căutat produs al Fabricii de Cherestea Bocsig.⁴⁸ După 1990 a intrat și ea în fălcile malaxorului industriei românești.

Cea de a doua Conflagrație Mondială (1941-1945), a încetinit productivitatea Fabricii de Mobilă "Mundus" Ineu, prin restrângerea piețelor de desfacere dar și a lipsei forței de muncă calificată, prin intrarea în vigoare a ordinului de mobilizare generală emis de M.ST.M. al Armatei Române.

La momentul întoarcerii armelor împotriva Germaniei (23 August 1944), Fabrica a trecut pe avarie pentru o perioadă de circa 2-3 luni. După demobilizare, la finele războiului, cei care s-au întors teferi de pe câmpurile de luptă, au fost reîncadrați, iar activitatea de producție a Fabricii a început să reintre în normal.

Tăvălugul naționalizării a cuprins toate mijloacele de producție, inclusiv Fabrica "Mundus" Ineu, care a continuat să producă garnituri de mobilă pentru piața internă, a căror calitate a crescut an de an. A fost schimbată doar titulatura: C.P.L (combinat de prelucrare a lemnului) Ineu. Cea mai căutată garnitură de mobilă a fost "Biblioteca 623".

Astăzi terenul este viran.

Addenda

Atunci când te aștepți mai puțin, se întâmplă să afli date, informații pe care nu le-ai găsit în fondurile arhivate pe subiectul, sau tema, tratată. Această bucurie a trăit-o autorul în căutare de date referitoare la Fabrica de Mobilă „Mundus” Ineu.

Zăngănitul armelor în Europa nu prevestea altceva decât o mare Conflagrație, care va introduce în ecuația războiului America și Asia.

În aceste condiții, Statul Român a trecut la securizarea frontierei de vest a țării. Construcția cazărmii de la Ineu – viitoarea U.M. 01214 – era departe de a fi finalizată. A fost momentul în care M.St.M. al Armatei Române, a hotărât rechiziționarea Clădirilor Fabricii de mobilă „Mundus” Ineu.

Fabrica „Mundus și U.M. 01214

Într-un memoriu întocmit de un funcționar (important) al firmei „Industria de lemn „Mundus” Ineu și „Mundus” Borlova-Armeniș, Retzler Gheorghe, găsim informații prețioase și date certe cu privire la „descălecatul” Armatei Române la Ineu și modalitățile mai neortodoxe în care s-a făcut. **Ziua de 6 aprilie 1939 este actul de naștere al Garnizoanei Ineu.**

---

⁴⁸ Sever Frențiu, Monografia Comunei Bocsig.

Declarație

La invitarea regimentului 85 Inf. fost 4 Grăniceri din Ineu, subsemnatul Retzler Gheorghe funcționarul firmei Industria de lemn „Mundus” și Borlova Armeniș s.p.a. declar următoarele: fără obligațiuni nefiind autorizat de a reprezenta firma.

În ziua de 6 Aprilie 1939 a intrat un Batalion de la Reg. 4 Grăniceri în terenul fabricii și au ocupat patru ateliere fără nici un ordin de rechiziție. Iar după câteva zile s-au perindat și alte diferite unități cu caracter de cantonament în curtea clădirilor fabricii și anume: Batalionul 7 Pionieri, Reg. 57 Inf.. Detașamentul de lucru, Div. I. a ocupat o magazie, Mănutața a ocupat un atelier pentru dormit la etaj. Afară de cei mai sus amintiți au venit și au preluat de două ori un atelier izolat Comp. de Poliție a Div. I pe care tot ei ne-au predat-o fără lipsuri conform dovezilor primite.

Lipsuri și stricăciuni în obiecte mari:

Din atelierul de tâmplărie și de împachetare s-a făcut grajduri pentru cai, mașinile au fost scoase afară. S-a instalat un grajd de vară în curtea fabricii întrebuițându-se lemnele de construcție, iar la mutarea unității respectivii au demolat grajdul ducând cu ei tot materialul ce până în prezent nu l-au înapoiat. Marfă gata lipsesc 67 buc. și stricat cca 50 buc. diferite mobile. Un motor electric ars s-a raportat la timp Reg. 4 Grăniceri. Un contor electric, 60 metri curent șine de fier, gardurile distruse de jur-împrejurul fabricii, 10 buc. motoare electrice stricate, diferite cusinete și piesele de aramă sunt scoase mașinile din cauza sunt distrusă, vitele pentru tăiat au fost ținute în 2 ateliere, gunoiul și azi î-i acolo.

Pagubele de mai sus le amintesc numai în linii mari / fiind în curs și cercetării / necunoscând încă precis rezultatele cercetărilor. Să poate însă stabili, că la realizarea acestor pagube și stricăciuni au contribuit cantonamentele militare în fabrică, care ne-a împedecat supravegherea noastră necesară, iar despre ocuparea fabricii nu ne-a anunțat nimeni așa că am fost surprinși neavând timpul necesar de a înmagazina cel puțin obiectele și piesele mai valoroase.

În 19 noiembrie 1940 fabrica a fost blocată de către organizația legionară în mod greșit, ceea ce reiese că ne-a retrocedat în ziua de 6 Aprilie 1941. În acest răstimp de blocare a organizației legionare, iar mai la urmă primăria a luat nota despre pagubele existente și anume următoarele:

1. 170 m² scânduri / și cele de plafon /

2. un motor electric
3. o tablă de fier / peste 400 kg /
4. o casă de fier de bani

Ineu, la 16 iunie 1941⁴⁹

Cu deosebit respect

Retzler Gheorghe ss.

Așadar, executantul ordinului a fost Regimentul 4 Grăniceri, unitate subordonată Corpului Grănicerilor, încartiruit în zona de Vest a țării, al cărui comandant a fost generalul de divizie Cornici.

În luna August 1940, Lt. Col. Tatomirescu Vasile este numit comandant al Regimentului 4 Grăniceri, care în Februarie 1941 își schimbă denumirea în Rg. 85 Infanterie.

Mai mult ca sigur, interlocutor din partea Reg. 85 Inf. , a fost Lt. Colonel Tatomirescu Vasile, fost comandant al Reg. 85 Inf., pe frontul de răsărit (1941-1943), iar la 10 iulie 1943, numitul comandant al Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, până în februarie 1945, moment de tristă amintire, când școala a fost desființată.⁵⁰

Este o culme a ironiei sau a sortii! După numai 6 zile de la data la care s-au purtat aceste discuții, într-o manieră de respect și luare la cunoștință a stricăciunilor provocate pe perioada rechiziționării Fabricii Mundus, va izbucni Al doilea Război Mondial.

Autor Aurel Dragoș

Ineu, Martie 2018

---

⁴⁹ S.J.A.N. Caraș Severin, fond Industria de Lemn „Mundus” Borlova-Armeniș Caransebeș, dosar 203/1940-1941, f. 9

⁵⁰ A. Dragoș, „Torță pe cerul Ineului!”, Editura Gutenberg, Arad 2017, p. 171

UNIREA LA INEU de jure și de facto

Orașul Ineu (de astăzi), a fost reședința Comitatului Zărand (1626-1741), un opidum cu o dezvoltare înfloritoare - în acele vremuri - este așezat într-un Areal încărcat cu istorie. Putem spune că, la fiecare pas călcăm pe o glie însângerată, în urma atâtor bătălii ce s-au dat pentru stăpânirea acestor locuri.

Ineul ca poartă de intrare pe Valea Crișului Alb - în amonte - spre zăcămintele aurifere din Apuseni, a plătit un tribut greu în vieți, dar și materialicește.

Ca să argumentez afirmațiile mele, am să apelez la istoria faptică. Nu fac aserțiuni!

Pe trei văi ce izvorăsc de sub Munții Codru-Moma, pe dâmburile unor dealuri greu accesibile, au fost dezvăluite trei fortificații dacice, datate sec. I î. e. n. - sec. I - II - e.n. (1968-1969)

- Valea Clitului - Gurețul Negrilor (mijloc)

- în dreapta (pornind de sub Vârful Moma), peste un deal și o vale, găsind Cetatea Botfei, pe dealul cu același nume (Cetățeaua).

- în stânga, peste un deal și o vale, se află fortificația de pe dealul Jidovina.

Iată deci un triunghi - nu celebru - ci unul al cunoașterii ființialității noastre pe aceste meleaguri.

Românii au servit în dese rânduri, drept zid ocrotitor Creștinătății și civilizației europene, iar țara a fost, invocându-se dreptul divin al puterii cu care au fost hărăziți, subjucată - alternativ - între Împărăția Austro-Ungară și Semiluna turcească.

Chiar dacă au fost despărțiți de stăpâniri străine, Românii din Moldova, Țara Românească, Banat și Transilvania, au realizat unitatea lor de limbă, credință, obiceiuri, pe care stăpânitorii efemeri nu le-au putut-o distruge.

Marele Areopag de la Paris - prin Pacea de la Trianon - a pus capăt unei stări tragice pentru popoarele din fosta Împărăție Austro-Ungară. Au înțeles că niciodată omenirea nu va conțeni cu măcelurile, atâta timp cât principiul moral al autodeterminării nu va fi realizat prin stabilirea de granițe etnice.

Istoria Omenirii dezvăluie că nici un popor nu s-a putut consolida pe tărâm intern decât pe temeiul unei politici morale. Principiul autodeterminărilor naționale era singura cale deschisă popoarelor.

Se vehiculează o idee periculoasă și nocivă, care ridică numeroase semne de întrebare, sau mai la obiect, qui podest? Aserțiunile unor domni de la București mă duc cu gândul la terenurile cu nisipuri mișcătoare.

Conștiința națiunii române ca etnie și popor de sine stătător, în toate ținuturile locuite de ei, transcende orice altă interpretare. Manifestările populației române din toate localitățile Transilvaniei, fără a fi mobilizate prin facebook, Televiziuni sau Radio, sunt o dovadă peremtorie a conștiinței națiunii române.

În rândurile următoare, descrierea faptelor petrecute în toamna anului 1918 până în august 1919, sunt argumente fără tăgadă, care confirmă spusele de mai sus.

Intrarea României în Primul Rozboi Mondial din august 1916 de partea Antantei, a fost semnalul că, provinciile românești pot fi unificate. Jertfele lăsate pe coastele Munților Carpați, la Mărăști, Mărășești, Oituz, au fost resorturile care au mobilizat întreaga națiune română în speranța că, idealul milenar poate fi și trebuie înfăptuit. În fapt, a fost acel moment istoric în care dorința și putința, și-au dat mâna în realizarea Unirii Țărilor Române cu Transilvania.

După intrarea României în război, guvernul maghiar a înăsprit legislația aplicată populației române din Transilvania. Cântecul de Lebădă al Imperiului Austro-Ungar, i-a scos din minți pe guvernanții maghiari, care au uzat de toate mijloacele pentru a nu pierde Transilvania, de a nu o lăsa să se unească cu Țara Română.

Unificarea teritoriilor locuite de români, a fost sentința istoriei, realizată de facto și de jure de însăși istoria civilizației umane. Pacea de la Trianon (4 iunie 1920) a consfințit o realitate și un adevăr istoric. Noi Români vrem să trăim împreună.

Bătălia pentru Marea Unire, a început cu multă vreme înainte de înfăptuirea ei. Corifeii Unirii înaintează un Memorandum în 1896, către Cancelaria imperială, text scris de Vasile Goldiș. Din păcate, au surpriza ca acest memorandum fără a fi citit de împărat, este remis guvernului maghiar, a cărui membri, în spatele unei blândeți mimate, vor fi tot mai crânceni în relația cu populația română din Transilvania.

Ștefan Tissa ajunge în fruntea guvernului maghiar în 1903, iar de la înalta tribună a Dietei clamează, ... “fericirea neamului român, nu poate fi decât înfrățirea cu ungurii”.

Toate proiectele legilor învățământului propuse de ministrul A. Appony de la acea vreme, urmăreau deznaționalizarea românilor prin maghiarizare, gratuitatea la învățământ era condiționată de obligativitatea cursurilor în limba maghiară, iar profesorii să fie cunoscători ai limbii maghiare.

Începuturile luptei pentru libertatea națională sunt din 1895, la Congregația Comitatensă a PNR (Partidul Național Român), unde Ioan Suciș și Vasile Goldiș, sunt aleși membri ai Clubului Central al PNR, alături de M. Veliciu, V. Mangra și St. Cicio Pop.

La alegerile pentru Dietă din anul 1904, PNR (Arad), a câștigat în trei cercuri electorale: Boroș Ineu, Șiria și Chișineu Criș.

În 1904 Centrul de reorganizare al PNR se mută la Arad, aveau patru deputați în Dietă: I. Suciș, dr. Nicolae Oncu, dr. Șt. Cicio Pop și Vasile Goldiș.

În 12 octombrie 1918 Comitetul Executiv a PNR are loc la Oradea la insistențele lui Ioan Suciș. Se hotărăște constituirea Comitetului Național Român cu sediul în Arad, în funcția de președinte fiind ales Vasile Goldiș, și încă 6 membri care să-l ajute. În cadrul ședinței ținută în 30 octombrie 1918 (la Oradea), Comitetul Național se transformă în Consiliul Național Român Central, iar sediul se mută la Arad, începând cu 2 noiembrie 1918. Cu această dată Aradul intră în istorie, devenind capitala politică a înfăptuirii visului milenar ce se va realiza la 1 decembrie 1918, prin citirea Proclamației de Unire de către Vasile Goldiș.

La Ineu, în 10 noiembrie 1918, pe platoul din fața Bisericii Ortodoxe cu hramul Sf. Mihail și Gavril - astăzi Piața Unirii - are loc o adunare populară cu participarea a cca. 600 de locuitori, moment la care a fost ales Consiliul Național al comunei Ineu, format din 15 membri, condus de dr. Pășcuț Silviu și Dascălul Pavel Dârlea.

S-a trecut la alegerea deputaților ce vor participa la Marea Adunare Națională, convocată pentru 1 decembrie 1918, în număr de 5: dr. Ioan Suciș, Iustin Moreția, Patriciu Covaci, Dumitru Nica și Teodor Hălmăgean.

La propunerea venită din mulțime s-a acreditat ideea de a se alege o delegație reprezentativă pentru plasa Ineu. În urma propunerilor s-a ajuns la un număr de 22 persoane care să facă parte din delegație și să participe la lucrările de la Alba Iulia.

Iată credențitionalul delegaților:

1. Pac Teodor (Sfântul) - țăran
2. Bitang Ioan (Herpel) - tâmplar
3. Valea Nicolae (Hoșcu) - țăran
4. Feier Adam (Adămuțiu lui Onișor) - agent fiscal

5. Bătrâna Nicolae (Lăița Schioapii) - grefier
6. Stepici Constantin (Costan a lui Danciu) - secretar de plasă
7. Voștinar Vasile (Duțu) - avocat
8. Buțiu Constantin (Dinu Bujitî) - inginer
9. Tot Pavel - țaran
10. Popa Petru (a Alexei) - țaran
11. Buțiu Mihai (a Bujitî) - țaran
12. Bonța Mitru (Mitru lui Tiboc) - muncitor
13. Georgea Sabin (Nuțu) - avocat
14. Brătescu Titus - fiul adoptiv al lui P. Dârlea
15. Dârlea Pavel – învățător, a condus delegația Cercului Ineu la Alba Iulia
16. Feier T. Constantin (popa Todoruț) - preot
17. Căprariu Ivan - profesor
18. Bitan Gheorghe (a Șchiopului) – muncitor Delegații Cercului Ineu la Marea Adunare
19. Moldovan Dumitru – profesor
20. Bitang Dumitru (a lui Măndulă) - funcționar
21. Albu Gheorghe (a Răcorii) - muncitor
22. Ioan Georgea - preot protopop

Delegații Cercului Ineu la Marea Adunare

Consiliul Național al Plasei Ineu a fost unul dintre cele mai bine organizate Consilii la nivel de comună.

În 15 noiembrie 1918, Ioan Suciu alături de Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida - Voievod, au participat la Tratatul româno-maghiar ce au avut loc la Arad în clădirea care astăzi este sediul U.A.V.

Esența tratatelor se poate rezuma la următorul dialog:

- ungerii: în definitiv, voi românii, ce doriți?

- Iuliu Maniu: totală ruptură.

Pregătirea și organizarea adunării naționale de la Alba Iulia, a fost încredințată lui Ioan Suciu, la propunerea lui Vasile Goldiș. La întrebarea lui Iuliu Maniu: “frate Ioane, cât timp ar fi necesar pentru organizarea în bune condițiuni a Adunării?”, răspunsul a fost 10-12 zile.

La 1 decembrie Ioan Suciu prezintă raportul Comitetului de organizare, după care citește Credenționalele delegațiilor, 1228 mandate = 1228 delegați.

La 10 ani de la Marea Unire, Vasile Goldiș, îi aducea un omagiu lui Ioan Suciu ... “ca unul care cunosc mai bine decât oricare altul istoricul acestei Adunări, pentru a împiedica falsificarea adevărului, mă simt dator, acum, după zece ani, să fac următoarele constatări: adevăratul organizator al Adunării Naționale de la Alba Iulia a fost Ioan Suciu ... cu energie de admirat Ioan Suciu s-a achitat în mod splendid de sarcina primită și națiunea română, lui Ioan Suciu are să-i mulțumească reușita Marii Uniri de la Alba Iulia”.

De jure, Transilvania era unită cu Țara, dar de facto, vor mai trece luni bune până când pământul Transilvan, va fi curățat de hoardele lui Béla Kun, cel care declanșase revoluția roșie în Ungaria.

Județul Arad și alte părți românești au fost lăsate pradă ungerilor. Gărzile naționale erau înființate în toate comunele, dar armamentul lor lăsa mult de dorit și pe deasupra, nu aveau pregătirea militară necesară.

Trupele ungurești umblau cu cincii trenuri blindate pe toate liniile ferate din județ și erau foarte bine înarmate; mitraliere, tunuri și muniție la discreție. Aceste trupe de represalii se deplasau mai tot timpul, au schingiuit și ucis în mare parte oameni pașnici, femei și copii nevinovați, au jefuit tot ce se putea găsi. Au fost identificați 79 de morți în județ.

Armata română era așezată pe linia Zam-Hălmagiu-Ciucea, până la Hust. În fața ei erau poziționate trupele lui Béla Kun.

Divizia II-a Vânători de Munte avea ordinul de a elibera văile Crișurilor Alb și Negru și a Mureșului. Ofensiva a pornit în noaptea de 15/16 aprilie pe toată linia. Brigada IV-a Vânători de Munte a atacat cu următoarele unități: 1 batalion din regimentul 10 Vânători, alt batalion

din 9 vânători și un batalion din regimentul Horia⁵¹; obiectiv, eliberarea Văii Crișului Alb. Asaltul Brigăzii a IV-a Vânători de Munte a fost sprijinit de 5 baterii de tunuri de câmp, 1 baterie de obuziere, 1 secție autotunuri. S-a atacat pe trei direcții:

1. Măgulicea- Vârfurile
2. Zeldiș-Gurahonț
3. Bașarabasa-Tălagiu.

După o împotrivire de câteva ore, ungurii abandonează lupta, retrăgându-se în dezordine. Trupele române ajung în prima zi până la Gurahonț-Bonțești. A doua zi 17 aprilie, Valea Crișului Alb este eliberată până la Buteni-Sebiș-Bârsa.

În acel an 1919, săptămâna mare (a patimilor), căci patimile românilor din județul Arad au o istorie disjunsă din patimile lui Hristos, a fost Săptămâna luminată care a adus bucuria Învierii Domnului Isus Hristos, dar și îmbrățișarea populației satelor cu militarii eliberatori.

Brigada IV-a V.M. își stabilizează P.C. în localitatea Buteni. Comandantul ei a fost Colonel Paulian Constantin. Satul în amonte de Buteni, se numea în acea vreme Kakaro (în maghiară), Căcărău în română. Data de 17 septembrie 1919 a căzut în zi de joi, care a coincis cu marea sărbătoare din săptămâna patimilor, Joia Mare. Războiul înseamnă jertfe. În satul Căcărău au fost uciși trei soldați din Brigada IV-a, prinși într-o ambuscadă. Datorită eroismului lor, localitatea și-a schimbat numele în Joia Mare.

Linia frontului era fixată pe aliniamentul: Bârsa-Sebiș, iar P.C. a rămas la Buteni. Se așteptau noi efective pentru continuarea urmăririi trupelor lui Bèla Kun pe două direcții:

1. Bârsa-Ineu-Chișineu Criș
2. Sebiș-Beliu-Tinca (Crișul Negru)

A doua zi, comandantul Brigăzii IV-a, Colonelul Paulian Constantin, a plecat de la Buteni spre localitățile Bârsa-Sebiș, pentru a lua contact cu starea trupei, a discuta problemele ce țin de organizare și pregătirea acțiunilor viitoare.

La ieșirea din localitatea Buteni pe drumul ce duce spre Bârsa, la al doilea pod peste Valea Mică, Colonelul Paulian este ucis mișelește de un fanatic a lui Bèla Kun, pe numele lui Vass, de etnie maghiară, domiciliat în Sebiș.

Colonelul Paulian Constantin, a fost înaintat - post mortem - la gradul de general și declarat erou al națiunii române.

---

⁵¹ Regimentul Horia a fost creația lui Ioan Suci, format din voluntari moți, ajutat de Pavel Dârlea.

Primordialitatea onorurilor - în înfăptuirea Marii Uniri - trebuie aduse Armatei Române, care a udat cu mult sânge câmpurile de luptă, pentru eliberarea ultimului petec de pământ românesc.

În zorii zilei de 20 aprilie 1919, I-a zi de Paști, la Ineu sosește prima patrulă militară a avangardei Armatei Române, urmată la miezul zilei de un Escadron de ofițeri. Escadronul a fost întâmpinat, în fața Bisericii Ortodoxe cu hramul Sf. Mihail și Gavril, de preotul dr. Ioan Cociuban și de către un număr impresionant de credincioși. În fața bisericii, escadronul s-a aliniat și a cântat “Hristos a Înviat”. S-au ciocnit ouă roșii și s-a încins hora unirii.

Din acel an, 1919, se sărbătorește Unirea de facto la Ineu, în ziua a doua de Sf. Paști, prin prinderea în horă a tuturor celor prezenți la sărbătoare. Semnificația ei în sfânta zi de Paști, are o conotație aparte, aducerea aminte și îngenunchere în memoria înaintașilor.

Corifeii Ineului au luptat nu numai cu arma condeiului ci au mânăuit chiar armele de foc pentru dezrobirea neamului. Stima și respectul posterității musai să fie pe măsura faptelor și a iubirii lor față de țară și glia străbună.

Dr. avocat Ioan Suciu a locuit în orașul Ineu între anii 1912-1920, în actuala clădire a Procuraturii din oraș. A fost un justițiar de excepție. S-a întors la Ineu în 10 aprilie 1919.

Onisifor Ghibu consemna după două decenii de la Marea Unire: “Ioan Suciu era socotit ca cel mai curat om politic al Ardealului și cel mai priceput în materie de organizare, luptător fără prihană și odihnă”.

Keyword:

Ineu, Arad, Transilvania, Union, Officers, Romanian Army

Bibliografie

1. Arhivele Naționale Militare Române, memorii personale
2. Someșan, Ovidiu. De la Bucin la Buteni
3. Pagini Ineuane, editura Miradora Oradea

Ineu, aprilie 2019

Istoric, Aurel Dragoș

EROU PENTRU UN VIS MILENAR

Declarația de unire a principatului Transilvan cu Țările Române, citită de Vasile Goldiș, în fața Marii Adunări Naționale Transilvane, la Alba Iulia, în prezența a 1228 de delegați, a consfințit de jure Unirea Transilvaniei cu țara mamă, România.

De facto lucrurile au stat cu totul diferit în realitate. Comitatele din vestul Transilvaniei care au fost încopciate statului ungar, aveau administrațiile locale, de plasă și comitat, alcătuite din funcționari de etnie maghiară sau cunoscători ai limbii maghiare.

Comisiile Naționale locale Române, începând cu 2 noiembrie 1918, ca reprezentante ale populației române, s-au creat și la presiunea cetățenilor români din toate localitățile, unde erau preponderenți. O lungă perioadă de timp, administrațiile au fost duale, procesul de preluare a administrației ungare a fost greoi, cel puțin până la eliberarea întregului teritoriu al Transilvaniei.

În 31 octombrie 1918, Belá Kuhn declanșează revoluția roșie în Ungaria. Armata lui Belá Kuhn împrumutase însemnele armatei roșii de la răsărit. Politica lui a fost de răzbunare și introducerea unei stări de teamă și neliniște în rândurile populației din comitatele Arad, Bihor și chiar mai la nord.

La încheierea Războiului Mondial (I), Pacea de la Trianon (4 iunie 1920), a consfințit modificarea și implementarea autodeterminării noilor granițe, pe principiul naționalităților. Formarea statelor caracterizate prin aceeași limbă vorbită, credință, obiceiuri, a avut la bază voința populațiilor din toate teritoriile supuse unor imperii milenare, rezultând noile state pe harta Europei.

Alipirea teritoriilor locuite de români la patria mamă, o putem considera ca și o sentință istorică dată imperiului austro-ungar, împlinită de jure și de facto de însăși istoria civilizației umane.

Drepturile și continuitatea românilor în Dacia, nu au fost contestate decât de imperiul austro-ungar, prin anexarea de teritorii, contestarea existenței unei populații cu rânduiele bine așezate în aceste teritorii, sprijiniți de autori mai mult sau mai puțin contemporani ai acelor vremuri, prin lansarea de teorii dușmănoase și străine de realitățile găsite în teren.

La sfârșitul lunii noiembrie a anului 1918, batalioanele roșii a lui Belá Kuhn, care acționau în județul Arad, dispuneau de 5 trenuri blindate, dotate cu armament corespunzător și cu muniție la discreție, ce umblau pe toate liniile CFR din județ. Aceste batalioane au curmat multe vieți din rândurile populației civile, cărora le luau și avutul pe care îl găseau (79 de victime au fost identificate).

Armata Română trebuia să se organize pe un front larg, pentru a împinge armata ungară între granițele ce urmau a fi stabilite de Pacea de la Trianon.

Armata Română își stabilise frontul (aprilie 1919), pe linia Zam, Hălmagiu, Ciucea, până la Hust. Planul Armatei Române era de a porni ofensiva pe toată lățimea frontului. Misiunea de eliberare a județului Arad a fost încredințată Diviziei II-a Vânători de Munte. Planul Armatei era de a acționa pe două direcții:

1. Valea Mureșului până la Radna
2. Văile Crișurilor Alb și Negru.

Ordinul de atac a fost dat pentru data de 15 aprilie 1919.

Brigada IV-a Vânători de Munte care a acționat pe direcția Hălmagiu - Vârfurile - Sebiș (Valea Crișului Alb), era formată din : un batalion din Regimentul 10 Vânători, un altul din Regimentul 9 Vânători și un batalion din regimentul Horia.

Comanda Brigăzii a IV-a Vânători de Munte i-a fost încredințată colonelului Paulian Constantin. Brigada a fost sprijinită de 5 baterii tunuri de câmpie, 1 baterie obuziere și 1 secție de autotunuri.

Un adagio. Regimentul Horia a fost creația avocatului Ioan Suci, care după prezentarea raportului de organizare prezentat la Marea

Adunare Națională (în 1 decembrie 1918), s-a deplasat la Brad (în 2 decembrie 1918), unde mai târziu a venit și prietenul său, ineuanul Pavel Dârlea, “un om pentru o cauză dreaptă”.

Cei doi coriferi ai Marii Uniri au înlocuit arma politică cu armele de foc. Este încă un atribut pentru cinstirea memoriei lor, la înălțimea jertfei și dragostei față de români și de pământul românesc.

În noaptea de 15 aprilie 1919 este pornită ofensiva Diviziei II-a pe toată linia. Brigada IV-a va ataca pe trei direcții:

1. Măgulicea - Vârfurile - Avram Iancu - Pleșcuța - Gurahonț
2. Zeldiș - Gurahonț
3. Bașarabasa - Tălagiu

Ungurii depun o dărză rezistență asaltului declanșat de trupele române, în primele ore ale bătăliei, după care se retrag în dezordine, cu pierderi mari în oameni și armament, inclusiv foarte mulți prizonieri.

Brigada IV-a ajunge în prima zi până la Gurahonț - Bonțești. A doua zi își continuă înaintarea spre comuna Buteni.

Trupele de pe Valea Mureșului ajung prin Zam, Săvârșin până la Vărădia de Mureș, iar a doua zi ating Radna.

În amonte de localitatea Buteni se află satul Kakaró (în maghiară, Căcărău în română), denumirea localității de la acea vreme. Satul a fost eliberat în seara zilei de 16 aprilie 1919, ajunul mării sărbători din săptămâna marea a patimilor. Comandamentul a lăsat în sat o grupă de soldați care să patruleze și să mențină ordinea. Se primiseră informații că prin localitate au fost persoane care s-au declarat simpatizanți ai ungarilor în discuțiile cu localnicii. În ziua de 17 aprilie 1919, zi de mare sărbătoare - Joia Mare, înaintea Sfintelor Paști, formațiile din rezerva Diviziei a II-a și cele de mentenanță au continuat afluirea spre ocupare pozițiilor pe linia Bârsa – Sebiș. În dupăamiaza acelei zile trei ostași (militari) ai grupei, sunt prinși într-o ambuscadă și omorâți. În memoria soldaților căzuți la datorie, localnicii îi vor eterniza prin ridicarea unei troițe, iar localitatea a primit denumirea de Joia Mare. A fost durere mare de la Comandantul Brigăzii și până la ultimul ostaș.

Brigada a IV-a consolidează linia Bârsa - Sebiș, în vederea trecerii la etapa a doua, care se va desfășura pe două direcții:

1. Sebiș - Cărand - Beliu - Tinca (Crișul Negru)
2. Bârsa - Bocsig - Ineu - Chișineu Criș (Crișul Alb).

Comandantul Brigăzii își stabilește Punctul de Comandă în localitatea Buteni. S-a deplasat în mai multe rânduri pentru a inspecta și pregăti împreună cu comandanții de batalioane și Statul Major al Brigăzii, viitoarele acțiuni. S-a raportat Comandantului Diviziei a II-a Vânători Munte, starea faptică din teren și dorința militarilor de a urmări

batalioanele roșii ale armatei ungare. Se aștepta ordinul Diviziei II-a de continuare a eliberării localităților de pe Valea Crișului Alb în aval.

Sâmbătă 19 aprilie 1919. comandantul Brigăzii a IV-a, colonelul Paulian Constantin se afla la P.C. din Buteni. Se primise ordinul de înaintare a formațiunilor componente ale Brigăzii, împărțite pe cele două direcții, în aceea noapte de 19 spre 20 aprilie 1919, noaptea învierii Domnului Isus Hristos.

Înainte de a descrie evenimentele din fatidica zi de 19 aprilie 1919, ne întoarcem în timp, pentru a creiona personalitatea colonelului Paulian Constantin.

S-a născut la Craiova în 22 martie 1874, județul Doljiu, fiul lui Barbu Paul și al Vasalicăi (Vasalchei), cu domiciliul în Craiova, județul Doljiu. În Foaia Matricolă numele are două vocale în plus, Paulieanu (în loc de Paulian), iar această greșeală de transcriere a numelui va persista și în filele dosarului personal de ofițer până în anul 1901⁵².

Viitorul colonel al Armatei Române, se înscrie la Școala și gimnaziul de fii de Militari Craiova, la vârsta de 17 ani. În anul 1891 îl găsim ca elev clasa III-a, în 1892 elev clasa I-a, pentru ca în 1894 să absolve cursurile Școlii Militare cu gradul de sublocotenent, prin I.D. nr. 2758 din 10 iulie 1894, fiind repartizat la Regimentul 1 Artilerie⁵³.

În perioada 1894-1896 urmează cursurile Școalelor de artilerie și geniu din Craiova. Iată o caracterizare din septembrie 1896, la absolvire: *“A terminat cursurile de artilerie și geniu cu o medie bună, clasat al 16-lea între oficierii - elevi de artilerie. Corect la serviciu și conștiincios, a executat toate proiectele și lucrările de aplicațiuni. Modest și bun camarad. Conduită și ținută prea bune. Semnează Comandantul Școalelor de artilerie și geniu, Locot. Colonel Asenovia”*⁵⁴.

Este ridicat la gradul de locotenent în 8 aprilie 1897 și transferat la Regimentul 9 artilerie. Continuă să se pregătească în specialitatea artilerie.

La inspecția pe anul 1899-1900, comandantul de regiment scrie următoarele: *“Ca apreciere generală, este un ofițer conștiincios căruia i se poate încredința orice sarcină și promite a deveni un bun ofițer de artilerie. Comandantul Regimentului 9 artilerie, Lt. Colonel L. Drăgoescu”*⁵⁵

---

⁵² Arhivele Naționale Militare Române, Memorii personale, dosar M. B – P – 99, ofițer Paulian Constantin, f. 2.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem, fișa 3

⁵⁵ Ibidem, f. 7.

La inspecția de la finele anului 1900 este notat cu următoarea caracterizare: *“fiind însărcinat cu funcția de casier al regimentului, s-a achitat prea bine, și face eforturi pentru a lua parte și la instrucție cu bateria sa. Caută a-și spori cunoștințele relative la armie. Comandant Corp Artilerie, General”* (ss)⁵⁶. Tot în acest an prezintă lucrarea *“Despre Massele de artilerie”*⁵⁷.

Locotenentul Paulian Constantin, în calitatea sa de comandant de secție la Bateria III-a și în același timp de casier al Regimentului 9, primește cele mai favorabile aprecieri ale activităților desfășurate, și este propus pentru înaintarea la alegere. Semează comandantul Regimentului 9 Artilerie Colonel Drăgoescu (15 noiembrie 1901)⁵⁸.

Din toamna anului 1901, urmează cursurile Școlii superioare de ofițeri pe care o absolvă în anul 1903. La finele anului de studiu (1902), este notat numai cu calificative de foarte bine, de către Comandantul Școlii, mai mult, primește și **funcția de repetitor și ajutor de profesor**, de care se achită foarte bine. Este propus pentru înaintarea la gradul de căpitan la alegere⁵⁹.

Fișele completate pe durata a 2 ani de școlarizare privind: Caracterul oficerului, zelul arătat, vârsta, caracter și aptitudinile oficerului, a fost notat numai cu calificative de foarte bine⁶⁰.

La 1 aprilie 1903 este transferat din nou la Regimentul 1 Artilerie *“Regele Carol I”* - având gradul de locotenent. În noiembrie 1903 este avansat la gradul de căpitan și detașat la Școala superioară de ofițeri, unde rămâne până la 7 aprilie 1905, când revine la Regimentul 1 *“Regele Carol”*, având gradul de căpitan. Curând primește o nouă însărcinare, este transferat la M. St. M. cu Ordinul M. R. nr. 3968, din 1 aprilie 1906. Și tot prin Ordin al M.R. nr. 701/1907, este numit comandant al Bat. 1 Vânători de munte cu gradul de căpitan, din cadrul Diviziei II-a Vânători de munte⁶¹.

În cadrul Diviziei a II-a își va desăvârși specializarea în tainele armiei Vânători de Munte, coroborată cu pregătirea de artilerist, însușită pe parcursul anilor de studiu în Școlile Militare.

În 1910 este avansat la gradul de maior în urma calificativelor primite la finele fiecărui an, pentru notele de apreciere a pregătirii

---

⁵⁶ Ibidem, f. 9.

⁵⁷ Ibidem, f. 11.

⁵⁸ Ibidem, f. 15.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem, f. 20, 21, 22.

⁶¹ Ibidem, f. 2.

profesionale (regulamente, instrucție, munca cu subalternii și trupa), dar și în calitate de lector, mai apoi profesor la Școala de ofițeri Craiova.

În Balcani - 1913 - se declanșează bătălia pentru împărțirea rămășițelor Imperiului Otoman. România este chemată să medieze conflictul, din care iese șifonată.

Anii 1914-1915 sunt anii de neutralitate, chiar dacă în Europa se declanșează Războiul I Mondial. Armata Română se pregătește pentru ceea ce va urma. La concentrările rezerviștilor organizate de Ministerul de Război, maiorul Paulian și-a adus aportul la pregătirea trupei dar și a ofițerilor din subordine pentru îmbogățirea cunoștințelor tactice și aplicarea lor în teren.

Pentru merite deosebite în pregătirea de luptă și instruire a militarilor și ofițerilor din subordine, de la Regimentul 2 Vânători de Munte, din Divizia II-a Vânători, este avansat la gradul de locotenent colonel.

În august 1916 Divizia II-a V. M. se deplasează în Moldova și ocupă aliniamentul de pe Valea Oituz, locul unde au avut loc cele mai crâncene bătălii, iar Armata Română s-a umplut de glorie.

La finele acestor bătălii, Unitățile Militare n-au avut timpul necesar de odihnă și refacere. Toamna anului 1918 a fost cea mai încărcată în evenimente politice care au schimbat fața României și a Europei. Poporul român de ambele laturi ale Carpaților, credea mai mult ca oricând, în alipirea Transilvaniei la țara mamă.

Declarația de Unire a Transilvaniei cu România de la 1 decembrie 1918, a pus paie pe jarul guvernului ungar, condus de Bèla Kuhn, care a declanșat și a ordonat acțiuni de represiune împotriva populației române.

Divizia II-a Vânători de Munte se deplasează în martie 1919, pe linia de demarcație - la acea vreme - în Munții Zărandului și Apuseni, pentru eliberarea județului Arad, prin respingerea inamicului de pe Văile Mureșului, și a celor două Crișuri, Alb și Negru.

Brigada IV-a Vânători de Munte , care va lua cu asalt Valea Crișului Alb, l-a avut la comandă pe colonelul Paulian Constantin, avansat în grad în decembrie 1918.

Aici închidem puținele date biografice ale Colonelului Paulian, și urmărim felul cum a reacționat populația din arealul Comunei Buteni, după asasinatul săvârșit asupra Col. Paulian Constantin.

Sâmbătă 19 aprilie 1919, col. Paulian Constantin înainta călare, însoțit de o grupă de ostași, când, la apropierea de podul peste Valea Mică, al doilea pe drumul spre Bârsa, col. Paulian este ucis de un grup de patru persoane din Sebiș, conduși de bolșevicul Vass, mare admirator al

lui Bella Kuhn. Grupul a stat ascuns sub podeț, protejați și de stufărișul de pe marginile pâraului.

Cei patru încearcă să scape, retrăgându-se spre Cuied dar sunt prinși de soldații cel însoțeau pe colonel, la marginea cimitirului baptist ce duce spre Cuied, ajutați și de câțiva localnici care s-au alertat auzind focurile de armă.

În 1919, în semn de respect, Govojdia v-a primi numele de Paulian, până la instalarea regimului comunist, când i-se va schimba numele localității în Livada. În 1996 se revine la numele colonelului erou Paulian.

În ziarul Românul (serie nouă) din decembrie 1993, Pavel Galea semnează un articol, la comemorarea a 74 de ani de la moartea col. Paulian. Autorul face o aserțiune: “Colonelul Paulian este fiul cărturarului Ștefan I. Paulian din zona Turnu Severin - Orșova”⁶². “Foaia Matricolă a d-lor Oficieri” (copie) precizează: Paulian Constantin, s-a născut la Craiova în 22 martie 1874, cu domiciliul în Craiova, județul Doljii. Fiul lui Barbu Paul și al Vasalichei.

Tatăl col. Paulian nu a fost cărturar, ci un angajat militar cu grade mici, întrucât Școala Militară din Craiova, avea locuri rezervate pentru fii de militari din Craiova, atât cursurile medii pentru elevi, cât și studiile de specialitate pentru ofițeri⁶³.

În manualul, “Geografia județului Arad” pentru clasa a II-a primară, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1931, se relatează evenimentele petrecute în 1919.

“În 1919, pe pământul satului nostru, s’a dat o luptă mare între armata română și armata ungurească bolșevică. În această luptă, a căzut ucis colonelul Paulian, la podul de piatră de pe șoseaua ce duce la satul Bârsa, pe când armata română urmărea în goană armata ungurească.

*În amintirea acestui erou român, s’a dat numele “Paulian” satului vecin de pe dreapta Crișului Alb.”*⁶⁴

În vara anului 1941 a luat ființă Societatea de lectură “Sfântul Gheorghe” a studenților și elevilor din Buteni, sub patronajul protopopului Ștefan Lungu. În cadrul societății au funcționat formații culturale precum: o echipă de teatru, un cor condus de Teodor Mercea, formație de dansuri, o echipă de volei și una de fotbal “Studentul”. Au prezentat spectacole în localitățile: Sebiș, Buteni, Moneasa, Bocsig,

---

⁶² O. Someșan, “De la Bucin la Buteni”, Editura Gutenberg, Arad, 2005, p. 206.

⁶³ Arhivele Naționale Militare Române, Memorii personale, dosar M. B – P – 99, ofițer Paulian Constantin, f. 2.

⁶⁴ O. Someșan, “De la Bucin la Buteni”, Editura Gutenberg, Arad, 2005, p. 439

Hălmațiu, urmate de baluri. “Din banii încasați a fost ridicată o troiță în memoria colonelului Constantin Paulian (general post-mortem), ucis mișelește în primăvara anului 1919 la al doilea pod pe drumul Buteni - Bârsa în locul numit “Valea Mică”, de grupul comunistului Vass (ungur din Sebiș), adept al ideologiei bolșevice a lui Bela Kuhn. La sfințirea troiței - 28 VII 1942 -, sculptată de elevul Mircea Terebențiu și amplasată pe locul unde a fost omorât colonelul, a participat tot satul în frunte cu fanfara și corul bisericii ortodoxe, slujba fiind oficiată de protopopul Ștefan Lungu, împreună cu preoții Iuliu Bodea și Ioan Cosma. Pe troiță a fost imprimat următorul text: ACEASTĂ TROIȚĂ S-A RIDICAT ÎN ZIUA DE 28 VII 1942 DE CĂTRE SOCIETATEA ORTODOXĂ SF. GHEORGHE A TINERETULUI INTELECTUAL DIN COMUNA BUTENI.

În anul 1947, la sesizarea organizației județene P. C. R., comunistul Dărău Ioan Mangli (din Buteni) a tăiat troița și a aruncat-o sub podul de la Valea Mică. Ulterior, preotul, Petru Bejan, a recuperat-o și a reînălțat-o în cimitirul ortodox, la căpătâiul celor trei ostași căzuți în seara zilei de Joia Mare a Paștelui din 1919, când a fost eliberată localitatea Cacarău (azi: Joia Mare)”⁶⁵.

Societatea se autodesființează în anul 1946.

Rândurile așternute cu gânduri de respect și închinăciune la comemorarea a 99 de ani de la asasinarea generalului erou post-mortem Paulian Constantin, se vor un prinos de recunoștință și aducere aminte pentru jertfa și sângele lăsat în pământul de pe Valea Mijlocie a Crișului Alb.

Faptele de eroism ale Armatei Române la întregirea României Mari, nu pot fi trecute la index, sau doar amintite printre altele.

Primordialitatea onorurilor - în înfăptuirea Marii Uniri - trebuie aduse Armatei Române, care a lăsat jertfe mari pe câmpurile de luptă pentru eliberarea ultimului petec de pământ românesc.

Ineu oct. 2018

Istoric Aurel Dragoș

---

⁶⁵ Ibidem, p. 444.

ABDICAREA PRINȚULUI CAROL

Prima abdicare a Prințului Carol, relată în presa maghiară

Populația Bucureștiului cunoștea foarte bine escapadele amoroase ale Prințului Carol, zvonistica, nu-i așa, era la ea acasă. În același timp, publicul era la curent cu activitatea politică a Prințului, care era foarte popular în rândurile armatei. De asemenea se știa atât în cercurile politice cât și a populației, de conflictele și sentimentele pe care le avea Prințul Carol față de prim-ministrul Guvernului României, Ionel Brătianu și viceversa.

Prințul Carol îndrăgostit de Zoe Lambrino, se căsătorește cu ea în secret, iar conflictul se acutizează, în scenă intrând și Casa Regală. Guvernul liberal avea toate pârghiile politice sub control, așa că încercările Prințului de al îndepărta pe Brătianu din fruntea guvernului au eșuat. Mai mult, s-au folosit de orice argumente (greșelile Prințului), pentru a pune în conflict pe Moștenitor cu Regele.

Către finele anului 1924 zvonurile devin tot mai alarmante. Prințul pierde bătălia, se simte trădat și decide să plece în străinătate.

Relatarea ziarelor Budapestane a crizei abdicării Prințului Carol, o găsesc obiectivă și nepărtinitoare. Vă las pe dumneavoastră să analizați aceste materiale.

Adresa 8/4 ianuarie 1926:

Domnule Prefect

Avem onoarea a înainta alăturat în copie un articol tradus din ziarul maghiar Budapesti Hirlap de la 3 ianuarie 1926, - ce apare la Budapesta, - care se ocupa de abdicarea A.S.R. Prințul Carol, făcând diferite comentarii.

DE CE A ABDICAT MOȘTENITORUL DE TRON ROMÂN

Activitatea de subminare a Guvernului Brătianu, Moștenitorul de Tron Carol și Ardealul. Ciocnirea sa cu regele. Consiliul de Coroană.

În legătură cu călătoria în străinătate a Moștenitorului de Tron Carol, s-a răspândit intenționat știri din cercurile guvernamentale, că din cauza relațiilor sale de dragoste a fost nevoit să părăsească țara și să renunțe la dreptul de moștenire al Tronului. Această versiune a început deja și în București, unde bine înțeles nu i s-a dat crezământ, pentru că publicul cunoaște destul de bine aventurile de dragoste ale Prințului care nu obicinuiău a avea caracter serios. Singura dragoste serioasă a avut-o la sfârșitul războiului când s-a amoretat de o damă de onoare a mamei sale, a fost amoretat de Lambrino Zoe, cu care s-a și căsătorit cu toate măsurile de precauție ale Familiei Regale și guvernului. Îndrăgostiții au fugit la Odesa unde s-au și căsătorit legitim. Din această căsătorie s-a născut un copil. După război, în urma accelerării guvernului Brătianu, Regele a declarat nulă această căsătorie a internat pe fiul său într-un oraș din Transilvania iar pe tânăra femeie a căsătorit-o cu sila în străinătate.

Moștenitorul de Tron a scăpat numai atunci de internare când s-a obligat să ia în căsătorie pe Prințesa Regală Greaca Elena. Din această căsătorie s-a născut Prințul Mihai care acum urmează a fi moștenitorul Tronului și care acum este de 5 ani.

Populația din București cunoaște nu numai aventurile de dragoste ale Moștenitorului Tronului ci și activitatea sa politică. Este foarte popular în special în cercurile militare și societățile sportive. Prinț de 33 ani urăște din inimă pe Brătianu, pe care-l ține periculos atât pentru Dinastie cât și pentru țară. Tocmai din ura pentru Brătianu s-a împrietenit cu Ardelenii pentru luptele politice iar în Regat cu fasciștii. Ambele grupuri politice au baze democratice al căror program este constrângerea oligarhiei liberale și restabilirea drepturilor poporului. Întru cât parlamentul de azi care este ales prin forța și furt de urne de către partidul liberal, - nu se poate realiza acest program. Moștenitorul de Tron s-a raliat în mod public cu Ardelenii și cu fasciștii pentru schimbarea regimului politic. Brătienii au aflat la timp aceasta și au preîntimpinat propriul lor pericol, folosind cunoscuta panaramă a avioanelor pentru a pune în conflict pe Moștenitor cu Regele. Această ciocnire a fost așa de vehementă, încât Moștenitorul jignit adânc a plecat în străinătate. Absența sa a fost folosită de guvern pentru a-l despoia de dreptul de moștenitor al Tronului. Cel puțin în București acea scrisoare de renunțare care a figurat la consiliul de Coroană se considera ca o poveste. Din cauza marilor inundații circulația trenurilor o conduse cu mare greutate (delegația ardelenii nu s-au putut prezenta la ședințele din 4 ianuarie ale parlamentului în care trebuia să se ratifice abdicarea Prințului și instituirea regenței. Brătianu putea la adăpostul constituției și legilor să suprima pe cel mai periculos dușman al său pe viitorul Domnitor.

Oamenii mici și în special militarii nu considerau aceasta chestiune ca tranșată nici după ratificarea parlamentului. Moștenitorul Carol este cunoscut ca om cu care nu se poate proceda în mod ușor și poporul crede neștrămutat că, Carol se va reintoarce și se va socoti neînduplecat cu dușmanii poporului. E cert, cu procedeul adoptat actualmente, contra sa cultivat, crește și mai mult popularitatea sa încă și în acele cercuri care până acum nici nu se interesau de el. A devenit Erou Național.

Urmează descrierea decurgerii Consiliului de Coroană care

Este relatat ca în ziarele noastre.

Moștenitorul Tronului se divorțează

/Dela corespondentul nostru special/

Abdicarea Prințului Carol, care a abdicat în timpul când se întreținea la Milano a avut o urmare senzațională. La 18 decembrie s-a

prezentat Inspectorul Cortescu la Hotelul unde era Prințul în Milano care încă din acea noapte s-a reintors la București ducând cu el irevocabila Prințului. În același hotel cu Carol locuiește sub numele de Principesa Lupescu despre care se crede că este una și aceeași cu prima soție a Prințului, de care l-au divorțat odinioară, pentru ca să ia pe actuala soție. - După știri din Milano - și-a anunțat sosirea și o altă damă care și-a reținut camere în Icognito și care va sosi săptămâna viitoare la Hotelul prințului. - Se zvonește că aceasta a doua doamnă ar fi Prințesa Greacă Elena, actuala soție a lui Carol, așa că se vor juca scene interesante între pereții hotelului, unde se vor întâlni ambele soții ale prințului.

După știri din Paris Principele ar fi plecat din Milano și ar fi petrecut Anul Nou, într-o societate plăcută din Paris.

Ministerul Român din Viena Mitilineu a declarat că această chestiune n-are latura politică.

Berlin Ianuarie 2. În legătură cu abdicarea Moștenitorului Carol ni se comunică din Paris că după comunicate oficiale din București nici vorbă nu poate fi despre aceia că Carol se pregătește de a se despărți de a doua soție, Prințesa Greacă Elena.

Milano Ianuarie 2.

Fostul Principe Moștenitor Carol este deja de la mijlocul lunii Decembrie în Milano. A sosit aici la 15 Decembrie și și-a închiriat apartamente la hotelul Cavour. Tot în aceeași zi a sosit la hotel și o tânără damă care s-a înscris în registrul de pasageri sub numele de Prințesa Lupescu. Prințesa și Prințul nu au fost văzuți nicăieri împreună și amândoi au trăit o viață foarte retrasă. Cu trei zile în urmă, noaptea, a sosit la hotel un funcționar dela Curtea Regală Română care imediat ce și-a luat camera la hotelul Cavour a avut o lungă consfătuire cu Prințul.

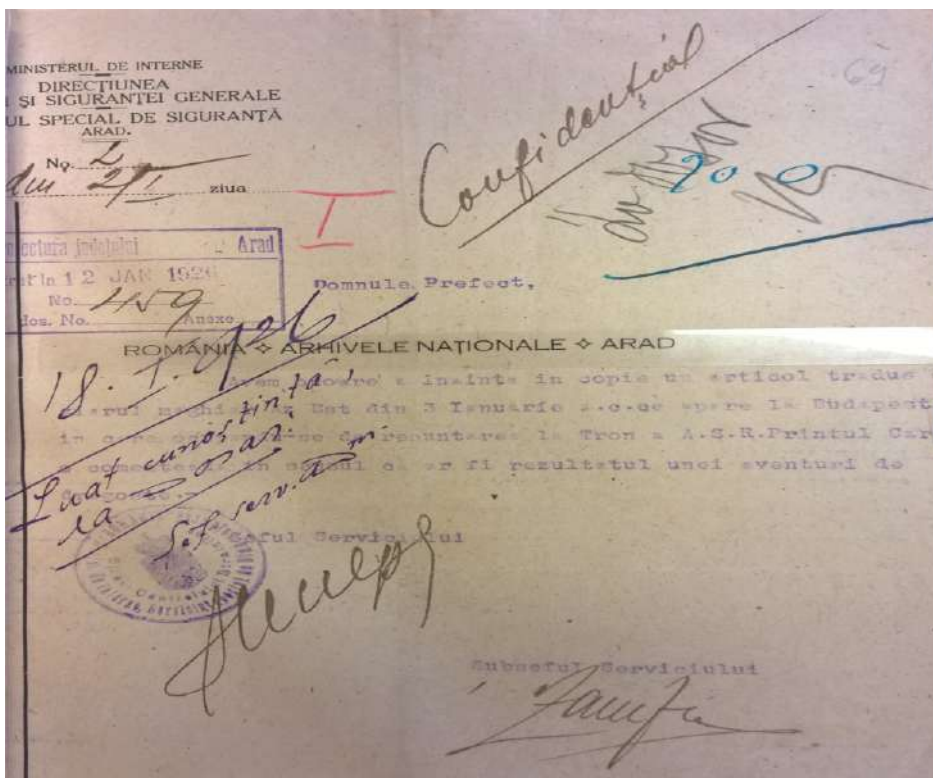
De zece zile Prințul s-a retras și mai mult ca la început așa că ia masa în camera sa.

Tradus din ziarul Budapesti Hirlap din 3 Ianuarie 1926.

Adresa nr. 2/2 ianuarie 1926

Domnule Prefect

Avem onoarea a înainta alaturat în copie un articol tradus din ziarul maghiar Az Est din 3 ianuarie 1926, - ce apare la Budapesta, - în care ocupându-se de renunțarea la Tron a A.S.R. Prințul Carol, o comentează în sensul că ar fi rezultatul unei aventuri de dragoste.

Carol Moștenitorul Tronului Român a Renunțat la Tron

Se divorțează de soția sa Elena Principesa Greacă luând în căsătorie o evreică.

Scrisoarea în care abdice a expedito din Veneția Tatălui său iar El cu amanta a plecat la Suedia. Șase ani nu se reintoarce in România. În ziua de 4 Ianuarie parlamentul va proclama ca moștenitor pe fiul său Prințul Mihai care abea are 5 ani.

București 1 Ianuarie. Dela corespondentul ziarului Az Est.

Un eveniment foarte rapid sa întâmplat în viața constituțională a României. Carol moștenitorul tronului a trimis din Veneția o scrisoare tatălui său Regelui în care abdice de dreptul de a moșteni tronul. Pentru a se discuta această scrisoare Regele Ferdinand a convocat la Sinaia Consiliul de Coroană. Consiliul de Coroană a fost ținut eri seară în Castelul Peleş din Sinaia la care au luat parte toți membrii guvernului, toți foștii miniștri, Patriarhul, Președintele Curții de Casație și Generalii Prezan și Coandă. În consiliul de Coroană Regele a prezentat scrisoarea de abdicere. Regele a comunicat guvernului că au fost nevoiți de a primi renunțarea. A propus ca in locul celui abdicat să fie proclamat fiul său, Prințul Carol, rugând atât pe cei prezenți cât și pe toate elementele

valoroase ale țării pentru a conlucra la acesta proclamând ca moștenitor pe Prințul Mihai. Pentru ratificarea renunțării precum și pentru proclamarea noului moștenitor au fost convocate în ședință extraordinară Corpurile Legiuitoare pe ziua de 4 Ianuarie.

În acestea se va lua hotărâri că în cazul când nu va fi încă major la moartea actualului Rege din cine se va compune Regența. Regența va consta din 3 membri: Patriarhul, Prințul Nicolae Unchiul Moștenitorului și Generalul Prezan. În cazul când Prințul Nicolae ar refuza, atunci în locul lui va trece Manolescu Râmnicianu fostul președinte al Curții de Casație.

La propunerea Regelui singurul care a vorbit foarte entuziasmat a fost patriarhul după care cuvântare toți membri consiliului în unanimitate au primit abdicarea primind și propunerea pentru noul moștenitor. După terminarea consiliului sa instituit cenzura presei pentru menținerea ordinii și siguranței statului.

Orașele de frontieră nici măcar știrea renunțării nu a putut-o publica.

MOTIVUL ABDICĂREI ȘI ANTECEDENTELE EI

București 2 ianuarie. Dela corespondentul ziarului Az Est comunicat la telefon.

În București sa vorbit deja de vreo câteva luni sub forma de secret public despre conflictul grav ce sa iscat între Prințul Moștenitor și Soția sa. Gazetele nu au putut aduce aceasta știre cu atât mai puțin nu au putut publica această știre presei străine.

În spatele acestui conflict se află chestiunea de inimă a Prințului Carol. Prințul Moștenitor a făcut cunoștința unei femei evreice de care îl va lega în curând firele unei dragoste. Din aceasta a survenit incidentul și când Moștenitorul Tronului a plecat nu demult pentru a reprezenta familia Regală la înmormântarea Reginei Alexandra a Angliei a luat cu dânsul – după cum s-a constatat mai târziu – și pe amanta sa. Dela Londra Moștenitorul Tronului n-a vrut să se mai întoarcă în România ci a plecat în Veneția, a rămas acolo și a făcut cunoscut acasă că vrea să se căsătorească cu amanta sa. Săptămâni întregi a decurs schimbarea de telegrame între Veneția și București, însă Moștenitorul a rămas neînduplecat, na vrut să se întoarcă acasă, na vrut să se întoarcă la soția sa, care după cum se știe este sora izgonitului Rege al Greciei.

Săptămâna trecută lucrurile ajunseră până acolo încât se putea aștepta în fiecare zi ruptura oficială și definitivă. În legătură cu acestea Guvernul Român, pentru care știrile nu ajung înainte de vreme în

străinătate a închis aparatele telefonice și telegrafice pentru corespondența streină. Întâi însă, timp de 2 zile au refuzat legăturile telefonice și respins la oficiul telegrafic orice telegramă care conținea și cea mai mică aluzie referitoare la chestiunea Moștenitorului Tronului. Mai târziu – adevărat că numai pentru câteva ore - au redeschis legătura telefonică, însă mai întâi au pus pe toți corespondenții să-și dea cuvântul de onoare ca să nu scrie nici un cuvânt din întreaga afacere în ziarele lor. Se vede însă că vreun corespondent și-a călcat cuvântul căci cu toate că Vineri s-a redeschis telefonul, după câteva ceasuri s-a reînchis din nou nemailăsând pe corespondenții streini la aparate.

În ziua de Sf. Vasile a apărut un scurt comunicat oficial care anunța marelui public senzația: Moștenitorul Tronului a renunțat în mod oficial definitiv odată pentru totdeauna la dreptul de moștenire al Tronului și la rangul de Prinț.

Joi după masa la ora 4, sa întrunit sub președinția Regelui, Consiliul de Coroană la care au participat toți membri guvernului, șefii partidelor de opoziție și patriarhul.

SCRISOAREA DE RENUNȚARE A MOȘTENITORULUI TRONULUI

Regele a deschis consiliul de coroană arătând renunțarea Prințului Carol și a cerut celor prezenți să primească renunțarea Prințului pentru că aceasta este definitivă și irevocabilă. După asta Regele a citit scrisoarea de renunțare a Prințului care a spus următoarele:

„SIRE!

M-am hotărât în mod irevocabil să renunț la toate drepturile și titlurile cari îmi compet ca moștenitor al Tronului și Membru al Familiei Regale Române. Mă oblig ca în decurs de 6 ani să nu mă reîntorc în România iar după acest timp voi trece frontiera Română numai cu autorizarea Regelui și a Corpurilor Legiuitoare.”

După cetirea de renunțare a moștenitorului Tronului, Regele și-a repetat rugămintea față de Consiliul de Coroană ca să primească renunțarea.

După Rege și-au cerut cuvântul unul după altul conducătorii opoziției. Au declarat că se unesc la cererea Regelui, câțiva din ei însă au întrebat că nu s-ar putea face o ultimă încercare de împăcare?.

Regele a arătat schimbul de scrisori și telegrame dintre El și Moștenitor și a declarat că după toate astea nu mai este nici o speranță ca să se readucă la păreri mai bune pe Prințul Carol. Consiliul de Coroană a adus o decizie după care sa primit renunțarea la Tron a Prințului Carol.

NOUL MOȘTENITOR ȘI CONSILIUL DE REGENȚĂ

Tot odată s-a hotărât proclamarea de moștenitor al Tronului pe Prințul Mihai, fiul Moștenitor de Tron abdicat. Prințul Mihai este însă numai de 5 ani și în cazul că urcarea sa pe Tron, ar necesita înainte de a fi major, s-a ales un consiliu de Regență de 3 și ai cărui membri sunt: Prințul Nicolae/fratele Prințului Carol și Unchiul noului Moștenitor/, afară de El Patriarhul și Generalul Prezan care a fost Șeful Marelui Cartier General în timpul războiului care acum este la pensie.

Generalul Prezan na făcut niciodată poliție și de aceea numirea lui na întâmpinat nici o dificultate din partea partidelor politice.

După sfârșitul Consiliului de Coroană miniștri au vizitat în grup pe soția Prințului Carol. Unde era deja și Perechea Regală.

Regina a spus plângând miniștrilor: Vedeți Domnilor acesta este anul nou al Meu!

Mâine va fi consiliul de miniștri care va hotărâ administrarea moșiilor fostului Moștenitor situate pe teritoriul român.

La 4 Ianuarie se întrunește parlamentul pentru a lua la cunoștință abdicarea lui Carol și proclamarea de Moștenitor al Tronului pe Prințul Mihai.

Despre motivul abdicării lui Carol nu sa comunicat nimic oficial.

Comunicatul oficial se restrânge numai la comunicarea abdicării și proclamarea de moștenitor pe Prințul Mihai.

În cercurile Palatului și ale Guvernului sa adoptat tendința de a se răspândi diferite versiuni politice în opinia publicului ca motiv al renunțării moștenitorului de Tron Carol. Spun și răspândesc știrea că Carol a avut un conflict grav cu guvernul și cu Regele și că Regele ar fi trecut de partea guvernului. Nu demult sa trimis în fața Consiliului de Răsboi câțiva ofițeri aviatori cari au cumpărat în Olanda avioane pentru armata română cari nu se pot întrebuița. Moștenitorul Carol a fost Comandant Suprem a Trupelor de aviație Române și în această calitate a protestat contra măsurii luate față de ofițerii săi. Cu toată protestarea sa guvernul și Regele nu au retras măsurile luate. Carol a mai făcut din Londra și Veneția o ultimă întâmpinare la Rege și guvern ca să se retragă măsurile luate. Insuccesul ultimei sale întâmpinări la hotărât pe Moștenitor la abdicare. Această versiune însă nu o crede numeni, pentru că astfel de conflicte se ivesc des pretutindeni și nu pot servi de motiv la tragere de consecințe atât de grave. Aruncarea acestor versiuni în opinia publică guvernul le considera fără succes.

Moștenitorul Carol a plecat între timp din Italia în Suedia, bine înțeles însoțit de frumoasa sa amantă. Încă din Veneția a cerut Regelui ca

în conformitate cu legile Casei Regale să-i dea un nume de cetățean, deoarece odată cu renunțarea la rangul de Prinț a renunțat și la numele ce urma acestui titlu.

MOȘTENITORUL DE TRON ABDICAT A FOST OMUL CEL MAI POPULAR DIN ROMÂNIA

Moștenitorul de Tron abdicat Carol este omul cel mai popular din România. Spiritul, european învățat, care în toate chestiunile avea punctul său de vedere independent și de multe ori a fost în opoziție cu directivele Domnitorului. Prin purtarea sa a câștigat simpatia marelor mase. În Ardeal și Banat sa făcut iubit în special cu ceea ce era în fruntea chestiunilor sportive și lua parte personal la toate concursurile, sprijinea însuflețit societățile și sportmenii.

Moștenitorul Carol era foarte popular și în armată. La abdicarea sa a înaintat demisia și ministrul de războiu Mărdărescu, pe care a retras-o în urma rugămintei Consiliului de Miniștri.

Era secret public în capitala României și faptul că Moștenitorul Tronului nu-l poate suferi pe primministrul Ionel Brătianu pe care-l suspecta că otrăvește și mai mult relațiunile dintre El și Părinții săi. Cu ocazia boalei grave a Regelui Ferdinand, guvernul a voit să institue regența compusă din: Regina Maria, Moștenitorul de Tron Carol și Președintele Consiliului Ion Brătianu. Moștenitorul a respins însă acest rol important pentru că nu a vrut să se întâlnească cu Brătianu.

Cel mai simpatic om al moștenitorului Carol este popularul General Averescu, fostul primministru, iar cel mai credincios om al Reginei este Ionel Brătianu.

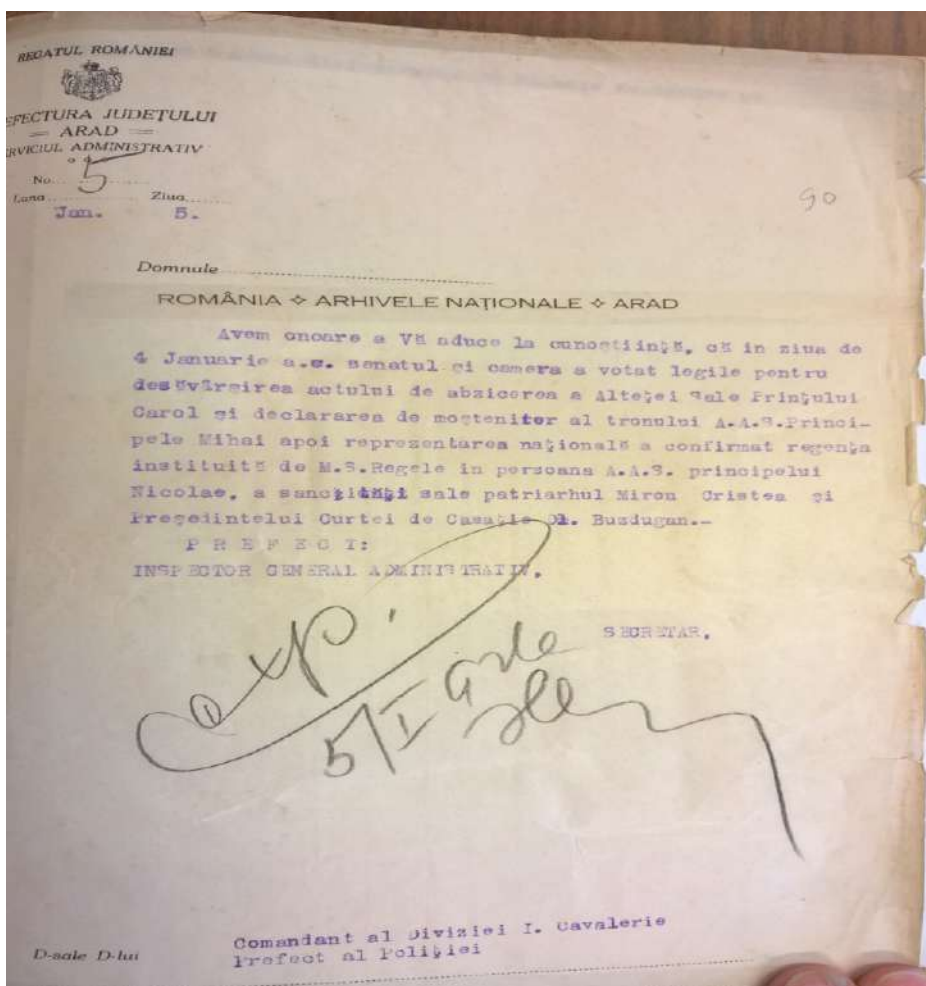
Moștenitorul de Tron abdicat Carol sa născut în anul 1893, este deci acum de 33 ani. Sa căsătorit în 1921. Soția sa Principesa Elena a Greciei este sora Ex Regelui George al II al Greciei. Cununia lor a fost la 10 martie 1921 în Atena, unde tot atunci Regele George al Greciei/ pe atunci încă numai moștenitor al Tronului/ sa căsătorit cu sora Prințului Carol Principesa Elisabeta. Aceasta dublă căsătorie a oțelit strâns pe atunci România și Grecia.

Fiul moștenitorului de Tron Carol și al Principesei Elena, Mihai sa nascut la 25 octombrie 1921, este deci în al 5 an. Spirit vioi, bine dezvoltat, este unicul fiu al Moștenitorului abdicat Carol.

Adresa 5/5 ianuarie 1926
Domnule Prefect

Avem onoare a Vă aduce la cunoștință, că în ziua de 4 Ianuarie a.c. senatul și camera au votat legile pentru desăvârșirea actului de abdicere a Alteței Sale Prințul Carol și declararea de moștenitor al tronului A.A.S. Principele Mihai apoi reprezentarea națională a confirmat regența instituită de M.S. Regele în porsoana A.A.S. principele Nicolae, a sancțităii sale patriarhul Miron Cristea și Președintele Curetei de Casație Dl. Buzdugan.

d-sale D-lui Comandant al Diviziei I. Cavalerie Prefect al Poliției

Adresa 153/13 Ianuarie 1926

D-lui Ministru

Ca urmare la telegrama cifrată a D-Voastră, avem onoare a înainta alăturat în copie articolul tradus din ziarul maghiar Esti Kurir din Budapesta apărut în numărul său dela 5 Ianuarie 1926 și care face comentarii senzaționale în legătură cu abdicarea de la Tron a A.S.R. Prințul Carol.

Prefect:

INSPECTORATUL GENERAL ADMINISTRATIV

Secretarul Cons. Jud. Șeful Serviciului Administrativ
Ministru de Interne București

MOȘTENITORUL TRONULUI ROMÂN DUPĂ AFIRMAȚIA
GUVERNULUI A PREGĂTIT REVOLUȚIE PE SEARA DE
CRĂCIUN

POLIȚIA A ARESTAT MAI MULȚI MEMBRI AI
CONJURAȚIEI / GUVERNUL A ORDONAT DIN NOU CENZURA
TELEGRAFICĂ ȘI TELEFONICĂ / OPINIA PUBLICĂ ESTE DE
PARTEA MOȘTENITORULUI TRONULUI / CAROL S-A REFUGIAT
DIN VENEȚIA ÎN ELVEȚIA.

Despre dedesubturile abdicării Moștenitorului Român ziarul Esti Curir s-a ocupat încă în numărul său de sâmbătă printrun articol senzațional. Comunicatele noastre au arătat că deși cercurile oficiale atribuie cele întâmplare ca și când Moștenitorul ar fi renunțat la Tron în urma aventurii sale amoroase, cei implicați abia știu că abdicarea moștenitorului are motive politice.

Primul Ministru Brătianu și chiar Regele a forțat pe Carol la abdicare pentru că au aflat că Moștenitorul este în fruntea unor planuri politice îndrăznețe. Probabilitatea acestei știri o adeverește tot mai mult elementele ce au urmat. Îndată ce hotărârile Consiliului de Coroană au fost publicate, știrea abdicării Moștenitorului a produs o vie agitație în toată România. Guvernul a contat pe această situație și cu măsuri rezezi tinde să apese explozia Opiniei Publice. Îndată după aducerea la cunoștință a hotărârii Consiliului de Coroană Guvernul a ordonat suprimarea comunicației telefonice pe tot teritoriul țării. Din România nu au venit nici azi ziare la Budapesta. Ultimele ziare care au sosit comunică comunicatul oficial al Consiliului de Coroană fără nici un comentariu. Este foarte interesant că acele ziare care au apărut imediat anterior Consiliului de Coroană se ocupă foarte mult de chestiunea Moștenitorului. Ziarele de Opoziție au stabilit în mod public încă înaintea Consiliului de Coroană, că Guvernul răspândește știri necontrolate despre

Moștenitorul Tronului și că dictatura lui Brătianu nu se oprește nici în pragul Palatului Regal. Pentru ilustrarea acestora ziarul Lupta a amintit acum că Prim Ministrul dictatorul României și-a folosit dictatura și față de Curte, protestând pe timpul când Moștenitorul a primit invitație de la Curtea Italiană pentru căsătoria ficei Regelui. Moștenitorul s-a dus totuși la cununie cu toată supărarea Prim Ministrului care s-a supărat și pe Rege din cauza că a primit vara trecută ovațiunile poporului italian.

Primul Ministru a plecat atunci înainte de sosirea Regelui cu trei zile dela Karlsbad. Regele cu o liniște filozofică nu a voit să ia act de supărarea Primului Ministru, Moștenitorul nu a fost dispus să supoarte dictatura prim ministrului care s-a extins și asupra Familiei Regale. Revoltarea Prințului a atins culmea atunci când în lipsa sa din țară Brătianu a ordonat anchetă contra ofițerilor care au preluat avioanele, cari ofițeri erau sub comanda directă a Moștenitorului.

Ziarele Adevărul și Cuvântul au stabilit încă înaintea Consiliului de Coroană că Brătianu a crezut de cuviință să răspândească astfel de știri în legătură cu această chestiune, care nu menajează nici persoana Moștenitorului. Tot atunci ziarele au făcut apel la Opinia Publică ca să nu se lase influențată de aceste știri răspândite.

După Consiliul de Coroană însă aceste ziare au publicat numai comunicatul oficial, pentru ca Brătianu n-ar suferi comentarea abdicărei.

SE DESMINTE OFICIAL CONSECINȚELE POLITICE ALE ABICĂREI

București 3 Ianuarie.

Presa își exprimă părerea de rău asupra hotărârei Prințului Carol, constată că în decursul ultimilor ani este a treia oară cazul că Prințul s-a hotărât să renunțe la Tron și drepturile Regale. Conform comunicărei orient radioului, hotărârea de acum a Prințului ar fi de natură pur personală și n-ar privi de loc politica.

Numele cetățenesc al Exmoștenitorului: Scarlat Monastireanu. Moștenitorul a cerut printr-o nouă scrisoare adresată Regelui ca să se întocmească un astfel de proiect și să fie supus Parlamentului, după care numele său să fie Scarlat Monastireanu.

PRINȚUL NICOLAE NU ȘTIE MOTIVUL PENTRU CARE FRATELE SĂU A TREBUIȚ SĂ RENUNȚE LA TRON

Prințul Nicolae a declarat corespondentului lui Excelsior că nu este orientat asupra motivelor cari au determinat abdicarea la Tron a fratelui său. Aceste știri însă care s-au răspândit că Elena soția Ex-

moștenitorului ar fi orbit, aproape este în măsură să le desmintă. Prințesa are vedere scurtă însă nu este bolnavă de ochi.

GUVERNUL ROMÂN AFIRMĂ CĂ DESPUIEREA
MOȘTENITORULUI S-A ÎNTÂMPLAT DIN CAUZA UNEI
CONJURAȚII REVOLUȚIONARE

București 4 Ianuarie

Guvernul Român a ordonat din nou cenzurarea știrilor telegrafice și telefonice referitoare la chestiunea Moștenitorului, așa că știri se pot trimite numai pe căi înconjurătoare. Opinia Publică este de altfel de partea Moștenitorului care este de mult simpatia poporului Român.

Moștenitorul Carol este în mod hotărât și prietenul nemților și în privința chestiunilor minoritare era în opoziție puternică cu Brătianu. Guvernul însă se pricepe ca prin presa care îi stă la dispoziție să dezvolte o propagandă contra Moștenitorului, pe care dorește s-o extindă și în străinătate. După unul din aceste comunicate Moștenitorul ar fi pregătit o revoluție care ar fi trebuit să izbucnească în seara de Crăciun. Conform acestei știri poliția ar fi arestat mai mulți membrii din conjurație. Semi-Oficiosul adevăr scrie despre elementele în legătură cu Prințul Carol: În cercurile bine informate se știe că Moștenitorul Carol a adresat Regelui două astfel de scrisori pe cari Ferdinand nu le-a supus Consiliului de Coroană. Aceste scrisori lăsa să se întrezărească un spirit cu totul anormal și o stare sufletească personală. Starea sufletească periculoasă a scriitorului scrisorilor a determinat pe Rege și Prim Ministru ca în interesul Țării și al Dinastiei să despoaie pe Prinț de drepturile și datoriile sale.

Tradus din ziarul ESTI KURIR din Budapesta ce a apărut la 5 Ianuarie 1926

Adresa 154/13 ianuarie 1926

Avem onoarea a Vă înainta alăturat un articol tradus din ziarul Pesti Hirlap din Budapesta ce a apărut la 5 Ianuarie 1926, care se ocupă cu abdicarea A.S.R. Prințul Carol.

Prefect:

INSPECTORATUL GENERAL ADMINISTRATIV

Secretarul Cons. Jud.
Șeful Serviciului Administrativ
Ministru de Interne
București

Instituirea Regenței București Ianuarie 4.

Abdicarea Prințului tine într-o continuă agitație opinia publică și cercurile politice. Cele mai diferite știri sunt răspândite iar nesiguranța o întărește și mai mult, faptul că presa se abține să trateze motivele abdicării. Motivele acestei abdicări ar fi în cea mai mare parte faptul că circulă știri foarte serioase despre diferite dispoziții energice pe cari guvernul intenționează să le ia, se vorbește în special despre aceea că guvernul va institui cenzura presei.

În chestiunea instituirii regenței circulă cele mai diferite versiuni. După unele comunicate instituirea consiliului de regență ar fi deocamdată omisă pentru că nu este ținută ca trebuind a fi aranjată urgent.

MOȘTENITORUL NU ESTE ÎN VENEȚIA CI ÎN MILANO

Milano 4 Ianuarie

În cercurile orașului a stârnit mare interes stabilirea Moștenitorului de Tron Român la Milano. Moștenitorul Român este dela mijlocul lunii Decembrie în Milano și nu la Veneția, unde a descins la hotelul dela Ville. Prințul se ocupă cu gândul că după primirea abdicării și reglementarea relației cu Familia Regală Română, să se mute din Milano în Riviera și să se stabilească acolo. Prințul Român Carol s-a îndepărtat ultima oară din hotel la 30 Decembrie cu Madame Lupescu și cu atașatul Consulatului Român, s-a urcat în automobil și după o plimbare de 2 ore sa reîntors la hotel.

Madama Lupescu care este o femeie extraordinară de frumoasă a sosit împreună cu Moștenitorul Tronului la Milano. Pe Prinț îl însoțește adjutantul său, inspectorul său militar, un chofeur și un lacheu.

În hotelul dela Ville unde locuiește Prințul toți vor să se apropie de Moștenitor, însă Directorul hotelului împiedică, cu intervenție demn de simpatie toate aceste încercări. Unuia dintre ziariști i-a reușit cu toate acestea să vorbească cu adjutantul și secretarul său însă ambii au făcut declarațiuni foarte restrânse spunând numai atât, că Prințul va descria prin Agenția Stefani împrejurările abdicării Sale. Atât este sigur însă că în această afacere o femeie joacă rolul principal, care nu e alta decât Madama Lupescu. Moștenitorul vrea să se divorțeze de Prințesa Elena din cauza ei și din cauza acestei hotărâri a devenit imposibilă situația sa la Curte.

Se vorbește mult despre actul care la predat Prințul Goleșcu Prințului Carol, care după unele stări, a venit din încredințarea Regelui la

Milano ca să încunoștințeze pe Moștenitor despre hotărârea definitivă a Regelui.

Știrea despre sosirea Prințesei Elena la Milano nu se confirmă. În legătura cu acesta se comunică că musafirul distins din străinătate care s-a înscris sub pseudonim în registrul de pasageri ai hotelului, ar fi Cecilia Lambrino prima soție a Moștenitorului.

ABDICAREA MOȘTENITORULUI A REVOCAT COMPĂTIMIRI ÎN ROMÂNIA

Prințul abdicat s-a bucurat în cercurile largi ale Țării de o mare popularitate. Această popularitate s-a relevat și cu ocazia abdicării Sale când mai multe ziare și-au amintit cu dragoste și cuvinte calde despre El.

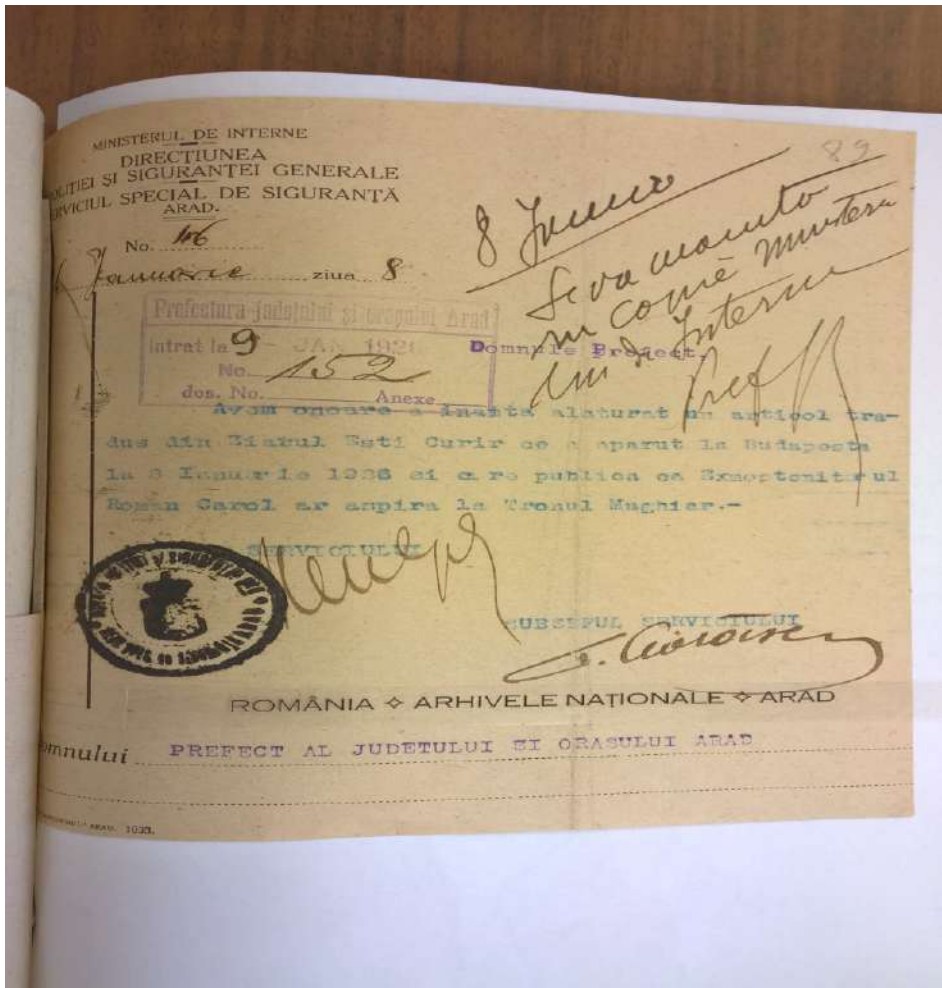
Nicolae Iorga a scris în ziarul Neamul Românesc sub titlul „Un om mare mai puțin” următoarele:

„Regele s-a hotărât ca să primească abdicarea Prințului Carol și-l atrage din controalele armatei. Cu toate că trebuie să ne plecăm în fața hotărârei Regelui, totuși este de compătimit în lumea creaturilor, manechinilor, intregenței și smucitorilor de frânghii, cu începere de azi, avem cu un adevărat om mai puțin, fercheș și frumos, bărbat nobil și bun care a știut să găsească meritul și a știut să încurajeze bunele intenții. Să ne cadă o lacrimă pentru fostul moștenitor al Tronului Român, care a murit pentru lumea oficială, dar va trăi întotdeauna în inimile acelor cari l-au iubit.”

Tradus din ziarul Pesti Hirlap ce a apărut la 5 Ianuarie 1926 la Budapesta

Adresa 46/8 Ianuarie 1926

Avem onoarea a înainta alăturat un articol tradus din ziarul Esti Kurir ce a apărut la Budapesta la 8 Ianuarie 1926 și care publică, că Exmoștenitorul Român Carol ar aspira la Tronul Maghiar.

REGINEI MARIA A ROMÂNIEI IAR PLĂCEA SĂ-I PROCURE FIULUI SĂU MOȘTENITORUL ABDICAT TRONUL MAGHIAR

Afirmativ s-ar fi început deja tratativele în această direcție, exmoștenitorul Carol va sosi în scurt timp la Viena. Ministerii Micei Antante de la București protesteză contra acestui plan.

Ziarul „Hirado” din Bratislava comunică știrea fantastică că moștenitorul abdicat Carol vrea să apară ca pretendent la Tronul maghiar, în realizarea acestui plan este sprijinit de Regina Maria a României care a și făcut deja pași în această direcție în străinătate. Articolul fantastic sub formă de comunicat din Viena spune următoarele:

În cercurile diplomatice din Viena se colportează astfel de știri că, fostul moștenitor la Tronul Români va sosi la Viena la sfârșitul lunii pentru un timp mai îndelungat, Ministrul României Mitilineu ar fi fost înștiințat afirmativ din București ca să primescă pe Moștenitorul cu toate demnitățile rangului său indiferent de abdicarea sa. Cu toate acestea fostul moștenitor va călători incognito ceea ce denotă că figurează nu ca Prinț Români ci ca persoană particulară. Moștenitorul vine de aceea la Viena pentru a continua convorbiri cu diferiți diplomați, în chestiune de pretendenței sale la Tronul maghiar. Celelalte guverne ale statelor din Mica Antantă ale Jugoslaviei și Cehoslovaciei, nu văd bucurii acțiunea Reginei Maria a României, care vrea să pună pe Tronul Ungariei pe fiul său moștenitorul abdicat. Li-e frică, că în cazul reușitei, acțiunea mai curând sau mai târziu se va înfăptui. Uniunea Maghiară – Română și Monarhia Ungară Română – va împiedica acțiunea panslavă cum a împiedicat pe timpuri aceasta acțiune fosta monarhie Austro-Ungară.

În cercurile române din Budapesta această știre se crede imposibilă.

Tradus din ziarul Esti Kurir dela 8 Ianuarie 1926⁶⁶.

Știrile de senzație ale presei maghiare pe această temă se pare că s-au oprit intempestiv. Referitor la aspirațiile Prințului Carol la Tronul Maghiar, cred că a fost un Cal Troian pentru Guvernul României.

AUREL DRAGOȘ

INEU MARTIE 2016

---

⁶⁶ SJAN, Prefectura Județului Arad, dosar nr. 12/1926, f. 69-91

BĂTĂLIA PENTRU APĂRAREA INEULUI

În loc de introducere

În decursul istoriei, Ineul a fost zona strategică cea mai râvnită de puternicii vremii (popoare migratoare, imperii, etc.), placa turnantă a afluirii pe Valea Crișului Alb, în amonte. Cetatea Ienopolea era o redută greu de cucerit doar cu prețul unor dezastre neinventariate. Dure roase au fost pierderile de vieți omenești. Cetatea a suferit reparații capitale de mai multe ori, datorită cărora încă mai este în picioare, având o vârstă înaintată - peste 700 de ani. Mai știu că nu a stat de vorbă cu nici o ființă pământeană, și totuși am bătut la poarta ei. Poarta s-a întredeschis, dar nu mi s-a permis accesul.

- Serenisimă Cetate, ai fost iubită și răstignită în scurta ta viață – în raport cu veșnicia – prietenul de ieri a fost dușmanul de mâine! Îndrăznesc, totuși, o întrebare?

- Serenisimă, în care din odăițele tale secrete se află răbojul în care au fost notați eroii tăi?

- Tinere, eu nu am avut vreme să notez, nici iubirii, nici dușmanii. Chipurile lor s-au pierdut în negura vremilor, faptele lor au rămas scrijelite în zidurile mele, iar trupurile și sângele curs, a fost acoperit de pământul pentru răsădirile florilor, așternut de generațiile care ne-au călcat în picioare.

- Serenisimă Cetate, în lunga ta viață, au fost momente de serenitate?

- Când nu aveam musafiri, natura dezlănțuită îmi lua din acoperiș, iar ploaia curgea șiroaie pe zidurile mele.

- Care au fost cele mai grele momente.....

Poarta cetății s-a închis. Semnificația gestului o traduc prin „Uitarea în derizoriu”, care pare a fi cea mai grea povară a Cetății Ienopolea.

Cetatea Ienopolei (an 1295) a avut stăpâni, care la fiecare recucerire a ei, deveneau tot mai hapsâni. De fapt disputa a fost între Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Otoman.

În urma păcii de la Karlowitz (1699), Cetatea trece definitiv sub stăpânirea habsburgilor. Aici va fi instalat un regiment al trupelor confiniere (1700-1744). Întrucât păstrarea trupelor de grăniceri nu se mai

impunea, împărăteasa Maria Tereza (1740-1780), la 1744 ordonă evacuarea Cetății Ineu, după încorporarea plășilor Ineu și Zărând în Comitatul Arad (29 oct. 1744).

Cetatea Ineu redevine interesantă ca punct strategic, după instaurarea regimului dualist (1867), pentru autoritățile militare. În cetate va fi cartiruit regimentul 11 honvezi, cu limba de comandă maghiara (1871).

Autoritățile militare ale imperiului, abandonează cetatea în anul 1901. Spațiile interioare au fost destinate în 1904 Școlii Speciale pentru copii alienați mintal. În anul 1998 Școala se mută din Cetate în complexul de clădiri noi, din spatele cetății.

Mai există un intermezzo. Declanșarea celui de al II-lea Război Mondial. Este perioada în care Școala – inclusiv Cetatea – au avut foarte mult de suferit. În anul 1940 secția fetelor s-a desființat și au rămas numai băieții. Prin punerea spațiilor din Cetate la dispoziția Armatelor, acei copii ocrotiți au fost transferați la alte așezăminte sau la diferite spitale (cu caracter social).

Ne întoarcem în timp pentru a urmări cronologic, desfășurarea evenimentelor. După procesul de unificare, Statul Român avea în plan constituirea de U.M. la granița de vest a României.

Ineul era pe harta strategică a M. St. M. al Armatei Române, ca poartă de acces pe Valea Crișului Alb – în amonte – din partea de vest; Vărșand – Chișineu Criș – Ineu – Brad. O rută arhicunoscută din vremuri imemorabile pentru bogățiile ei.

Construcțiile de ordin militar, necesită bani, studii de fezabilitate, procedee și schițe pentru pavilioane și construcții tehnice. Foarte important era amplasamentul viitoarei U.M.

Suprafața de teren aferentă cazărmii (01214) – 25 ha – a fost cedată Ministerului de Război în anul 1935 de către baronul Ineului. Numele lui nu apare în documente, dar era singurul care stăpânea moșia Ineului. Nimeni altul decât baronul Solymossy Tibor. Construcția pavilioanelor a început în 1936, de către un antreprenor evreu, care n-a dorit să i se facă cunoscut numele, și a fost finalizată – generic spus – în anul 1939⁶⁷.

În august 1940 lt. col. Tatomirescu Vasile este numit comandant al Rg. 4 Grăniceri din garnizoana Ineu, funcție pe care o deține până la 24 oct. 1940, iar din 1 nov. 1940 până la 12 nov. 1941, a îndeplinit funcția de ajutor comandant de regiment.

---

⁶⁷Vol. „Pagini Ineuanе”, Oradea, Editura Grafnet, Romulus Mitrofan, Istoricul Reg. 26 Artilerie, p. 91.

”*Descălecatul*” primului regiment al armatei române la Ineu, este consemnat la pagina 225 ”Addenda”.

Lt. col. Tatomirescu Vasile venea de la Rg. 94 Inf., unde a îndeplinit funcția de ajutor al comandantului, calitate în care a dat dovezi de excelent gospodar. Aproape întreaga perioadă, Rg. 94 Inf., a fost plecat pe zona de frontieră, în cea mai cumplită sărăcie, iar rezultatele muncii depuse, transformarea lui în regiment model⁶⁸.

Deși cazarma (U.M. 01214) Ineu nu prezenta o situație finită a lucrărilor (o parte era în construcție), prin neobosita lui activitate, a reușit să aducă foarte multe și vizibile îmbunătățiri pavilioanelor.

În 20 februarie 1941, Reg. 4 Grăniceri Ineu își schimbă denumirea în Reg. 85 Infanterie Ineu, Ordin nr. 17.804/1941, al M. St. M.

Între 12 septembrie – 31 octombrie 1941, Lt. col. Tatomirescu Vasile îndeplinește funcția de comandant secund al Rg. 85. Inf., pe timpul cât Comandantul Rg.85 Inf. s-a aflat în zona de operațiuni și în luptă pe frontul Odessei.

Sub raport administrativ Rg. 85. Inf., este model pe Divizia 1-a Inf., ca ordine, îngrijire și foarte bună gospodărire. La 28 feb 1942, Lt. col. Tatomirescu Vasile a fost numit comandantul Rg.85 Infanterie.

În lunile ianuarie și februarie 1942, Lt. col. Tatomirescu Vasile a participat la luptele de iarnă din regiunea Donețului. În aceste extraordinar de grele lupte în lunile ianuarie și februarie 1942, pe un ger cu viscol infernal (la minus 40°), înfruntând cele mai grele privațiuni ce se pot întâlni în război, Lt. col. Tatomirescu Vasile s-a comportat în mod exemplar, fiind în permanență în mijlocul trupei.⁶⁹

Reg. 85. Inf., sub comanda sa, a fost citat prin ordine de zi pentru fapte de arme strălucite în operațiunile comandate. Reg. 85. Inf. a fost aproape toată perioada de pe front sub comanda Grupării Tactice, Divizia I-a Infanterie.

La 20 noiembrie 1942, armata rusă declanșează ofensiva în întreg sectorul de apărare a Diviziei I-a Infanterie, care a fost silită a se replia. Pierderile în oameni și armament au fost mari.

În 22 februarie 1943, Lt. col. Tatomirescu Vasile este internat la Spitalul de Specialitate nr.1 Tiraspol. La finalul concediului medical se prezintă la comanda Rg. 85 Infanterie (7 apr 1943), care se afla în cazarma Ineu, pentru refacerea trupei și instrucția pregătitoare în vederea bătăliilor ce vor urma.

Prin ordinul M.A.N. Dir. Pers. Nr. 63131 din 8 iulie 1943 Lt. col.

---

⁶⁸A. Dragoș, „Torță pe cerul Inelui” Arad, Editura Gutenberg Univers, p. 170.

⁶⁹Ibidem, p. 173.

Tatomirescu Vasile este mutat la comanda Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr.6 Ineu, începând cu 10 iulie 1943.

În U.M. 01214 Ineu rămâne doar Partea Sedentară a Rg. 85 Infanterie. Oamenii necesari pentru corvoadă și lucrările de infrastructură ale școlii, au fost dați de pe raza Corpului 1 Armată și în marea majoritate de la Partea Sedentară a Rg. 85 Infanterie.

În vederea organizării procesului de învățământ și al cazarmării elevilor, au fost dezafectate Pavilioanele 1,2, și 3 ale U.M. 01214.

La sfârșitul lunii martie 1944, prin plecarea în contingent masiv a Elevilor absolvenți (an II) și a ofițerilor ce încadrau acești elevi, a permis reorganizarea administrativă a Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, de a ocupa numai două pavilioane pentru necesarul școlii, și a pregăti pavilionul 3 pentru primirea Elevilor Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 2 Bacău, care au sosit în garnizoana Ineu în 10 aprilie 1944.

Regimentul 85 Infanterie s-a întors pe frontul de est, continuând să lupte pentru o cauză pierdută și cunoscută, înainte de a trage primul cartuș.

După 23 august 1944, armata română a trebuit să lupte împotriva aliatului de ieri, să poarte bătălii crâncene pentru eliberarea Ardealului de Nord, furat prin Dictatul de la Viena.

Existența Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr.6 Ineu, a fost meteorică. S-a născut pe 10 iulie 1943, și a decedat în februarie 1945. Alăturat prezint documentul care atestă decesul.

Act (proces verbal)

Astăzi anul 1945 luna februarie ziua 15 în garnizoana Ineu județul Arad;

Noi, Maior de Gardă Gălățean Z. Grig. delegatul Comisiei Aliate de Control, în unire cu Colonel Tatomirescu Vasile, Comandantul Școalei Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu și Maior Budală A. Victor, delegatul M. St. M. al Armatei Române, am procedat la arderea ștampilelor, consfințind prin acest act de facto și de jure, desființarea Școlii de Ofițeri Rezervă nr. 6 Ineu

Amin !

Epilog

La consemnarea documentului de facto și de jure care consfințește desființarea Școlii de Ofițeri Rezervă nr. 6 Ineu, am simțit cum inima mi-a fost străpunsă de toate gloanțele durerii, revolta mea

internă (interioară) nu cunoștea limite; până când, până unde s-a ajuns cu umilirea Armatei Române?

Cred că și col. Vasile Tatomirescu a trecut prin aceleași stări sufletești, pentru că era copilul lui de suflet. Este drept că a primit un ordin, dar acesta a fost executat mai mult decât „Magna cum laudae”.

Ca țară perdantă pe două fronturi distincte – diametral opuse – în cursul aceluiași război, nota de plată a României a fost triplă nu dublă, chiar dacă Armata Română a luptat alături de trupele aliate 8 luni și 17 zile. Pe lângă raptul teritoriilor, România a fost privată și de bogățiile subsolului (vezi exploatările de uraniu de la Băița și țiteiul subsolului românesc).

Greșelile politicianilor au fost și sunt plătite de talpa țării. Când acest edificiu – reazem al existenței poporului român – va fi înlăturat, ce limbaj se va vorbi pe meleagurile României, cine va înțelege drama ethosului românesc?

În spiritul afirmațiilor mele, am să citez din lucrarea „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul” a lui Nicolae Bălcescu (1819-1852).

*„Ce sunt acești străini care vin să revoluționeze și (să) schimbe soarta unei țări întregi? Cum niște străini pot ei dobândi o societate întemeiată? Ce principiu, ce interes vital al societății reprezentează? Prin ce lupte, prin ce mijloace ajung la putere și la a domni asupra românilor”.*⁷⁰

---

⁷⁰Nicolae Bălcescu, „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul”, București, 1970, Editura Minerva, p. 27,

APĂRAREA INEULUI

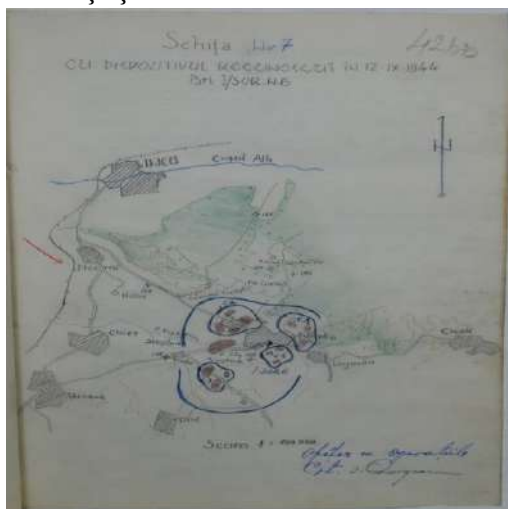
Reflectată în Jurnalul de operații al Școlii de Ofițeri Rezervă nr.6 Ineu

În respectul față de adevărul istoric, am inserat notele din Jurnalele de operații ale Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr.6 Ineu, Regimentul 85 Infanterie-instrucție, (UM 01214) și Regimentul 38 Artilerie-instrucție, într-un tablou sinoptic, în care vom face cunoștință cu toate pregătirile, starea emoțională a trupei dar și a comandanților în acele zile premergătoare bătăliei pentru apărarea Ineului.⁷¹

”În dimineața zilei de 13 septembrie 1944, ambele poziții sunt recunoscute, ocupate și organizate de către ambele batalioane. Se face verificarea în teren a dispozitivului și a planului de foc.

Unitatea de grăniceri Chișineu Criș raportează atacul unităților maghiare în această dimineața, trecând frontiera pe la sud de Arad în direcția Zerind.

Batal. I Elevi trece pe poziție, în dispozitivul recunoscut și organizat pe Satul Mic și Șilindia.

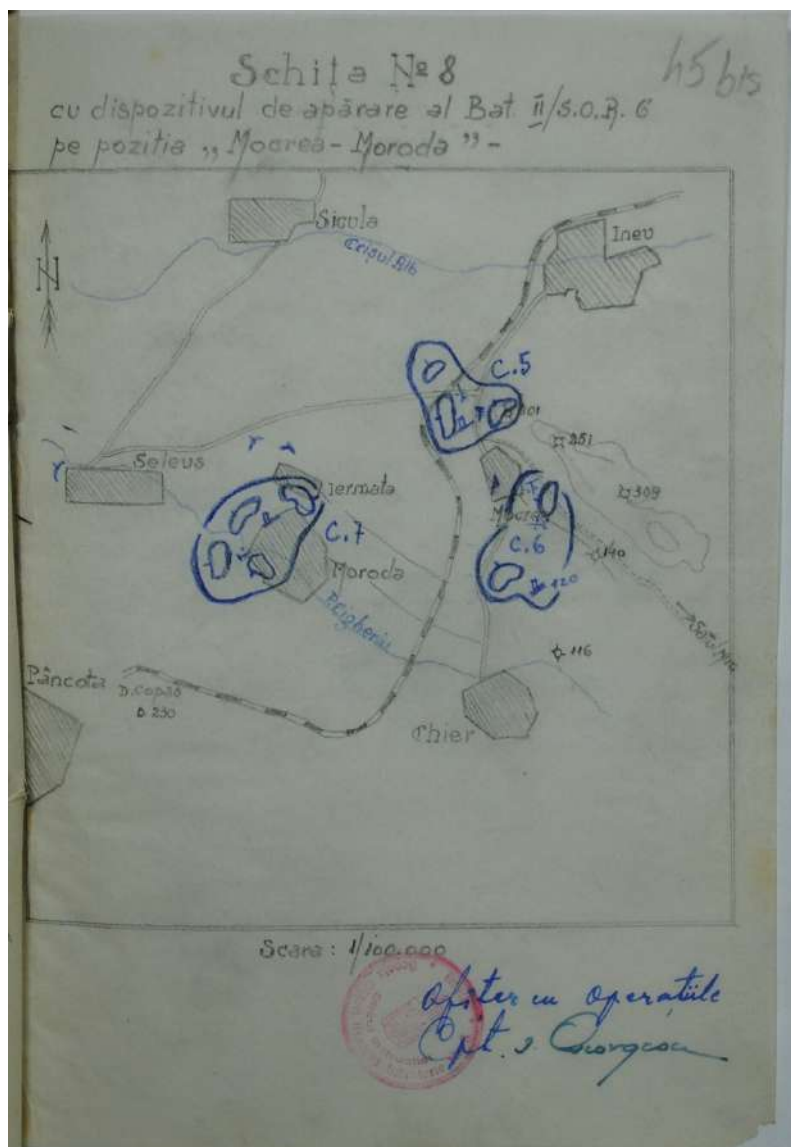
Ocuparea unei poziții de către Batalionul I pe Satul Mic - Târnova

⁷¹A. Dragoș, „Torță pe cerul Ineului” Arad, Editura Gutenberg, Arad, 2017, p. .

Notă: Abrevierile aparțin anilor când au fost notate în jurnalele de operații. Vă rog să înțelegeți de ce nu au fost aduse la zi.

Batal. II Elevi se află în dispozitivul de apărare pe Mocrea și Moroda.

Colonelul V. Tatomirescu, comandantul Școlii, însoțit de Căpitanul Georgescu Ioan, Șeful Biroului Operații, se deplasează cu mașina la Mocrea, Iermata și Moroda între orele 9 – 13 pentru verificarea dispozitivului, planului de foc și lucrărilor de organizare a terenului.

Dispozitivul de apărare pe aliniamentul Mocrea-Moroda, Batalion II.

Se constată în special la elevii din Seria 1943 un moral foarte ridicat.

Poziția deși abia ocupată este aproape în întregime organizată și cu legăturile telefonice realizate.

Se recomandă adâncirea și camuflarea lucrărilor, li se expune ofițerilor situația de front operativă.

La înapoiere, către Ineu, sunt întâlniți pe drumul de care ce iese din șoseaua Seleuș – Mocrea, spre Iermata, refugiați cu căruțe și pe jos, precum și șeful postului jandarmi din Șimandul de Jos, care raportează că susnumita comună a fost ocupată în dimineața zilei, la ora 6, de către trupele maghiare întărite cu câteva care de luptă.

Inamicul pătruns pe teritoriul nostru a înaintat adânc, reușind ca în seara zilei de 13 septembrie 1944 să treacă de Sântana și să se apropie de Pâncota, luând contact cu stânga Detașamentului Lt. Colonel Mertic (I/85 Inf.) care se afla pe Pâncota.

Față de această situație Batalionul I și II Elevi ai Școlii Of. Rez. Inf. nr. 6 intensifică măsurile de observare și siguranță.

Din informațiile primite de la Divizia 1-a Infanterie către orele 23, rezultă că Aradul a fost ocupat în seara zilei, de către o Brigadă motorizată maghiară (13 sept 1944).

Cu ordinul nr. 30.044 primit în seara zilei, Divizia 1-a Infanterie ordonă să punem la dispoziția acesteia, 2 piese A.C. și 2 aruncătoare de 120 mm ca o rezervă mobilă de foc la dispoziția Comandamentului, urmând ca să intervină cu acest armament, acolo unde nevoia o cere.

Această măsură se ia în urma operațiunilor întreprinse în cursul zilei de către unitățile germano-maghiare contra unităților noastre de acoperire, întrucât se constată la trupele proprii, o totală lipsă de mijloace anticar, care dacă le-ar avea în număr cât de restrâns, ar putea să facă față în bune condiții mijloacelor blindate folosite de inamic (în număr cât de mic și de categorie ușoară – tanchete). În această zi inamicul reușește să se infiltreze în dreapta dispozitivului batalionului și să devină periculos.

Se iau măsuri pentru a se aduce de la Pleșcuța, întregul armament care se află depozitat în acea comună, pentru a fi repartizat unităților din Divizia 1-a Infanterie.

Având în vedere căderea Aradului și ofensiva inamică în curs de desfășurare, Colonelul Tatomirescu în calitate de Comandant al Garnizoanei Ineu, dă dispozițiuni ca autoritățile, instituțiile, intelectualii, populația civilă, etc. să-și evacueze arhivele și familiile spre Brad cu un tren care se va forma în noaptea de 13/14 septembrie și care va pleca din Ineu în dimineața zilei de 14 septembrie 1944 ora 5.

În cursul zilei de 13 septembrie, Școala nu are nici o pierdere.

14 septembrie 1944

P.C. Școala Of. Rez. Inf. nr. 6 la Ineu.

Cele 2 tunuri A.C. și aruncătoarele de 120 mm sunt aduse în cursul nopții de la Pleșcuța, prin grija căpitanului Stavril Iacob. Ele sunt predate în dimineața zilei Diviziei 1-a Infanterie. Piesele sunt încadrate cu ostași specialiști din Regimentul 85 Infanterie, recuperați de pe front, și puse sub comanda a 4 elevi Sergenți – voluntari din Compania 8-a:

1. Tanasoglu Ionisie, comandantul unui aruncător de 120 mm
2. Sabău Victor, comandantul unui aruncător de 120 mm
3. Gunea Constantin, comandantul unei piese A.C.
4. Drumea Octavian, comandantul unei piese A.C.

Divizia I-a Infanterie repartizează prin Biroul 4, muniția necesară pentru armamentul notificat, Serviciul Armături o ridică și o distribuie unităților.

Batalionul I Elevi la ora 5 se deplasează în întregime pe poziția recunoscută și organizată, la Vest de Satul Șilindia și Satul Mic, cu misiunea de a opri o eventuală pătrundere a inamicului spre est pe direcția Șilindia – Buteni. Vezi schița 7 de la pagina 13.

Transportul materialelor, muniției și hranei se face cu căruțele Școlii precum și cu cele rechiziționate de la locuitori. În dimineața zilei acalmie.

În după amiaza zilei atacurile maghiare continuă pe întreg frontul Diviziei; comuna Cermei este cucerită de unguri.

Care de luptă inamice sunt oprite la 3 km Vest Pâncota, pe canal. Situația devine din ce în ce mai critică.

La Batalionul II Elevi se repartizează încă 4 aruncătoare de 81,4 mm aduse de la Pleșcuța:

- 1 piesă la Compania 5-a
- 2 piese la Compania 6-a
- 1 piesă la Compania 7-a

Diverse:

- trenul format pentru evacuarea autorităților civile, etc. părăsește gara Ineu la ora 6,30 cu direcția Brad.

- După amiază către orele 16,30 P.C. al Diviziei 1-a Infanterie se deplasează din Ineu, la Sebiș. Școala își expediază ultimele materiale și arhiva rămasă, în căruțe, cu direcția Șilindia.

- La ora 17 sosoște un vagon cu muniție de la Sebiș pentru aruncătoare, tunuri A.C. și A.A. care se distribuie imediat Batalionului II Elevi.

Compania Garnizoană, primește ordin de la Comandantul Garnizoanei, Colonel V. Tatomirescu, de a lua măsuri pentru paza cazărnilor.

Nr. 107 din 14 septembrie 1944
Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 Ineu-Arad
Către
COMPANIA GARNIZOANĂ
(Cpt. Hențiu)

Cu onoare vi se face cunoscut că pentru paza cazărnilor veți numi pe Lt. Ivănescu.

Lt. Ivănescu cu garda Școalei și 20 de oameni va face paza localului.

Nu va părăsi cazarma decât atunci, când batalioanele din linia I –a au primit ordin scris de retragere, de la Divizie.

D.O. Șeful Bir. Operații Căpitan I. Georgescu

La ora 18 toate impedimentele și serviciile sunt evacuate, iar în cazarmă nu se mai află decât P.C. Școalei cu personalul respectiv.

La ora 18,30 P.C. Șc. Of. Rez. Nr. 6 se deplasează la Șilindia și se instalează la Școala Primară din acea comună.

În cursul deplasării spre Șilindia Colonelul V. Tatomirescu însoțit de Căpitanul Georgescu Ioan, Șeful Biroului Operații, fac și o verificare la dispozitivul Batalion I Elevi (pe Șilindia – Satul Mic).

Pierderi:

Sublt. Sever D. Petre, comandantul unui ploton din compania 4-a elevi, dispăre în cursul zilei părăsindu-și subunitatea. Se bănuiește că a dezertat la inamic. Ofițerul face parte dintre cei cari au absolvit școala Militară în Germania. Este dat lipsă la apel.

15 septembrie 1944

- P.C. Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6; Școala Primară Șilindia

În dimineața zilei Batalionul I Elevi execută un program de instrucție în sectorul respectiv (în apropierea poziției). Către ora 9 se ordonă telefonic de Divizia 1-a Infanterie să lucreze la baricadarea șoselelor în zona respectivă, măsură care se execută imediat.

Batalionul II Elevi se află în apărare în vechiul dispozitiv pe Mocrea și Moroda.

Inamicul după ce bate cu artileria de seară până dimineața comuna Pâncota, atacă puternic în zorii zilei. Manevrată pe la N și pe la S, este cucerită.

Batalionul I/Reg. 85 Infanterie se repliază pe dealul Copas cota

320m, din ordinul telefonic al Domnului General Gh. Poșoiu, comandantul Diviziei 1-a Infanterie.

Tot din ordinul telefonic al Domnului General Gh. Poșoiu, Compania 2-a Elevi (căpitan Străjescu Vasile) este pusă la dispoziția Detașamentului Lt. Colonel Mertic (Reg. 85 Infanterie).

La ora 10,30 compania se pune în marș cu direcția Târnova.

La ora 12,30 Căpitanul Străjescu ajunge la Târnova unde primește ordin de a se instala definitiv pe acest sat cu fața spre Vest, fiind întărit cu 1 aruncător de 120 mm și 1 tun A.C. și sprijinit de focul unei baterii de obuziere din Reg. 38 Art.

Ca armament nu are decât puști și puști mitraliere cu care elevii nu au făcut nici o tragere de instrucție.

Aruncătorul de 120 mm și piesa A.C. sunt deservite de ostași ai regimentului 85 Infanterie. Efectivul companiei la intrarea în dispozitiv: 4 ofițeri; 117 elevi.

Ordinul verbal dat de Lt. Colonel Mertic, Comandantul detașamentului I, căpitanului Străjescu, este următorul:

„Inamicul atacă puternic în sectorul Pâncota, în special cu care de luptă și tanchete, precum și cu infanterie purtată (bicicliști), a reușit să cucerească dealul Copas, cota 320m, ultimele elemente ale regimentului 85 Infanterie sunt în curs de retragere de pe dealul Copas.”

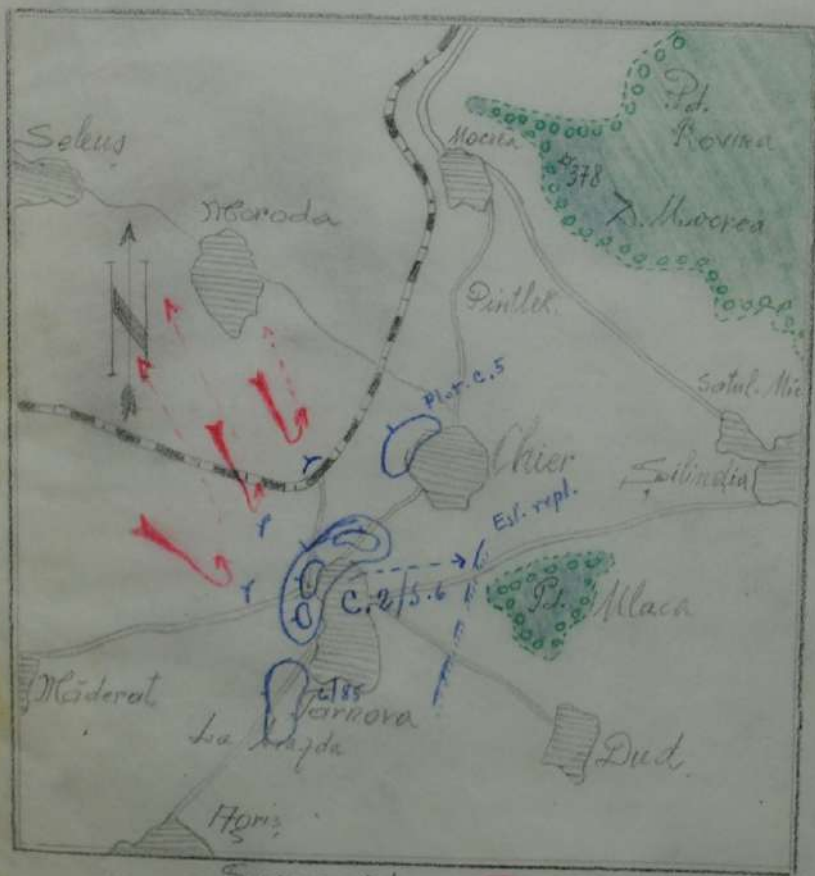
Compania 2-a Elevi luând sub comandă un tun A.C. de 47 mm și un aruncător de 120 mm sub comanda Lt. Marinescu Rihard din Șc. Of. Rez. Inf. nr. 2 și sprijinită de bateria sublt. Micșunescu din Regimentul 38 Artilerie (care dispune de 2 obuziere calibru 100 mm), va forma un eșalon de repliere pe aliniamentul Chier – Târnova – Dud și va susține retragerea Regimentului 85 Infanterie, oprind pe inamic pe această linie.

Comandantul companiei execută recunoașterile necesare în sectorul Târnova. Având în vedere însă lipsa de material anticar și lipsa unor câmpuri bune de tragere – terenul fiind complet acoperit de porumbiști – se propune și se aprobă să se ocupe o poziție chiar pe liziera de Vest a satului Târnova.

Regimentul 85 Infanterie urmează ca după repliere să ocupe o nouă poziție pe linia: La Brazde - Agriș. După decroșarea acestuia, Compania căpitan Străjescu urmează să fie întărită cu încă o companie din Regimentul 85 Infanterie + 1 tun A.C. + 1 grupă mitraliere și 1 ploton aruncătoare de 120 mm (toate din Regimentul 85 Infanterie), pentru a susține retragerea regimentului și a-i da timp să se organizeze pe noua poziție.

Direcție de barat: Târnova – Dud.

Schita N° 10 50 bis
 cu dispozitivul Comp. 2^a Elevi la 15 Sept. 1919

Dispozitivul Companiei a 2-a pe Târnova-Dud.

Către orele 14, inamicul atacă Ineul, însă fără rezultat, fiind respins printr-un contraatac dat de două companii din batal. II/Reg. 93 Infanterie și aruncat spre Șicula.

Batal. II. Elevi/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 ia toate măsurile pentru a putea face față unui eventual atac inamic. Către seara zilei se face o recunoaștere în dispozitivul Batalionului II/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6.

Compania 7-a se repliază pe satul Chier și pădurea Mocrea.

Plotonul Lt. Cornea / Compania 5-a se deplasează și ocupă satul Chier pentru a se putea face față unor eventuale pătrunderi inamice dinspre Moroda și Târnova. Plotonul rămâne pe satul Chier până în seara zilei către ora 21, când este înlocuit de compania 7-a.

Lt. Cornea reintră în vechiul dispozitiv, pe dealul Mocrea cota 201.

Batalionul își reface legăturile telefonice în noul dispozitiv și lasă avanposturi de luptă pe satul Moroda.

Dispozitivul Batalionului II Elevi în seara zilei se prezintă astfel:

- compania 5-a și 6-a neschimbate (vezi schița nr. 8)
- compania 7-a pe Chier, cu : - plotonul sublt. Bracău în fața Chierului spre vest, călare pe drumul de care ce vine de la Moroda,
- plotonul sublt. Mihălceanu pe grupul de pomi imediat Nord, pârâul Cigheriu, făcând legătura cu compania 6-a.
- plotonul sublt. Marinescu: cu 2 grupe face legătura între cele două plotoane, iar celelalte 2 grupe rămân în rezerva companiei – înapoia centrului.

Dispozitivul Companiei a 7-a pe aliniamentul Moroda-Chier.

Batalionul II Elevi (Maior Neguț) nu a luat încă contactul cu inamicul. Intervine totuși în sprijinul vecinilor, trăgând cu aruncătoarele grele în fața Inelui, atacat de trupele maghiare, zădărnicipând ofensiva inamică.

Diverse:

În dimineața zilei – s-au putut încă face aprovizionări și îmbropsătări din cazarma Ineu.

- vesela popotei garnizoanei care rămăsese aproape în întregime

la Ineu din lipsa mijloacelor de transport este evacuată. P.C. al școalei se mută de la Chisindia la Cuied, în după amiaza zilei.

Medicul Școalei Sublt. Rez. Dr. Quintescu Mircea și subof. sanitar Gruion Petre cu tot materialul sanitar la dispoziția Batalionului, însă fără pansamente și medicamente în cantitate suficientă. Nici Divizia 3 Munte, nici Divizia 1-a Infanterie la care s-a apelat nu îi pot ajuta cu nimic.

Maiorul Ciulpan, Șeful Biroului 3 Operații din Divizia 1-a Infanterie își fixează postul înaintat de comandă al Diviziei la Șilindia în locul P.C. Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6.

Nici o pierdere.

16 septembrie 1944

- P.C. Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 la Cuied.

Dispozitivul Batalionului I și II în dimineața zilei este neschimbat.

Informațiuni primite:

La ora 7,45: prin telefon Ineu, de la sublt. Săvescu:

„Inamicul bombardează cu aruncătoarele grele cazarma Ineu.”

„A fost atins pavilionul nr. 2 pricinuindu-i stricăciuni, nu prea însemnate.”

La ora 8: prin telefon de la căpitanul Jianu Nicolae:

„Batalionul Maiorului Luchian (cdt. I/R.85 Inf) se găsește pe Agriș – Târnova; nu are nimic în față. A împins patrula către Măderat și Pâncota, însă nu s-au întors.”

„Batalionul II/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 (maior Neguț) se află pe Mocrea – având avanposturi impuse pe Moroda. În stânga batalionului nu s-a semnalat nimic. În dreapta (N.W.) două care de luptă și 2 plotoane de infanterie, se îndreaptă spre Mocrea.”

În fața Ineului între Crișul Alb și Cazarma Regimentului 38 Artilerie s-a produs un atac de infanterie inamic, sprijinit de aruncătoarele grele, care însă nu a reușit să ajungă decât până la 400 m în fața cazărnilor.

La ora 9: prin telefon de la căpitanul Dragoman Simion, comandantul Batalionului I Elevi:

- pe stânga, între Târnova și Agriș situația neschimbată

- pe dreapta, între Ineu și dealul Mocrea sunt în curs lupte. Se aud focuri de infanterie și aruncătoare de 120 mm.

Batalionul II Elevi este atacat puternic. Prin manevră executată pe la flancul drept (între Ineu și Mocrea) inamicul reușește să se infiltreze în dreapta dispozitivului batalionului și să devină periculos. Prin această învăluire inamicul încerca să ajungă în spatele teatrului de operații ocupat

de Batal. II Elevi.

Un contraatac dat cu o parte din rezerva Batalionului II Elevi, reușește să respingă pe inamic, cauzându-i mai multe pierderi în oameni, armament și material.

Grație modului cum au acționat elevii, lăsând inamicul să se apropie până la 100 metri de poziție după care au deschis focul și datorită preciziei cu care au tras atât cu armament automat cât și cu aruncătoarele și tunurile A.C., Batalionul II Elevi a făcut ca inamicul să lase pe teren, mulți morți, răniți și a capturat un bogat material de război.

Acest batalion s-a comportat admirabil; nu a cedat într-adevăr „NICI O BRAZDĂ DE PĂMÂNT” păstrându-și poziția cu înverșunare.

Șeful de stat Major al Diviziei comunică telefonic Colonelului Tatomirescu, rezultatul luptei și-l felicită de modul cum elevii acestui batalion au știut să-și facă datoria, la botezul focului. Batalionul II Elevi s-a umplut de glorie. Onoare și cinste ofițerilor și elevilor.

În această luptă este rănit prin schije de brand inamice, la ambele brațe și stomac, elevul Sargent Pătrăniche Nicolae din Compania 8-a Elevi. Totodată sunt omorâți și 2 cai.

- Ineu atacat frontal și manevrat pe la ambele flancuri cade în mâna **inamicului** către ora 11,30 (16 septembrie 1944).

La ora 13,10 Lt. colonel Mertic raportează că cercetarea de luptă spre Pâncota a luat contact cu inamicul la circa 2 km. Est Pâncota, unde s-a oprit.

La ora 14,45 Batalionul II Elevi raportează:

- spre Șicula se observă concentrări de trupe inamice, în vederea unui nou atac.

Aproximativ, două plotoane maghiare se strecoară spre poligonul de tragere Ineu.

Aruncătoarele de 81,4 mm/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 trag cu multă precizie în mijlocul plotoanelor inamice. Artileria acționează de asemenea foarte eficace.

La ora 16,40 Batal. II Elevi Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 cere să i se trimită cu o mașină a Diviziei cele 3 piese de 53 mm și 552 lovituri rămase la Buteni, pentru a mări numărul gurilor de foc pe poziția de la Mocrea.

Din cauza infiltrațiunilor inamice făcute la Sud de Ineu, Compania 2-a (căpitan Străjescu) este pusă la dispoziția Batalionului II Elevi /Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6. Ea este deplasată la flancul drept al Batalionului, pe Canalul Morilor, cu fața spre Ineu - (toate trei plotoanele în linie) – unde rămân în defensivă în sectorul: 1 km Est cota 201 (Mocrea), primul drum de care prin Pd. Rovina spre cota 115.

Către ora 18 se semnalează înaintând spre Moroda coloane masive inamice de infanterie. Ele sunt însă împrăștiate de focul precis al aruncătoarelor grele ale Batalionului II Elevi de la Mocrea, deschis prin surprindere.

În același timp spre Bocsig se aud zgomote de luptă (aruncătoare și armament automat) și se văd coloane de fum ridicându-se în aer. La ora 19,20 conform ordinului telefonic al Diviziei 1-a Infanterie, Școala ordonă telefonic, Batalionul I Elevi, aflat la Șilindia (mai puțin Compania 2-a căpitan Străjescu care este la dispoziția II/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6), să se deplaseze de îndată la Chisindia, de unde va fi în măsură să bareze gura defileului Crișului Alb la Vest de Joia Mare.

În noaptea de 16/17 către ora 23 se primește ordinul de operații nr. 2 al Diviziei 1-a Infanterie.

Astfel Batalionul I Elevi (minus o companie pușcași) urmează a intra a doua zi 17 septembrie în dispozitivul de apărare a gurii defileului Crișului Alb la vest de Joia Mare, întărit cu 3 tunuri de 53 mm ce vor fi aduse în dimineața zilei de 17 septembrie de o mașină a Diviziei 1-a Infanterie.

DIVIZIA 1-A INFANTERIE

Stat Major Bir. 3

Nr. 30.052

P.C. Sebiș

16 septembrie 1944 ora 20,30

ORDIN DE OPERAȚIE NR. 2

I. Situația

II. Conducerea luptei

III. Detașamentul Lt. colonel Mertic, menține linia actuală.

Își va grupa dispozitivul Batalionului I/85 Inf. pe direcția Măderat – Șilindia, acoperindu-se la Aгриș.

În cazul când inamicul atacă puternic pe frontul Detașamentului, să fie gata de a face disponibil Batal. II Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6, care la ordinul Diviziei se va duce în zona Joia Mare – Paulian, unde va primi misiune. Din acest moment, detașamentul va acționa pe direcția Târnova – Buteni, organizând o primă rezistență succesivă pe frontul Șilindia – Tauți.

După retragerea Batalionului Școală din regiunea Mocrea, detașamentul își va acoperi flancul drept pe înălțimea Mocrea și apoi pe direcția Pădurea Corlești – Dealul Băița de Criș (cota 197) – Hodiș.

IV. Constituirea detașamentelor

V. Batal. I din Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 se va deplasa în cursul nopții de 16/17 sept. a.c. la Chisindia, va organiza un plan de foc pe frontul

Paulian – Bătrâneasa (cota 228), inclusiv, pentru 2 companii în linie, cu scopul de a închide comunicația de pe Crișul Alb spre Joia Mare – Almaș.

Vor începe imediat lucrările de organizarea terenului, (cuiburi de arme automate, armament greu, cuiburi de rezistență pentru grupă). O companie va fi trimisă la Bârsa, unde ia în primire misiunea Companiei 3-a din Șc. Of. Rez. Inf. nr. 2 Bacău se va găsi la Bârsa până la ora 8 dim. 17 septembrie 1944

VI. Rugăm luați imediat măsuri de executare.

COMANDANTUL DIVIZIEI I INFANTERIE

GENERAL GH. POȘOIU

Șeful de Stat Major Maior Mârzac Al.

Se trimite și ordinul de operație nr. 2 Partea II-a.

Diverse: În dimineața zilei, Lt. Colonel Dragoman Ioan însoțit de căpitanul Călinescu Nicolae se deplasează cu turismul la ora 6,45 la P. C. Divizia 1-a Infanterie (Sebiș) pentru a obține mijloacele necesare de transport pentru aprovizionări, îmborsări și evacuări.

Se solicită: 2 autocamioane pentru transport, sanitari și brancardieri, brancarde, 1 autosanitară și pansamente individuale, întrucât Școala din acest punct de vedere stă cât se poate de rău. Totuși nu se poate obține absolut nimic și Divizia întâmpină aceleași greutăți.

La ora 16 coloana de căruțe, bagaje și arhiva Școalei se deplasează de la Cuied la Buteni.

La ora 19,30 se deplasează și P.C. la Buteni, evacuând în mașina Școalei și pe Elevul Sergent Pătrăniște Nicolae, rănit în dimineața zilei, pe poziție și care după ce fusese pansat de medic, reușește să ajungă cu o căruță până în acest loc.

La Cuied rămân ca o permanență la P.C. Sublt. Săvescu și Plot. Strâmbanu pentru a păstra legătura cu Batalionul II Elevi și companiile din Batal. I care sunt în deplasare spre Chisindia – Buteni – Joia Mare.

Pierderi în cursul zilei de 16 septembrie 1944:

- răniți: Elev Serg. Pătrăniște Nicolae, contingentul 1943; rănit la mâini și abdomen

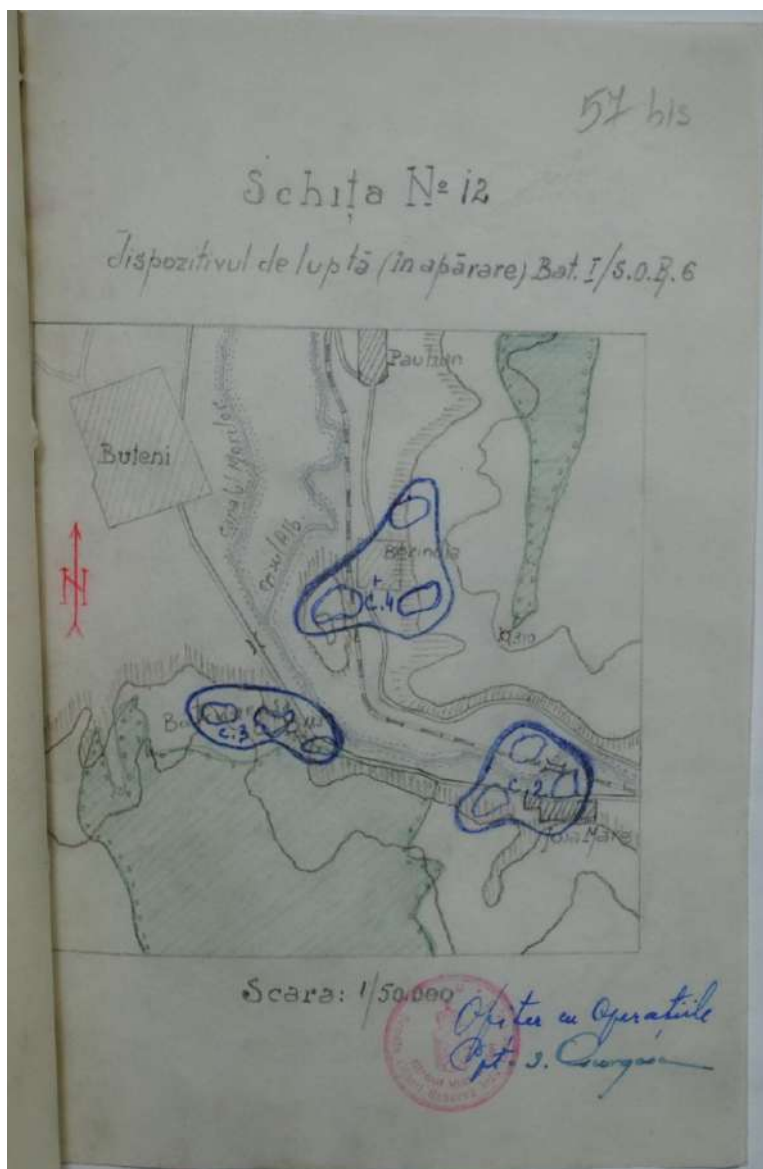
2 cai morți (bombardament de brand)

17 septembrie 1944

P.C. al Școalei Of. Rez. Inf. nr. 6 la Buteni.

- Batal. I Elevi (minus Compania 2-a) întărit cu 3 tunuri de 53 mm intră în dispozitivul de apărare a gurii defileului Crișul Alb de la Vest de Joia Mare.

- compania căpitanului Jianu pe pîntenul Bătrâneasa (cota 238 și 228)
- compania căpitanului Dragoman la gura defileului 2 km V Joia Mare
- compania căpitanului Lascu la Bârsa unde este trimisă pentru apărarea circulară a localității conform ordinului Diviziei 1-a Infanterie.

Schița nr. 12 cu dispozitivul companiilor Bat. I Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6.

La ora 8. Se primesc cele 3 tunuri de 53 mm și muniția respectivă pentru Batalionul I Elevi trimise de Divizia 1-a Infanterie de la Batalionul II elevi, cu o mașină, care se plasează astfel:

- o piesă la compania 3-a (căpitan Jianu Nicolae)

- 2 piese la gura defileului în sectorul Companiei 4-a (căpitan Dragoman Simion)

Din informații, inamicul presează puternic pe Cărand – Toplița – Prunișor – Sebiș.

La ora 11,30 Batal. II Elevi și Compania 2-a (căpitan Străjescu) primesc ordin să se replieze pe Satul Mic - Șilindia, de unde să opună o nouă rezistență înaintării inamicului pe direcția Șilindia – Cuied.

Compania 2-a (căpitan Străjescu) primește ordin să-și continue retragerea spre Cuied – Buteni și Joia Mare, unde să rămână, până la noi ordine, în rezerva Batal. I Elevi.

Înainte ca această companie să fi ajuns la Buteni, Maiorul Ciulpan, Șeful Biroului 3/Divizia 1-a Infanterie, atrage atenția căpitanului Străjescu că nu ar fi exclus, ca după căderea Sebișului, patrule inamice să fi pătruns în comună și i se recomandă să o ocolească întrucât s-au semnalat partizani la Buteni.

Totuși ofițerul cu convingerea fermă de a lupta, străbate Butenii, fără nici un incident și ajunge în noapte de 17/18 către ora 3 la Joia Mare, unde cantonează cu compania lângă biserica satului.

În dimineața zilei de 17 septembrie a.c. începând de la orele 6, la Buteni, partizanii încep să dea foc caselor și la clăi de fân de la marginea satului, se trag focuri de arme în populația civilă română, în șeful postului de jandarmi și în elevii Companiilor 3-a și 4-a pe timpul remanierii dispozitivului.

Activitatea aviației inamice

6 avioane de recunoaștere trec pe deasupra Butenilor zburând în direcția Est – Vest. Ele bombardează și mitraliază o coloană Sovietică ajunsă la Gurahonț, pricinuind pierderi serioase atât armatei ruse cât mai ales populației civile, care era pe șosea în curs de evacuare spre această localitate. Sunt mulți morți și răniți din rândul acestora.

La înapoierea avioanelor inamice către ora 14,30 o piesă A.A. a Școalei Of. Rez. Inf. nr. 6, instalată pe un loc viran, în apropierea podului, lovește un avion care începe să oscileze și să scoată fum. Din informațiunile ulterioare, aparatul ar fi căzut la Sud de satul Dud.

În după amiaza zilei **comuna Sebiș** este amenințată cu încercuirea pe la N.E. după care **este cucerită de trupele maghiare. (17 septembrie**

1944 h 17:00)

La Prunișor sunt încercuite 2 companii din Școala Of. Rez. Inf. nr. 2 (foste Bacău).

Față de această situație, P.C. al Școalei amenințat direct se deplasează împreună cu coloana de trăsură din Buteni către Cil ora la 17,30.

Pe drum spre Joia Mare și Almaș, trupele aliate sovietice, transportate cu autocamioanele și pe jos, se îndreaptă spre linia I-a.

În cursul zilei cad în mâinile inamicului și comunele Sâc și Bocsig.

Legăturile telefonice funcționează în bune condițiuni, între P.C. al Școalei, Diviziei și Bat. I Elevi.

Se ia legătura și cu Compania 1-a (căpitan Lascu) care se află pe poziție, la Bârsa.

Activitatea în sectorul Companiei 1-a la Bârsa este următoarea:

Orele 16. Compania 1-a + 2 plotoane de recuperare formate din Reg. 85 Inf., 4 grăniceri și Bat. Fix Sebiș, sunt instalate în dispozitiv conform schiței nr. 12-13, unde înlocuiesc Compania 5-a din Școala Of. Rez. Inf. nr. 2.

La ora 17, circa un ploton de cavalerie inamic, înaintează spre cota 172, pe creasta de la Sud Aldești, Compania este alarmată, iar grupa din avanposturi deschide foc.

După un schimb scurt de focuri, inamicul se retrage spre Vest, intrând în valea de la Sud de Aldești.

La ora 17,15 fracțiuni de infanterie se strecoară pe la vest de Crișul Alb, dealungul șoselei și căii ferate, ce duce spre Sebiș.

Două grupe de luptă din plotonul sbllt. Armașu Nicolae, aflate pe Râțul Dâmbului și colțul de Nord al Bârsei deschid foc.

Înapoia acestor fracțiuni inamice, apar 4 mașini cu soldați cari sunt debarcați lângă Halta C.F.R. Bârsa.

Asupra acestora se trage cu aruncătoare de 60 mm al companiei.

La ora 17,30 se observă mișcări inamice la fabrica de la Nord de Bârsa și fracțiuni care se strecoară dealungul liniei C.F.R. spre Sebiș.

Căpitanul Lascu ordonă ca plotonul 4 (recuperați) sub comanda elevului serg. Palița Aurelian să se instaleze pe malul de Sud al Crișului, cu o grupă la podul de peste Criș, în scopul de a interzice trecerea inamicului la Sud de acest râu.

Grupa de la pod deschide focul asupra elementelor inamice, care înaintează dealungul liniei C.F.R., obligându-le ca acestea să treacă prin pădurea Kiskut. În acest timp artileria inamică din zona Sâc trage spre Sebiș.

La ora 17,45 legătura telefonică cu P.C. Diviziei (Sebiș) este întreruptă. Compania 1-a trimite o patrulă sub comanda sublt. Armașu (care se oferă voluntar) pentru a cerceta fabrica la N. de Bârsa unde se bănuia că s-ar afla inamic. Această cercetare este sprijinită de plotonul sublt. Spirescu care este în măsură să deschidă foc la fabrică.

Patrula sublt. Armașu intră în prima clădire unde găsește câteva fracțiuni inamice. Deschide focul prin surprindere asupra lor. Inamicul fuge părăsind fabrica, fără să reacționeze. Patrula se înapoiază aducând o armă unguerească și un sac de spate.

La ora 19,15 o patrulă inamică de 7 călăreți vin dealungul Crișului alb, până în dreptul Râtul Dâmbului, lasă caii în sălcii și caută să se strecoare prin valea Crișului spre satul Bârsa. Încercarea inamică este respinsă cu foc, de grupele de pe marginea de Nord a satului.

Patrula Elev Serg. Preduț Constantin care face legătura între grupele plotonului 4 de pe Criș, raportează că la ora 0,30 în noaptea de 17/18 setp. a.c. elemente inamice trec Crișul Alb la Sud de șoseaua Bârsa – Sebiș.

Elevul sergent Palița, comandantul plotonului 4 raportează că grupa de pe marginea Crișului a fost retrasă, din cauza pătrunderii inamicului la Sud de Criș și că s-a semnalat la ieșirea de Est a satului (200 m est Șc. Bârsa).

Căpitan Lascu ordonă plotonului 5 (recuperați) să trimită o grupă la moara Bârsa (ieșirea șoselei spre Buteni) pe Canalul Morilor și să interzică pătrunderea inamicului spre sat.

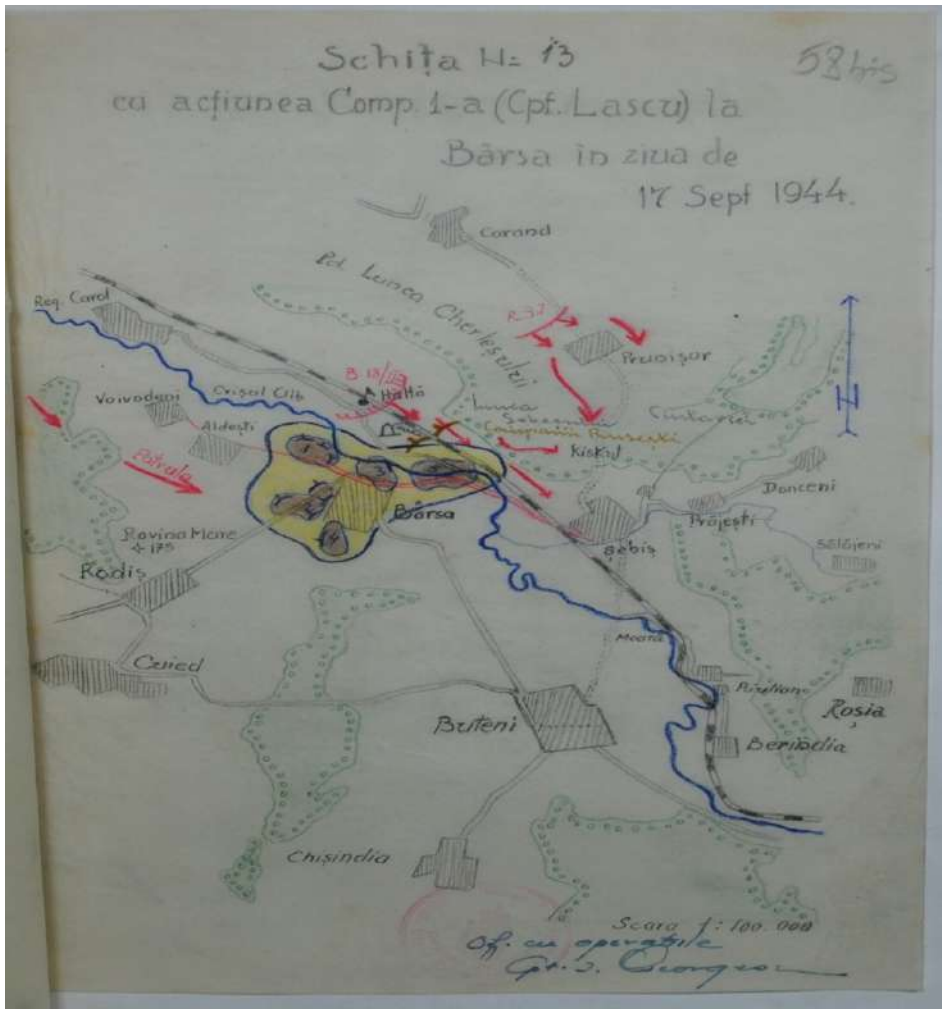
Elevul Sergent Popa Traian raportează la ora 1,15 că, grupa s-a instalat la moară.

Masa de seară a companiei I-a nu s-a putut servi întrucât nu s-au putut aduce alimente de la Sebiș. Căruța trimisă după acestea a fost atacată de inamic.

La ora 3,30 un subofițer rus de legătură sosește cu o motocicletă și cu un agent român de la Divizie, pentru a primi informațiuni. Acesta comunică printre altele căpitanului Lascu să continue rezistența la Bârsa întrucât peste 2-3 ore va sosi coloana rusă.

Se anexează schița nr. 13 cu acțiunea companiei 1-a (căpitan Lascu) la Bârsa în ziua de 17 septembrie 1944.

Activitatea comp. I-a în sector Bârsa.

Activitatea batalionului II Elevi

Având amenințat flancul drept și fiind presat puternic de inamic Batalionul II Elevi se repliază din ordinul Detașamentului (Lt. Colonel Mertic) pe Șilindia și Satul Mic.

Ruperea luptei și replierea o face începând de la orele 11,15 pe eșaloane. Compania 6-a din zona de oprire asigură retragerea companiei 5-a și 7-a. În cadrul companiilor se lasă grupe în contact.

Terenul care era complet acoperit (culturi diferite) favorizează replierea batalionului.

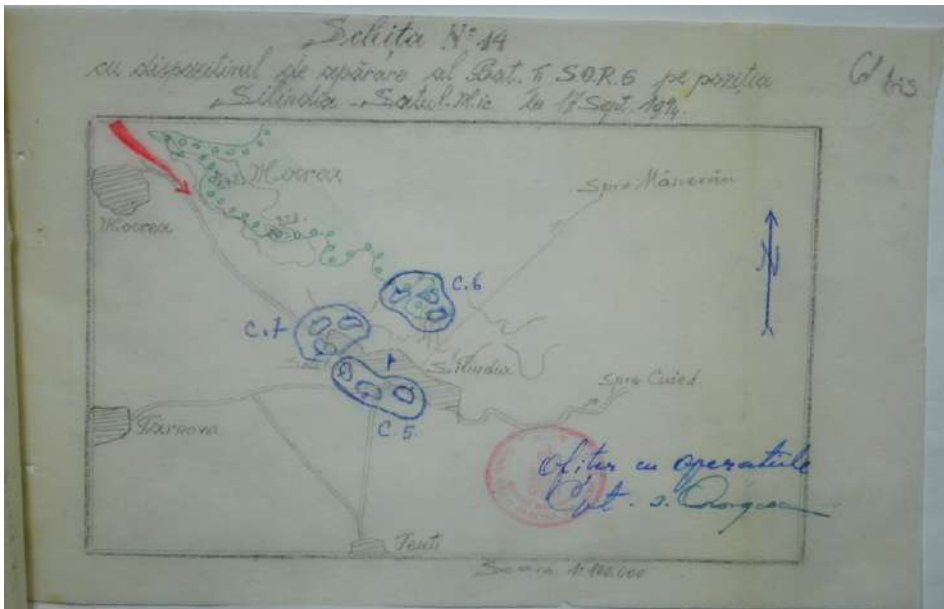
Către orele 15,30 primele elemente ale batalionului intră în noua

poziție pe Satul Mic – Șilindia. Micii comandanți fac imediat recunoașterea terenului și intră în dispozitiv astfel:

- Compania 5-a în apărare pe liziera de Sud a satului Șilindia, interceptând în special comunicațiile Târnova – Șilindia și Tauti – Șilindia.
- Compania 7-a în apărare pe liziera de Vest și SV a Satului Mic, cu misiunea de a interzice pătrunderea inamicului dinspre vest, în special în lungul șoselei Mocrea – Satul Mic.
- Compania 6-a în apărare pe înălțimile învecinate la N. Șilindia – Satul Mic, interzicând comunicațiile ce vin dinspre Mânerău și Bocsig.

P.C. al batalionului II în satul Șilindia.

Compania 6-a asigură dreapta batalionului dându-i posibilitatea să lupte într-un caz eventual de încercuire (schița nr. 14).

Dispozitivul de apărare Bat. II Elevi pe Șilindia-Satul Mic.

Înainte de a intra în dispozitiv, Batalionul II Elevi primește ordin să trimită o companie care să contraatace în zona Mânerău. Acest ordin este însă anulat și primește un alt ordin telefonic către orele 17, ca întreg batalionul să se deplaseze și să contraatace la Voivodeni. Peste o oră însă și acest ordin se anulează și se primește un altul din partea Detașamentului de sud, ca Batalionul II/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 să se pună imediat în marș pe direcția Buteni – Chisindia, pentru a ocupa o poziție

pe Chisindia – Berindia, de unde să interzică pătrunderea inamicului pe defileul Crișului Alb.

La orele 20 întreg batalionul se pune în marș, însă la ora 21,30 primește un nou ordin de la Maiorul Ciulpan șeful Biroului 3 al Diviziei 1-a Infanterie de a se întoarce pe vechea poziție deoarece peste două ore vor sosi ajutoare din partea trupelor roșii cari sunt în deplasare spre poziție.

Batalionul se înapoiază, așa încât la orele 23 este pe vechea poziție. Nu ia însă contactul cu trupele maghiare.

Nici o pierdere.

18 septembrie 1944

P.C. Școală Cil.

Dispozitivul batalioanelor în dimineața zilei, neschimbat.

Batalionul II Elevi continuă să organizeze poziția de la Satul Mic – Șilindia.

În dimineața zilei se trimite plutonul Lt. Cornea pentru ca să reocupe satul Chier iar sublt. Bracău să reocupe cu plutonul satul Mocrea (ungurii nu ocuparesă încă nici unul din aceste sate).

Batalionul I Elevi se află în dispozitivul de apărare a defileului Crișul Alb la Vest de Joia Mare.

Trupele sovietice se scurg spre front cu un bogat material de război, continuu, zi și noapte, cu distanțe între coloane. Majoritatea sunt purtate pe mașini și căruțe.

Compania 1-a (căpitan Lascu) este încă în vechiul dispozitiv de apărare circulară a comunei Bârsa. Inamicul se menține în fața Sebișului și Bârsei cu dârzenie.

La ora 5,45 un maior rus cu un batalion întărit cu armament greu, sosește la Bârsa, cu misiunea de a se instala defensiv, ca împreună cu unitățile române să oprească înaintarea inamicului înspre Buteni, unde se află grosul forțelor ruse în curs de a intra în acțiune.

În același timp un batalion sovietic întărit cu artilerie intră în Sebiș și atacă trupele maghiare care reușiseră să pătrundă în partea de vest a orașului.

Comandantul batalionului rus dispune:

- o companie sovietică întărită cu 4 tunuri A.C. de 76 mm să se suprapună peste dispozitivul companiei Căpitan Lascu cu frontul spre Aldești;

- o altă companie sovietică pe marginea de nord a satului cu fața spre fabrică și Halta Bârsa;

- o a treia companie în rezervă, în zona Școala Primară – Moara Bârsa, cu fața spre Sebiș.

La ora 6, Maiorul Șapcaliu, care se afla cu 2 companii și un ploton grăniceri călări pe Voivodeni, semnaleză aproximativ 3 companii inamice în înaintare dealungul șoselei și C.F., Regele Carol – Bârsa, urmate de atelaje și tunuri.

Cere ca artileria (bateria căpitanului Grecescu de 75 mm) aflată la Bârsa, să tragă la primul grup de pomi de la Nord Aldești unde se observă o unitate inamică grupată. Prin intermediul căpitanului Lascu, bateria căpitan Grecescu deschide focul.

Întrucât se observă o intensă activitate din partea inamicului la Nord de Criș, dealungul C.F. și șoselei ce merge spre Sebiș, compania 1-a trimite o patrulă de cercetare (sublt. Armașu și 3 elevi sergenți, cu 1pușcă mitralieră + 1 sublt. sovietic cu 6 ostași ruși și cu pistoale mitraliere) la fabrică și gara Bârsa.

Patrula pleacă la ora 6,30 fiind sprijinită de 3 puști mitraliere + 2 tunuri rusești de pe Râtul Dâmbului (cota 149).

La ora 7,15 se înapoiază raportând că inamicul execută lucrări de sapă la 500 m Est Halta Bârsa și că ultimele elemente inamice sunt la fabrică.

De comun acord căpitanul Lascu cu maiorul rus, iau măsura de a intercepta calea C.F.R. Bârsa – Sebiș cu 2 companii, pentru a se căuta legătura la Nord cu Prunișor, unde se aude o activitate intensă de arme automate și artilerie.

Se trimit în acest scop, compania sovietică din rezervă și cele 2 plotoane de recuperare + 2 tunuri A.C., pe care le instalează în teren căpitan Lascu.

La ora 10,15 apar în fața acestora, aproximativ 2 companii inamice, care sprijinite de artilerie atacă de-a lungul C.F. Bârsa – Sebiș.

Atacul inamic este, însă, respins. Se capturează 5 prizonieri.. Aceștia declară că fac parte din Batalionul 18/II Infanterie; au venit cu unitatea de la granița sârbească, trecând pe la Sud de Salonta, de aici au continuat marșul pe jos spre Ineu unde după 3 ore de odihnă, s-au pus în marș spre Răpsig, în ziua de 17 septembrie a.c. În dimineața zilei de 18 septembrie 1944 au primit ordin să atace Sebișul și Buteni, dar au fost surprinși de trupele române la Nord de Criș peste linia C.F.R.

La ora 11 Maiorul Șapcaliu comunică de la Voivodeni că din informații de la civili, în Mănerău s-ar găsi numai câțiva unguri și că a trimis plotonul de călăreți să cerceteze și să ocupe satul.

La ora 11,30 s-a mai împins în Mănerău un ploton de pușcași, care împreună cu plotonul de grăniceri călări, organizează apărarea comunei.

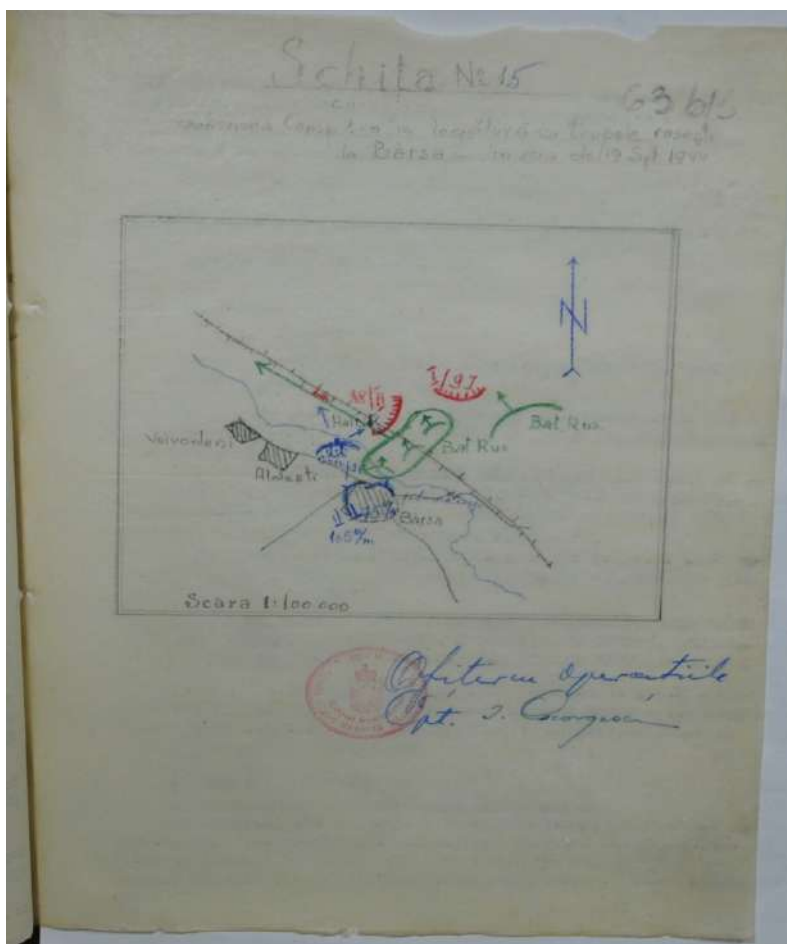
La ora 11,35 inamicul execută trageri intense de aruncătoare și

artilerie grea, pe marginea de N și V a Sebișului (sublt. Armașu este rănit de o schijă de artilerie la coapsa dreaptă însă refuză să fie evacuat; un soldat rus este rănit mortal).

La ora 12, fracțiuni inamice se strecoară prin fabrică spre Criș cu intenția de a ataca Bârsa.

Un prizonier adus de la plotonul sublt. Armașu ne informează că, inamicul atacă satul Bârsa după care intenționează să atace Butenii. Acesta face parte din Batal. 18/II Infanterie. El mai declară că la Nord de C.F.R. mai este un batalion din Regimentul 3 Infanterie, care va ataca Bârsa pe la Est.

Până la ora 12,45 toate încercările inamicului de pătrundere în sectorul Bârsei dau greș.

Bararea căilor de acces spre Sebiș de comp. cpt. Lascu + o comp. sovietică

În după amiaza zilei nimic important în afară de trageri de artilerie și aruncătoare grele.

La ora 19, plutonul sublt. Spiridon raportează că se aud împuşcături spre Voivodeni – Aldești și că se observă fracțiuni inamice, pe creasta Sud Aldești.

Luându-se legătura cu Maiorul Șapcaliu (Reg. 85 Inf.) ni se comunică: „aproximativ o companie inamică a reocupat Mânerăul. Câteva fracțiuni inamice mențin contactul cu plotoanele de la Mânerău, continuând înaintarea spre Est.”

O grupă din avanposturile Companiei 1-a deschide focul de pe șosea (cota 172). Însă inamicul se dirijează pe vale (spre păduricea de la Vest de Hodiș.

La ora 22, maiorul rus, comandantul Batalionului de la Bârsa, este chemat la P.C. al regimentului sovietic din Buteni, pentru a primi ordine în legătură cu atacul din ziua de 19 septembrie c.

Bateria de obuziere Lt. Micșunescu, sosește la Bârsa pentru a se instala în valea Cuied (Sud – sat) de unde să sprijine contraatacul unei companii din Batal. II Elevi/Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 ce urma să reocupe comuna Mânerău.

Activitatea aeriană inamică (germană) este foarte activă.

Comunicația Sebiș – Brad este supravegheată îndeaproape și bombardată. Sunt bombardate coloanele sovietice la Cil, Joia Mare și Buteni, în drumul lor spre front. La Cil în apropiere de P.C. al Școalei aviația inamică pricinuieste unei coloane sovietice: 2 morți și 5 răniți.

Aviația amică acționează foarte puțin, făcând numai recunoașteri (2 aparate sovietice).

Diverse:

Lt. Colonel Dragoman și căpitan Georgescu pleacă cu autoturismul spre P.C. al Diviziei (la Buteni), pentru a face legătura prin contact personal, a afla situația de ansamblu, a culege informațiuni.

La Joia Mare iau legătura cu Compania 2-a Căpitan Străjescu. Aici sunt surprinși de un bombardament aerian și mitraliați.

În apropierea P.C. al companiei 2-a o casă este dărâmată de o bombă și o femeie rănită mortal iar un locuitor este mitraliat și omorât pe loc.

După încetarea bombardamentului cei 2 ofițeri continuă drumul spre P.C. al Diviziei, însă nu mai pot ajunge, acesta fiind barat de exploziile proiectilelor de pe o mașină (Katiușa) bombardată de aviația inamică.

Pentru a ieși din axul de mișcare a trupelor roșii, P.C. al Școalei

împreună cu o coloană de căruțe, se deplasează în după amiaza zilei în comuna Rădești. Aci se stabilește legătura telefonică cu Divizia și se raportează schimbarea P.C.

Pierderi proprii în cursul zilei de 18 septembrie 1944:

- sublt. Sever Petre este dat dezertor
- sublt. Armașu ușor rănit în coapsa dreaptă (refuză însă să fie evacuat)

- elevul Rugină Constantin, compania 4-a – bolnav – evacuat la ambulanța Diviziei (Almaș) cu diagnosticul inițial de bronho-pneumonie.

Pierderi la aliați (sovietici): 2 morți, 5 răniți și 1 catiușă incendiată și distrusă

Capturi și pierderi la inamic:

- 5 ostași maghiari prizonieri, din Batal. 18/II Inf., 2 arme automate și puștile respective.

19 septembrie 1944.

P.C. Școala Of. Rez. Inf. nr. 6 la Rădești.

Batalionul II Elevi se află în același dispozitiv la Șilindia de unde continuă să asigure desfășurarea trupelor sovietice spre Bocsig – Ineu.

Batalionul I Elevi se află la gura defileului Vest Joia Mare pe care-l menține în scopul de a da libertate trupelor sovietice să se desfășoare în câmpie.

Compania 1-a la Bârsa în contact cu inamicul luptă în legătură cu unitățile sovietice. Inamicul luptă cu dârzenie la Prunișor și Vest de Sebiș.

Divizia 1-a Infanterie ordonă de urgență, alarmarea Batalionului I aflat la gura defileului Vest Joia Mare, întrucât trupele maghiare contraatacă Sebișul. Se raportează însă că acesta se află în dispozitiv verificat de școală.

La ora 15, sunt trimiși pentru precizarea situației la P.C. al Diviziei, Lt. Colonel Dragoman și Căpitan Georgescu, care în drumul spre Buteni iau legătura din nou cu Batalionul I și cu Compania Căpitan Străjescu.

Căpitanul Jianu, este găsit în fruntea unei patrule de elevi, din compania sa în linia I-a pentru a culege informațiuni; celelalte companii din Batalionul I Elevi sunt gata să primească lupta.

De la Divizie se iau următoarele informațiuni:

- Șiria și Pâncota au fost recucerite
- Ineul pare să fi fost atacat și reocupat de trupele române. Rezultatul nu se cunoaște întrucât legăturile telefonice se obțin foarte greu, din cauza trupelor sovietice care au pus stăpânire pe ele.

- Cele mai grele lupte se dau la Prunișor și Vest Sebiș. La

Prunișor Șc. Of. Rez. Inf. nr 2 are multe pierderi printre care și căpitanul Dobriță Eugen, mort ca un erou la datorie. Ofițerul a făcut parte din Școala Of. Rez. Inf. nr. 6 Ineu dar fusese mutat pentru completarea cadrelor, la Șc. Of. Rez. Inf. nr. 2 în luna august. A fost singurul ofițer pe care Școala din Ineu l-a pierdut pe câmpul de luptă.

În atacul zilei de 19 septembrie rușii au 70 de morți.

La atacul de la Bârsa a luat parte și compania 1-a Elevi fiind întărită de 2 baterii artilerie din Regimentul 38 Artilerie, care trag asupra inamicului de la Halta Bârsa (500 m Est haltă) cu multă eficacitate.

- batalionul rus atacă cu 2 companii de-a lungul căii ferate spre „Regele Carol” în legătură cu compania Căpitan Lascu; cu o altă companie trece Crișul din satul Bârsa, atacă fabrica și înaintează, la Sud de șosea.

- compania 1-a Elevi bază de foc, acționează de pe Râțul Dâmbului și Canalul Crișului (Canalul Morilor), asupra spatelui inamic(vezi schița 15-p.35).

- Cele 2 plotoane de recuperare rămân în dispozitivul defensiv pe marginea de Vest a satului Bârsa.

La ora 11,30 începe pregătirea de artilerie, care durează 20 minute. Artileria grea inamică răspunde cu toată intensitatea în special pe colțul de Nord al Bârsei.

Cu această ocazie este rănit ușor de o schije, la piciorul drept, elevul Todiraș Silviu.

La orele 11,50 atacul pornește. De la primele salturi ungurii sunt puși pe fugă spre Vest.

La ora 12,20 fabrica și Halta Bârsa sunt ocupate. Ungurii lasă pe câmp numeroși morți, răniți, armament și material de tot felul. Batalionul sovietic continuă atacul spre Vest.

La orele 12,45 un maior rus (ofițer de Stat Major) cere ca subunitățile de sub comanda Căpitanului Lascu, să treacă la Nord de Criș, pentru a interzice retragerea elementelor maghiare rămase între Sebiș și halta Bârsa.

Compania 1-a lasă un ploton pe Bârsa, iar cu cele 4 plotoane trece Crișul și interceptează șoseaua și calea ferată.

Resturile inamice care caută să se retragă spre Vest sunt prinse. Astfel sunt făcuți 27 prizonieri; restul din unitățile maghiare fug spre Nord spre pădurile Cărandului.

Compania 1-a raportează Diviziei 1-a Infanterie că a depozitat la Bârsa următoarele capturi:

- 9 tunuri A.C.
- 36 puști mitraliere

- 11 mitraliere
- 4 puști anticar
- Căruțe cu material și diferite munițiuni.

La orele 20,30 Compania revine în întregime în Bârsa, rămânând în dispozitiv defensiv toată noaptea.

Pierderi proprii:

- elevul Toderăș Silviu ușor rănit, dar neevacuat.

20 septembrie 1944.

- P.C. al Școalei la Rădești

- în urma atacurilor Româno-Ruse din ajunul zilei și din dimineața zilei de 20 septembrie, inamicul este împins circa 20 km Vest.

Situația batalioanelor de elevi:

1. Batalionul I Elevi se află cu:

- compania 1-a la Bârsa
- compania 3-a și 4-a pe poziție la gura defileului Vest Joia Mare
- compania 2-a, rezervă pe Joia Mare

2. Batalionul II Elevi:

- în poziție pe Satul Mic și Șilindia.

Legătura telefonică între unități se face foarte greu.

Comandamentul rus, în vederea operațiunilor, blochează și pune santinelă la toate centralele telefonice de pe linia Buteni – Gurahonț, interzicând convorbirile unităților române. Prin acest procedeu P.C. al Școalei rămâne complet izolat.

În dimineața zilei la ora 5, Domnul General Poșoiu, Comandantul Diviziei 1-a Infanterie, sosește la Bârsa cu întreg Statul Major al Diviziei și ordonă căpitanului Lascu să rămână mai departe la dispoziția Diviziei în apărare pe Bârsa.

Cu această ocazie aduce elogii Școalei și Companiei și manifestă o deplină satisfacție de modul cum s-au comportat elevii în luptă.

Ordonă să se facă propuneri pentru decorare.

La ora 10, plotoanele de recuperare de sub comanda Căpitan Lascu sunt trimise din ordinul Diviziei, la Detașamentul Maior Șapcaliu din Reg. 85 Infanterie (la Bocsig).

Pentru a ține P.C. la curent cu situația, Căpitan Georgescu este trimis la P.C. Divizia 1-a Infanterie (la Bârsa), ia în drum pe Căpitan Dragoman și Căpitan Jianu cu care se prezintă Domnului General Poșoiu la P.C. al Diviziei. Situația generală nu este clară din cauza lipsei de legături. Se bănuiește că Ineu este pe punctul să fie recucerit.

Pentru paza cazărmilor și a comunei Ineu se cere și se obține aprobarea Diviziei, ca o companie de elevi să fie deplasată la Bocsig,

care fusese recucerit și ulterior să fie deplasată la Ineu. În acest scop se hotărăște Compania 3-a Elevi (Căpitan Jianu).

Cei trei căpitani se deplasează cu precauțiune prin Aldești – Voivodeni – Mânerău – Bocsig și intră fără nici un incident în Ineu, care fusese deja ocupat de trupele române în după amiaza zilei de 19 septembrie 1944. Căpitanul Dragoman și Jianu rămân în Ineu.

Căpitanul Georgescu după ce vizitează locuințele ofițerilor din cartier și cazarma Ineu, devastate de unguri și populația civilă, se deplasează la Mocrea de unde cere telefonic ca un ploton din Batalionul II Elevi aflat la Șilindia să se deplaseze de îndată la Ineu pentru a face siguranța și paza cazărmii Ineu.

În comună sosiseră deja Sublt. rez. Săvescu de la Comenduirea Pieții împreună cu căpitanul Henț și locotenentul Dragomir din Compania Garnizoană care luaseră măsuri pentru paza cazărmii și patrulării prin oraș.

La ora 16, Căpitan Georgescu se înapoiază cu mașina la P.C. Rădești.

Rădești, în trecere prin Bârsa raportează situația Domnului General Cialic, Comandantul Corpului de Cavalerie, care se afla în inspecție la P.C. al Diviziei 1-a Infanterie și domnului General Poșoiu, Comandantul Diviziei 1-a Infanterie.

Companiei 3-a (căpitan Jianu) care era în marș spre Bocsig i se comunică ordinul să continue deplasarea până la Ineu pentru paza cazărmii și patrulări.

Activitatea aeriană redusă de ambele părți.

Pierderi proprii:

- elev Sergent Negrea Petre accidentat.

21 septembrie 1944.

- P.C. la Rădești

- dispozitivul în dimineața zilei:

- Batalionul I Elevi:

- compania 3-a la Ineu din seara zilei de 20/21 septembrie ora 23.

- compania 1-a la Bârsa

- compania 2 și 4-a la gura defileului Vest Joia Mare.

- Batalionul II Elevi:

- în apărare pe Satul Mic – Șilindia

- plotonul Sublt. Bracău deplasat în cazarma Ineu pentru pază și siguranță.

P.C. al Diviziei I-a Infanterie se deplasează la Ineu.

În dimineața zilei, Compania 1-a Elevi, primește ordin să se deplaseze la Bocsig iar la ora 6 să se instaleze definitiv la fabrica de parchete și gara Bocsig, pentru a face siguranța coloanelor aliate spre Nord întrucât spre Chișlaca – Beliu s-a semnalat circa un batalion maghiar întărit cu câteva tanchete. Nici Comandantul român și nici cel sovietic nu au momentan alte trupe cu care să facă față în această direcție.

Compania 1-a este sprijinită de o baterie de tunuri de 75 mm din Regimentul 38 Artilerie a Căpitanului rez. Grecescu.

La ora 11, Compania 1-a Elevi și bateria de artilerie sunt instalate în dispozitiv.

Dispozitivul comp. I la Bocsig Gară.

La ora 16 Comandantul Companiei 1-a, Căpitan Lascu primește ordin de la Comandantul Sectorului Sovietic (Comandantul Diviziei 203 rusă care operează în acest sector) să iasă din dispozitiv și să cantoneze în Bocsig împreună cu bateria de artilerie, luând numai măsuri de siguranță spre Nord.

Față de acest ordin Compania lasă un ploton în avanposturi, iar restul trece în cantonament.(vezi Schița 16).

Școala ia măsuri pentru apropierea celorlalte companii și coloanei de trăsuri, spre Ineu, întrucât frontul s-a mai îndepărtat.

La ora 10, Căpitanul Georgescu dă următorul ordin pregătit de marș: (telefonic)

„Compania 2 și 4-a se vor deplasa de la Joia Mare, cu începere de la ora 15 spre Bârsa, unde vor cantona în noaptea de 21/22 sept. a.c.”

„Ele vor ieși din dispozitiv și vor aștepta pe șosea trecerea coloanei de trăsuri a școalei(către ora 15) cu care se vor deplasa spre Bârsa, făcându-i siguranța pe ambele laturi.”

„Trimiteți imediat o grupă de elevi care să ia măsuri din timp pentru cartiruire în susnumita comună a P.C. Școală și a celor 2 companii și coloanei de trăsuri. Această grupă, către ora 17,30 va întâmpina coloana, la intrarea de Est a satului.”

Șeful Biroului Operații Căpitan Georgescu I.

Coloana de trăsuri se pune în mișcare la ora 15,30 de la Rădești cu direcția Bârsa.

La ora 16,30 se deplasează și P.C. al Școalei cu mașina spre Bârsa. Întâlnește și depășește coloana de căruțe la Buteni.

La intrarea în Bârsa ofițerii de la P.C. sunt întâmpinați de elemente din trupa de cartiruire, însă se renunță la instalarea P.C. aici, acesta se deplasează în continuare la Bocsig în localul Școalei Primare.

„Acțiune aeriană în cursul zilei, inexistentă.”

Timpul în general senin și cald. N-a plouat de mult. Drumurile sunt acoperite de un praf gros care influențează marșul coloanelor.

În seara zilei de 21 septembrie a.c. situația Batalionului I Elevi este următoarea:

- compania 3-a (căpitan Jianu) în Ineu
- compania 1-a + 1 baterie artilerie, în Bocsig
- compania 2 și 4-a + coloana de trăsuri în Bârsa.
  - o Batalionul II Elevi:
- se află în poziție pe Satul Mic – Șilindia.

Nici o pierdere.

22 septembrie 1944.

P.C. al Școalei se mută în dimineața zilei de la Bocsig la Ineu.

- compania 1-a + bateria de artilerie rămân până la noi ordine la Bocsig.

- compania 2-a, 4-a și trenurile de luptă ale Școalei, sunt împinse până la Mânerău unde primesc ordin să rămână în așteptare și să intre în cantonament până la noi dispozițiuni.

Căruțele și materialele să fie camuflate în curți și cantonate pe străzi secundare, ieșite din drumul de scurgere al coloanelor sovietice.

La Ineu sosește Comandamentul Corpului de Cavalerie, și Școala Subofițeri Rezervă Infanterie de la Radna care primește ordin să intre în dispozitiv de apărare pe Ineu cu fața la Nord și Vest.

Școala Of. Rez. Inf. nr. 6 precum și celelalte Școli, conform ordin nr. 42486/22 septembrie 1944 al Armatei 1-a, intră operativ, sub ordinele Comandamentului Corpului de Cavalerie.

Batalionul II Elevi, conform ordinului D-lui General, Comandantul Corpului de Cavalerie, iese din poziție la ora 18 și se grupează în Șilindia pentru ca a doua zi să se pună în marș spre Sebiș-Buteni în vederea continuării instrucției.

În garnizoana Ineu, se fac cercetări pentru a se descoperi cei care au devastat și jefuit locuințele ofițerilor, subofițerilor și populației civile pe timpul ocupației maghiare.

Șeful serviciului cazarmării, căpitan Botez Traian, raportează:

„Am onoarea a raporta că în urma ordinului Dvs verbal primit în comuna Rădești în ziua de 21 septembrie a.c., subsemnatul deplasându-mă la Ineu pentru a constata degradările cauzate localului în urma ocupării Comunei Ineu de către trupele maghiare și constatând că mai multe uși care au fost lăsate încuiate, sunt sparte.

Vă rog să binevoiți a dispune instituirea unei comisii care să constate degradările aduse localului și eventualele lipsuri de mobilier și diverse materiale care ar fi produse de trupele maghiare.”

Proces verbal

Astăzi, anul una mie nouă sute patru zeci și patru, luna septembrie, ziua 22 la Ineu.

Noi, comisia de constatarea pierderilor din forță majoră a materialelor Serv. Cazarmării, instituită de corp, în urma ord. Diviziei 1-a Infanterie nr. 12148/1944 și compusă din Cpt. Georgescu Ioan ca președinte, cpt. Stravilă Iacob și lt. Petreuși Ioan, ca membrii întrunindu-ne în comisie, am constatat că cu ocazia replierii Comandamentului Școlii Of. Rez. Inf. nr. 6 înspre Comunele Șilindia – Cuied – Buteni – Cil – Almaș – Rădești, au rămas atât în magaziile din cazarmă, magazia dispersată în Colonia Traian pe linia Cermei, cât și în dormitoare și birouri, întregul mobilier și obiecte diverse aparținând Serv. Cazarmării. Acestea nu s-au

putut evacua, întâi, din cauza timpului insuficient pentru o asemenea operație, și în al doilea rând, din cauza lipsei mijloacelor de transport.

Faptul se poate constata din memoriul alăturat care prevede mijloacele de transport ale Școlii cât și timpul care a decurs până la ocuparea Comunei de către trupele maghiare.

Făcându-se recensământul mobilierului rămas în cazarmă și în magazia din Colonia Traian de pe linia Cermei și confruntându-se registrul, s-a constatat următoarele lipsuri de materiale:

- Birou cu un corp	buc	1 (unu)
- Covor albganer	buc	1(unu)
- Covor Micado	buc	1 (unu)
- Dulapuri efecte	buc	5 (cinci)
- Drapele române	buc	3 (trei)
- Lămpi de birou	buc	9 (nouă)
- Lăzi transport carne	buc	1 (una)
- Mese pupitru	buc	17 (șaptesprezece)
- Mese birou	buc	4 (patru)
- Mese mâncare	buc	27 (douăzeci și șapte)
- Motor Ford	buc	1 (unu)
- Oglinzi perete	buc	22 (douăzeci și două)
- Paturi de fier	buc	27 (douăzeci și șapte)
- Pendule	buc	1 (una)
- Scaune	buc	104 (unasută patru)

Comisiunea constată că o parte din mobilier a fost luată de trupele maghiare, nemaigăsindu-se urme, altele au fost arse, lucru constatat prin găsirea de urme de cenușă și restul de materiale arse, iar altele distruse, propune înaintarea prezentului proces verbal autorităților superioare pentru aprobarea scăderii materialelor.

Comisiunea mai constată și următoarele deteriorări la local și la o parte din mobilierul rămas pe teren și anume:

- terasa pavilionului nr. 2 distrusă pe o suprafață de 1 metru pătrat de un proiectil de brand,

- tăbliile a 6 uși din pavilioanele nr. 1 și 2 distruse cu toporul,

- un număr de 205 ochiuri de geam diferite mărimi, sparte (conform ordinelor superioare, giurgiuvelele ambelor rânduri de ferestre au fost scoase pentru a se feri de distrugere în caz de bombardament, care au fost depozitate în magazia de pe linia Cermei și unde împreună cu alte materiale, au fost distruse)

- 12 broaște de uși distruse și 21 perechi de drucăre luate la ambele pavilioane,

- 33 globuri opale de lumină electrică sparte la ambele pavilioane,

- 400 buc. broaște la dulapuri de efecte și birouri distruse
- 1 ladă cu cca 16.500 buc. șuruburi de pat distruse din magazie
- 72 sertare de la diferite mese distruse precum și alte diferite deteriorări, ca mânere de dulapuri, polițe, etc.

Drept care am dresat prezentul proces verbal, pentru a se interveni în vederea aprobării scăderii materialelor și înlocuirea celor constatate, distruse la local.

Președinte Comisie Cpt. Georgescu Ioan

Verificat Membrii: Cpt. Stavrilă Iacob ajutorul comandatului

Lt. Petreuși Ioan și Lt. colonel Ioan Dragoman

Pierderile sunt provenite din forță majoră și propun scăderea lor.

Comandantul Șc. Of. Rez. Inf. nr. 6 Ineu Vasile Tatomirescu
23 septembrie 1944.

- P.C. al Școalei la Ineu

- Batalionul II Elevi se pune în marș spre Sebiș și Buteni conform ordinului Corpului de Cavalerie, pentru a-și continua instrucția.

Compania 2-a, 4-a și trenul de luptă al Școalei se deplasează de la Mânerău în cazarma Ineu.

La ora 12,40 Compania 2-a (căpitan Străjescu) este trimis cu căpitan Gerogescu la Mocrea pentru paza și siguranța Spitalului și Castelului – Mocrea, care din informații ar fi prădate.

La Mocrea se găsesc formațiuni din Regimentul 85 Infanterie și un divizion din Regimentul 38 Artilerie.

La ora 16,15 se deplasează la Mocrea și colonel V. Tatomirescu – comandantul Subsectorului Ineu – însoțit de Căpitan Georgescu care se prezentase la P.C. al Școalei pentru a raporta situația.

Aici se fac cercetări la Primărie pentru prinderea locuitorilor care au devastat și jefuit locuințele și Castelul Mocrea, de la venirea trupelor maghiare și până în prezent.

Companiei 1-a (căpitan Lascu) i se trimite ordin scris și telefonic pentru a se deplasa de la Bocsig la Ineu.

Divizia 1-a Infanterie cu nr. 1.020 din 23 septembrie 1944, ordonă să se facă propuneri de Școală pentru decorarea a 1 subofițer și 4 grade inferioare (elevi) cu distincțiuni sovietice.

Este propus și Maiorul Neguț Comandantul Batalionului II.

Conform ordinului Armatei I-a nr. 42.486 primit cu ordinul Corpului de Cavalerie nr. 30.039 din 23 septembrie 1944, Școlile Ofițeri Rezervă nr. 2,4,6 și Școala Subofițeri Rezervă Infanterie Radna, se subordonează Corpului de Cavalerie”.⁷²

---

⁷² A. Dragoș , ”Torță pe cerul Inelui”, Arad, editura Gutenberg Univers 2017 p84-116

UM 01214 JURNALUL DE OPERAȚII AL REGIMENTULUI 85 INFANTERIE- INSTRUCȚIE

În ziua de 7 septembrie 1944 compania I din regimentul 85 Infanterie ocupă o poziție defensivă pe liziera nord Vărșand cu misiunea de a opri pătrunderea inamicului la sud-est de Vărșand, înspre Chișineu-Criș.

În ziua de 8 septembrie 1944 orele 9 compania I este atacată puternic de forțe superioare ungare și se repliază pe liziera de sud-vest a satului Vărșand. După contraatac, pregătit cu armamentul greu regimentar, inamicul este aruncat peste frontieră și pichetele nr. 44 și 45 reocupate.

În ziua de 9 septembrie 1944 orele 10, conform ordinului de operații nr. 9 al Diviziei 3 Munte, regimentul se deplasează în zona Chișineu-Criș pe batalioane. Batalionul 1 + compania comandă + compania armament greu pe itinerarul Șicula-Chereluș, Sinteia Mare-Chișineu-Criș; batalionul 2 pe itinerarul Mocrea-Seleuș-Zărand-Cintei-Nădab-Pădureni-Chișineu Criș, unde intră în dispozitiv defensiv chiar în cursul nopții.

În ziua de 10 septembrie 1944 inamicul atacă din nou compania I reușind să ocupe satul Vărșand și pichetele nr. 44, 45 și 46. În urma pregătirii de armament greu și automat, inamicul este respins, se reocupă satul Vărșand și pichetele nr. 44, 45 și 46, iar compania I intră pe teritoriul ungar circa 500 m.

În ziua de 11 septembrie 1944 intrăm din nou sub comanda Diviziei I Infanterie, de la care primește ordinul de operații nr. 1, de apărare.

Din informații rezultă că unități din Corpul I maghiar ar fi trecut la est de Tisa cu scopul de a executa recunoașteri în forță peste frontieră și chiar să încerce o acțiune pe un front mai larg.

Pentru acest motiv comanda regimentului, batalionul 1 + compania armament greu + divizionul 2 din Regimentul 38 Artilerie se deplasează în zona Pâncota-Galșa-Șiria unde se organizează defensiv.

Batalionul 2 din Regimentul 85 Infanterie împreună cu compania 5 grăniceri pază și escadronul grăniceri călări, formează detașamentul

înaintat al diviziei sub comanda maiorului Șapcaliu Petre, cu misiunea de a interzice pătrunderea inamicului pe comunicațiile Elek-Grăniceri, Gyula-Vârșand, Ant-Zerind și de a asigura intrarea diviziei în dispozitiv.

La orele 22,30 inamicul în forță de circa un pluton încearcă o acțiune în scopul de a captura prizonieri în sectorul companiei 5 Vârșand; după circa 2 ore de luptă continuă inamicul s-a retras peste frontieră fără să cauzeze trupelor noastre vreo pierdere...

În ziua de 13 septembrie 1944 inamicul, în forță superioară, a atacat batalionul 2 din Regimentul 85 Infanterie cu tancuri, motociclete, biciclete și infanterie purtată pe direcțiile: Șimand-Șiclău; Ant-Regina Maria-Iermata Neagră-Zerind-Tămașda, cu intenția de manevrare a rezistențelor de pe Chișineu Criș-Pădureni, reușind ca până în seara zilei 13 septembrie 1944, orele 22, să respingă pichetele de grăniceri și plutonul de grăniceri călări și să ajungă la sud de linia Șimandul de Sus-halta Cintei, iar la nord pe linia Iermata Neagră-Zerind-Tămașda. În sectorul companiei 5 Vârșand inamicul s-a rezumat la o acțiune de fixare.

Comanda regimentului, batalionul I și compania armament greu în apărare, pe satele Pâncota-Galșa-Șiria, cu un pluton în avanposturi pe Sântana.

La orele 14, plutonul din avanposturi este respins, după lupte scurte, fiind atacat de 2 tanchete și 4 camioane încărcate cu trupe transportate și precedate de 4 motociclete.

Plutonul se repliază pe satul Caporal Alexa, pe care îl cucerește către orele 16, continuând a înainta, ia contactul cu poziția noastră de rezistență pe canalul Matca. Au fost distruse una motocicletă cu 3 arme automate și una camionetă cu trupe de către armamentul anticar.

Din alte 7 camioane debarcă trupe, circa 2 companii, care se instalează pe baza de plecare la atac la vest de canalul Matca.

Pe timpul nopții se încearcă incursiuni care sunt respinse de către compania I.

În ziua de 14 septembrie 1944 inamicul a neglijat acțiunea de la sud presând mai mult în direcția nord-vest către comunele Măsca-Adea-Sintea Mare, pe care cu ajutorul mașinilor reușește să le stăpânească până la ora 10.

Față de această situație compania grăniceri pază care își regrupase toate pichetele, primește din partea detașamentului misiunea de a contraataca, stăpâni și rezista pe Sintea Mare până către seara zilei. La orele 14 și inamicul din direcția sud pornește la acțiune contra Nădabului. Față de această situație, inamicul de la nord presa ca să facă joncțiunea cu inamicul ce acționa acum la Nădab, se ia hotărârea de rupere a luptei și luptă în retragere până la linia comunelor: Țipari-Chereluș-Seleuș-

Șicula și Gurba, pe care comune să reziste până în ziua de 15 septembrie orele 2.

În dimineața zilei de 14 septembrie 1944, orele 6,30, inamicul în forță de circa 1 batalion însoțit de circa 15 care de luptă, atacă comanda batalionului I și compania de armament greu din satul Pâncota. Față de această situație se ordonă replierea întregului dispozitiv pe satele Mâasca-Măderat-Târnova-Chier.

În aceste lupte am avut următoarele pierderi: 2 ofițeri răniți; 17 trupă răniți.

În noaptea de 17/18 septembrie 1944, în urma presiunii inamicului la nord de Criș (Ineu), se ordonă retragerea comenzii regimentului, batalionului I și compania armament greu spre comuna Dud și se ocupă un dispozitiv de apărare pe satele Șilindia-Drauți-Tauț-Agriș-Arăneag.

La ora 11, în ziua de 17 septembrie 1944, în urma ordinului Diviziei I Infanterie, batalionul 2 din Regimentul 85 Infanterie a intrat în dispozitiv defensiv la 1 km est și nord Voivodeni cu legături spre est prin patrulă cu Școala ofițeri Rezervă nr. 2 și spre sud prin patrulă de călăreți cu batalionul 1 din Școala Ofițeri Infanterie nr. 6 până la Șilindia. Inamicul reușește să pună stăpânire pe Bocsig și Regele Carol II de unde trimite patrulă de recunoaștere atât pe Crișul Alb cât și pe la vest și sud pentru a tătona forța din Voivodeni.

În ziua de 18 septembrie 1944 comanda regimentului, batalionul 1 și compania armament greu continuă organizarea poziției Șilindia-Agriș. Nici o acțiune importantă.

Batalionul 2 din Regimentul 85 Infanterie, după lupte cu caracter local, prin acțiunea plutonului 3 din compania 8 și plutonul 2 grăniceri călări reușește să pună stăpânire pe comuna Mănerău.

În noaptea de 18/19 septembrie 1944 au sosit primele elemente ruse cu care s-a luat legătura, iar în dimineața de 19 septembrie 1944, orele 9, împreună cu trupele aliate s-a atacat pe direcția: Drauți-Măderat-Galșa-Șiria ocupându-se aceste sate.

La orele 14 aviația inamică (7 avioane germane) au atacat coloana batalionului 1 din Regimentul 85 Infanterie cauzând pierderi la trenurile de luptă, omorând pe locotenentul Osiacu Anghel și 2 ostași, precum și mai mulți răniți. În seara zilei de 19 septembrie 1944 batalionul 1 + compania armament greu s-a instalat în apărare pe satele Șiria-Mâasca-Măderat.

În urma acțiunii de colaborare ruso-române precedată de o pregătire intensă de artilerie, brandt-uri și 1 piesă „Katiușa”, batalionul 2 din Regimentul 85 Infanterie se atașează la stânga dispozitivului care

ajunsesse în acțiunea lui pe linia Cărand-Voivodeni cu care continuă în aceeași misiune.

Cu această ocazie ia parte la acțiuni pe comuna Regele Carol II, comuna Bocsig-Ineu, menținând permanent legătura la dreapta prin compania 8 cu unitățile ruse care acționau pe direcția: Cărand-Sâc-Beliu.

În urma acțiunilor zilei s-au realizat capturi: 32 biciclete, 4 căruțe, 1 tun anticar de 47 mm și s-au luat 12 prizonieri.

Pentru seara zilei de 19 septembrie 1944 batalionul rămâne în dispozitiv defensiv pe liziera vest și nord Ineu.

În ziua de 20 septembrie 1944 batalionul 1 plus compania armament greu continuă curățirea satului Galșa-Șiria și înălțimile est Șiria (Cetate) capturându-se 97 prizonieri împreună cu tot armamentul lor, 2 camioane, 1 autoturism, 30 de biciclete, 1 aparat de radio G și diferit material de război.

Batalionul 2 Regimentul 85 Infanterie menține legătura de acțiune cu comandamentul rus prin regimentul 754 Infanterie, iar la ora 12 pornește în urmărirea inamicului pe direcția Ineu-Șicula-Sintea Mare-Chișineu Criș unde întâlnește slabe rezistențe inamice pe care le dă peste cap cu un pluton grăniceri călări, capturând 8 prizonieri și lăsând pe câmpul de luptă 1 mort.

Pentru seara zilei batalionul intră în dispozitiv defensiv pe malul de est al Crișului Alb și pe liziera de nord a comunei Chișineu-Criș.

În ziua de 21 septembrie 1944, batalionul 1 continuă curățirea satelor Șiria și Galșa batalionul 2 împreună cu unități ruse sosite în Chișineu-Criș rămase în același dispozitiv executând recunoașteri pe direcțiile: Chișineu-Criș-Zerind-Adea; Chișineu-Criș-Pădureni-Nădab.⁷³

Trupele române recuceresc Ineul în după-amiaza zilei de 19 septembrie 1944. În cele două zile de ocupație, trupele hitleriste s-au dat la jafuri, alături de o parte a populației. În noile condiții date, P.C. Al Diviziei I-a Infanterie, comandată de general Gh. Poșoiu, se mută în incinta Cetății (21 septembrie), iar P.C. Al Garnizoanei Ineu în pavilionul comandă al U.M. 01214 (22 septembrie). Din 23 septembrie 1944 și P.C. al Corpului de Cavalerie se instalează în Cetate. Nu vor rămâne aici decât trei zile, **linia frontului atinsese frontiera de vest în 23 septembrie 1944, mai puțin coridorul creat prin Dictatul de la Viena.**

Trupele sovietice luptau în câmp deschis, iar spitalele de campanie erau supraaglomerate. Așa s-a ajuns ca Ineul să devină centru de afluire a răniților armatei ruse, dar și locul de detenție al prizonierilor

---

⁷³Romulus Mitrofan „Cu viața zid la trecători”, Editura Nero G Timișoara, 1994, p. 52-55.(Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1048, dosar nr. 6, filele 4-15).

de război, începând cu 27 septembrie.

În prima etapă – la cererea părții sovietice – sunt puse la dispoziție următoarele clădiri de instituții, pentru a fi transformate în spitale de campanie:

1. Institutul Medico-Pedagogic (Cetatea)
2. Sala Restaurant Făgăraș
3. Cinema Central
4. Pavilionul 3 din Cazarma Școlii de Ofițeri Rezervă Inf. nr. 6

Ineu.

În 16 octombrie 1944, Comandamentul spitalului sovietic solicită încă un pavilion din cazarma școlii, însă a fost refuzat, punându-se la dispoziție alte două locații:

5. Judecătoria și
6. Școlile Primare 1 și 2.

7. Cazarma U.M. 01499 – Regimentul 38 Artilerie, a adăpostit în pavilionul C1, prizonierii de război, capturați de armata rusă.

Construcția cazărmii din strada Eminescu nr. 1, a început în anul 1938, fiind parțial finalizată până în 1940. Lucrările au continuat, dar în ritm de melc. O parte a construcțiilor au fost terminate în perioada 1945-1950, timp în care trupele sovietice au fost cartiruite în pavilioanele U.M. (01499). Primul beneficiar al acestei unități a fost Regimentului 38 Artilerie, care în 1945, la terminarea războiului, a fost dislocat la Șimleul Silvaniei.

JURNAL DE OPERAȚII AL REGIMENTULUI 38 ARTILERIE-INSTRUCȚIE

14 septembrie 1944. Bateria de tunuri ocupă și organizează poziția recunoscută. Bateria de obuziere, la orele 9,30, observând pe șoseaua care vine de la Caporal Alexa spre Pâncota, în dreptul Canalului Matca, trei care de luptă inamice urmate de o companie de infanteriști, în urma aprobării comandantului de detașament, deschide focul obligându-le să se retragă și compania să se împrăștie ...

Regimentul primește de la Școala de ofițeri Rezervă Infanterie Ineu două aruncătoare, brandt-uri de 120 mm pe care le încadrează și le pune la dispoziția Regimentului 93 Infanterie, care le amplasează în regiunea cotei 143 (1 km vest Beliu).

Aceste aruncătoare sunt comandate de sublocotenent Negoescu Caius din acest regiment.

15 septembrie 1944. Bateria de tunuri sprijină direct Batalionul 2 din Regimentul 93 Infanterie.

Execută trageri de hărțuială pe șoseaua Cermei-Mocirla și pe mai multe puncte obligate de trecere, cauzând pierderi și împiedicând înaintarea inamicului.

La orele 19,30 se schimbă poziția la ferma Tămand.

Bateria de obuziere, la cererea infanteriei, a executat trageri contra trupelor inamice care au început un atac asupra comunei Pâncota.

De asemenea, execută trageri asupra coloanei inamice, care era însoțită de 3 care de luptă.

Comandantul bateriei a organizat scoaterea obuzierelor de sub focul inamic formând grupe de luptă din servanți, telefoniști și observatori, care au reușit să oprească elementele inamice și în felul acesta obuzierele au putut fi scoase, punându-se în marș spre Târnova ...

Bateria de obuziere ocupă poziția la 2 km sud-est de comuna Târnova cu observatorul în liziera de vest a satului Târnova, sprijinind compania I de elevi din Școala de ofițeri Rezervă Ineu. S-a executat o tragere de interdicție și hărțuială pe șoseaua Târnova-Măderat.

Consum:

Bateria de tunuri: 87 lovituri.

Bateria obuziere: 218 lovituri.

Pierderi: 1 soldat rănit și evacuat.

16 septembrie 1944. Bateria de tunuri intervine din noua poziție, la cererea batalionului 1 din regimentul 93 infanterie, executând o tragere de hărțuială pe drumul ce vine de la Mocirla spre Beliu. Pe această șosea era o mare circulație de bicicliști și camioane ce tractau tunuri.

Tot la cererea infanteriei s-a executat o tragere în fața gării Ineu unde erau atacuri sporite din partea inamicului...

Bateria de obuziere, la orele 9, a ocupat vechea poziție de lângă satul Mocrea, pentru a sprijini compania 5 de elevi a Școlii Militare Ineu. Observatorul a fost instalat pe cota 164.

La orele 11,30 a executat o tragere de hărțuială pe șoseaua Pâncota-Ineu. Inamicul a atacat de trei ori Ineul și a fost respins. În timpul acestor atacuri s-au executat trageri la cererea infanteriei în fața gării Ineu și asupra bateriilor de brandt-uri inamice ce sprijineau atacul.

La orele 14 a fost sfârșită o încercare de încercuire a inamicului spre gara Mocrea.

La orele 15, la cererea infanteriei, s-a executat o tragere asupra unei mitraliere și o secție de brandt-uri ce erau instalate în fața gării, reușind să le reducă la tăcere ...

Consum:

Bateria de tunuri: 69 lovituri.

Bateria obuziere: 175 lovituri.

Pierderi: 1 servanț din bateria de tunuri rănit și evacuat.

17 septembrie 1944. Bateria de tunuri schimbă poziția și se instalează în liziera de vest a satului Voivodeni executând trageri din liziera de est a satului Mănerău și pe o baterie de brandt-uri grele inamice din satul Răpsig.

Cu toate că în baterie s-au primit lovituri inamice, servanții au continuat tragerea fără a fi impresionați prea mult de acest lucru.

La orele 17,30, o lovitură de brandt a rănit pe sublocotenent Buruiană Ioan care conducea tragerea dintr-un pom din spatele bateriei.

Deși grav rănit nu și-a părăsit postul până nu a fost înlocuit ...

Bateria de obuziere, la orele 14, a sfârșit o nouă încercare de încercuire a trupelor ungurești de la gara Mocrea.

Au continuat tragerile de hărțuială asupra coloanelor ce se îndreptau spre șoseaua Șicula-Ineu, producând pierderi mari în oameni și materiale.

La orele 14,30 bateria primește ordin să-și organizeze o poziție la 500 m vest cota 207. Pentru aceasta se deplasează urmând următorul itinerariu: Satul Mic-Șilindia-Luguzău-Cuied.

Observatorul se instalează în liziera de vest a satului Șilindia.

La orele 17,30 în urma ordinului primit de la regiment se deplasează spre Bârsa urmând itinerarul următor: Cuied-Hodiș-Bârsa.

Bateria ocupă poziția în liziera de sud-vest a satului Bârsa cu observatorul instalat în biserica din Voivodeni.

Consum:

Bateria de tunuri: 165 lovituri.

Bateria de obuziere: 86 lovituri.

Pierderi: Sublocotenent Buruiană Ioan rănit și evacuat; 1 servanț din bateria de tunuri rănit și evacuat...

18 septembrie 1944. La orele 6,30 s-au executat trageri de reglare și trageri de oprire pe șoseaua ce merge dinspre Răpsig către linia ferată.

Pe șosea era mare circulație de mașini, căruțe și infanterie pe jos.

Datorită tragerilor artileriei s-a obținut împrăștierea coloanelor inamice producându-se mari pierderi în oameni și în materiale.

La ora 8,40 s-a executat o tragere pe o baterie grea inamică ce era instalată la 500 m de comuna Sâc.

S-au obținut lovituri în baterie, obligând-o să nu mai tragă.

La orele 9, bateria de obuziere a deschis focul asupra coloanei ce se îndrepta dinspre Răpsig spre Voivodeni.

La cererea infanteriei s-a executat o tragere pe liziera satului Mânerău unde formațiunile inamice urmăreau infanteria noastră în retragere.

La orele 10, s-a tras asupra unei coloane de circa 40 căruțe, care veneau de la Beliu spre Răpsig, producându-le pierderi mari în materiale și oameni.

La orele 18, s-au tras 10 lovituri asupra a două cuiburi de arme automate inamice ce erau instalate în liziera de est a satului Mânerău.

Consum:

Bateria de tunuri: 103 lovituri.

Bateria de obuziere: 92 lovituri.

19 septembrie 1944. La orele 1 a sosit în comuna Bârsa un detașament de recunoaștere din armata aliată rusă.

La orele 4 în comuna Bârsa a venit circa un batalion rus care a completat și întărit dispozitivul român.

Postul de comandă al regimentului român și batalionul aliat s-au instalat în primăria comunei Bârsa.

La orele 9, Regimentul a executat trageri pe șoseaua Cărand-Bârsa, gara Bârsa, producând distrugerea gării și numeroase pierderi în oameni și materiale.

După pregătirea de artilerie ce a avut loc s-a produs atacul

trupelor românești și rusești, producând panică în sânul armatei ungurești care s-a retras, lăsând pe teren morți, răniți și foarte mult material de război.

Se formează un detașament compus din batalionul I Reg. 85 Infanterie și Regimentul 38 Artilerie căruia i se fixează direcția de înaintare: Voivodeni-Mânerău-Bocsig-Ineu.

Pentru aceasta bateria de tunuri și bateria de obuziere ocupă poziții la sud-est de Mânerău de unde, la cererea infanteriei, execută o tragere la fabrica de cherestea unde se găseau două mașini ungurești cu trupe și brandt-uri, care căutau să împiedice înaintarea trupelor noastre.

După tragerile de artilerie, au fost reduși la tăcere, și, batalionul I Regimentul 85 Infanterie a putut înainta neopunându-se nici un fel de rezistență și a ocupat fabrica de cherestea, ferma Tămand și satul Bocsig.

De asemenea s-a mai tras direct asupra coloanelor ungurești ce se retrăgeau de la Sâc spre Beliu, producându-le pierderi mari.

În timpul când Regimentul 93 Infanterie și batalionul rus ocupau Beliu și Tăgădău, un pluton de călărași întărit cu artileriști, a plecat să curețe lanurile cu porumb și terenurile spre Ineu.

Neopunându-se nici un fel de rezistență călăreții au intrat la Ineu, unde, în centru, au lichidat foarte repede, un cuib de rezistență inamic.

S-au format patrulare care au curățit orașul și s-au trimis agenți care au raportat că Ineu este reocupat.

Întreg detașamentul se deplasează spre Ineu unde ajunge la orele 23.

Aici se primește ordin de regrupare și reorganizare:

Consum:

Bateria de tunuri: 37 de lovituri.

Bateria de obuziere: 96 lovituri.⁷⁴

În loc de concluzie!

Ineu a fost sub ocupația trupelor germano-ungare, doar trei zile (16-19 septembrie 1944), suficient răstimp, pentru ca trupele maghiare să se dea la jafuri. Localitatea a fost deliberat „lăsată” a fi ocupată din mai multe motive:

- a ferit localitatea de bombardamentele artileriei. Luptele de apărare s-au dus în afara perimetrului localității.

---

⁷⁴Romulus Mitrofan, „Cu viața zid la trecători”, Editura Nero-G, Timișoara, 1994 p.60-63.(Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1240, dosar nr. 7,f,3-6)

- pierderile umane și materiale ar fi fost incomensurabile, dacă luptele aveau loc în localitate, iar artileria inamică ar fi vizat clădirile instituțiilor și nu numai.

Arta conducerii războiului nu se măsoară prin numărul militarilor morți la datorie, ci prin numărul de vieți salvate.

Notă

Prin ordinul impus de Comisia Aliată, de lichidare a Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, Regimentului 85(PS) Infanterie, i-a revenit sarcina de a asigura securitatea, întreținerea și toate lucrările gospodărești ale cazărmii.

Partea operativă a Regimentului 85 Infanterie care a plecat să lupte pe frontul de vest, la finalul războiului a fost subordonat Diviziei I-a Infanterie, sub drapelul căreia a făcut războiul și în est.

De la sfârșitul lunii septembrie 1945, Ineul era practic ocupat de armata rusă. Cele șapte instituții erau ocupate de răniți și bolnavi, iar cazarma Regimentului 38 Artilerie (U.M. 01499), a fost rechiziționată de armata rusă, unde erau deținuți prizonierii de război. Formațiunea de artilerie cartiruită în pavilioanele cazărmii (01499), asigura "independența" localității Ineu, așa că nu aveau nevoie de contracandidat în același perimetru de locație.

Pavilioanele Regimentului 85 Infanterie (U.M. 01214), trebuiau să primească o funcționalitate nouă, care să nu contravină condițiilor dictate de Comisia Aliată. Ea va găzdui "Școala de șoferi pentru militari în termen", din noiembrie 1945 până în noiembrie 1949.

Din 1950-1955, cazarma devine sediul „Școlii de ofițeri politici”, perioadă în care se construiește Sala Teatrului – sală de spectacole, prin munca depusă de elevii școlii. Ce se cunoaște!

Construcția nu impune în exterior din punct de vedere arhitectural, însă interiorul, sala de spectacol, foaiierul, cabinele, sonorizarea, toate erau la superlativ. Pe scena teatrului se putea prezenta orice gen de spectacol: teatru, revistă, operetă, operă... Și aici intervine blestemul: "Uitarea în derizoriu".

Aurel Dragoș
Istoric, Ineu 2016

Notă: Aurel Dragoș, Garnizoana Ineu, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2017.

CAPITOLUL II

PERSONALITĂȚI ALE
AREALULUI

MĂRTURISITORUL SAVA BRANCOVICI (1620-1683)

În loc de introducere

Se spune că: „Istoria este lumina trecutului” care luminează prezentul nostru, ca să putem construi viitorul. Fără trecut nu avem viitor. Fără trecut nu avem fundamentul pe care să construim. Fără trecut nu avem rădăcini care să ne țină bine înfiți în glia noastră străbună.

Cunoașterea istoriei ne dă perspectiva viitorului, a dezvoltării societății și a devenirii întru sine a individului.

Permanentă înlăcrimare a populației rurale poate fi ostoită numai prin punerea pe același piedestal al țaranului român cu oamenii politici de cel mai înalt rang. Respectul trebuie să fie reciproc.

Ce ne învață suferințele și martiriul înaintașilor? Dacă vrem să fim vrednici de ei, trebuie să muncim de la Vlădică la opincă, pentru prosperitatea Neamului Românesc.

Biserica Creștin Ortodoxă a Neamului românesc, a avut destui martiri. Un mare apărător al Credinței Ortodoxe a fost Mitropolitul Sava Brancovici, născut la Ineu, român neaoș, iar viața și faptele lui o demonstrează cu prisosință.

Locuitorii Ineului, cu smerenie și pietate – cei care au în ei credința creștină – să se închine memoriei mărturisitorului Sava; un modest prinos de recunoștință, pentru cel care a îndurat cele mai abominabile și înjositoare pedepse din partea calvinilor, pentru că nu și-a trădat credința și neamul.

Ritul Calvin avea (mai are) un alt Dumnezeu la care să se închine? Cum au putut să născoască cele mai crunte cazne pentru aproapele lor, așa cum spun percepțiile biblice? *Iubește-ți semenul ca pe tine însuși!*

Biserica Ortodoxă din Ardeal era proscrisă iar românii ardeleni erau tolerați, chiar dacă erau majoritari în țara lor.

Compendiu istoric

În urma înțelegerilor între populația maghiară, cea secuiască și sașii trăitori în Transilvania, fac legământ de unire în apărarea privilegiilor luate cu de la sine putere. În urma semnării actului la 1437, Transilvania a fost împărțită în: Țara ungarilor, cu Biserica Catolică, Țara secuilor cu Biserica Luterană și Țara sașilor cu Biserica Calvină.

Urmarea! Dreptul la existență îl aveau numai cele trei națiuni privilegiate și bisericile lor.

Existența de jure, istorică și numerică a populației române din Transilvania, a fost trecută la index și înmormântată. Biserica Ortodoxă era blamată și socotită drept o „născocire a unor eretici descreerați”. Iată ce nota Gheorghe Șincai în *Chronica* a. 1514, despre starea populației române de la acea vreme: „*Proștii (țăranii) la atâta ajunsese de se vindeau ca dobitoacele fără de loc*”, nu cu locul pe care locuiau.

Domnii de pământ își făcuseră propria lege prin care îi luau (îi obligau) pe tinerii apti de muncă, de la familiile de iobagi făcându-i curteni, și astfel îi silea să renunțe la credința și legea în care au fost crescuți, primind în schimb mari privilegii. Cei *desromâniți și renegați deveneau cei mai mari dușmani ai românilor*. Iar istoricul (Gh. Șincai) continuă: *românii după ce apucă la ceva – mă ierte neamul meu că scriu adevărul – mai toți își uită de sine și uită și sângele din care sunt prăsiți*.

În diploma din 28 iunie 1607, dată de Sigismund Rakoczy, se recunoaște Biserica Ortodoxă și drepturile românilor. Iar principele Rakoczy nu putea face donațiile către episcopul român, numai dacă acestea cădeau în hotarele principatului. Este vorba de Sava I. Brancovici 1604-1627.

Istoricul turc, Evlia Celebi, face o călătorie în Ungaria (1660-1664), ajungând și la Ineu. Aici află că locuitorii din ținut sunt ardeleni și valahi. În acele vremuri, în comitatul Arad locuiau numai români ori slavi româniizați. Cei de etnie sârbă erau numai în părțile (timişene) Banatului.

Acestea au fost condițiile istorico-sociale la venirea în lume a lui Simion Brancovici.

Viața și opera Mărturisitorului Sava Brancovici

La acest ceas de sărbătoare spirituală și închinătoare, de pomenire a Sfinților Mărturisitori în credința și religia ortodoxă, pe care au apărât-o supuși fiind la inimaginabile chinuri, să-i comemorăm prin rugăciuni și prin faptele noastre mărturisitoare de credință în Dumnezeu tatăl, fiul Isus Hristos și Sfântul Duh.

Anul acesta 2020, se împlinesc 337 ani de la moartea Mitropolitului Sava II Brancovici, martir al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Marea familie Brancovici a mai dat trei episcopi de Ienopolea până la ungerea ca arhieru a lui Sava II Brancovici.

Neamul Brancovici a fost o familie nu numai numeroasă, dar și puternică și influentă, atât în Serbia cât și în afara țării lor. Originile sunt în ținutul Herțegovina, localitatea Corenici.

Dacă vom urmări descendența familiară putem susține că Sava II Brancovici este urmașul Cneazului (despot) Sârb Gheorghe Brancovici (1427-1456) în gradul șapte în linie descendentă. Familia despoților Brancovici a avut legături – prin rudenie – cu Transilvania și Țara Românească, prin familia Brâncovenilor, înrudiți cu Cantacuzinii și Basarabii, Domnitori ai Țării Românești.

Cneazul sârb Gheorghe Brancovici a stăpânit Ineu între 1439-1444, primind și titlul de Comite al Ienopolei. În temeiul drepturilor acordate, cere în anul 1455, încuviințarea de a zidi mănăstiri ortodoxe pe moșiile primite, una dintre ele a fost cea cu hramul „Sf. Nicolae” din Ineu.

Unul dintre urmașii direcți ai despotului Gheorghe Brancovici, sub numele Grigorie, are la rândul-i trei băieți. Cel mijlociu George Brancovici se stabilește în Ienopolea pe vremea lui Sigismund Báthory (1581-1597) principe al Transilvaniei, care îi donează acestuia, pentru „bunele servicii” cetatea Șiria, Pâncota, teritorii din jurul Aradului și Cenadului, și investit cu titlul de jupân (comite) al Ienopolei.

George Brancovici are un fiu – Avram – care a luptat contra turcilor la Lipova în 1597. Avram a fost primul dintre strămoșii mitropolitului care s-a așezat în Ineu. El a avut trei fii: Moise, Dănilă și George.

Moise a fost preot de mir în Ineu, iar după moartea soției a îmbrăcat haina monahismului luând numele de Matei, pentru ca în anul 1570, să fie hirotonit episcop, demnitate cu care este amintit în cetatea Ineului. Istoricul Silviu Dragomir (1888-1962) afirmă că episcopul Matei a fost hirotonit în Moldova, unde un alt Gheorghe Brancovici, a fost postelnic sub domnitorul Alexandru Lăpușeanu (1552-1561).

Moise, din scurta căsătorie, l-a avut ca fiu pe Solomon, hirotonit ca episcop cu numele de Sava I Brancovici (1604-1627). Este al doilea episcop de Ienopolea, dar în anul 1606 alege Lipova, după ce această cetate a reintrat în Principatul Transilvaniei, eliberată fiind de sub stăpânirea turcească.

La data mutării episcopului Sava I în Lipova, cetatea era în stăpânirea căpitanilor sârbi sub comanda lui Ștefan Bocskay (1605-1606). Episcopul reușește să-i convingă să cedeze Lipova lui Sigismund Rákoczy (1607-1608), care îl va răsplăti cu „moșiile Bruznic, Rădmănești, Sâmbăteni, iar la 9 noiembrie 1607 mai primește o moară pe râul Mureș, aproape de localitatea Radna, Sânpetru Mare din ținutul

Cenadului și satul Hodoș, sat pe care la colonalizat și dăruit Mănăstirii Hodoș-Bodrog. Călugării mănăstirii l-au cercetat ca pe șeful lor ierarhic, dar și pentru că s-a ocupat de renovarea mănăstirii”.⁷⁵

Lipova este recucerită de turci în 1616, iar episcopul Sava I se întoarce în Cetatea Ineului, unde va rămâne până la sfârșitul vieții (1627).

Dănilă, fratele lui Moise, are la rândul său trei feciori: Petru, Lazăr și Ioan. Lazăr – Longhin Brancovici, este cel de-al treilea ierarh, din stirpea Brancovici, nepotul lui Sava I, care accede la scaunul episcopal al Ienopolei.

Lazăr – Longhin Brancovici (1629-1643), a intrat în monahism în anul 1628, la Mănăstirea Beocin (lângă Belgrad) și a fost hirotonit de patriarhul de Constantinopol, Khiril Lukaris (+1638).

Din mărturia lui Nicolae Iorga (1871-1940), reiese că episcopul Longhin se autointitula „mitropolitul Lipovei și Ienopolei”, și, își avea reședința în Mănăstirea „Sf. Ierarh Nicolae”, care a fost localizată de Nicolae Horga Popovici în pădurea Luncii de pe Țărnul Crișului Alb⁷⁶.

Episcopul Longhin face o călătorie în Rusia (1629) pentru a strânge ajutoare destinate parohiilor aflate sub jurisdicția sa. L-a luat ca însoțitor și pe fratele său Ioan, tatăl lui Simion (Simeon), viitorul mitropolit Sava II Brancovici.

Episcopul Longhin a păstorit Ienopolea și Lipova până în anul 1643, când se retrage în Țara Românească, la Mănăstirea Comana (jud. Giurgiu), din pricina prigoanei calvine care se deslănțuise în Transilvania. Episcopul a primit găzduire la curtea domnitorului Matei Basarab (1632-1654) și leagă o strânsă prietenie cu marele cărturar Udriște Năsturel. Se stabilește definitiv la Mănăstirea Comana, unde se va îndeletnici cu pictura. Realizează „o icoană reprezentând pe Maica Domnului, pe care o donează domnitorului Matei Basarab și doamnei Elina, care, la rândul lor o donează Mănăstirii Hilandar de la Muntele Athos. Episcopul Longhin s-a considerat a fi păstorul cetăților Ienopolea și Lipova, pentru că de facto nu și-a prezentat demisia.

Datorită presiunilor și persecuțiilor venite din partea Calvinilor, a amenințării islamului la adresa populației ortodoxe, cetatea Ineu nu a mai avut alt episcop care să-i conducă pe creștinii din această zonă.

Diplomatul și cronicarul Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Sava II Brancovici, notează în lucrarea „Cronica sârbă” că:

---

⁷⁵ Silviu Dragomir, Un document privitor la proprietatea mănăstirii din Hodoș-Bodrog, apud, Pr. Cristian Flavius Ardelean, „Pagini Ineuane”, p. 128.

⁷⁶ Nicolae Horga, Monografia localității Seleuș.

după plecarea episcopului Longhin la mănăstirea Comana, Ienopolea „capătă atunci numai un preot de frunte care se cheamă protopop”.⁷⁷

Mărturisirile documentelor – în ordinea lor cronologică – ajung la Sf. Ierarh Mărturisitor Sava II Brancovici. Pe numele său de botez Simion, s-a născut la Ineu în anul 1620, într-o casă situată pe Calea Traian nr. 29 bis, colț cu strada Geroge Coșbuc. Este fiul lui Ioan Brancovici, fratele episcopului Longhin. Este fiul cel mare din cei patru fecioari ai căpitanului Ioan care a luptat în oastea lui Mihai Viteazul. Cu fratele cel mic (cel mai tânăr) am făcut cunoștință, este Gheorghe (George) Brancovici, cronicar și diplomat. În fapt scrierile lui au fost izvoarele de cunoaștere a faptelor – devenite istorie – acelor vremuri. Despre frații mezini, Mihai și Vasilie nu se știe nimic.

Simion a învățat carte în casa părintească și apoi călătorind prin Ungaria, Serbia, Bulgaria. După 1640 se îndreaptă spre Mănăstirea Comana, la chemarea unchiului Longhin, care se afla la mănăstire. Sub aripa ocrotitoare a episcopului Longhin, Simion și-a completat învățătura.

După o perioadă de timp, la Ineu sunt evenimente dramatice. Izbucnește o epidemie de holeră care îl lasă fără tată, doi frați și sora mai mare. Aflând despre tragedia din familie, Simion se întoarce acasă, și, la stăruințele mamei sale rămâne la Ineu – mama nu mai avea nici un sprijin – s-a căsătorit, a avut doi copii, din păcate aceștia i-au murit de mici.

Ca în multe momente ale istoriei, Ineul era la acea vreme localitate de frontieră. Simion îmbrăca haina ostășescă ori de câte ori locuitorii Ineului aveau ciocniri cu turcii, iar numele lui „era mărit pentru vitejia sa”.

Între timp a murit Gheorghe Brancovici protopop de Ineu și rudă cu Simion. Credincioșii parohiei l-au rugat pe tânărul Simion să-și închine viața slujirii lui Dumnezeu ca preot-protopop. Le-a îndeplinit dorința și a plecat în Țara Românească la unchiul său Longhin, cu scrisoare de recomandare. A fost hirotonit preot la Târgoviște, de către mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei, prin mijlocirea episcopului Longhin. După hirotonie rămâne câteva zile la Mănăstirea Comana. Se întoarce la Ineu cu daruri de la unchiul său (feloane și alte obiecte bisericesti). La sosire, îl întâmpină toată obștea, mărturisește fratele său Gheorghe în cronică, „afară de soția sa, care încetase din viață tocmai în ziua și ora la care el a fost hirotonit de preot”, iar bătrâna sa mamă se călugărise sub numele de Maria.

---

⁷⁷ Gh. Brancovici, *Cronica Sârbă*, apud, Pr. Dr. Pavel Vesa, op.cit. p. 53.

A învins necazurile văduviei, păstorind mai mulți ani ca preot-protopop în Ineu, îngrijindu-se nu numai de viața duhovnicească a credincioșilor ortodocși, ci și de apărarea lor în fața invadatorilor turci.⁷⁸

Preotul Simion a continuat să participe la hărțuierile noctune împotriva turcilor: „Și protopopul Simion adeseori trebuia să-și apere cu arma în mână avutul și pe ai săi”. Turcii îl rețin din aceste încleștări și cer îndepărtarea lui din localitate, dar locuitorii le răspundeau turcilor că Simion se preoțise și că a părăsit cele lumești, iar turcii replicau cu amărăciune că, „ziua e preot, iar noaptea vrăjmaș înarmat și stricător de pace”.

Ca protopop al Ineului și episcop al Ienopolei, Simion, „a făcut rânduiești și așezăminte corespunzătoare pentru buna păstorire a poporului și administrarea bisericilor”, căci în timpurile acelea se răspândise și domina secta calvinească ... „așa că mulți preoți de-ai noștri din Ardeal, răsându-și barbele, au căzut de la credință, și ... nesuferind perzecețiunea, au purces după calvini făcând scandal și ocară bisericeii răsăritene”, scria cronicarul Gheorghe Brancovici.⁷⁹

Iată cum îl caracterizează Vasile Mangra; „ostașul viteaz ce înspăimânta pe păgân, se făcu ostașul lui Hristos, apărând cu vitejie biserica românească până la sacrificiul vieții sale, ca un păstor adevărat, care își pune sufletul pentru oi”. Mult mai aprig se va lupta pentru credința și neamul său în calitate de arhiepiscop.

În 1656, în urma vacantării scaunului Mitropolitan de la Alba Iulia, este ales în unanimitate mitropolit al Ardealului de către soborul de preoți și mireni întrunit la Alba Iulia. A fost mai întâi tuns în monahism cu numele de Sava în Catedrala de la Târgoviște. Principele „Transilvaniei Rákóczy”, îi recomandase voievodului Țării Românești, Constantin Șerban Basarab, să-i înlesnească lui Simion călătoria la Patriarhia de la Constantinopol pentru a fi investit acolo arhiepiscop. Considerând prea periculoasă călătoria până la Constantinopol, domnul Țării Românești îi cere mitropolitului Ștefan să-l hirotonească el. Călugărul Sava a fost hirotont (14 septembrie) arhiepiscop a treia zi după Înălțarea Sfintei Cruci, în Catedrala Mitropolitană din Târgoviște, de câte mitropolitul Ștefan împreună cu unchiul său Longhin, cu alți episcopi ai țării și cu arhiepiscop străini aflați în capitala Țării Românești.

---

⁷⁸ Pr.prof. dr. Mircea Păcurariu, Sfinți daco-romani și români, apud, Pr. Cristian Flavius Ardelean, Pagini Ineuane, p. 129.

⁷⁹ Gh. Brancovici, apud, Alin Ioan Curechian, Pagini Ineuane, p. 243.

Încărcat cu daruri (icoane, veșminte, cărți) oferite de Mitropolia Țării Românești și de domnitorul Constantin Șerban Basarab, s-a întors la Alba Iulia, fiind primit cu mare cinste și bucurie.

Principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy II, prin diploma dată la Cluj-Mănăștur, în 28 decembrie 1656, recunoaște și întărește demnitatea de mitropolit a lui Sava II Brancovici, confirmă întinderea jurisdicțiunii mitropolitane asupra tuturor bisericilor românești din Transilvania, părțile ungurene și Banat. „Am hotărât – spune diploma de întărire – să dăm aceluși Sava Brancovici și să-i întărim episcopatul peste toate bisericile de ritul grecesc din prezisele Comitate, Districte și Scaune Săcuiești și Săsești ale Transilvaniei și ale părților Ungariei cele unite cu dânsa”, în ocârmuirea Bisericii Române din Ardeal.

Atenția lui s-a îndreptat – în primul rând – asupra soartei nefericite a preotului, adevăratul Apostol care „*ad verbum*” îndeplinește cuvintele Mântuitorului care zice: „Mergând, învățați toate popoarele...”

Mitropolitul Sava II Brancovici, în primii ani de activitate, nu a fost pus sub controlul superintendentului Calvin, nici nu i s-au impus cele 15 puncte ale învățaturii Calvine, având o jurisdicție mult mai mare decât acesta: Transilvania, Severinul, Zărândul, Bihorul și Maramureșul. A readus sub tutela Mitropoliei Transilvaniei bisericile pierdute în 1643, în favoarea mitropoliei Sârbești de către Simion Ștefan.

Prin autoritatea și neobosita sa stăruință a dobândit la 15 martie 1659, de la principele Rakoczy, o diplomă în care putem citi următoarele: ... ”căutând și la rugăciunea preacinstului Sava Brancovici episcopul tuturor bisericilor românești în țara noastră, și la a protopopilor de toată darea dișmelor și a nonelor, adecă de dijma grăului, săcarei, orzului, ovăsului, meiului, linteii, mazărei, bobului, fasolei, cănepei, inului, stupilor, mieilor și a altor vite și marhe... milostivește am socotit să-i scutim și să-i mântuim, precum îi scutim și mântuim prin puterea acestor cărți”. Această diplomă e întărită și de către craiul Mihaiu Apafi prin diploma din 1 septembrie 1663.

După moartea lui Rákóczy II (1660), păstorirea lui ca mitropolit a fost tulburată de propaganda calvină, susținută de maghiari și de văduva lui Gheorghe Rákóczy II, Susana Lorántffy, prin atragerea românilor la calvinism. În iulie 1660 mitropolitul este îndepărtat din scaun, fiind înlocuit cu mitropoliții Ghenadie III și Daniil, fiind reconfirmat abia în 1662 de către noul principe Mihaiu Apafi.

Mitropolia ortodoxă a Ardealului întâmpina mari greutăți materiale, în consecință Vlădica Sava II obține aprobarea lui Mihaiu Apafi, la începutul anului 1668, de a pleca în Rusia după ajutoare, însoțit de fratele său Gheorghe (cronicarul), de doi diaconi și câțiva însoțitori.

Ajuns în Rusia, va lua contact cu oficialii Bisericii Ortodoxe Ruse, primit fiind la 31 mai 1668 de însuși țarul Alexei Mihail Ovici Romanov, de la care va primi obiecte de cult și bani. La 29 iunie 1668, de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, a slujit în biserica Uspenia din Moscova alături de patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Rusiei, de alți ierarhi ruși prezenți la Moscova. A rămas aici până în luna august, timp în care a depus la biroul ambasadorilor din Moscova un memoriu în care recomanda necesitatea unirii tuturor popoarelor creștine din Răsărit, împotriva cotropitorilor otomani. S-a întors în țară cu un hrisov prin care i se îngăduia lui și urmașilor lui să meargă în Rusia după ajutoare din șapte în șapte ani.

Activitatea pastoral-misionară a mitropolitului Sava II Brancovici nu a fost pe placul calvinilor și a pricipelui Transilvaniei, Mihaiu Apafi (1661-1680), calvin. A urmat o perioadă grea de asupriri și îngrădiri, impuse de pricipelul Apafi, care în 1669 a dat un decret prin care mitropolitul era subordonat față de superintendentul calvin maghiar de la Alba Iulia în toate problemele bisericesti, decret reînnoit după cinci ani.

Mitropolitul a înfruntat cu mult curaj măsurile umilitoare ale principelui, și a reușit să salveze de la dispariție existența Bisericii Române din Ardeal și în consecință, neamul său.

În 1670 mitropolitul face o călătorie în Țara Românească, unde domnitorul Antonie Vodă i-a întărit o mai veche danie de 6.000 de aspri pe an, pentru mitropolia de la Alba Iulia. Mitropolitul Sava a luptat mult pentru întărirea ortodoxiei în Transilvania. În 1672 a sfințit Mănăstirea Moisei din Maramureș, iar în 1674 biserica din Vlădeni (Brașov).

Cea mai importantă măsură pentru întărirea vieții creștin-ortodoxe a fost în anul 1675, când a fost convocat un sobor al protopopilor, preoților și mirenilor la Alba Iulia, de către Vlădica Sava, unde s-au luat mai multe măsuri „cu privire la întărirea vieții religios-morale a preoților și a credincioșilor români din Transilvania”.⁸⁰

Sava II Brancovici a fost cel dintâi ierarh care a dat dispoziții în scris cu privire la săvârșirea slujbelor în limba română (la acea vreme limba de cult era slavona). „*Cuvântul lui Dumnezeu să se vestească în limba noastră rumânește, creștinilor în biserică și unde va trebui și va fi lipsă, duminicile și sărbătorile, precum și miercurea și vinerea, iar pe timpul posturilor, zilnic*”.

„Credincioșilor li se cerea să se împărtășească de patru ori pe an, să ia parte la slujbele care se săvârșeau în zilele de duminică și sărbători,

---

⁸⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Sfinți daco-romani și români, apud, Pr. Cristian Flavius Ardelean, Pagini Ineuane, p. 130.

să cunoască rugăciunile, Crezul și cele 10 porunci, să-și trimită copiii la biserică în vederea catehizării”.⁸¹

Au fost stabilite coordonate etice, „care popă se va face vornic pre la nunte și va juca și va îmbla betu prin târgu și va îmbla la crășme și să face măscărici și vrăjitor, să i se ia popia”.

„Popii care nu se nevoiesc cu rumânie, ce tot cu sârbie, unii ca aceia facu-și de cătră Dumnezeu pedeapsă și de cătră poporani urăciune, și săborului scădere, aceia cu un cuvânt să să oprească din popie”. Pentru înlăturarea superstițiilor, soborul protopopilor a mai hotărât: „De bobonoșaguri ce nu iaste scris la tipic să nu ție”.⁸²

Se poate afirma, fără opreliști, că mitropolitul Sava a fost și un pedagog al neamului său. Dorința și dragostea pentru învățatură, pe care el o cerea pentru copiii români, este de netăgăduit.

Soborul cel mare din 1675 a mai hotărât: „Iară pintru să să mai întărească pruncii nefiind ișculă unde să învețe, tot creștinul să-și ducă pruncii la biserică și popa după ce va isprăvi slujba bisericeii să facă știre, cum să să strângă pruncii în biserică, să-i învețe cum iaste scris mai sus”.

Școala nu exista la acea vreme, preoții și biserica trebuia să suplinească lipsa școlii. Așa a luat ființă învățământul confesional.

Privilegiile preoților ortodocși sunt reconfirmate prin diploma din 12 august 1676, în care Mihaiu Apaffi îi scutește de obligații la dijme, iar bisericile românești rămâneau sub jurisdicția mitropolitului Sava, în felul acesta Mitropolia putea încasa dările de la preoții săi.⁸³

Prin numirea fratelui său, Gheorghe Brancovici, capuchehaie la Constantinopol în 1675, s-ar fi putut crede că relațiile mitropolitului cu Mihaiu Apaffi s-ar fi îmbunătățit. În realitate ele deveneau tot mai încordate pe zi ce trece. După ce a ajuns superintendent, Tófői Mihaly, situația s-a agravat și mai mult, la care s-a adăugat și descoperirea complotului îndreptat împotriva lui Mihaiu Apaffi, la care luase parte și fratele său, Gheorghe.

Din dispoziția lui Mihaiu Apafi, s-a constituit la 2 iunie 1680, la Alba Iulia, un „scaun de judecată”. Judecarea mitropolitului s-a făcut de către 101 persoane, conform canoanelor calvine, pe baza unor mărturisiri mincinoase, după cum mărturisește popa Ioan Zoba, fost protopop în Vințul de Jos, care pârându-i rău că „a vândut sânge nevinovat la 26 aprilie 1682, înaintea judecătorului din Alba Iulia a declarat că: „*Măria sa principele cu preoții ungurești și cu cei românești l-au judecat*”, adică

---

⁸¹ Ibidem, p. 130.

⁸² Alin Ioan Curechian, Pagini Ineuane, Ed. Grafnet, pag. 245.

⁸³ Ibidem, p. 245.

și el care se făcuse coadă de topor. A fost învinuit de viață imorală, de neglijență manifestată în gestionarea mitropoliei din Alba Iulia și a tipografiei românești.

Sentința s-a pronunțat în aceeași zi. Mitropolitul Sava a fost destituit „din dregătoria episcopescă și din cea preotească” și aruncat în închisoare.

Cserei Mihaiu , cronicar maghiar, relatează că a fost prădată întreaga avere a mitropolitului, fiind silit să plătescă 3.000 taleri, sumă procurată de fratele său Gheorghe, din Țara Românească. Întreaga avere a fraților Brancovici a fost confiscată. La inventarierea bunurilor din casa de la Sibiu, s-au găsit trei traiste, 14 saci cu cărți, o tipografie, alte numeroase cărți în limba română, maghiară și latină precum și un „ziar legat în piele” (cel mai probabil că a fost jurnalul său). Cărți au mai fost confiscate și din reședința sa din Alba Iulia.

Mitropolitul a pățit foarte mult în închisoare, de la insulte, batjocură, până la torturi groaznice. Cronicarul Cserei Mihaly continuă: „bolnav fiind de podagră, Vlădica era scos din închisoare în ziua de vineri, numai în cămașă și bătut cu biciul până când *se rupea cămașa și carnea de pe trupul lui !*”.

S. Clain și P. Maior, amintesc o întâmplare din viața mitropolitului: Acesta (Sava II Brancovici) șezând odată la masa principelui Apaffi în Blaj, calvinii ca să-l poată acuza și căzni, au cumpărat-o pe o femeie prostituată, ca să aducă un cățel înfășat în loc de un copil, aproape de moarte, să-l boteze; mitropolitul simțind înșelăciunea lor, se sculă de pe scaun, se duse la femeie și desfăcu scutecele, văzu cățelul și se întoarse la masă și tăie o ridiche din care mănca el (căci era vineri) și dete cânelui; cânele o miroși și nu vru s-o mănca. Mitropolitul luă o bucată de carne din blidul din care mânca principele și secretarii săi și o dete cânelui, care o îmbucă cu poftă, atunci mitropolitul răspunse: Dacă ar fi de legea mea, ar mânca din bucatele mele, și eu l-aș boteza; dar fiindcă nu face aceasta, nu e de legea mea, să-l boteze așadar aceia, cu care dimpreună mănca tot aceleași bucate, că se numără cu dreptul între ai lor”.⁸⁴

Fratele său cronicarul pleacă în Țara Românească pentru a cere sprijin domnitorului Șerban Cantacuzino. În urma intervenției principelui Mitropolitul Sava Brancovici este eliberat, dar, bătrân și bolnav, Vlădica Sava a mai trăit aproape trei ani de zile, până la 24 aprilie 1683, când a trecut la cele veșnice. Locul înmormântării sale nu este cunoscut.

---

⁸⁴ Ibidem, p. 246.

„Împăratul Leopold I spre a da o satisfacție morală față de calomniile și prigonirile primite, ridică pe Mitropolitul Sava Brancovici la rangul de baron. Durere însă, Marele Român al Bisericii și al Neamului, Sfântul Martir și Părinte nu s-a putut bucura de această distincție împărătească”, deoarece Diploma prin care Sava Brancovici este ridicat la rangul de baron apare numai la 7 iunie 1683.

În cronica românească scrisă între anii 1680-1689 nu se precizează anul morții. Acolo aflăm scris numai:

„Întru aceea vreme arhiepiscopul Sava Brancovici stăpânind Mitropolia Țării Ardrealului până în 24 de ani și multă vreme luptându-se cu ereticii pentru sfânta pravoslavie a biseicii răsăritului, pe urmă la bătrânețe ajungând, supuindu-se răbdării, după urmarea altor străduitori, și pentru că n-a vrut să se plece duple eresurile lor, s-a învrednicit a primi nu numai sudalme și bântuiale ci încă închisori și munci ... care munci ... arhiereul foarte bucuros le aștepta întru toată viața lui: Și așa cu boala muncilor dându-și sufletul în mâinile lui Dumnezeu, din ceastă lume s-a petrecut...”

Referitor la moartea și suferințele Mitropolitului Sava, Samuil Micu scria: „Tot norodul și clerul românesc ca un lucru adevărat ține, cum de la cei bătrâni au luat, că Sava acesta toate întâmplările acestea le-a pățit pentru credință, că s-a împotrivit crezului calvinesc și s-a lepădat și n-a vrut a se uni cu acela”.⁸⁵

Pentru viața și lupta sa închinată slujirii credinței strămoșești, Biserica Ortodoxă Română l-a canonizat pe mitropolitul Sava al Transilvaniei, trecându-l în rândul Sfinților la 21 octombrie 1955, în Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, și prăznuindu-l împreună cu mitropolitul Ilie Iorest, pe data de 24 aprilie.

Ineu februarie 2020

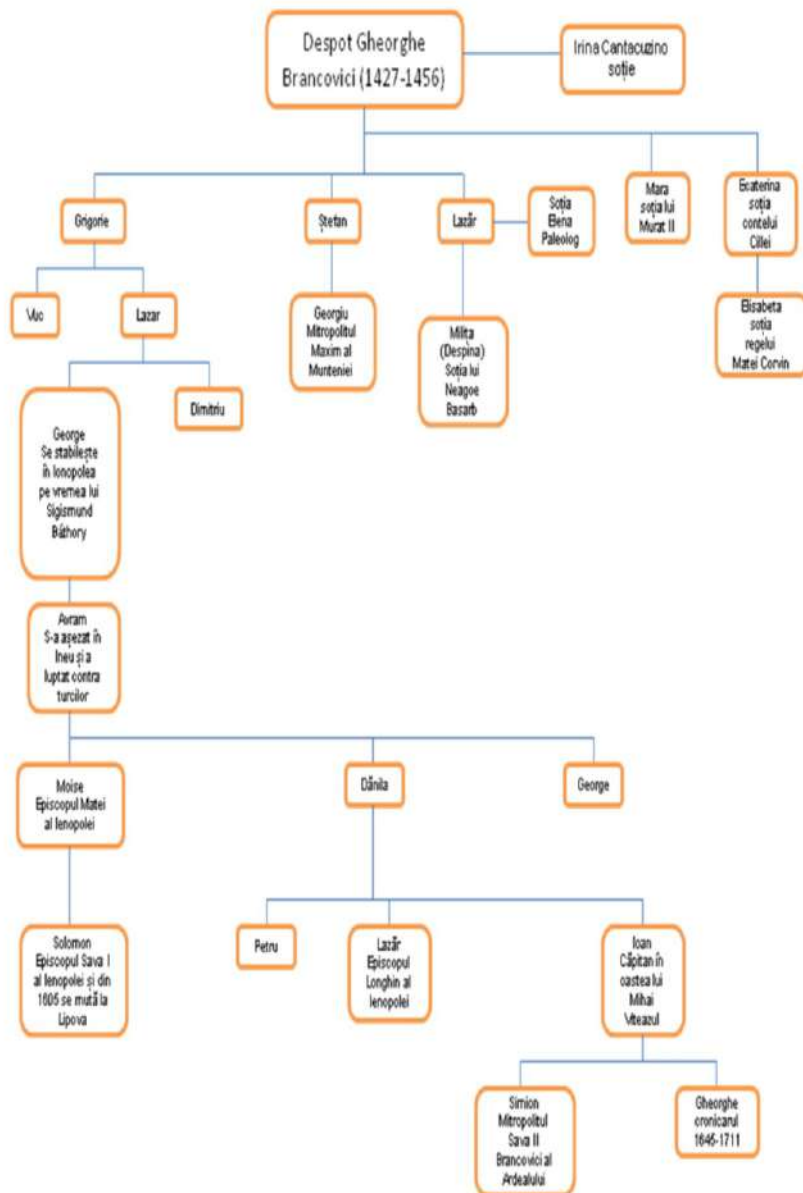
Aurel Dragoș, istoric

Text revăzut și îmbogățit

---

⁸⁵ Ibidem, p. 247.

Descendența Familiei Brancovici

PETER ATZEL (1835-1901)

Deschizător de drumuri

În cazul personajului al cărui portret încerc să îl creionez, mă întorc la memoria faptică, așa cum o consemnează documentele vremii, fără să dau crezare unei povești prea mult trâmbițată, de dragul senzaționalului. În toată documentarea mea nu am găsit nici o însemnare sau trimitere aluzivă la fapte care să îl pună într-o postură jenantă, din contră.

Petru Atzél – căci despre el se va face vorbire – se naște în 1835 februarie 17, la casa de curte din Șicula, unde tatăl lui, Atzél Ioan (Janos), ridicase o capelă catolică (1830) în cinstea și drept mulțumire lui Iisus Hristos, pentru toate binecuvântările aduse familiei sale.

Pentru a înțelege personalitatea lui Petru Atzél, realizările și neîmplinirile acțiunilor sale în funcțiile administrative și politice la nivelul Comitatului Arad, ne întoarcem la început de secol 19, mai exact la anul 1803. În luna august 1803, Atzél Ștefan (István) cumpără de la erariu moșia Ineului cu satele: Șicula, Mocrea și Iermata, până la hotarul cu localitatea Seleuș, plătind pentru acest întins domeniu suma de 270.429 florini.⁸⁶

În 1808, preia și satul Gurba, cu o suprafață de teren de 90.000 de holde. Atzél Ștefan a îndeplinit mai multe funcții la Cancelaria aulică de la Viena, cum ar fi: cea de sfetnic judecător, consilier regal și sfetnic secret intern. Numele pe care îl purta înainte de a fi înnobilit – pentru serviciile aduse coroanei – era Sthal. Acest titlu de noblețe era purtat cu cognumele de “ineuan”. Cele două nume în traducere înseamnă “oțel” în germană și maghiară.

Înainte de a se muta la Ineu, familia Atzél era proprietara moșiei de la Șagu. Nu am găsit nici o notificare dacă moșia de la Șagu a fost cumpărată sau primită prin donație. Este cert că Ștefan Atzél a ocupat funcția de notar șef al Comitatului Timiș până la cumpărarea domeniului de la Ineu.

Ajuns la Ineu, Ștefan Atzél ridică un castel și casa de curte de la Șicula, pe locul unde în anii socialismului va funcționa SMA-ul (stațiunea de mașini agricole). În anul 1808, va renova și repune în funcțiune fosta pivniță a lui Rákoczy de la Mocrea. Documentele atestă faptul că ar fi cea mai veche pivniță construită în județul Arad(1636) de către principele de atunci al Transilvaniei, Gh. Rákoczy I, cel care a susținut dezvoltarea viticulturii. Este săpată în stâncă de granit, iar pentru a fi pușcată piatra, s-a folosit praful de pușcă. Are forma de cruce dublă, cu o lungime de 60 de metri și înălțimea de 4-5 metri, având o capacitate de depozitare de 7500 – 8500 hl. Astăzi nu i se cunoaște destinatarul și nici nu poate fi vizitată. Pivnița lui Rákoczy nu poate fi obiectiv de vânzare-cumpărare, este bun de interes național, public și turistic. A încetat din viață în 25 iulie 1815, la castelul din Ineu. Familia Atzél Ștefan a avut patru băieți: Antal, Iosif, Alexandru și Ioan⁸⁷.

Antal Atzél (1789-1868) ajunge consilier regal și deputat în dietă între anii 1832-1836. Din 1836 îl găsim locțiitor de comite în Bekeș, iar din 1842, în localitatea Tornya din comitatul Cenad, unde își va găsi sfârșitul.

---

⁸⁶ Aradul „Permanență în istoria Patriei”, Arad, 1978, p.175.

⁸⁷ A. Dragoș, Istoricul “Canalul Morilor Palatinul József al Crișului Alb din Comitatul Arad”, Arad, “V. Goldiș” University Press, 2011, p.48.

Iosif Atzél (1791-1845) ajunge căpitan în armata imperială și posesor al Ordinului Vladimir – Regimentul Hessen-Hamburg. A locuit la castelul din Ineu și nu a fost căsătorit.

Alexandru (Sandor) Atzél (1793-1848) a fost cel care se ocupa de moșia de la Ineu împreună cu soția, Ottlik Anna. A construit castelul de la Mocrea (1834) unde au și locuit. Rămasă văduvă, Ottlik Anna se va ocupa de opere caritabile în localitatea Ineu. În anul 1855, susține financiar - se pare cu cea mai mare sumă - construcția spitalului din Ineu. Ottlik Anna este consemnată în analele Ineului ca fiind ctitorul actualei Biserici Romano-Catolice din Ineu. Nu au avut urmași. A decedat în anul 1869.

Ioan (Janos) Atzél (1794-1852), mezinul familiei, va administra moara Rovina I, iar după moartea fratelui Șandor, se va ocupa și de partea de moșie de la Ineu, Mocrea și Iermata, dându-i o mână de ajutor cumnatei Ottlik Anna, în administrarea domeniului. Din însemnările istoricilor aflăm că Ottlik Anna renunță la sarcinile administrative – care o depășeau – și neavând copii, lasă întreaga răspundere a administrării domeniului și a morii Rovina II (Mocrea), nepoților din partea cumnatului Ioan.

Ianoș Atzél va locui la casa de curte (casa castel) – Atzélhaza – din Șicula. El urcă treptele administrației imperiale, de la funcția de comandor al jandarmilor din județul Arad, până la cea de prefect și comisar imperial (chezaro-crăiesc)⁸⁸.

Ioan Atzél își dezvoltă afacerile asociindu-se cu Álgýáy Leopold de Aldești. În calitate de arendaș principal, el obține un contract de arendare a domeniului erarial de la Médgyes Puszta, iar pentru o parte a domeniului încheie contract de subarendare cu Álgýáy Leopold de Aldești, în calitate de subarendăș. Colaborarea celor doi domni de pământ o vom regăsi în contractul de comercializare a produselor de fier de la manufactura de prelucrare de la Zugău(Rănușa).Documentele au fost semnate în 1837⁸⁹.

Funcția de comisar imperial, Atzél Ioan o va ocupa în ultimii ani de viață(1848-1852). El a avut ca urmași doi baieti și trei fete.

Fiul cel mare – Lajoș Atzél – alege cariera militară, ajunge la trupele de cuirasari, unde se ridică până la gradul de locotenent major, iar mai apoi căpitan la regimentul de husari Miklós Nicolae. Îl vom reîntâlni pe Lajos Atzél în 1904, împreună cu baronul Ludovic Solymossy, donând

---

⁸⁸ Márki S. , Istoria Comitatului Arad și a orașului liber regesc Arad, Arad, vol. II, 1895, p. 867.

⁸⁹ S.J.A.N. Ar. Fond familial Álgýáy, pct.4.

sume de bani și făcând lobby pe lângă comunele din plasa Ineu, pentru susținerea Spitalului Public de Plasă Ineu. Acest subiect va fi tratat într-o altă lucrare ce va întregi personalitatea lui Gh. Popa de Teiuș.

Cel de-al doilea fiu, Petér Atzél, urcă de tânăr treptele ierarhice ale administrației comitatului Arad. Vom reveni ceva mai încolo.

Între surorile fraților Atzél, Sofia este cea mai cunoscută, datorită educației primite și a calităților feminine. S-a implicat în susținerea operelor de caritate. Ea a fost căsătorită cu baronul Wodianer.

Gabriela (1829-1871) a fost căsătorită cu contele Szápary Bela. A murit tânără, la numai 42 de ani. S. Márki nu ne oferă și alte amănunte.

Despre cea de a treia fiică a lui Ioan Atzél, istoricul nu pomenește nimic. Se pare că a murit de timpuriu.⁹⁰

Ne putem doar imagina sau vizualiza cu ochii minții vasta întindere a suprafețelor de pământ în proprietatea familiei Atzél, de la hotarul localității Chereuș, Gurba, Șicula, domeniul Ineului începând de la Tămand, continuând cu Rovina ce delimita hotarul cu localitatea Bocsig, Mocrea, Iermata, până la Seleuș.

Atunci când s-a hoărât în Adunarea Generală a Comitatului Arad din 27 – 30 iunie 1833 construcția Canalului Morilor, ing. Beszédes stabilise în urma măsurătorilor efectuate și trasarea liniei viitorului Canal (1832), locurile unde vor fi construite 3 mori, pe această porțiune a canalului ce străbătea proprietatea familiei Atzél. Amplasamentul morilor era dat de diferența de nivel a apei din canal între localități și posibilitatea de a asigura o cădere de apă la roata morii de peste 2mh.

“Contractul de asociere a acționarilor , încheiat în legătură cu Canalul de Moară coborâtor din Crișul-Alb, tras în Comitatul Nobiliar Arad” este datat și parafat 30 iunie 1833. Actul original este redactat în limba maghiară cu scris de mână și se găsește în original. Am avut bucuria de a-l avea în mână și să constat că este foarte bine conservat.

Actul fundamental este semnat de frații Atzél după cum urmează:

- Atzél Janos de Boros Jenő L.S.
- Atzél Josef de Boros Jenő L.S.
- Atzél Șandor de Boros Jenő L.S.
- Kiss Josef în calitate de comisar al domnului de pământ Atzél Antal de Boros Jenő⁹¹

Morile trebuiau construite de domnii de pământ pe al căror domeniu a fost fixat locul construcției. La Moroda, unde urma să fie ridicată cea de a treia moară a familiei Atzél, locul a rămas gol. Istoricii

---

⁹⁰ Márki S. op. cit., p.868.

⁹¹ A.Dragos, op. cit., p. 132.

nu ne mai spun care să fi fost cauzele (cauza). Cel mai puternic argument îl constituie (și constituia) lipsa banilor, a resurselor financiare. Morile au fost un sprijin economic major pentru domnii de pământ, pentru că ele măcinau cu precădere pentru necesitățile domniei.

Domnii de pământ care au semnat Contractul de asociere, au finanțat și finalizat o construcție hidrotehnică UNICAT, au stipulat în convenția semnată la Arad, în 15 iulie 1842, menținerea perpetuă și vie a acestui Canal asociaționist. Ei au fost legați din punct de vedere economic dar și sufletește de funcția și funcționalitatea Canalului, au fost mândri că la inspecția oficială din 22 - 24 septembrie 1841, realizarea tehnică a Canalului – și a construcțiilor de pe linia lui – a fost găsită, fără nici o excepție, perfectă și utilă.

Copilăria și-o va petrece la casa de curte de la Șicula. Părinții îi vor da o educație aleasă. Încerc să mă explic! În 1844, la vârsta de 8 ani, el a început studiul limbii elene, având profesor angajat. Ne-a rămas mărturie un caiet cu scris de mână al învățăcelului Atzél Petru.⁹²

La vârsta de 16 ani Petru își pierde tatăl, ceea ce nu îl împiedică să plece la Paris pentru continuarea studiilor. Mai mult, cred că era însoțit de profesorul personal. Fac această aserțiune întrucât pe notele de plată de la hotel și restaurant apar sumele achitate pentru două persoane: Paris, hotel Nelson (et de) și Berlin, perioada 1 februarie – 2 martie 1853.⁹³

La întoarcere, pentru petrecerea vacanțelor la Șicula, a făcut mai multe opriri la Pesta, dar fără a ne lamuri care să fi fost rânduiala acestor vizite.

Se pare că de la o vârstă fragedă a trebuit să poarte povara administrării domeniului de la Ineu al întregii familii Atzél. Petru își pierde destul de timpuriu doi dintre unchii săi, Iosif (1845) și Sandor (1848). După pierderea tatălui, unchiul Antal nu se stie cât l-ar fi putut ajuta, pentru că el se mutase în Comitatul Cenad. Mai rămânea ca punct de sprijin fratele Lajos, dar acesta alesese cariera militară și nu credem că ar fi avut posibilitatea de a se ocupa de treburile administrative ale moșiei. Greul a căzut pe umerii tânărului Petru Atzél.

Intră de timpuriu în administrația Comitatului Arad. La numai 25 de ani (1861), îl găsim în funcția de notar onorific al Comitatului.⁹⁴ Întreaga sa viață și activitate nu pot fi despartite de problemele existenței Canalului Morilor ca un tot unitar. Moștenise două mori: Rovina I (Bolocana) grevată cu 4 unități de roți de moară, Rovina II (Mocrea) cu 4

---

⁹² SJANAR, Arad, fond personal Atzél Petér, nr.2, Șiculan 1844.

⁹³ SJANAR, Arad, fond personal Atzél Petér, nr.1, 1844-1853, chitanțe, corespondență.

⁹⁴ Márki S., op. cit., vol.2, 1895, p. 659.

unități și locul de moară de la Moroda tot cu 4 unități. La dezbaterile din Adunările Generale ale Societății Canalului avea dreptul la 12 voturi.

În Adunarea Generală din 30 iunie 1833, a fost ales primul președinte al Societății Canalului de Mori în persoana lui Faschó József, vicecomite la acea dată al comitatului Arad. Funcția de președinte al Societății Canalului Morilor nu era remunerată, chiar dacă avea răspunderi și obligații de a rezolva problemele Canalului, mai ales în perioadele de viituri mari pe Crișul Alb. Faschó József va rămâne președinte al Societății Canalului de Mori până în anul 1866, când se stinge din viață.

Adunarea Generală a Societății Canalului – ca organ de conducere – prin membrii săi societari și la propunerea lor, alege președintele cu vot majoritar. Pentru a putea înțelege ceea ce a urmat, cred cu tărie că înainte de convocarea Adunării Generale pentru alegerea președintelui, unul sau mai mulți dintre membrii societari, i-ar fi propus notarului și proprietarului de mori Petru Atzél, de a accepta funcția de președinte, ce urma a fi ales în cadrul Adunării Generale din luna mai 1866.

Petru Atzél a făcut un lucru extraordinar, pe care urmașii săi nu au reușit să îl egaleze, să-i continue exemplul demn de urmat. Adunarea Generală Extraordinară a Societății Canalului Morilor pentru alegerea viitorului președinte (al doilea) are loc în ziua de 17 mai 1866, la Arad. Petru Atzél, în discursul de investitură, va rosti un amplu panegiric, omagiind viața, personalitatea, activitățile și realizările unui om – Faschó József – în decursul unei vieți. A fost evocată munca lui de președinte al Societății – ca într-un Tedeum. Iată un succint rezumat al rostirii lui Petru Atzél, text care se găsește la Biblioteca Județeană Arad.

Faschó József s-a născut la Arad în 12 martie 1794. A fost fiul lui Atyja Janoš și Faschó Janoš, care era judecător de tablă, iar mama provenea din nobilimea mijlocie și purta numele de Anna Forray de Săvârșin.

În 1811, i-a reprezentat, la numai 17 ani, pe doi absenți la lucrările Dietei ungare, pe grof Fekete și baronul Tomasich. A avansat foarte repede în funcții administrative fiind numit viceprimar, în 1816 (la numai 22 ani), pentru ca în 1822 (28 ani), să fie numit prim procuror, iar în 1826 (32 ani), este ales prin ovații deputat al comitatului Arad.

În anul 1830, Faschó József este ales, tot prin aclamare, vicecomite secund al comitatului și totodată este ales deputat care să reprezinte Comitatul Arad la Dieta de încoronare, ocazie cu care regele ungar Ferdinand al V-lea l-a decorat cu titlul de cavaler al pintenului de aur.

De numele său sunt legate o serie de realizări: finalizarea construirii spitalului comitatens, regularizarea Crișului Alb, toată munca de pregătire a construcției viitorului Canal al Morilor, drumuri și officii poștale.

În anul 1835, este numit consilier regal, pentru ca în 1842, să îl găsim asesor al Tribunalului Cambial.

În 1845, este numit locțiitor al comitelui suprem al Aradului, locul se vacantase. Faschó József a avut o intervenție anterioară numirii sale, foarte critică: “sub regimul nelegal al administratorilor de comitat...” și cu toate acestea nu și-a erodat recunoștința stărilor comitatului față de el, va rămâne în funcție până în anul 1848.

În urma mișcărilor pașoptiste, Faschó József a făcut un pas înapoi, optând pentru funcția de președinte al Tribunalului. La cererea sa, în 1854, a fost pensionat, și ca o încununare a întregii sale activități, a fost decorat cu coroana de fier.

Faschó József a fost unul dintre proprietarii mijlocii ai Cermeiului încă din 1828, când primește prin donație o parte din domeniul erarial al localității. Ca om, a fost preocupat de înflorirea satului, care a devenit ulterior oppidum. A murit la Viena în 14 ianuarie 1866, după o boală grea. Pentru a întregi personalitatea lui Faschó József, enunță – face trimitere la înțelepciunea filosofiei romane și franceze.

Ce concluzii se pot desprinde din parcurgerea textului prezentat de Petru Atzél? La 30 de ani, era pregătit să facă față provocărilor vieții. Cunoștea limba greacă încă din vremea copilăriei la Șicula. În 1853, îl găsim student la Paris, iar germana și latina erau limbi obligatorii pentru acele vremuri.

Alegerea în funcția de președinte al Societății Canalului de Mori – la numai 30 de ani – a fost o mare responsabilitate, de care s-a achitat cu onoare.

În anul 1867, candidează și este ales în funcția de primar al orașului Arad, până în anul 1869. Ca primar al Aradului, îndeamnă populația orașului să construiască casele cu cel puțin un etaj. Tot lui i se datorează crearea “Coursului” din Arad⁹⁵. Tot primarului Petér Atzél se datorează construirea teatrului (clădirea actuală a Teatrului “Ioan Slavici” Arad, a primăriei și Biserica Catolică. De abia în anul 1872, având relații personale cu arhitectul budapestan Szkalnitzky Antal, se va proiecta clădirea teatrului flancat cu case în raport.

În 1869, candidează pentru Dietă, este ales și ocupă funcția de deputat al orașului Arad, pe listele partidului “guvernamental”. În

---

⁹⁵Ibidem, p.623.

răstimpul deputăției, transformă Cetatea Ineului în cazarmă pentru batalionul nr.11 de honvezi (infanterie), limba de comandă fiind maghiara.

Petru Atzél mai face un gest de mare omenie pentru comunitatea Ineului. A susținut zidirea Bisericii Ortodoxe (1864 - 1868),cu “hramul Sfinții Mihail și Gavril”, donând locul, piatra și lemnul. A fost sfințită în 1869.

Pentru merite deosebite (prestația sa în folosul orașului și al județului), în sprijinirea construcției de școli, lăcașe de cultură, sedii administrative în oraș și județ, i s-a acordat titlul de cetățean de onoare al orașului Arad în 1871⁹⁶.

În același an, 1871, luna mai, devine comite suprem al Aradului. Este pionierul și susținătorul construcției căilor ferate în comitatul Arad. În 1873, îi încredințează inginerului Boros Beni sarcina proiectării construirii căii ferate de pe valea Crișului Alb. Infrastructura căilor ferate a fost (era) sprijinită de statul dualist, prin emiterea de legi în acest sens⁹⁷.

În 1877, linia ferată Arad – Ineu este finalizată, iar în 1881 septembrie 5, se inaugurează linia ferată Ineu- Sebiș. În 1895, trenul circulă și de la Ineu la Hălmagiu, iar în 1896, linia este prelungită până la Brad. Arad – Brad 168 km lungime.

În 1875, este reconfirmat în funcția de comite suprem al Aradului, pentru ca, în ianuarie 1878, să se retragă din activitățile politice. În 1879, renunță și la funcția de prefect al Aradului⁹⁸.

Procesele verbale ale Adunărilor Generale ale Societății Canalului Morilor consemnează vânzarea de către Petru Atzel a domeniilor de la Ineu baronului austriac Klein Ferencz, care la rândul-i, le revinde, în 1883, baronului Solymossy Ladislau⁹⁹. Márki Sandor confirmă vânzarea la licitație a domeniilor de la Ineu, în 1879¹⁰⁰.

Petru Atzél, chiar dacă a renunțat la activitățile publice, revine în politică în anul 1882, când a câștigat un loc de deputat al orașului Arad, având un mandat de doi ani, până în 1884¹⁰¹. În 1885, intră în Clubul “opoziției moderate” și recâștigă alegerile în 1887.

În ianuarie 1892, Petru Atzél intră în cursa electorală ca și candidat al Partidului Național Maghiar, iar mai apoi ca reprezentant al

---

⁹⁶Ibidem, p.624.

⁹⁷Ibidem, p.625.

⁹⁸Ibidem, p.625.

⁹⁹A.Dragos, op. cit., p.49.

¹⁰⁰Marki S. vol.2 p.625.

¹⁰¹ Arad, *Monografia orașului de la începuturi până în 1989*, Arad,1999 , p116.

întregii opoziții maghiare, reușind să iasă învingător. A fost deputat în legislatura 1892 – 1896. La următoarele alegeri pierde postul de deputat și se retrage din politică¹⁰².

După ce a renunțat la activitățile publice, se retrage din activitatea politică, iar în ultimii ani se va ocupa doar de bunul mers al activităților la Canalul Morilor. Moare la Ineu, în 1901 august 11. Este înmormântat în cavoul familiei Atzél din subsolul Bisericii Romano-Catolice din Ineu. Nu a avut urmași.

Atzél Pétru rămâne o personalitate complexă, desfășurând o activitate bogată, cu proiecte și realizări în aproape toate domeniile de activitate. Rămâne totuși un semn de întrebare: scoaterea la licitație a domeniilor de la Ineu!?

A avut bucuria și mulțumirea de a-și vedea în timpul vieții finalizat un proiect major, introducerea căii ferate pe valea Crișului Alb, Arad – Brad (1896). Pentru reședința de plasă Ineu, Petru Atzél a fost o personalitate aproape providențială. Nimeni nu e perfect. În 1870, se reconstruiește cetatea Ineului. În 1877, odată cu linia ferată Arad – Ineu, se construiește și fabrica de mobilă curbată. Doi ani mai târziu, linia ferată Ineu – Cermei este finalizată.

Vorbeam la începutul acestei prezentări a personalității lui Pétru Atzél că, trebuie să ne adăpăm la memoria faptică ce transcende vremea, la evidența realizărilor avute, indiferent de treapta administrativă pe care a stat. El are un pedestal asigurat în panoplia personalităților Aradului, iar numele Atzél Petru a rămas și va rămâne definitiv legat de istoria Aradului și a Ineului.

Dragoș Aurel – Istoric

---

¹⁰² Ibidem, p.117.

OM, MEDIC, APOSTOL

Doctor Mihai Stoian

Eroul meu nu a luptat cu arma în mână. A fost însă în permanentă stare de alertă. Răniții din prima linie a războiului erau aduși la unitatea spitalicească de campanie indicativ 620, unde fusese mobilizat și dr. chirurg Mihai Stoian. Amenințarea neîntreruptă venea de la obuzele ce suierau în trecerea lor peste spitalul de campanie. Oricând un astfel de proiectil putea să greșească ținta.

Intervențiile chirurgicale de care aveau nevoie răniții de pe front erau dintre cele mai inimaginabile. De la amputări de membre la intervențiile abdominale și toracice. Se lucra sub presiunea timpului și a răniților ce-și așteptau rândul. Condițiile de lucru erau cele de campanie militară. Se intervenea direct, fără etape pregătitoare ale bolnavului. Răniții erau de toate naționalitățile aflate în conflictul armat. Ne precizează acest fapt însăși personajul nostru, sublocotenent dr. Mihai Stoian, spital Z.I. 620 Bradu, județul Sibiu, într-o scrisoare expedită în 10 septembrie 1944.

A muncit zi și noapte în condițiile date de evoluția frontului. Au fost rare momentele în care avea timpul să se gândească și la familia lui, așa cum putem descifra citindu-i corespondența. Se opera mai mult la lumina farurilor mașinilor -atunci când le aveau- și a felinarelor (lămpașe). Această experiență o va folosi și la spitalul rational Ineu după demobilizare și angajarea sa, începând cu data de 16 noiembrie 1944, ca medic primar chirurg.

Dr. Stoian Mihai s-a născut în luna septembrie, ziua 22, anul 1910, în localitatea Dolhasca, raionul Fălticeni, județul Suceava, ca fiu al lui Vasile (27 de ani) și Ecaterina (Catinca 23 de ani) Stoian. Tatăl, Vasile Stoian, este chemat sub arme, pleacă pe front și nu se mai întoarce. Rămas orfan -la vârsta de 5 ani- va purta în demnitate sechelele unei copilării plină de lipsuri, boli și lipsa stâlpului familiei -tatăl- pe care nu l-a cunoscut.

Drama cea mare vine la vârsta de 5 ani, când în urma îmbolnăvirii de poliomielită, rămâne cu un handicap sever de vorbire. Acest handicap îl va marca profund, având și neșansa de a fi înscris ca elev al Școlii Primare Dolhasca, cu întârziere de 2 ani. Din cauza handicapului de vorbire, întârzie înscrierea la Școala Primară din Dolhasca vreo 2 ani. Dr. Mihai Stoian a avut șansa de a-l avea învățător pe Bătrânul dascăl Tudor,

care l-a luat sub oblăduirea lui, dăruindu-i nu numai parte din dragostea părintească, ci l-a sprijinit material și mai ales educațional, dându-i exerciții lungi de vorbire în fața unor grupe mai mici de elevi, pentru a-și putea învinge handicapul.

Școala Primară o urmează în localitatea Dolhasca. Își continua studiile la liceul „C. Negruzzi” din Iași, liceu cu mare faimă pentru calitatea învățământului, atât în acea perioadă cât și astăzi. Întrucât copilăria și-a petrecut-o mai tot timpul cu caprele la păscut pe dealurile din împrejurimi, se atașase foarte tare de pădurile pe care le cutreera aproape zilnic, și, în subconștient vroia să cunoască totul despre speciile lemnoase. Cele două capre ale familiei, erau mijlocul de subzistență a lui și a mamei.

La absolvirea liceului ia hotărârea de a da admiterea la Facultatea de silvicultură din Iași, sesiunea din vară. Nu este admis și revine după o vreme să se intereseze dacă va mai fi și o sesiune de toamnă. Locurile fiind ocupate i s-a comunicat că nu va mai avea loc și o a doua sesiune. Trist și cu durere în suflet, traumele copilăriei reveneau mereu și mereu în sufletul zbuciumat de nereușite, îngreunându-i și mai mult povara sau crucea pe care o avea de dus. Pașii l-au purtat, fără să știe, fără să vrea, pe la porțile Facultății de Medicină a Universității Iașene. Pe treptele facultății -parcă era așteptat- întâlnește un coleg de liceu. Din vorbă în

vorbă acesta îi spune că a fost admis la medicină. Află de necazul colegului Mihai și cu multă pritenie și colegialitate îl îndeamnă să dea la medicină, sesiunea din toamnă.

Mihai rămâne perplex, nu se gândi-se vreodată să dea la medicină. „Cum să dau la medicină când mai am o lună și ceva pentru pregătire ?”.

Colegul său i-a replicat: „Ia cartea asta cu oasele (anatomia) și până la examene ai tot timpul s-o înveți. Ai să reușești în mod sigur!”. Optimismul cald și încrezător al colegului său, l-a determinat să dea admitere la medicină.

Mihai Stoian se prezintă la sesiunea din toamna anului 1931 și este admis la Facultatea de Medicină a Universității din Iași. În 11 iunie 1937 obține Diploma de Doctor în medicină și chirurgie.

A fost o întâmplare? Cred că destinul l-a ales pentru a-i recupera copilăria pierdută. Să fi fost tot o întâmplare momentul în care am hotărât să-i scriu biografia? Nimic nu este întâmplător!. Nimicul face parte din viață, dar între nimic și viață nu poate fi pus semnul egalității.

Pentru a putea continua studiile trebuia să își câștige existența. S-a angajat ca extern la Clinica I Chirurgie de pe lângă Facultatea de Medicină Iași. De la 1 septembrie 1936 este angajat ca preparator până la 1 mai 1939, când a fost înaintat asistent, dar numai pentru o lună, până la 1 iunie 1939 când a demisionat.

A renunțat la o carieră universitară strălucită, pentru a fi aproape de pacient, a-i spune o vorbă caldă și convingătoare, inducându-i o stare de încredere și asigurându-l că totul va bine.

Se poate -am certitudinea- că a dorit să dăruiască pacienților, toate gesturile comportamentului uman, profesionalismul specialistului (a medicului), lipsa acelei griji a dragostei ocrotitoare, de care nu a vut parte în copilăria lui.

La 1 iunie 1939 preia Spitalul Județean Chilia Nouă, pentru ca, peste un an să fie transferat în interes de serviciu la Spitalul Murgeni, raionul Tutova. Războiul se apropia cu pași repezi. Este concentrat la începutul lunii noiembrie 1940 cu gradul de sublocotenent medic chirurg. Îl găsim detașat la Spitalul de circă Valea Rea din județul Bacău. Revine la Spitalul din Murgeni, de unde îi scrie soției la 2 februarie 1941, anticipând evenimentul ce va aduce bucurie în viața familiei Stoian, nașterea fiului lor în 12 februarie 1941.

Căsătoria doctorului Mihai Stoian cu Eleonora Scurtulenco, absolventă și ea a Facultății de Medicină din Iași, obținând Diploma de Doctor în Medicină și Chirurgie, eliberată în 14 februarie 1939, a avut loc în localitatea Orhei (URSS 09.09.1939).

În 4 aprilie 1942 dr. Eleonora Scurtulenco Stoian, primește o adresă de la Serviciul Sanitar al județului Chilia, prin care i se aduce la cunoștință sarcina de a gira postul de medic șef al Spitalului județean Chilia, pe timpul absenței titularului care este mobilizat, adică soțul, dr. Mihai Stoian.

După doi ani dr. Eleonora Scurtulenco Stoian va primi o nouă adresă, dar de data asta, de la Serviciul Sanitar Chișinău în care este atenționată de iminența evacuării spitalului și repartizată ca medic secundar chirurg la dispoziția Serviciului Sanitar Arad. Adresa nr.5956/27 martie 1944.

În noaptea de 30 martie 1944 – dinaintea cedării Basarabiei- Elena Stoian împreună cu fiul său în vârstă de 3 ani și cu ce a putut lua din instrumentarul spitalului într-o ladă, trece Dunărea cu o barcă. Fusese avertizată că Dunărea era minată, dar nu ține seama de avertismente. Exista posibilitatea ca să nu-și mai vadă soțul zeci de ani. A riscat viața ei și a fiului lor. A fost un gest eroic pe care lumea nu îl cunoaște. Cât timp a trăit nu a povestit acele clipe de coșmar la trecerea Dunării.

De la 1 aprilie 1944 figurează ca angajată a Spitalului Ineu ca medic specialist chirurg, de unde va fi pensionată.

La sfârșitul lunii Martie 1942 eroul nostru -dr. Mihai Stoian- primește ordinul de a se prezenta la unitatea încartiruită la Hotel Regal C5 din Piatra Neamț. Aștepta ordinul de plecare pe frontul din est. Cartea poștală –cenzurată- trimisă soției poartă ștampila localității de expediție Razdelnaia. Unitatea spitalicească la care fusese mobilizat avea indicativul 620. Ne lasă să înțelegem că se îndreptau spre localitatea Vapniarca din Transnistria, de unde în 9 noiembrie 1942 îi scrie soției câteva rânduri de bine. Unitatea spitalicească va rămâne aceeași până la demobilizare.

Lipsește orice informații de la această data 9 noiembrie 1942 până la 3 decembrie 1943. Toată această perioadă a petrecut-o la Vapniarca. Nici un semn de viață până în luna iunie 1944, când la adresa expeditorului apare slt. Medic Stoian Mihai, Spital Z.I. 620 Bradu, județul Sibiu, oficiul poștal Avrig.

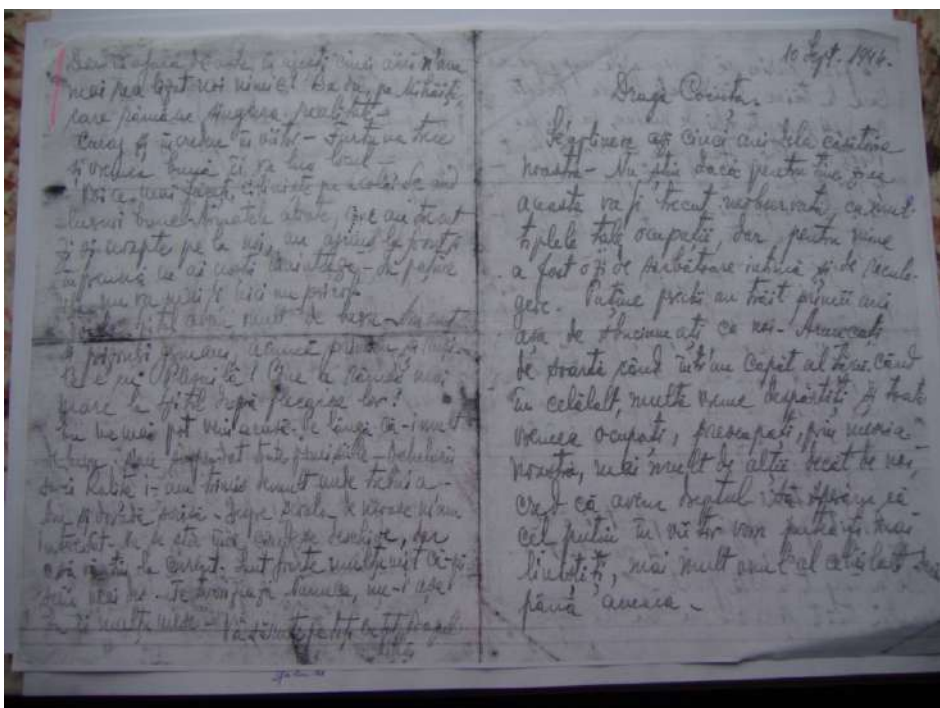
Ultima scrisoare este datată 10 septembrie 1944 expediată tot de la Avrig. În câteva pagini a încercat să concentreze o viață trăită la tensiuni ce nu pot fi definite. Nu și-a pierdut optimismul niciodată. „Furtuna trece și vremea bună îi va lua locul”.

La începutul lunii noiembrie 1944 primește vestea că va fi lăsat la vatră, cu bucuria reținută a omului și medicului care a făcut mii de intervenții micro și macro chirurgicale, cu speranța că se va putea așeza alături de familie, de fiul Mihăiță, pe care l-a văzut doar în trecut.

În 14 noiembrie 1944 debarcă în gara din comuna Ineu, fără să aibă cunoștință despre localitate și unitatea spitalicească la care fusese repartizat. Îmi mărturisea d-l colonel(r) Liviu Bârluțiu din Ineu, că dr.Mihai Stoian îndrăgise Ineul înainte de a-l vedea, datorită scrisorilor elogioase în care soția Coca Stoian, îi descria parcul imens pe care îl are Ineul și acea liniște odihnitoare după care tânjeau de 5 ani.

Nu știi dacă a răsuflat ușurat! Sigur este că avea emoții. Își revedea soția și copilul, spera că vor rămâne împreună, lua contact cu noul loc de muncă, și, câte mii de gânduri și trăiri nu te învăluie în asemenea momente.

Când s-a trezit din reverie, trenul era plecat iar gara se golise. Doar impiegatul gării își mai făcea de lucru pe așa zisul peron. Dr.Stoian Mihai l-a salutat și l-a rugat să-l îndrume spre Spitalul din Ineu. Probabil că a avut o bănuială și impiegatul, întrucât reținerile dinaintea dialogului s-au spulberat, s-a oferit chiar să-l ajute. Nu a fost cazul deoarece distanța este mică, circa 300 m. , de la gară la spital.

Pavilionul de spital care servea ca locuință pentru familia Stoian – din păcate nu mai există- avea geamurile spre stradă. Până să ajungi la poarta de intrare, trebuie să parcurgi toată fațada pavilionului. Dr. Coca Stoian era cu fiul la geam, povestindu-i copilului sau numai admirând toamna gri și târzie de afară. Observă un trecător în haine militare ducând o valiză. Realizează de abia în secunda doi că era soțul drag și așteptat. Cu voce tremurândă, încărcată de o bucurie imensă, apropiindu-se cu Mihăiță de geam îi tot repeta: uite-l pe tati, uite-l pe tati...

Ajuns la Ineu, dr. Mihai Stoian apare ca angajat al Spitalului raional Ineu din 16 noiembrie 1944, ca medic primar chirurg, și aici va rămâne până la pensionare.

Dr. Mihai Stoian a fost mai mult decât un nume, a fost emblema localității (orașului) Ineu. A fost OMUL, Medicul și Prietenul pacientului, i-a respectat pe cei cu care a venit în contact, fiind la rândul-i respectat. A transpus în profesie și în viața de toate zilele jurământul lui Hipocrate. Nu a refuzat pe nimeni și niciodată, indiferent de zile onomastice sau sărbători. Prioritatea a avut-o bolnavul.

Am întrebat cu obstinație pe cei care au lucrat direct cu dr. Mihai Stoian - având și funcția de director al spitalului – dacă își aduc aminte de vreun moment în care dr. M.Stoian să-și fi ieșit din fire, dacă a ridicat

tonul, dacă a dat semne de nervozitate, dacă ... Ei bine, nimeni nu a avut nici cea mai mică ezitare în a da răspunsul așteptat. Nu, niciodată nu a jignit pe cineva.

I-am rugat să precizeze care a fost (este) cuvântul care îl definește pe dr. Stoian ? Când spui dr. Stoian Mihai, la ce te gândești, ce-ți vine în minte întâi de toate ? Răspunsul a fost invariabil. Bunătatea, respectul față de oameni. Era mai mult decât un doctor, era un vindecător, găsea acele cuvinte potrivite (vorbe de suflet) pentru fiecare pacient. Lumea la iubit și îi respectă memoria pentru OMENIA și BUNĂTATEA lui, dincolo de profesiunea de medic.

Întreaga sa activitate de medic și cetățean al urbei, a fost o muncă de apostolat, și, poate de aceea populația de pe cursul mijlociu al Crișului Alb –mare parte a comitatului Zărand- de la mic la mare îl venerează și astăzi.

Certificatul de deces este eliberat de Municipiul Iași la 17 octombrie 1993. Soția doctor Eleonora (Coca) Stoian a decedat în noiembrie 1989.

Dacă azi, mâine, ar reveni în orașul Ineu, populația orașului sau cea în trecere, ar da năvală să-l mai vadă odată pe dr. Stoian Mihai, s-ar descoperi și s-ar închina murmurând: “ Doamne Dumnezeule, Tatăl Nostru din Ceruri, pentru tot binele făcut nouă, suie-l Doamne de-a dreapta Ta”.

Ineu 2014

Istoric Aurel Dragoș

EROU AL NEAMULUI **general locotenet Halic Teodor**

Trăim într-o perioadă dificilă pentru poporul român, greu în să îl duce tot glia țării. Găsim pretexte ca să mai punem de o zi -și câte sunt !- cu nu știu ce nume, aduse din import. Ridicăm în slăvi faptele altora, dar nu avem timp să ne interesăm de acei OAMENI care nu au pregetat să-și de-a viața pentru Patrie și Țară, pentru ca România să existe în hotarele știute.

Avem chiar atât de mulți eroi în țara noastră încât să nu-i putem celebra? Există o zi a eroilor, dar faptele lor transcend vremile. Merită să fie cunoscuți atât ei, dar mai ales faptele lor de arme.

Carierea militară a generalului Teodor Halic a fost una prodigioasă. A participat la ambele campanii ale Armatei Române în al II-lea Război Mondial, începând cu 20 iulie 1941, până la 9 mai 1945.

S-a născut în 13 septembrie 1919 în parohia ortodoxă a localității Bârsa, *județul Arad*, înscris în registrul parohial ca fiu al lui Theodor Halic și Elena, locuitori ai acestei așezări. Numele de Halic în localitatea Bârsa apare încă în primele conscripții urbariale ale Imperiului Austro-Ungar. În cronică „Mărturia Timpului“ (1846-1875)¹⁰³ găsim frecvent numele de Halic, precum și în însemnările lui Petru Birău „Câte s-au întâmplat“ (1790-1907)¹⁰⁴.

Cursurile Școlii Primare le urmează în localitatea Bârsa. Zaharia Lung născut în 27 octombrie 1919 – veteran de război – încă plin de energie la această frumoasă vârstă, s-a arătat încântat să povestească despre participarea lui ca infanterist în campaniile celui de al II-lea Război Mondial, fiind rănit de două ori pe frontul rusesc, dar mai ales despre prietenul și colegul de școală (și bancă), cel care a fost Teodor Halic. Mărturisește baci Zaharia cât de grea a fost copilăria lor. Iarna se încălțau cu opinci, hainele erau cele știute, purtate de generațiile de dinaintea lor.

Își pierde de timpuriu părinții. Mama l-a părăsit la numai 2 ani după naștere (1921). Tatăl moare în 1932 pe când avea numai 13 ani. A rămas în grija bunicului din partea mamei, Faur Petru (Pătru a lui Ciobu). Bunicul a fost mamă și tată, s-a îngrijit de creșterea lui Todoruț, Eroul de

---

¹⁰³ Iosifu Țiucra, *Mărturia Timpului*, mss în copie la autor, p. 23.

¹⁰⁴ Petru Birău, *Câte s-au întâmplat*, mss în copie la autor, an 1868.

mai târziu. A găsit un aliat în pregătirea școlară și educația nepotului, în bătrânul dascăl al Școlii Primare din Bârsa, învățătorul Josan. Faptul că a fost un elev foarte bun, dornic de a învăța carte, l-a determinat pe bătrânul Josan să-i îndrume pașii și să-l ajute pentru ca visul copilului să fie posibil.

Studiile medii le-a urmat în orașul Arad la faimosul liceu „Moise Nicoară”. După orele de program școlar, îndeplinea funcția de om de serviciu pe care i-a oferit-o conducerea liceului, venind astfel în sprijinul material de care avea nevoie tânărul elev Teodor Halic. La absolvirea liceului s-a înscris ca elev la Școala Militară de Ofițeri rezerviști Cavalerie de pe lângă Regimentul I Roșiori din Arad

Începutul războiului îl găsește ca elev sergent-major (rezervă) al Regimentului I Roșiori, aparținător de Brigada de Cavalerie. Odată intrați în focul luptelor pe frontul de Est, Brigada de Cavalerie prin încorporarea de noi efective de militari, primește denumirea de Divizia I Cavalerie. Pe parcursul înaintării trupelor germano-române, luptele devin tot mai sângeroase. Lui Teodor Halic i se încredințează funcția de comandant de pluton în Escadronul 3 Săbii din regimentul I Roșiori.

S-a distins în luptele pentru cucerirea orașului Odessa, la operațiunile din Cotul Donului (în zona Klețkaia), pe căile de acces spre Stalingrad și în interiorul orașului, până la 31 martie 1943, când ultimele rezistențe ale trupelor germane și române fiind încercuite, în partea de sud a orașului Stalingrad, Teodor Halic a căzut prizonier.

S-a evidențiat pe timpul operațiunilor de la Nistru la Stalingrad la care a participat, constând din acțiuni de recunoaștere și de acoperire (ariergardă), de mare risc și dificultate, fiind apreciat de comandanții săi ierarhici.

Este avansat de la gradul de elev-sergent, la gradul de elev-plutonier (rezervă) și sublocotenent (rezervă), până la funcția de comandant pluton cercetare. Pentru modul cum și-a îndeplinit misiunile de luptă încredințate, a fost decorat cu medalia „Virtutea Militară” clasa a 2-a, Crucea „Serviciul Credincios” clasa a 2-a, Medalia „Serviciul Credincios” clasa I-a și Medalia „Bărbăție și Credință” clasa a 2-a, ceea ce reprezintă toate decorațiile de război prevăzute în sistemul național pentru gradul militar pe care îl purta atunci. În luna septembrie 1941, de la Înaltul Comandament German a primit „Crucea de Fier” clasa a 2-a, împreună cu alți trei militari români din Regimentul I Roșiori, distinși cu această decorație. Dacă ar fi avut gradul de locotenent – aparținând de corpul ofițerilor – Teodor Halic ar fi fost decorat cu **Ordinul „MIHAI VITEAZUL”**, încă în prima parte a războiului, pentru faptele de arme săvârșite și misiunile îndeplinite.

Căzut prizonier în 31 martie 1943, a fost internat inițial în Lagărul de prizonieri de război nr. 108, undeva lângă Volga, transferat apoi prin mai multe lagăre, până în luna noiembrie 1943, când s-a înrolat voluntar în Divizia „Tudor Vladimirescu“.

Eroul nostru ajunge într-o tabără de instrucție pe malul fluviului Oka, începând cu 15 noiembrie 1943, pierduți în mijlocul unor păduri de pin și mesteacăn. Perioada de pregătire și instrucție a trecut repede. Își completează pregătirea de luptă atât în cadrul Diviziei I Infanterie, dar în același timp urmează cursurile Școlii de ofițeri „Voroșilov“ din orașul Riazan. La 30 martie 1944, Divizia I Infanterie voluntari români „Tudor Vladimirescu“, era gata de luptă. Festivitatea depunerii jurământului militar pe drapelul tricolor, are loc în aceeași zi. Teodor Halic depune jurământul având funcția de comandant al Companiei de Cercetare a Diviziei „Tudor Vladimirescu“. S-a oficiat și o slujbă religioasă de către preoți români. O zi mai târziu, Divizia I Infanterie a început deplasarea spre front pentru a se concentra la nord-est de Nistru, trecuți în rezerva Frontului II Ucrainean.

România a rupt alianța cu Germania la 23 august 1944, alăturându-se Națiunilor Unite. A doua zi, aviația germană începea bombardamentul capitalei București, iar armata română a trecut la dezarmarea trupelor germane. Armata română întorsese armele împotriva aliatului de până ieri, Germania hitleristă.

În condițiile date, Divizia „Tudor Vladimirescu“ și-a început marșul spre țară. În noaptea de 27/28 august 1944, a trecut Nistrul pe la Tighina, străbătând în prima etapă de marș, distanța de la Nistru până la Iași. În a doua etapă atingea Râmnicu-Sărat, pentru ca în dimineața zilei de 31 august 1944, divizia să traverseze fără oprire Bucureștiul, intrând pe la Colentina, pentru a se regrupa în zona Ciorogârla, Bolintin Deal, Roșu, Chiajna. Capitala era un oraș curățat de trupele germane la acea dată.

În dimineața zilei de 4 septembrie 1944, Divizia „Tudor Vladimirescu“ a reluat marșul pe itinerarul București, Ploiești, Brașov, pentru ca în cooperare cu Corpul de Munte Român și cu Divizia 202 Infanterie Sovietică, să declanșeze ofensiva pentru eliberarea Ardealului.

Teodor Halic, comandant al Companiei Cercetare a Diviziei „Tudor Vladimirescu“, era în avangarda acestor trupe, cercetând terenul, aliniamentele pe care era poziționat inamicul, puterea gurilor de foc și altele. Pe baza rapoartelor Companiei Cercetare, în dimineața zilei de 7 septembrie 1944 cele două Divizii și Corpul de Munte Român atacă și înfrâng inamicul poziționat pe aliniamentul Ilieni, Chirchiș, Sf. Gheorghe. Teodor Halic a fost în prima linie la toate bătăliile purtate de această unitate, atât pentru eliberarea Ardealului continuând apoi cu

luptele duse pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, până la capitularea Germaniei la 9 mai 1945.

A participat efectiv la luptele purtate pe ambele fronturi de război, trei ani, nouă luni și douăzeci și șase de zile, în timp, iar în spațiul geografic, de la Prut la Stalingrad și înapoi de la Ilieni pe Olt, până la Hron, în Cehoslovacia – mii și mii de kilometri – de deplasări istovitoare, de confruntări violente cu inamicul, simțind în două rânduri mușcătura glonțului și zece luni de prizonierat.

La întrebarea : când v-a fost cel mai greu ?, răspunsul a întârziat, pentru că acele clipe, ore de dinaintea încleștărilor și a bătăliilor, au durat uneori o veșnicie.

- „Dacă vă referiți la greul încleștărilor cu adversarul, ele au fost numeroase, dar greul cu adevărat copleșitor pentru ostași are alte rădăcini și înfățișări. Mă refer la permanenta stare de nesiguranță, incertitudinea care te chinuie când nu știi unde vei mai fi peste o clipă, sau dacă îți vei mai simți pulsul inimii, sau durerea de a-ți vedea doborât camaradul cu care abia ai schimbat două vorbe. Mă mai refer la clipele acelea rare, dar devastatoare când gândul și dorul îți dezertează spre vatra natală, întrebând de părinți, de gospodărie, de cei dragi. Parcă și oboseala și foamea sunt mai ușor de suportat. În timpul luptei, totul se simplifică. Minte, simțurile tale iscodesc în căutarea inamicului, să-i intuiască valoarea și intențiile, să-ți fabriceze idei și soluții, pentru a-l contracara și a-i impune voința și iscusința ta“.

Asemeni miilor (sau zeci de mii) de cadre militare, după război, ingratitudea dictaturii comuniste nu l-a ocolit nici pe eroul nostru. Parcă am mai întâlnit undeva această ingratitude ! Îndepărtat din armată în anii 50, și-a câștigat dreptul la existență cu cinste și multă sudoare. În această perioadă și-a adjudecat o diplomă universitară, fiind licențiat în filosofie. A fost rechemat în armată în august 1968, pentru ca în 1980 să treacă definitiv în rezervă.

Din 1990 se alătură fondatorilor Asociației Naționale a Veteranilor de Război. Foștii combatanți din Sectorul I București îl aleg președinte al filialei. Împreună cu 192 de supraviețuitori – în 1991 – pune bazele **Asociației Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“**, cu obiectivul declarat, ca cei mai bravi și destoinici luptători români să fie repuși în drepturile anulate abuziv, și , de redobândire a demnității Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“.

Asociația Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“

În multitudinea de organizații, grupări și colectivități din România noastră de după 1990, constituite pe diferite criterii, există una a cărei

denumire rostind-o stârnește respect deosebit, aceasta este **Asociația Cavalerilor Ordinului „MIHAI VITEAZUL“**. Din asociație fac parte cei mai temerari combatanți din corpul ofițeresc care s-au afirmat în bătăliile celui de-al doilea război mondial, generali și ofițeri răsplătiți cu suprema distincție militară de război românească, **Ordinul „MIHAI VITEAZUL“**.

Asociația s-a înființat la 14.10.1991 și nu îi încorporează fizic și pe cavalerii **Ordinului „MIHAI VITEAZUL“** din Primul Război Mondial.

La constituirea Asociației (1991) din cei 914 ofițeri decorați antum mai viețuiau 192, iar în aprilie 2007 mai trăiau 22, cu vârste cuprinse între 85 și 101 ani. Cine sunt ei ? **LEGENDE VII** întruchipând asumarea deliberată și necondiționată a drepturilor de libertate și propășire a patriei. Ei sunt emblema onoarei și demnității militare, tranșant și generos aservite interesului național, iar pilda lor de eroism și sacrificiu va fi de-a pururi o componentă de spirit și stimul a puterii noastre militare.

Distincția a fost instituită în urmă cu 95 de ani, pentru fapte de arme excepționale, iar țara le-a încununat frunțile cu lauri. Regimurile politice în succesiunea lor, le-a acordat drepturi cu prisosință meritate - proprietăți funciare, scutiri de taxe și impozite, călătorii gratuite etc. – ori le-au anulat înlocuindu-le cu nepăsarea, ingratitudea și atitudinea ostile.

Cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul“

Distincția militară cea mai înaltă, **Cavaler al ordinului „Mihai Viteazul“**, a fost instituită la 26 septembrie 1916 și ratificată prin Înalțul Decret nr. 3249 din 21 decembrie 1916 de regele României, Ferdinand I. A fost instituită în împrejurări politico-militare dramatice pentru România care intrase în război în august 1916, alături de Antantă (Anglia, Franța, Rusia, Italia). Distincția avea să devină un simbol al virtuților militare ale neamului, acordat pentru fapte de arme excepționale, exclusiv numai ofițerilor. În fiecare decret de decorare, actele de vitejie sunt descrise motivând acordarea ordinului celui ce i se atribuie.

Din Primul Război Mondial au fost 314 ofițeri care au primit această înaltă distincție (din care 110 decorați post-mortem) dintr-un total de 19.724 de generali și ofițeri care au purtat pe umerii lor povara războiului (1916-1918).

Participarea Armatei Române la război între 1941-1945, cu un efectiv de 175000 de oameni, a adus în rândul **Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“** un număr de 1336 generali și ofițeri, răsplătiți cu suprema distincție militară de război românească, dar și cu avantaje și facilități.

Cine sunt **Cavalerii Ordinului „MIHAI VITEAZUL“** ? Unul din cei 22 care a răzbit până în zilele noastre și avem bucuria de a fi fost contemporan cu noi, este și generalul-locotenent **TEODOR HALIC** *fiu al localității Bârsa, decorat prin Decretul regal nr. 1627/1945. În Decret se specifică actele de bravură excepționale – atacuri surpriză, fulgerătoare, raiduri provocatoare de distrugeri și panică în spatele frontului – pentru care i se conferise distincția de **Cavaler al Ordinului Mihai Viteazul** locotenentului comandant de Companie Cercetași din cadrul Diviziei Tudor Vladimirescu-Debrețin.*

Ca prim-vicepreședinte al Asociației Naționale a Veteranilor de Război, ales în 2002, se ocupă conform atribuțiilor statutare de coordonarea și îndrumarea tuturor filialelor și ale sectoarelor Capitalei, sprijinindu-le în soluționarea celor mai dificile probleme. A colaborat la toate lucrările editate de Asociația Națională a Veteranilor de Război, îndeplinind frecvent misiuni în spectrul relațiilor internaționale ale Asociației. În aprilie 2007 este ales Președinte al Asociației Naționale a Veteranilor de Război și Președintele **Asociației Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“**. A fost avansat general de brigadă (r) în 1994, general maior (r) în 1998 iar în 2003 general-locotenent (r). În panoplia decorațiilor, **Ordinul „MIHAI VITEAZUL“** este de departe cea mai înaltă distincție, căroră li s-au adăugat în timp alte douăzeci, între care : Coroana României, Steaua României, două Ordine-Serviciul Credincios (cavaler și ofițer), Gloria Sovietică, Crucea de Război-cehoslovacă. Este cetățean de onoare al municipiului București, al orașelor Țândărei și Călugăreni și binențeles al comunei natale BÂRSA. A decedat în 2010 la București.

„La ceremonia de la Cimitirul Ghencea-Militar din 27 iulie 2010 a evocat faptele de bravură ale celui dispărut Gabriel Oprea, ministrul apărării naționale, general de armată (r) Marin Badea Dragnea, Președinte al Asociației Naționale a Veteranilor de Război, Neculai Onțanu, primarul sectorului 2, general (r) Aurel Ene, Președinte al Asociației Diplomaților Militari în Rezervă și în Retragere „Alexandru Ioan Cuza”, general (r) Emil Grădinescu din partea Asociației Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul”.

După terminarea războiului, la 9 mai 1945, Teodor Halic a continuat să slujească cu devotament țara în Armata României, îndeplinind funcții de comandă, stat major și construcții militare.

Aleasa educație militară și calitățile morale ale generalului Teodor Halic s-au răsfrânt pozitiv în familie și societate. El a imprimat fiului său Bogdan Halic, unul dintre distinșii tineri istorici români de azi, calitățile și virtuțile nobile ale poporului român : dragostea de neam și

țară, modestia, bunul simț, respectul față de semeni, virtuți care l-au călăuzit pe tatăl erou pe tot parcursul vieții sale.

Generalul (r) Teodor Halic, „Stea din constelația Ordinul Mihai Viteazul ne-a lăsat prin încetarea lui din viață - a ținut să sublimieze generalul (r) Marin Badea Dragnea- lumina nemuritoare a unei vieți pilduitoare de 9 decenii, consacrată în cea mai mare parte unui crez nobil : slujirea Țării, a societății, a semenilor, cu devotament, eroism, tenacitate și spirit de sacrificiu”¹⁰⁵

Comemorăm peste 70 de ani de la începutul celei de a II-a Conflagrație Mondială și 66 de ani (9 mai 1945), ce marchează sfârșitul Conflagrației. Războaiele nu aduc pacea, cel mult o dictează. Nu dorim ca noi sau urmașii noștri să treacă prin ororile unui nou război.

Intenția mea este de a promova valorile neamului, de a le cunoaște viața și faptele lor de eroism, închinându-le aceste rânduri și închinându-mă – cu tot respectul – pentru tot ceea ce au făcut pentru neam și țară.

Pentru întregirea portretului celui care a fost eroul de mai târziu – Teodor Halic – am să inserez amintirile veteranului de război Gheorghe Cociuba, născut în 6 decembrie 1919 în localitatea Târnova, așezată la poalele dealurilor piemontane ale munților Zărandului ca de altfel și localitatea Bârsa.

Tinerii cu vârsta de 18 ani aveau obligativitatea să facă pregătirea militară (premilitară) în comuna de domiciliu și mai apoi la unitatea din Arad. Perioada de concentrare era de zece zile. Așa s-au cunoscut cei doi mărșăluitori pe fronturile celui de al II-lea război mondial.

„N-am avut încotro și o trebuit să mă duc iar acolo, la unitatea din Arad l-am cunoscut pe Halic Teodor, din Bârsa. În cazarma lui '93 Infanterie mergeam la instrucție, dar Halic Teodor o fost rănit din cauza bocancilor și mă gândeam eu: De ce nu mi s-o întâmplat și mie așa ceva, că nu mi-o plăcut dăloc armata. Ei, da uită, la Halic i-o plăcut și în 1939 s-o dus voluntar, la Regimentul 1 Roșiori. Io nu m-aș fi dus nici cătană. Dar în 15 februarie 1941 o trebuit să plec la comisariat, da unde am fost repartizat și io la Regimentul 1 Roșiori. Așa că mă duc de la comisariat direct la regiment. Când ajung la corpul de gardă aflu că sunt repartizat în escadronul trei, și cine crezi că mă duce la escadronul trei? Sergentul Halic Teodor. Mergând cu el zic: „Domnule sergent, de unde sunteți? Din Oltenia, zice el. Da io gândii: minți, că ești din Bârsa. Ei, da uită,

---

¹⁰⁵ Revista Biblioteca Bucureștilor, numărul 12, decembrie 2010 - in memoriam generalul Teodor Halic- la moartea unui cavalier, academician Ștefan Ștefănescu, p.11

sergentul Halic o fost trimis pă graniță, contra ungurilor iară io, ca recrut, am fost repartizat în grupă cu unu Grecu.”¹⁰⁶

În bătălia pentru cucerirea orașului Odessa.

„Am imbarcat la Arad și ne duseră cu trenul la Bârlad, unde am debarcat. Armata română o fost trecută Nistru. Și trecurăm și noi Nistru și o luarăm către Odessa. Atunci o intrat în acțiune și divizia noastră, io fiind în grupă la sergentul Halic de la Bârsa. Acolo am luptat întra-devăr. Mergând așa pă câmpia intinsă am obosit și noi și caii care erau la mână dară, nu după mult timp o trebuit să intrăm în linia întâi. Io nu am intrat în primele zile deoarece calul meu s-o rânit la spate și am rămas să am grijă dă el, dar grupa mea o intrat în acțiune. Pă sergentul Halic, fiind mai bățos, l-or trimis cercetaș. Așa s-o dus el cu grupa dă or trecut linia întâi a rușilor, fără să fie observat. Și s-o dus până o ajuns la artileria rusă unde or prins pă un rus care să ducea după apă. El n-o știut românește, dar ai noștri l-or întrebat: Kuda ruskii? (Unde-s rușii?). el o spus că-s chiar acolo. Dar ai noștri or zis că minte, nu se poate, n-or avut încredere în el. Așa că l-or luat pă rus ca să-l facă prizonier, să-l cerceteze.”¹⁰⁷

„Atunci o fost greu. La un atac numai ce-l auzii pe Halic: „Auu f.. muma lor de bolșevici, iacă mă împușcară în picior. Da io imediat mă duc la el să văd cum îi, să-l pansez și să-i dau ajutor. Ne-am băgat amândoi într-o groapă de proiectil, dar nu am putut să stau în sus, să-i trag cizma, că pe sus piu, piu, gloanțele pe lângă capul meu, că rușii erau aproape. Atunci am boțit cizma, am ridicat pantalonul și am văzut că glonțul o intrat puțin prin pulpă, deci nu era așa grav. Nici nu o vrut să strice pansamentul Halic, așa că l-am legat cu batista. Dar nici nu o vrut să plece ca rânit de pe front, cum i-o spus locotenentul Drăgulescu: „Halic pleacă de aici”. „Pentru rana asta nu mă duc”. Da să știți că numa colonelul Șuțu (comandantul regimentului n.n.), Halic Teodor și încă un locotenent de la escadronul doi or fost decorați cu „Crucea de fier”, clasa a doua, germană.”¹⁰⁸

Pierderi

„Precizăm că fortăreața Odesa a căzut în mâinile armatei române în 16 octombrie 1941, dar operațiunea pentru cucerirea ei a

---

¹⁰⁶ Ioan Tuleu, Administrația românească arădeană, vol. V, „Amintiri din război ale veteranului Gheorghe Cociuba din Târnova”, University Press „Vasile Goldiș”, Arad, 2012, p. 309.

¹⁰⁷ Idem, p.310.

¹⁰⁸ Idem, p.311.

*dezvăluit și numeroase defecțiuni de comandament și înzestrare care au dus la pierderi mari și inutile de vieți omenești. Peste 90 de mii de militari au căzut morți, răniți și dispăruți, ceea ce revenea la circa 1300 pe zi, timp de 70 de zile cât a ținut cea mai mare bătălie în care armata română a participat singură, fără alaiul german, care a afectat doar slabe unități de artilerie grea. Din cauza pierderilor mari înregistrate, majoritatea unităților românești din Armata 4 au fost trimise în țară spre refacere (circa 210 mii militari), doar Divizia 1 Cavalerie, deoarece a participat la ofensiva din răsărit puțin mai târziu, trecând Nistru în noaptea de 2/3 august 1941, după ce fusese cucerită Basarabia, a fost menținută în Rusia pentru a face siguranța spatelui, pe malul Mării Negre între Nistru și Bug”.*¹⁰⁹

„Am auzit că dacă te mușcă un câine te trimite la spital, ca să nu turbezi. Te trimite în țară la institutul antirabic. Ce să fac ca să mă muște un câine?! Acolo unde stăteam cu sergentul Halic și cu un sergent TR din Țiriac era un câine, o cățelușă, „Mara”. Când am fost singur cu câinele l-am provocat să mă muște, dar nu o vrut nici cum. Atunci am deschis gura câinelui, i-am băgat mâna în gură și am strâns tare, dar nu am reușit să fac să iasă sânge. Așa că am intrat în casa în care stăteam, am luat un cuțit și m-am tăiat acolo unde erau urmele, ca și când aș fi fost mușcat. Eram la Grigorievka. Apoi m-am dus la un sanitar și îi spun că m-o mușcat câinele, numa că el o spus: „Mă, vrei să te trimit în țară”. „Dă ce, pentru asta mă trimite în țară?”, fac io pă prostul. Dară nu am putut face pă prostul mai tare dă cum am fost. Pă când mă pansa mă pomenesc că mă cheamă la birou sergentul Halic. Drăgulescu era plecat în concediu și mai era acolo un sublocotenent. „Ce-ai făcut mă”. „M-o mușcat un câine”. „Ce câine te-o mușcat, că tu vii să mă aperi dă cățeaua aceea și atunci cum te-o mușcat pă tine”, zice sergentul Halic. Nu cățeaua m-o mușcat, ear un câine negru cu zgardă albă la gât, mint io. Ce să zic, este loc că mai trebuie să și minți. „Mă să știi că am mai văzut un câine pe aici”. Să duce Halic la escadron și raportează: „Trăiți domnule locotenent, pă Cociuba l-o mușcat un câine.” „Dă-l în p... măsi că face pe șmecherul. Dar nu-mi asum răspunderea, trimite-l la infirmerie la regiment”.”¹¹⁰

Bătălia Stalingradului

”Divizia 1 Cavalerie de la Arad aflându-se pe direcția principală de atac a armatei sovietice, atac început în 19 noiembrie 1942. Aripa stângă a Diviziei a cedat frontul, care a fost penetrat de puternice

---

¹⁰⁹ Idem, p. 313.

¹¹⁰ Idem, p.313, p.314.

formațiuni blindate, iar centrul și dreapta diviziei au pivotat spre Divizia 376 Infanterie germană cu care se afla în contact direct. În zilele de 20, 21 și 22 retragerea a continuat, divizia românească legându-și soarta de cea a Armatei 6 germană, care începând cu 23 noiembrie a căzut în încercuire, de unde nu a mai scăpat decât prin capitularea de la 2 februarie 1943. Ostașii și ofițerii români căzuți și ei în încercuire au trăit zile cumplite din noiembrie până la capitulare, iar supraviețuitorii au fost duși în lagărele sovietice unde, după suferințe cumplite, o parte dintre ei s-au înrolat în Divizia Tudor Vladimirescu. Resturile Diviziei 1 Cavalerie care au scăpat de încercuire sunt repatriate în data de 4 aprilie 1943, întorcându-se în garnizoana de la Arad. În încercuirea de la Stalingrad au căzut circa 12 mii de români, supraviețuind în jur de 3000, iar totalul pierderilor românești în Bătălia Stalingradului s-a ridicat la circa 155 mii – morți, răniți și dispăruți.”¹¹¹

---

¹¹¹ Idem, p. 320.

COLONEL TATOMIRESCU VASILE **„un ostaș care a sfințit armata”**

M-am întrebat nu o dată, aplecat fiind asupra studiului documentelor ce le aveam la dispoziție, referitoare la activitățile Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, cine a fost colonelul Vasile Tatomirescu, Comandantul școlii!

Am studiat cu atenție ordinele date de colonelul Vasile Tatomirescu, în calitate de comandant al Garnizoanei Ineu, în comparație cu cele primite de la M.U., cărora li se subordona. Ei bine, ordinele care purtau semnătura lui erau scurte, clare și cu aplicabilitate imediată.

Imaginea care se cristalizase în mintea mea, un ofițer superior foarte bine pregătit, un om sever dar drept și cinstit, care își respectă colaboratorii dar și trupa.

S-a născut în comuna Dioști, raion Caracal, regiunea Craiova, la 3 iunie 1897, într-o familie de țărani săraci.

Tata, Tatomirescu Dumitru, a locuit în comuna Dioști de la naștere și până la moarte (1861-1917).

Mama, Tatomirescu Eufrosina, născută în Dioști în 1860, decedată în 1947.

Părinții au avut 3 ha de pământ și casa familiară. Ambii s-au ocupat cu agricultura.

Vasile Tatomirescu s-a căsătorit cu domnișoara Irina Bengliu (ortodoxă) în anul 1919, luna octombrie, ziua 23, în orașul Turnu-Severin, la Catedrala Ortodoxă. Irina Bengliu s-a născut și a trăit în orașul Turnu-Severin.

În 5 iulie 1926 Tribunalul Gorj pronunță sentința nr. 27/1926 de divorț între soți, fiind înregistrată cu Ordin de Zi nr. 854/1926 la Reg. 18 Inf. Târgul Jiu.

Maiorul Tatomirescu Vasile se recăsătorește în 1935 cu Domnișoara Marioara Chințescu din Turnu-Severin, la Biserica Ortodoxă, având aprobarea Corp Grăniceri nr. 7061/1935, de care nu a mai divorțat. Maria Chințescu s-a născut în 7 octombrie 1908 la Turnu-Severin. Profesia ei a fost de casnică, la fel și Irina Bengliu.

Nu a avut copii din cele două mariaje.

Părinții soției: tatăl, Chințescu Chiriac, născut la Turnu-Severin în 1881. Mama, Chințescu Aretina, născută la Turnu-Severin în anul 1886.

Chiar dacă tatăl Mariei Chințescu a fost avocat, iar mama casnică, nu au avut avere nici înainte de 23 august 1944, nici după 23 august, când s-au mutat – pensionar fiind – în comuna Bocșa Vasioviei, raion Reșița.

Frați și surori:

1. Tatomirescu Ștefan, născut în 1883. Este pensionar și are o jumătate de casă familiară în București.

2. Tatomirescu Dumitru, născut în 1894, este pensionar și locuiește în Craiova. Are o casă familiară.

3. Mitrică Eugenia, născută în 1889. Este agricultoare, are 4 ha pământ și o casă familiară. Locuiește în comuna Rodomir, raionul Caracal, regiunea Craiova.

Frați și surori ai soției:

1. Chințescu Victor, născut în 1905, este funcționar și locuiește în București.¹¹²

În toate declarațiile sale, col. Tatomirescu susține că nu a fost recompensat pentru faptele sale de arme (financiar vorbind).

Odată cu desființarea Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, cariera militară, faptele de eroism de pe frontul de est, au fost trecute la index. În paginile ce urmează încerc să cuprind viața unui OM, ofițer de excepție în Armata Română, care pe toate palierele activităților militare, a fost notat numai cu calificative care să-l propulseze în cariera militară, la gradul de general de brigadă, dar „sortii” nu au acceptat.

Cărările vieții sunt foarte întortocheate și uneori plonjezi în necunoscut. Cu atât mai mult viața unui ofițer este pusă în slujba patriei sale, fiind prezent acolo unde țara i-o cere.

Școala primară o urmează în Dioști (4 ani), apoi se înscrie la Liceul Sf. Sava din București, pentru continuarea studiilor secundare și liceale (7 ani).

La absolvirea liceului se înscrie la Școala Militară de Infanterie Ofițeri Activi București. Cursurile au început în 15 oct. 1915, ca elev în anul I. În februarie ziua 11 anul 1916, este înaintat în gradul de elev caporal activ, pentru ca în 10 mai 1916, să fie avansat Elev Sergent activ, iar în 1 iulie 1916, Elev Plutonier anul al II-lea.

După o scurtă vacanță este trimis la Reg. 59 Inf. din garnizoana Caracal cu data de 1 august 1916. Iar de la 15 august și până la 1 oct. 1916 este Elev plutonier la compania a 4-a a Regimentului, în care timp, el a făcut instrucția intensivă a trei serii de dispensați și cei cu instrucția

---

¹¹² Comisariatul Militar Arad, dosar 8252/1951 și 1956.

incompletă, mobilizați la P.S. (partea sedentară) și trimiși treptat pe front în perioada octombrie 1916 – 12 ianuarie 1917.

În 1 octombrie 1916 este avansat sublocotenent și numit comandant de pluton la compania a I-a, formată din recruții contingentelor 1917-1918, cu care a fost vărsat la partea activă pe zona de reorganizare.

În marșurile de dislocare și în locurile de campare a fost tot timpul alături de trupă, a activat alături de comandantul companiei, îngrijindu-se de traiul oamenilor.

Tânărul ofițer Vasile Tatomirescu este vărsat la partea activă a Regimentului 43/59 Inf. începând cu 1 februarie 1917. În perioada februarie-martie 1917 a urmat cursurile la Școala de Comandant Companie și pluton. Iată și aprecierile șefilor:

„Ofițer foarte conștiincios. Poate conduce și administra perfect de bine o companie, a frecventat complet cursurile și a luat parte la toate specialitățile predate și și-a însumat complet cunoștințele predate în școală. A fost cotate al 2-lea din 33 de elevi absolvenți.

Director de studii

Cdt. Reg. de Marș

Maior Ștefănescu Lt. col. Maherescu”

La 1 septembrie 1917 este înaintat la gradul de locotenent. În 4 septembrie preia comanda companiei a 7-a și va participa la luptele de pe valea Marcului cota 406.

La operațiunile din Basarabia a participat ca și Comandant al unui detașament care va ocupa gara Târlia, după care va face legătura cu Brigada 22 Infanterie și restul unităților, participând la luptele din jurul Benderului și ocuparea localității.

Comandantul Brigăzii 32 Infanterie, Colonel C. Dragu, propune: Locotenentul Vasile Tatomirescu, să fie decorat cu „Coroana României” în gradul de Cavaler, pentru faptele de arme de pe timpul campaniei, în luptele de pe Dealul Marcul, cota 406 și pentru operațiunile din Basarabia, militarul (ofițer) și omul Vasile Tatomirescu, a fost aceluși ostaș care a sfințit locul.

În foaia calificativă a Lt. Vasile Tatomirescu din perioada aprilie 1920 – martie 1921, se arată că Lt. Vasile Tatomirescu a obținut numai note foarte bune și se poate califica ca un ofițer excelent din toate punctele de vedere.

Dovada recunoașterii meritelor sale, o aflăm din Raportul special pentru înaintare excepțională în gradul de căpitan, a Lt. Vasile

Tatomirescu, propunere contrasemnată și de șeful de Stat Major al Brigăzii 32 Infanterie, colonel Samsunovici (16.03.1920).

Cu 1 octombrie 1922, încetează detașarea locotenentului Vasile Tatomirescu la Șc. Preg. of. rez. Craiova și este mutat la Comandamentul Corpului Grănicerilor București. La 1 aprilie 1923 este înaintat în gradul de căpitan, iar peste un an (1 aprilie 1924) este mutat la Reg. 18 Infanterie Târgul Jiu.

Căpitan Tatomirescu Vasile, a fost mutat la r. 18 i „Târgu Jiu” Gorj, la cererea sa, pentru a-și face stagiul la trupă, pentru a înainta în grad. A ales garnizoana din Târgul Jiu, din motive personale. Soția era la Tr. Sv.

În cadrul Regimentului 18 Infanterie Târgul Jiu, a comandat compania 12 Mitraliere. În foaia calificativă pe anul 1925 notăm: „Din orice punct de vedere ar fi privit și examinat, nu i se găsește nici o lacună care să atingă serviciul, corpul ofițeresc sau demnitatea sa personală.”

Cdt. Reg. 18 Inf. Gorj Colonel Stănescu

Pe parcursul anului 1932 a urmat cursurile Școlii Superioare de Război.

Rezultatul examenului

La examenul de absolvire al Cursului Pregătitor, hotărât prin D.M. nr. 1066 din 12 septembrie 1932 (Monitorul Oficial nr. 215 din 14 septembrie 1932),

Comisiunea a declarat pe Căpitanul Tatomirescu D. Vasile „REUȘIT” trecând cu succes probele de examen prevăzute de art. 71 R..L. I. A.

Președintele Comisiunii de Examinare General Olteanu

Secretarul Comisiunii Maior Chițu

Pe baza aprecierilor din anii 1932-1933, și a propunerilor de înaintare, ofițerul a fost înălțat la gradul de maior în mai 1934.

După 7 mai 1935 îl găsim mutat la Comandamentul Corpului de Grăniceri, unde i s-a încredințat funcția de șef al serviciului de Armament și Munițiuni.

Aici a dovedit încă o dată că este conștiincios, meticulos, imparțial, că și-a dovedit cunoștințele militare acumulate, s-a identificat cu atribuțiile impuse de ordine și regulamente, prezentând Comandantului evidența clară a armamentului și făcând propuneri logice în orice chestiune tehnică ce reclama părerea sa. Un ofițer serios, disciplinat, cu o educație aleasă și bun camarad.

Din 1 aprilie 1937, este mutat, de data aceasta în interes de serviciu, la Regimentul 4 Grăniceri Deva, unde a preluat comanda Batalionului II/ Instrucție Arad, comandă în care s-a afirmat în mod lăudabil.

Maiorul Tatomirescu este ostașul care sfințește locul, căci de când a venit la comanda acestui Batalion a făcut foarte multe îmbunătățiri. Este pentru a doua oară – la un interval de 17 ani – când primește acest calificativ.

Comandantul Brigăzii 2 Grăniceri, general Iosif Teodorescu și Comandantul Corpului de Grăniceri, general Grozianu, mențin bunele aprecieri ale Comandantului de Regiment.

Cu data de 1 noiembrie 1938, este mutat în interes de serviciu de la Regimentul 4 Grăniceri, la Brigada 2 Grăniceri Arad. Este înaintat la gradul de Locotenent Colonel prin I. D. Nr. 905/193 la 27 februarie 1939.

Maiorul Tatomirescu Vasile, în perioada 1 septembrie 1938 până la 27 februarie 1939, apoi de la această dată până la 1 mai 1939, cu gradul de Locotenent Colonel ca șef al Biroului Brigăzii a 2-a Grăniceri, când a fost mutat în Regimentul 94 Infanterie.

Neobosit în a căuta, cerceta și găsi furaje ieftine, hrană pentru trupă, de cea mai bună calitate și cea mai ieftină, trupa fiind bine hrănită.

Toate acestea m-au făcut să-i aduc laude ori de câte ori am inspectat regimentul acestui ofițer, care face în serviciul ce-l conduce, **tot ceea ce are mai sfânt și bun în ființa sa**, nota gen Iosif Teodorescu.

Din august 1940 este numit comandant al Regimentului 4 Grăniceri din Garnizoana Ineu, U.M. 01214 vis-a-vis de gara CFR Ineu, rămânând în această funcție până la 31 octombrie 1940, îndeplinind funcția de ajutor de comandant de regiment.

Pentru deosebitele sale calități i s-a încredințat comanda Regimentului 4 Grăniceri, de care s-a achitat în mod remarcabil, îndreptând toate lipsurile constatate în construcția și administrarea acestui regiment, datorită slabei pregătiri profesionale a predecesorului său. Un foarte bun ofițer superior. Comandantul Corp VII Armată, general de Divizie Leventi.

După 1 noiembrie 1940 – 12 noiembrie 1941, a îndeplinit funcția de ajutor de comandant, într-o perioadă de timp foarte grea, defășurând o activitate bogată și plină de realizări, pentru buna echipare și hrănirea trupei, fapte evidențiate în mai multe rânduri la inspecțiile șefilor ierarhici.

Scurt memento: în 20 februarie 1941, Regimentul 4 Grăniceri Ineu își schimbă denumirea în Regimentul 85 Infanterie Ineu.

Între 12 septembrie – 31 octombrie 1941 Lt. Col. Tatomirescu Vasile îndeplinește funcția de comandant secund al Regimentului 85 Infanterie, în timpul cât Comandantul Regimentului 85 Infanterie s-a aflat pe zona de operațiuni și în luptă pe frontul Odesei.

În luptele de la Odesa, între 28 septembrie – 16 octombrie 1941 a comandat rezerva Diviziei a 1-a, întocmind studii judicioase de

intervenție, iar în ziua de 9 octombrie, a comandat recunoașterea ofensivă executată de un batalion, sprijinit de 2 divizioane de artilerie, asupra poziției inamice la 5 km sud de Kermidovka. Cu această ocazie a dovedit calm, spirit de sacrificiu, ochiul câmpului, autoritate și mai ales solide cunoștințe practice pe câmpul de luptă.

„Merită a înainta la alegere la gradul de colonel”

Comandant Regiment 85 Infanterie

Colonel E. Paraschivescu

Urmează un an foarte greu pentru militarul și Omul, Lt. Col. Tatomirescu Vasile. A avut întâi de toate grija trupei, să fie hrănită și echipată, să pregătească tactic acțiunile Reg. 85 Inf., pentru ca pierderile în oameni să fie cât mai mici. Cel mai de temut dușman a fost gerul de -40°C.

Notele calificative pe o perioadă de un an 1 noiembrie 1941 – 31 octombrie 1942, consemnează faptele de arme, planurile tactice ale bătăliilor purtate, și, uneori condițiile meteorologice nemaîntâlnite de trupă și ofițerii angrenați în lupte.

Lt. colonelul Tatomirescu Vasile, educat, are o cultură generală foarte bogată, inteligent peste medie, studios cu o pregătire militară peste funcția și gradul pe care îl avea, cunoștea foarte bine dedesubturile războiului. Râul Nistru – granița naturală – ce trebuia să despartă România întregită de Statul Sovietic, fusese depășită de mult.

Lt. colonel Tatomirescu Vasile a fost Comandant secund al Reg. 85 Inf. până la 28 februarie 1942. De la această dată a fost numit Comandantul regimentului 85 Infanterie.

Între 18 I 1942 – 28 II 1942 a participat la luptele de iarnă din regiunea Donețului.

În ziua de 3 și noaptea de 3/4 II 1942 a condus cu încordare, apărarea regiunii satului Kristapovka, iar în ziua de 7 II 1942 a comandat detașamentul format din Batalioanele II și III în primul atac asupra satului Kristapovka.

În zilele de 12 și 13 II a comandat linia de luptă a regimentului în cel de al doilea atac asupra satului Kristapovka când prin lupte foarte sângeroase și înverșunate a recucerit acest sat, distrugând Divizia 38 Cavalerie Sovietică.

În zilele de 14-19 II a comandat cu elan și deosebită îndrăzneală detașamentul de urmărire, cucerind succesiv regiunile Andreiwka, Ivanovka, Mihailiovka și Novo Rudseski.

În toate acestea extraordinar de grele lupte în lunile ianuarie și februarie 1942 pe un ger cu viscol infernal înfruntând cele mai grele privațiuni ce se pot întâlni în război, Lt. Col. Tatomirescu s-a comportat în mod exemplar, fiind în permanență în mijlocul trupei, înfruntând

pericolul și servind de cel mai frumos exemplu și de pricepere tactică de multe ori reușind să câștige rezultate victorioase prin acțiunea sa personală.

Pentru credința sa în aceste lupte a fost propus la decorație: „Mihai Viteazu” clasa III.

Comandantul Diviziei I-a, General Panaițiu, remarcă o perfectă pregătire profesională, un om de onoare și caracter iute iubit și stimat de subalternii săi pe care îi știe grație bunei conduceri să și-i apropie și să-i facă capabili de fapte mari. Un erou, pentru care fapt l-am propus a fi decorat cu Ordinul „Mihai Viteazu”.

Regimentul 85 Infanterie sub comanda sa a obținut mai multe citări prin ordine de zi pentru fapte de arme săvârșite în operațiunile strălucite cu rezultate din cele mai bune, la care am luat parte astfel:

- Prin Ordin de Zi nr. 1 din 21 mai, s-a citat pe Divizie, o echipă care a executat o incursiune în sectorul Mihailowka, pentru curaj, destoinicie și pricepere de care a dat dovadă.

- Prin Ordin de Zi nr. 64 din 23 mai al Diviziei I-a Inf., s-a citat Reg. 85 Inf., Comandant său Lt. Col. Tatomirescu Vasile, pentru vitejia, spiritul de jertfă, având și calitățile ostășești excepționale dovedite în lupte grele continuu unui inamic în forță și puternic, în zilele de 20-22 mai a.c.

- Prin Ordin de Zi nr. 67 din 29 mai al Diviziei I-a Inf., s-a citat Reg. 85 Inf., pentru avântul cu care Regimentul a îndeplinit misiunea, spiritul de jertfă și pricepere întreprinse de Comandatul Reg., ofițerii, subofițerii și ostașii, pe timpul zilelor de 23 mai – 28 mai.

- Prin Ordinul de Zi nr. 40 din 1 iunie al Corpului 6 Armată s-a citat pe corpul de Armată Reg. 85 Inf. pentru avântul, vitejia și spiritul de jertfă, cu care au luptat ofițerii, subofițerii și trupa, în timpul atacului de la Nowo-Uplatnowo și în zilele următoare.

- Cu ocazia inspecției din ziua de 5 iunie a D-lui Mareșal Antonescu, Regimentul s-a prezentat ireproșabil cu toate că era numai de câteva zile ieșit din luptă.

La 20 noiembrie 1942, armata rusă a declanșat marele atac bolșevic, în întreg sectorul de apărare al Diviziei I-a Infanterie. Sub presiunea puternică a inamicului care ataca cu forțe puternice de infanterie, întărite cu care de luptă, trupele Diviziei I-a Infanterie, au fost silite a se replia.

Pe timpul de la 7 aprilie – 10 iulie 1943, colonel Tatomirescu, a continuat a comanda Reg. 85 Inf., interesându-se îndeaproape de Reg. său, din punctul de vedere al instrucției ofițerilor și trupei, cât și al educației și administrației. Cu ocazia inspecțiilor ce s-au făcut la Reg. 85,

a fost destul de mulțumit de constatările făcute, recomandându-i de a ține seama de lipsurile constatate pe câmpul de luptă și de a se strădui și a le remedia în mod categoric. Se poate afirma că posedă aptitudinile necesare cât și pregătirea profesională, pentru comanda ce are.

Colonelul Tatomirescu rămâne de facto, Comandantul Reg. 85 Inf. până la 10 iulie 1943, când preia comanda Școlii de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 6 Ineu, chiar dacă a fost lipsă perioade scurte de timp, din cauza îmbolnăvirii și a altor însărcinări.

Este înălțat la gradul de colonel în 20 martie 1943, conform I.D. nr. 765/1943, publicat în M.O. nr. 70/1943, cu vechimea de la 30 octombrie 1942, Ordin de zi nr. 1634/1943.

Se prezintă la Comanda Reg. 85 Inf. în 7 aprilie 1943, la finalul concediului medical. În perioada 14-21 aprilie 1943 a urmat cursul de informare de la M. St. M. Ordin de zi nr. 213/1943.

Prin ordinul M. A. N. Dir. Pers. Nr. 63131 din 8 iulie 1943 colonelul Tatomirescu Vasile este mutat la Comanda Școlii Of. Rez. Inf. nr. 6 Ineu, începând cu data de 10 iulie 1943.

În calitate de Comandant al Școlii de Ofițeri Infanterie Rezervă nr. 6 Ineu, și Comandant al Garnizoanei Ineu a condus procesul de învățământ al elevilor ofițeri și pregătirea lor militară. Cunoscând arta conducerii războiului, îi va mobiliza pe elevii școlii în septembrie 1944 – la întoarcerea armelor împotriva Germaniei – pentru apărarea cu succes a localității Ineu, barând accesul trupelor hortysto-hitleriste pe Valea Crișului Alb, în amonte.¹¹³

Portretul ofițerului Tatomirescu Vasile ar fi incomplet, fără a insera Ordinele și Medaliiile cu care a fost decorat acest ofițer-erou, pentru faptele de arme și eroismul de care a dat dovadă în bătăliile purtate atât pe frontul de Est cât și pe frontul de Vest¹¹⁴.

Medalii/Decorații

1. Medalia „Crucea comemorativă” I.D. nr. 1744/1918
2. Medalia „Victoria” I.D. 3390/1921
3. Ordinul „Coroana României”, cl. V (cavaler) I. D. Nr. 4678/1922

---

¹¹³ Vezi lucrarea „Torță pe Cerul Ineului”, Ed. Gutenberg, Arad, 2017, autor Aurel Dragoș.

¹¹⁴ Arhivele Militare Române Pitești, dosar nr. 4556, Memoriu original Colonel Tatomirescu Vasile.

4. Ordinul „Steaua României” grad de cavaler de pace, I. D. Nr 1401/1933

5. Ordinul „Crucea de fier” germană – 1942

6. Ordinul „Steaua României” cu spadă și panglică, Virtutea Militară cl. IV, în grad de ofițer, O.Z. nr. 163/1943 (Regele Mihai I)

7. Medalia „Victoria” 1946 pentru fapte de arme, Prezidiul URSS

8. Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” 1954/M.AN. D 385/1954, pentru fapte de arme.

P.S. Referința unui vecin: *„Subsemnatul Weisl Eugen cu domiciliul în Arad str. I.C. Frim nr. 7, de profesie mecanic ajutor, îl cunosc pe tovarășul Tatomirescu Dt. (de fapt Vasile), din anul 1940, fiind vecin. Eu îl cunosc pe Dânsul ca un om bun și corect, fiindcă în timpul respectiv în anul 1940, când erau legionarii la putere, ca evreu în mai multe rânduri am fost persecutat și întotdeauna, col. Tatomirescu mi-a luat apărarea și nu m-a lăsat să fiu bătut și închis, și tot așa a procedat și în timpul lui Antonescu, fără nici un interes, numai ca fiind vecin.*

Weisl Eugen”

Arad, la 17 octombrie 1952

Istoric Aurel Dragoș

PAVEL DÂRLEA

“un om pentru o cauză”

Promotor al învățământului gimnazial și mediu, luptător pentru unirea Transilvaniei cu țara, vajnic apărător al ființei naționale, și-a susținut cu fermitate convingerile politice, luptând cu tenacitate pentru tot ceea ce este românesc. A condus cea mai numeroasă delegație a unui cerc teritorial la Marea Unire de la Alba Iulia.

Pavel Dârlea s-a născut în ziua de 7 mai 1878, într-o familie de religie greco-ortodoxă. Tatăl său Gheorghe și mama sa, Măriuță, erau țărani din comuna Galșa.

Școala este o binecuvântare pentru fiul de țăran. Urmează cursurile a 6 clase primare, două primare-superioare și patru secundare. Se înscrie la Școala Normală de băieți din Arad, unde absolvă cursurile complete (4 ani) și obține în 1898 “absolutorul” (certificat de absolvire) și diploma de învățător cu distincție.

În perioada 8 mai 1898 - 15 iulie 1920, îl găsim învățător și director la “Școalele ortodoxe din Ineu”. Din anul 1904 îl găsim profesor și director la “Așezământul Medico-Pedagogic”, sub formă de învățământ special (pentru copiii oligofrenici). Școala a funcționat în spațiile interioare ale Cetății Ineu.

Va urma la fără frecvență, șapte clase liceale la Liceul “Diaconovici Loga” - Timișoara, patru semestre complete la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj, doi ani de medico-defectologie și obținerea diplomei de profesor medico-pedagogic la aceeași Universitate.

După izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial - anii 1943-1945, Cetatea Ienopolea a fost rechiziționată de Armată, iar elevii au fost transferați la cămine sociale sau spitale, pentru a fi ocrotiți.

În dimineața zilei de 21 septembrie 1944, P.C. Al Diviziei I-a Infanterie se deplasează la Ineu, locație Cetatea Ineu, iar în ziua de 23

septembrie, P. C. Al Corpului de Cavalerie se instalează în incinta Cetății Ineu, unde se raporta de execuția ordinelor și primirea de noi ordine.

Din cauza numărului mare de răniți ai armatei sovietice, Ineul devine un centru de afluire, pentru spitalizarea acestora. Comandamentul sovietic înființează spitale pentru răniți în mai multe locații:

- Institutul Medico-Pedagogic

- un pavilion din Cazarma Școlii de Ofițeri Rezervă Ineu nr. 6 (U.M. 01214), și încă 5 locații.

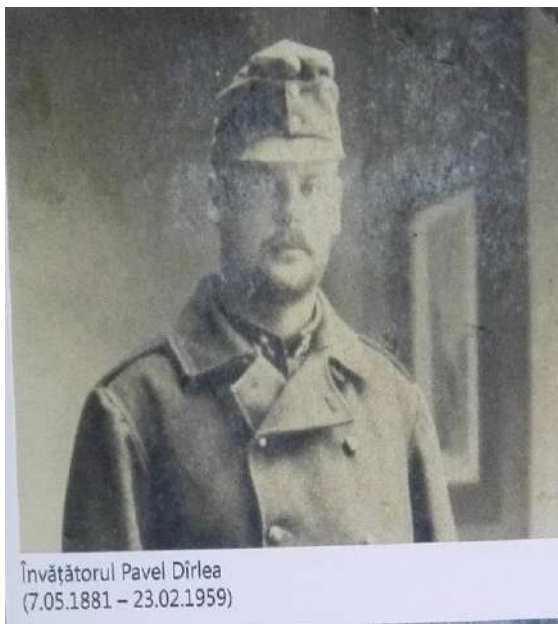
Spitalele de campanie vor fi evacuate deabia în toamna anului 1945.¹¹⁵

La inițiativa cadrelor didactice în anul 2006, 1 septembrie, a primit numele patronului spiritual ales, “Sava Brancovici”. Școala a funcționat în clădirea Cetății până în anul 1998, când au fost date în folosință clădirile noi cu săli de cursuri și ateliere. Liceul Tehnologic “Sava Brancovici” - titulatură luată în 2006 - a fost dintotdeauna și va rămâne școala pentru învățarea unei meserii.

Pavel Dârlea a fost un deschizător de drumuri, pentru că activitatea lui, a incumbat responsabilitate și căutări de soluții la problemele apărute. Institutul pentru Instruirea Copiilor Debili Mintali, era unic în România întregită de jure la 1920.

Dascălul Pavel Dârlea visa și el ca mulți alți români, că va sosi vremea, când va putea vorbi și lucra liber. Dar mai știa un lucru, că a face imposibil pe cineva, numai prin armele culturii, o poți face.

După eliberarea Ineului în 20 aprilie 1919, Pavel Dârlea se întoarce acasă - la Ineu. Îndeplinirea visului său începe să prindă viață. Preia școala de stat, fostă maghiară, romanizând-o, înființează biblioteca tinerimei școlare, organizează grădinița de copii (grădina), totodată ia măsuri pentru deschiderea școlii de ucenici.

Învățătorul Pavel Dârlea
(7.05.1881 – 23.02.1959)

¹¹⁵ A. Dragoș, Torță pe Cerul Ineului, Arad, Editura Gutenberg, 2017

Toate aceste lucruri nu s-au putut face de unul singur. Omul așteptat a sosit la Ineu în persoana lui Trăian Suciuc - în calitate de primpretor al plasei Ineu, născut în comuna Batăr, județul Bihor, la 14 iulie 1877.

Fără să știe ceva despre ideile lui Pavel Dârlea, constată rămânerea în urmă a preocupărilor pentru învățământ și educație. La câteva luni după preluarea Primpreturii din localitate, ca președinte al Comitetului școlar primar, în prima ședință (1921), a ridicat problema gimnaziului la Ineu.¹¹⁶

Vorbind despre necesitatea înființării unui gimnaziu la Ineu, Pavel Dârlea, afirma “necesitatea de a ne manifesta românește, iar acest deziderat se poate face numai prin cultură: cultura se câștigă prin școală, iar culturai adevărate este vrednicia”.

Ministerul Instrucțiunii prin ordinul nr. 79752 din 5 septembrie 1922 aprobă înființarea gimnaziului de la Ineu. Deschiderea și inaugurarea acestui dorit Gimnaziu, are loc la 22 octombrie 1922, în prezența primpretorului Trăian Suciuc și al protopopului ortodox român, Ioan Georgia.

La insistențele deputatului Pavel Dârlea și a primpretorului T. Suciuc, Ministerul Instrucțiunii aprobă trecerea salarizării corpului didactic din bugetul de stat cu 1 aprilie 1923, până la această dată fiind plătit din avutul Eforiei Școlare.

La finele primului an școlar de funcționare a gimnaziului Ineuan (1922-1923), această școală a primit lauda Celor în drept, arătând că are o bază destul de solidă, ca să se poată ridica la adevărata chemare a unei școli de stat.

Activitatea politică

Viața lui Pavel Dârlea s-a consumat sub semnul luptei contra asupririi bicefale a Imperiului Austro-Ungar.

În perioada 28 mai 1916 până la 6 septembrie 1916, “cu examen de ofițer în rang de elev plutonier”, participă la luptele purtate pe fronturile din Serbia și Italia, în Primul Război Mondial.

Intrarea României în Război la finele lunii august 1916, de partea Antantei, a fost semnalul că provinciile românești pot fi unificate. Jertfele lăsate pe văile și coastele Munților Carpați la Mărășești, Mărăști, Oituz, au fost resorturile care au mobilizat întreaga națiune română că idealul milenar poate și trebuie îndeplinit! A fost acel moment istoric în care dorința și putința și-au dat mâna în realizarea idealului.

---

¹¹⁶ Anuarul II al Gimnaziului Inferior de stat “Sava Brancovici” din Ineu, 1923-1924

După intrarea României în război, guvernul maghiar a înăspriț legislația aplicată populației române din Transilvania. Cântecul de lebadă al Imperiului Austro-Ungar, i-a scos din minți pe guvernânții maghiari, care au uzat de toate mijloacele pentru a nu pierde Transilvania.

Pavel Dârlea devenise *persona non grata* pentru administrația maghiară. Este arestat la 12 octombrie 1916, purtat din temniță în temniță; Arad, Timișoara, Sighișoara, Odorheiul Secuiesc (de stat), compare în fața Curții Marțiale și eliberat în 9 noiembrie 1916.

Reîntors la Ineu după experiența de pe front și a închisorilor maghiare, Pavel Dârlea a fost un participant activ pe frontul ideatic și organizatoric, al pregătirii populației locale pentru evenimentele ulterioare. În 30 octombrie 1918 Comitetul Național Român se transformă în Consiliul Național Român Central, iar sediul se mută la Arad începând cu 2 noiembrie 1918. De la această dată Aradul devine Capitala politică a României.

După data de 2 noiembrie 1918, în cercurile administrative iau ființă Consiliile Naționale Române locale și de gardă. La Ineu evenimentul a avut loc în 10 noiembrie 1918, iar pe sediul Primăriei a fost înălțat drapelul național.

Delegații Cercului Ineu la Alba Iulia

Delegații Cercului Ineu participanți la Marea Adunare Națională din 1 decembrie 1918.

Pe platoul din fața Bisericii Ortodoxe Române cu hramul Sf. Mihail și Gavril (astăzi) Piața Unirii, s-a desfășurat o mare adunare populară - cca 600 locuitori - moment la care a fost ales Consiliul Național Român al Cercului Ineu - din 15 membri - condus de dr. Pășcuț Silviu și profesor Pavel Dârlea. La propunerea venită din mulțime a fost aleasă o delegație reprezentativă a plasei Ineu, formată din 22 de persoane, care să participe la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia pentru ziua de 1 decembrie 1918. Delegația a fost condusă de profesor Pavel Dârlea.

Pavel Dârlea devenise incomod pentru statul dualist, în consecință siguranța lui era periclitată de autoritățile imperiale. Comandantul Gărzii Naționale a emis o ordonanță prin care soldații și autoritățile publice să fie tot timpul în preajma lui pentru a-i sări în ajutor, ocrotindu-i viața și avutul familiei (19 noiembrie 1918).

De jure Transilvania s-a unit cu Țara la 1 decembrie 1918, dar de facto vor mai trece multe luni de zile până când pământul Transilvan, va fi curățat de hoardele lui Béla Kuhn, cel care declanșase revoluția roșie în Ungaria în 31 octombrie 1918.

Județul Arad precum și alte părți românești ale Transilvaniei au fost lăsate pradă ungarilor. Gărzile naționale erau înființate în toate comunele, dar armamentul din dotare lăsa mult de dorit și pe deasupra nu aveau pregătirea militară necesară.

Trupele ungurești umblau cu 5 trenuri blindate pe toate liniile din județul Arad fără să poată fi oprite. Erau detașamente de represiune împotriva populației civile, bine înarmate cu mitraliere, tunuri și muniție la discreție. Au schingiuit și ucis în mare parte oameni pașnici - 79 de morți au fost identificați - au jefuit tot ce se putea lua.

Această teroare de pe Valea Crișului Alb, a durat până la 15 aprilie 1919, când Brigada IV-a Vânători de Munte, din cadrul Diviziei a II-a Vânători de Munte, a pornit ofensiva eliberării Văii Crișului Alb, pornind din Hălmagiu, Vârfurile, Gurahonț, Sebiș.

În 26 ianuarie 1919 gărzile de oțel ale lui Béla Kuhn invadează Valea Crișului Alb. În aceste condiții Pavel Dârlea și Vasile Barbu - cei care organizaseră jandarmeria română - se refugiază la Brad. Garda de secui a năvălit în casa lui Pavel Dârlea, au distrus Biblioteca, registre școlare, amenințând cu moartea copiii și soția lui Pavel Dârlea. Negăsind persoana căutată s-au instalat în școala românească.

Periplul profesorului Pavel Dârlea este lung și întortocheat. De la Brad s-a deplasat la Deva, a coborât la Petroșani, iar în cele din urmă la

Sibiu. Aici s-a întâlnit cu Iuliu Maniu, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suciu și generalul Moșoiu. Le-a vorbit despre atrocitățile din județul Arad.

De la Sibiu, Pavel Dârlea se îndreaptă spre Brad, unde prietenul său, avocatul Ioan Suciu s-a deplasat după prezentarea raportului de organizare a Marii Adunări Naționale și a credenționalelor delegațiilor = 1228 mandate, prezenți 1228 de delegați. În perioada 2 decembrie 1918 până la 10 aprilie 1919, Ioan Suciu a trecut la constituirea unui corp al voluntarilor ardeleni (moți), cunoscut sub numele de „Regimentul Horea” de la Brad, care va lupta sub ordinele Brigăzii a IV-a Vânători de Munte, la eliberarea Transilvaniei de sub teroarea trupelor Ungariei bolșevice. Pavel Dârlea va da o mână de ajutor prietenului său Ioan Suciu în instruirea și organizarea Regimentului Horea (de voluntari), pentru bătăliile ce vor urma.

Cei doi coriferi se vor afla la Ineu în ziua de 20 aprilie 1919, Prima zi a Sfințelor Paști, zi Sfântă și aducătoare de libertate pentru localitatea Ineu.

În martie 1922 Pavel Dârlea candidează pe listele Partidului Național Liberal, și este ales deputat în Parlamentul României întregite. Din funcția de ales al Cercului Electoral Ineu, el va milita pentru ridicarea standardelor învățământului de stat, a participat în mod nemijlocit la punerea în teren a reformei agrare. Ca om de cultură s-a implicat în conservarea geamiei turcești de la Cetatea Ineu și ridicarea unui monument închinat eroilor din Primul Război Mondial.

Pavel Dârlea a fost decorat de două ori cu Ordinul „Coroana României” cu grad de ofițer (1922), iar în 1925 cu același ordin cu grad de comandor.

În 24 octombrie 1931, este primit în audiență la prim ministrul Nicolae Iorga, căruia îi înaintează un Memoriu. Nicolae Iorga îl ascultă cu multă atenție, este încântat de pledoaria petentului, iar la final, fără să mai citească memoriul, pune rezoluția „Președenție”, cu propunerea de a fi decorat cu Ordinul „Regelui Ferdinand”, distincție pe care nu a mai primit-o.

Corifeii Ineului au luptat nu numai cu arma condeiului ci și cu armele de foc, pentru desrobirea neamului. Stima și respectul posterității musai să fie pe măsura faptelor și a iubirii lor față de neamul obidit. A încetat din viață după o grea suferință în 15 mai 1953.

Istoric Aurel Dragoș

Monumentul funerar din cimitirul Ineu

PROFESOR DR. IOAN GODEA

Cuvintele sunt prea sărace pentru a întregi personalitatea OMULUI și Specialistului etnograf, a profesorului de arhitectură și a tezaurului scris și rămas în urma plecării lui. Opera sa însă, va fi la îndemâna studenților, specialiștilor și a celor interesați de ethosul și arhitectura acestui popor.

La moartea unei personalități, indiferent de domeniul în care a activat, se ridică o întrebare, pe care am rostit-o nu o dată, a fost pusă și în pagină, dar ea rămâne perenă.

Atâta timp cât specialiștii de mare valoare sunt încă în viață, îi avem printre noi, societatea în întregul ei, instituțiile abilitate, de ce nu-i cheamă în agora cetății – mică sau mare – pentru a-i pune la lucru în folosul comunității sau pentru consult de specialitate?

Ioan Godea s-a născut în satul Mocirla (Lunca Teuzului), Vasile Goldiș (astăzi) la 16-06-1943. Satul Mocirla – în existența lui – chiar dacă este o localitate mică, a dat mulți intelectuali.

Școala primară și gimnazială o urmează în centru comunal Beliu. Următorul pas este Liceul Teoretic „Samuil Vulcan” din Beiuș, (1958-1961), unitate de învățământ de elită și cu tradiție în învățământul românesc. Obține diploma de bacalaureat în 1961

Dă examen de admitere la Universitatea Babeș Bolyai din Cluj, și este admis la Facultatea de Istorie Filozofie a Universității. Frecventează cursurile universitare în perioada 1963-1968, și, în același an obține Diploma de Licență în Istorie, sub coordonarea profesorului Ștefan Pascu.

Alege la repartiție localitatea Vadul Crișului (Bihor), catedra de istorie. Chiar dacă s-au cunoscut din perioada studenției, Ana (Nuța) Grec, primește repartiția la absolvirea Facultății de Științe Naturale, tot la școala din comuna Vadul Crișului. Săgeata lui Cupidon a țintit în inimile celor doi tineri, care se căsătoresc în anul 1972. Nuța Grec s-a născut în localitatea Bârsa, unde a urmat cursurile școlii primare și gimnaziale, iar liceul

teoretic în localitatea Sebiș. În anul 1998 familia Ioan și Nuța Godea, s-au retras la Bârsa, în casa părintească a soției Nuța Grec, nr. 126.

Pentru că voia altceva, se transferă la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, secția etnografie, pentru ca în perioada 1973-1979 să fie șeful acestei secții. Odată cu promovarea (1973) se înscrie la doctorat. Obține titlul de Doctor în Istorie în anul 1976, cu teza: „Monumente de arhitectură populară din N-V României. Biserici de lemn”, la Institutul de Istorie a Artei din București.

În 1978 beneficiază de o bursă a guvernului francez la Muzeul Național de Arte și Tradiții Populare din Paris, unde Ioan Godea urmează studii post doctorale în etnologie și muzeologie.

Din anul 1979 își desfășoară activitatea în cadrul Muzeului Banatului din Timișoara, ca șef al secției de etnografie și artă populară. Coordonează activitatea de cercetare și, în același timp, se ocupă în calitate de redactor șef de anuarul „Analele Banatului”.

În 1980 a făcut parte din echipa de trei specialiști care au lucrat la „Terre de hommes” pavilionul României, din Montreal, Canada. S-a reîntors la Timișoara, unde își continuă activitatea până în 1983, an în care este invitat în Canada la un „Congres de antropologie”, primind cu mare greutate și peripeții aprobarea de participare la Congres. Hărțuiala și stressul la care a fost supus, îl determină să rămână în Canada. A plecat împreună cu soția și i-a fost mai ușor să facă acel pas.

Între anii 1983-1986, lucrează la deschiderea unui Muzeu de Artă Populară în Montreal. Această inițiativă este finalizată în 1986 la 17 februarie, când porțile acestui muzeu au fost deschise. În perioada 1986-1989 ocupă funcția de director al acestui muzeu.

Se întoarce în țară în primele luni ale anului 1990, iar Ministrul Culturii de atunci, Andrei Pleșu, îi oferă postul de director al Muzeului Satului. O perioadă scurtă de timp, 1993-1994 este și director al Direcției Patrimoniului Mobil din cadrul Ministerului Culturii. A lucrat împreună cu alți specialiști la proiectul „Legii Patrimoniului Național Muzeal”. În 1997 a avut loc un eveniment nefericit la Muzeul Satului, iar conducerea Ministerului Culturii de la acea vreme „a găsit” țapul ispășitor și i s-a desfăcut contractul de muncă. După ani buni de așteptări prin sălile – „timp pierdut” – Tribunalelor, justiția îi dă câștig de cauză, iar profesor Dr. Ioan Godea, are putința de a crea un luciul de apă – o pescărie – în suprafață de 0,80 ha în com. Bârsa. Alimentarea cu apă se face din Canalul Morilor, prin călugării puși în malul Canalului. Suma primită ca despăgubire a fost folosită pentru realizarea unui obiectiv, necesar, dar și un refugiu în mijlocul naturii, unde timpul are o altă curgere.

Chiar dacă Ioan Godea a domiciliat în Bârsa, el a continuat să lucreze (din 2000) la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, cercetător științific gradul I. Concomitent cu activitatea de muzeograf, își reia și activitatea didactică, la care – de fapt – nu renunțase niciodată, ca profesor universitar, șef de catedră la Universitatea din Oradea, Facultatea de Arhitectură, începând cu 2003. Nu a încetat să publice lucrări de specialitate și unele de referință. Ioan Godea primește titlul de Profesor Universitar Titular la disciplina de Istoria Arhitecturii Universale, susținând lucrarea: „**Etnologia română contemporană**”, **Lexicon bibliografic ilustrat**, la data de 1 octombrie 2004.

Este numit profesor coordonator de doctorat la Facultatea de Istorie-Geografie a Universității din Oradea începând cu anul 2003. A avut zeci de doctoranzi, iar ultimul dintre ei, care și-a susținut lucrarea în luna noiembrie 2014, a fost d-l Sorin Sabău de la Muzeul Județean Arad.

Toți doctoranzii pe care i-a pregătit profesorul Ioan Godea, dar și cunoscuți, prieteni, atunci când îl întrebau, când ne mai vedem, de cele mai multe ori, îl auzeam spunând: Când mai treci pe la mine? Vezi că lipsesc în următoarele două sau trei zile!

Era un om primitor, bucuros de musafiri, dornic să-ți împărtășească din vasta lui experiență de viață și de profesionist. Avea cuvinte de înțelegere și apreciere atât pentru babe cât și pentru înțelepți. Respectă-te ca să fii respectat! El a demonstrat-o cu vârf și îndesat.

A publicat foarte multe lucrări științifice care vor rămâne ca puncte de referință și reper, pentru cei ce vor a aborda această tematică. Am ales din zecile de lucrări tipărite, pe cele reprezentative, care conturează preocupările profesorului Ioan Godea în existențialitatea lui. Ele vor rămâne ca puncte de referință.

1. **Monumente de arhitectură populară din n-v României**, vol. I-II, Oradea, 1972-1974;
2. **Bisericile de lemn din eparhia Oradei**, Oradea, 1978;
3. **Lunca Teuzului – Mocirla, pagini monografice**, București, 1990;
4. **Biserici de lemn din România, (nord-vestul Transilvaniei)**, edit. Meridiane, 1996;
5. **Muzeul Satului 1936-2003**, București, editura Coresi, 2004;
6. **Din Etnologia Cumpătării – Pălinca, Țuica și Vinarsul la Români**, București, Editura Coresi, 2005;
7. **Culeele din România, Tezaur de arhitectură Europeană**, Editura de Vest, Timișoara, 2006;
8. **Ceramica, tehnologii tradiționale**, Timișoara, Editura de Vest, 2007;

9. **Dicționar Etnologic Român**¹¹⁷, Editura Etnologică București, 2007;
10. **Ioan Godea – Horia Medeleanu Biserici de lemn din județul Arad**, Timișoara, Editura Brumar 2009;
11. **Istorie, Etnologie, Artă, Studii în onoarea lui Ioan Godea**, Editura Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 2009;
12. **Arhitectura subterană**, Timișoara, Editura de Vest, 2010;
13. **Moralitate, Mentalitate și Osândă, Perindele, colodă și mireasa pe grapă**, Timișoara, Editura de Vest, 2011;
14. **Bârsa, comună din Țara Zărandului, monografie**, Arad, 2012;
15. **Românii din Voivodina (Serbia)**, București, Editura Etnografică, 2013;
16. **Apa și arhitectura de odinioară**, Timișoara, Editura de Vest, 2013;
17. **Biserici de lemn din România, Istorie și decor**, București, Noi Media Print, 2013;
18. **Arhitectura la Români, de la obârșii la Cozia**, Editura Primus Oradea, 2007;
19. **Arhitectura din România, între anii 1300-1700**, Editura Primus Oradea, 2011;
20. **Arhitectura Românească în Epoca Modernă, 1700-1900**, Editura Primus Oradea, 2012.

Din tematica „Arhitectura”, prof. Ioan Godea a publicat trei volume, un al patrulea se află la o editură din București. Acest ultim volum, sub titlul „Biserici de lemn din Europa”, se pare că va apărea numai în format electronic, din cauza complexității tipăririi pe hârtie.

A fost un etnograf, etnolog, muzeograf, cunoscut și recunoscut în mediile de specialitate, iar dovada o avem în numărul mare cărți și studii de specialitate, publicate în reviste de largă recunoaștere din țară și străinătate. Sunt argumentele care îl impun ca cercetător și dascăl pe un piedestal înalt între corifeii Învățămintului Românesc.

Toți cei care l-au cunoscut sau au stat în preajma lui, și-au dat seama ce filon de cunoaștere îl mâna spre proiecte din ce în ce mai ambițioase. Avea o nevoie permanentă de a comunica, de a împărtăși din vastele lui cunoștințe. A fost un om comunicativ și cu un tonus optimist. Numai așa se explică numărul mare de doctoranzi pe care Ioan Godea îi coordona, iar casa de la Bârsa devenise o adevărată școală, o agoră a științei și a minții.

---

¹¹⁷ Pentru această lucrare, vitală pentru lexicul limbii române, prof. Ioan Godea a primit premiul Academiei Române.

A iubit lumea satului pentru că se identifica prin toată ființa lui cu locuitorii și veșnicia satului românesc.

Când îl căutai acasă pe Omul Ioan Godea, îl găseai primăvara și toamna în grădina casei, unde se ocupa cu toaletarea pomilor, cei mai multi sădiți chiar de el, a butașilor de vie, pentru ca toamna să fie prins cu adunatul fructelor și legumelor din grădină, iar fiecare soi să fie procesat în cele mai bune condiții și tehnici.

Amenajarea pescăriei i-a dat mult de furcă, dar la final a avut mulțumirea că a reușit să materializeze un vis

Prof. I. Godea împreună cu un nepot pe puntea de peste Canalul Morilor. nov. 2013

Dintre meștejurile populare, cel mai îndrăgit a fost olăritul, dovada perentorie o avem în lucrările de referință și bogăția informațiilor care sunt puse în pagină în lucrările de specialitate.

Ioan Godea a fost fascinat de ceramica de Bârsa. Întrucât ultimul Olar din Bârsa nu a avut urmași, această meserie s-a stins din preocupările bârsanilor. Ioan Godea a dorit să readucă olăritul la Bârsa, construind un cuptor de ars oale, a adus și specialiști olari din județul Bihor, dar nu s-au găsit tineri dispuși să învețe și să ducă mai departe

această tradiție. Vorbea cu patimă despre calitatea excepțională a lutului de oale (roșu) din zona Bârsei.

A plecat dintre noi într-o zi de sărbătoare – 26 decembrie 2014 -, a doua zi după nașterea Domnului Isus Hristos. Se spune că Dumnezeu îi ia la el pe cei buni în zilele de sărbători. Ioan Godea a fost nu numai un profesor cu carte multă, dar a fost întâi de toate OM. Un om bun, atent cu locuitorii din Bârsa, ajutându-i, dacă îi era cu putință, dându-le un sfat bun, salutând, aproape de fiecare dată el întâi.

Mi-au rămas în auz vorbele pe care le adresa de la distanță – nu numai mie – de peste drum, cum se zice, - Dragoșe, ce faci? Salut! Mai treci pe la mine! Nu apucați să-i răspunzi, pentru că se pierdea pe uliță spre casă sau spre alte zări. Era într-un du-te vino continuu, simpozioane, cursuri, doctorate, și câte or mai fi fost. Însă am simțit în vocea lui și tristețe că nu are mai mult timp pentru el și familie. Probabil – sau cert este – că și organismul lui obosise.

Dacă vocea lui nu o mai putem auzi, va glăsui de-acolo de sus, prin slova așternută pe coala de hârtie și va rămâne în lume și printre lume, cât va dăinui opera lui.

Aurel Dragoș, Istoric

RADU THEODORU

General și Scriitor

General, scriitor și om politic (pentru scurtă vreme), rămâne un model uman peste vremuri, la care generațiile viitoare se pot raporta.

Radu Theodoru s-a născut la 17 ianuarie 1924 într-o familie de intelectuali din localitatea Ineu, județul Arad. Tatăl, Theodoru Constantin, a fost administrator al Institutului Medico-Pedagogic și profesor la Gimnaziul “Sava Brancovici” din Ineu, ulterior va obține și diploma de inginer agronom. Mama, Paula (n Iliescu), a fost profesor de limba franceză și limba română, a predat chiar și științele naturale tot la Gimnaziul “Sava Brancovici”.¹¹⁸

Pe Tabloul nominal al profesorilor pentru anul școlar 1923-1924, la poziția 4, este trecută Theodoru Paula n. Iliescu, născută în 15 noiembrie 1900, studentă la Universitatea de Litere secția I franceză București.¹¹⁹

Radu Theodoru urmează cursurile liceale și susține bacalaureatul la Liceul “C. Daiconovici - Loga” din Timișoara, finalizate în 1943.

Țintește spre înălțimi și se înscrie la Școala de ofițeri de aviație București - Cotroceni (1943-1945). Nu se mulțumește cu atât, ci continuă pregătirea profesională la Școala specială de aviație (1945-1946),

¹¹⁸ Doina Chiș, “Itinerar sentimental în imagini și documente”, Arad, 2013, Editura Gutenberg Univers, p. 113.

¹¹⁹ Anuarul II al Gimnaziului inferior de stat “Sava Brancovici” din Ineu, 1923-1924, p. 39.

obținând brevet de pilot de vânătoare și repartizat la Flotila I Vânătoare București (1946-1949).

Între anii 1944-1945, a pilotat avioane militare marca Fleet, Jar-27 și Nordi, a participat la bătăliile de pe frontul de vest, dovedind calități deosebite.

În bibliografia studiată am găsit o informație laconică, cum că în această perioadă ar fi urmat și cursurile Facultății de Istorie și Filozofie din București.

Este avansat (1950) în grad (maior) și numit în funcția de comandant de companie și profesor de specialitate la Școala de Ofițeri tehnici de aviație din Sibiu. Aici a obținut diploma de cel mai bun comandant de formație, pilotând în premieră avionul Messerschmitt 109G6. Radu Theodoru era atât pilot instructor cât și pilot de încercare.

Pe timpul cât a fost comandant de companie, la o pregătire cu elevii, a afirmat că: “dacă nu învață matematică, americanii or să vină și or să facă praf Sibiul pentru că nu se pricepe la nimic, și pe voi, pe membrii de partid, o să vă împuște”¹²⁰.

Carierea militară a ofițerului Radu Theodoru se încheie în 1952 cu gradul de maior și trecut în rezervă. Așa a fost “răsplătit” de comuniști pentru faptele de armă, dovedite pe frontul de vest în Al Doilea Război Mondial, prin degradare și concediere.

Tăierea aripilor i-a frânt zborul, dar a scos la lumină un alt mare talent a lui Radu Theodoru, scrisul. Are toată libertatea de a se dedica vieții literare, o preocupare începută pe băncile liceului și care nu a fost neglijată.

Debutază la Cenaclul și revista “Orizonturi noi” din Sibiu în 1952, pe care o și conduce până în 1954. Pleacă de la Sibiu la Timișoara ca redactor la revista “Scrisul Bănățean”, apoi secretar al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1955-1965). Din 1965 îl găsim la Brașov, redactor la revista Astra, secretar al Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor, vicepreședinte al Comitetului Județean de Cultură și Artă Brașov.

La Brașov a intrat în conflict cu generalul maior Ion Bolintineanu (șeful securității Brașov), care i-a pus gând rău, să îl aresteze. De ce? În 1968 Radu Theodoru scrie un articol fulminant la adresa scriitorului Eusebiu Camilar, autorul de casă a Partidului. Radu Theodoru este exclus din rândurile membrilor Uniunii Scriitorilor. Informația a primit-o de la un prieten, Eugen Teodoru, fost colonel de securitate. Din cauza prigoanei, Radu Theodoru, hotărăște să fugă la București, iar generalului

---

¹²⁰ Nota informativă a ofițerului de informații găsită de R. Th., în arhivele securității.

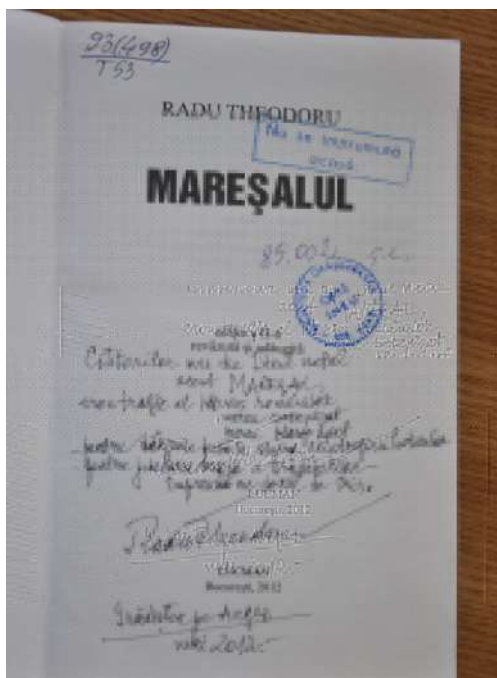
Bolintineanu i s-a dat ordin să se potolească. Așa a ajuns Radu Theodoru la Grădiștea (Argeș), unde și-a ridicat o gospodărie, dar a și scris carte după carte.

Dacă nu în spațiu, atunci pe mare. Așa s-a născut barca “Haihui” cu care a navigat pe Dunăre.

Armata l-a iertat, a condus un Cenaclul Militar, i s-au redat gradele militare, și trimis să fie cronicarul primului marș transatlantic cu nava școală “Bricul Mircea”, în anul 1976, la comemorarea a 200 ani de independență a SUA, iar experiența trăită l-a fermecat și a scris cartea “Noi, Mircea și Atlanticul”. Pasiunea lui Radu Theodoru pentru navigație nu s-a oprit la barca “Haihui”.

În perioada comunistă a fost distins cu numeroase premii literare, iar după 1990 a ales extrema dreaptă, fiind și membru fondator al PRM. Având convingeri politice ferme, a intrat în conflict cu Corneliu Vadim Tudor, președintele PRM și a fost exclus din partid.

Proza de inspirație istorică a lui Radu Theodoru, a fost inaugurată prin publicarea romanului istoric „Brazdă și paloș”, București 1954-1956. Autorul reușește să pună în proză, cu respectarea strictă a documentelor, o sinteză de istorie românească, de la Burebista până în zilele noastre. Radu Theodoru s-a aplecat cu mare drag asupra domniei lui Mihai Viteazu cu romanul în patru volume „Vulturul”, București, 1971-1974.

Cititorilor mei din Ineul natal acest mareșal erou tragic al istoriei românilor mereu satanizat mereu blasfemiat

- pentru dârzenia pusă în slujba reîntregirii hotarelor

- pentru judecarea aspră a trădătorilor împreună cu dorul de Criș Grădiștea pe Argeș Mai 2012

Radu Theodoru publică în 1967 romanul istoric „Strămoșii” (2 vol), în Editura Militară. Iată ce scria un bun prieten al autorului în nota introductivă la roman: ”... Schimbă amice avionul de vânătoare, pe o

pană iubită. Tunul de 40 mm înlocuiește-l cu stiloul. În locul rafalelor scurte și bine ochite ale mitralierelor de 13,2 mm, folosește efectul exploziv al cuvintelor bine simțite...”

În anul 2001 la Editura Miracol apare romanul „Mareșalul”, dedicat lui Ioan Antonescu. Dintre multele comentarii făcute după apariția cărții am ales un citat care mi se pare că surprinde cel mai bine personalitatea Mareșalului, dar și realitățile noastre de astăzi.

„Este răspunsul generalului de aviație, Radu Theodoru la provocările agențiilor care poartă un război Ocult împotriva României, cu scopul de a distruge totalitatea factorilor economici, teritoriali, istorici, morali și spirituali, cu scopul vădit de a transforma țara într-o piață de desfacere, prin vânzarea avuției naționale, a forței de muncă și a specialiștilor supradotați”.

La 87 de ani (2011) – la Grădiștea – Radu Theodoru conducea mașina, citește și scrie fără ochelari și are și o statură mândră, peste care timpul pare că refuză să treacă.

Ediția a XVIII a premiilor revistei „Gândirea militară românească” din 11 noiembrie 2016, l-a nominalizat pentru premiul „General de corp armată Ioan Sichițiu”, pe general de flotilă aeriană, Radu Theodoru, cu lucrarea „Comandor aviator Lazăr Munteanu, Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”, „Biografie de război”.

Idealul său de viață a fost slujirea țării, după cum singur mărturisește:

„Am crezut și cred că mă justific numai în măsura în care păstrez idealul României. Arta este vocația mea. Arta este rațiunea mea de a fi. Arta este onoarea mea de ofițer. Pentru mine asta a fost și este țara. Nu accept niciun compromis. Nu accept nici o altă idee. Imperiile să se concureze în domeniile economic, moral, cultural, științific. Să-și dovedească superioritatea în spirit – nu cu armele. Nu suport ciuntirea și siluirea țării. Asta e legea mea morală.”

Opera generalului scriitor Radu Theodoru:

Roman istoric

- Brazdă și paloș – 2 vol. (Ed. Tineretului, 1954-1956)
- Atac la sol (Ed. Militară, 1965)
- Steaua de mare (Ed. Tineretului, 1966)
- Vulturul – 4 vol (1967) distins cu premiul Academiei Române
- Strămoșii – 2 vol (Ed. Militară, 1967)
- Dincolo de linia (Ed. Militară, 1968)

- Vitejii (1968)
- Călărețul roșu (Ed. Albatros, 1976)
- Corsarul (Ed. Albatros, 1984)
- Roman contemporan
- Muntele (Ed. Literatură, 1967)
- Aproape de zei (ED. Militară, 1969)
- S. O. S. ...Puhoaiete!... (Ed. Albatros, 1970)
- Nopti albastre (ed. Militară, 1976)
- Asaltul (ed. Eminescu, 1977)
- Biografie de război – 4 vol (Ed. Eminescu, 1980-1987)
- Preludiu (ed. Eminescu, 1983)
- Cărțile mării
- Noi – Mircea și Atlanticul (ed. Militară, 1977)
- Cu Hai-Hui 2 spre sud (ed. Albatros, 1980)
- Din nou spre sud (Ed. Albatros, 1982)
- Croaziera cu vele (Ed. Albatros, 1983)
- Croaziera contracronometru (Ed. Albatros, 1985)
- Decebal – Circumterra, o tentativă refuzată (Ed. Yaht Club Roman, 2002)
- Roman Științifico-fantastic
- Popas în Madagascar (1967)
- Taina recifului (ed. Tineretului, 1968)
- Regina de abanos (Ed. Albatros, 1970)
- Țara făgăduinței (Ed. Albatros, 1975)
- Roman document
- Cronica eroică 1977-1978 (Ed. Albatros, 1977)
- România ca o pradă (ed. Alma, Oradea, 1977)
- Ardealul – pe toți ne cheamă Ursu (Ed. Miracol, 2000)
- Romane istorice
- Urmașii lui Attila (Ed. Miracol, 1999)
- Mareșalul (Ed. Miracol, 2001)
- A fost sau nu holocaust? (Ed. Lucman, 2003)
- Romania, romanii și comunismul (Ed. Lucman, 2009)
- Romane de analiză politică
- Nazismul sionist (Ed. Alma, 1997)
- Învierea lui Iuda (Ed. Miracol, 2000)
- Imposibilul hermafrodit New-Age (Ed. Miracol, 2004)
- România ca o pradă, Ed. Alma¹²¹

---

¹²¹ <http://www.targulcartii.ro/radu-theodoru>, <https://ro.wikipedia.org>

Închei cu speranța că la 17 ianuarie 2019, la împlinirea a 95 de ani de viață, să-i spunem „La Mulți Ani” cu Sănătate!

Istoric Aurel Dragoș

Ineu 2018

MAREȘALUL

Volumul de față este răspunsul generalului aviator (v.r.) Radu Theodoru la provocările agenților războiului atipic purtat de Ocultă împotriva României cu scopul de a-i distruge totalitatea factorilor economici, teritoriali, istorici, morali și spirituali care concură la edificarea etnicității specifice, ai unității și coeziunii poporului român, ai statalității lui suverane, cu scopul vădit de a transforma țara într-un fel de piață în care se vinde avuția comunitară și se cumpără forță de muncă și indivizi supradotați. Trei generații de Theodori au dat ofițeri superiori și generali care au participat la toate războaiele făuritoare de Românie independentă și modernă: 1877; 1913; 1916; 1941, ultimele două generații fiind lichidate profesional și social în perioada Terorii Roșii iudeo-maghiaro-kominternistă. Ofițer aviator, pilot de vânătoare, am fost la rândul-mi lichidat profesional și social în 1951, an de vârf al Terorii Roșii, iar ca scriitor, în 1958 când mi s-a luat dreptul la semnătură, fiind trimis la „munca de jos”.

CAPITOLUL III

ESEURI

CONVIETUIRE SOCIALĂ, CULTURALĂ, într-un spațiu delimitat

Periegeza mea pe o temă atât de vastă, dar mai ales greu de descifrat, de a face partizanat, într-o lume bântuită de interese, prejudecăți, unde politicul face parti-priuri conjuncturale, îmi este imposibil de a da soluții sau a face predicții.

Mă voi rezuma în a consemna trăirile și relațiile personale avute și pe care le am în comunitățile în care am activat.

Am întâlnit în arealul Ineu-Sebiș persoane cu care am colaborat, conlucrat, am devenit prieteni, atât din etnia maghiară cât și din etnia țiganilor, la toate nivelele situații lor pe scara socială.

Încerc să punctez modalitățile de percepție la nivel micro, adică al localităților și locuitorilor, al cetățeanului de rând, pentru a putea înțelege ce se întâmplă la nivel macro, adică acolo sus, din punct de vedere social și politic.

În copilărie am făcut cunoștință cu etnia țiganilor. La acea vreme nu locuia nici o familie de țigani în satul Clit. I-am cunoscut întâi de toate în casa natală unde țigăncile veneau să valorifice produsele manufacturate de bărbații lor de acasă, precum: linguri, blide (farfurii), troace, suporturi pentru tacâmuri, etc, toate din lemn.

Pentru făurirea albiilor în care se frământa pita (pâinea), dar mai mult mălaiul (pe acea vreme), meșterii țigani se deplasau la casele celor ce le comandau, în cazurile în care proprietarul îi pune la dispoziție materialul lemnos cerut. Se foloseau în special tulpinile de plop și cele de salcie.

Interesant este că aceeași oameni care erau artizanii unui meșteșug pretențios, i-am întâlnit mai apoi ca instrumentiști (highighiși) la horele aproape duminicale – mai puțin perioada posturilor religioase din an – organizate de unul sau doi feciori ai satului. Erau foarte buni rapsozi populari, după terminologia de astăzi, cu un repertoriu bogat. Păcat că la acea vreme nimeni nu i-a înregistrat.

Din ce-am văzut, trăit și simțit la acea vârstă a copilăriei, totul mi s-a părut firesc, comportamentul lor și a familiei mele cu ei, era unul normal, de respect, ascultare și înțelegere. Revăd imagini pe memoria retinei cu mama și una dintre țigănci – nevasta primașului – când stăteau de vorbă, poate zeci de minute.

Erau câteva familii de țigani stabilite în satul Urviș, peste deal. Nu am auzit pe nimeni acuzându-i de hoție sau tâlhării. Aceste fapte reprobabile se întâlnesc în comunitățile unde etnia țiganilor este – numericește – mare, și nu pot fi stăpânite de bulibașa lor și probabil de cei îndreptății să aplice legea sau legile statului și a bunei conviețuiri. Orice etnie, națiune, comunitate își are uscăturile ei.

Învățătorii care s-au perindat pe la catedrele școlilor primare din localități, au stat de vorbă an de an cu părinții odraslelor de țigani – și nu numai – pentru a-i lămuri să-și dea copii la școală. Mulți au înțeles și nu au regretat.

Despre educația care se face astăzi în rândul etniei țigănești, s-ar putea scrie tratate, fără a epuiza problemele lor. Nu-mi permit decât o observație. Revoluția din 89 a fost momentul cel mai benefic pentru etnia țigănească, din toată existența lor – au putut umbla prin lume, au câștigat bani frumoși, dar odată întorși acasă - în România - au uitat respectul pentru lege, cu concursul larg al/și pentru țara în care s-au născut și crescut. Educația se face cu ajutorul și în respectul legii, ca fiu și trăitor al unei comunități și al țării în care te-ai format.

Cred cu tărie că etnia țiganilor are multe de spus prin talentul lor muzical (nativ), prin meșteșugurile și meseriile tradiționale care se transmit din generație în generație, bogăția folclorului pe care au moștenit-o, calități care trebuiesc educate, cultivate, promovate și obligatoriu valorificate în interesul lor și al comunităților din care vin.

Cu cetățenii români de etnie maghiară, lucrurile (discuțiile) iau o turnură bizară -câteodată – când se discută despre politică. Problemele nu apar la nivelul cetățeanului de rând, unde problemele economice, sociale, de natură profesională, umană, sunt aceleași atât pentru maghiari cât și pentru majoritate. S-au întemeiat și se întemeiază căsniciile mixte, fără a fi dezaprobat de familii, rude, prieteni, cunoscuți. Mai mult, prin bună înțelegere se oficiază slujbe religioase de căsătorie la ambele biserici, ortodoxă-română și romano-catolică sau viceversa. În cele mai multe dintre cazuri unul dintre miri, renunță la religia lui în favoarea celuilalt. Nimeni nu i-a condamnat sau admonestat, alegerea fiind a lor, în spiritul iubirii, a credinței în Dumnezeu, a respectului față de ei înșiși și față de comunitatea în care trăiesc.

Cine aprinde focul care se credea a fi stins? Politica! Cum? Nu știu și nici nu vreau să pun și eu câteva surcele pe foc. Pot doar să relatez o întâmplare. Cu câteva legislaturi în urmă, unul din prietenii mei – am să-i spun Loți – este ales consilier orașenesc. Cinste lui! Chiar l-am felicitat la acea vreme, iar în discuțiile purtate la o cafea sau întâmplătoare, nu apăruseră semne de schimbare. După o perioadă, cca. 1

an-2 ani, orice dialog purtat cu el, era musai să aibă sâmbure politic. Aborda toate subiectele numai din punctul de vedere al UDMR-ului referitoare la drepturile și libertățile maghiarilor din Ardeal.

L-am întrebat și eu — dar o singură dată — cât timp ai lucrat ca meșteșugar (profesionist), de ce fel de drepturi ai fost privat? Nu suntem supărați dar nu mai discutăm chestiuni politice. Meseria lui avusese mare căutare până în 1990. Dintr-o dată s-a văzut privat de acele câștiguri frumoase. Este în firea omenească să dea tot timpul vina pe altcineva, persoane, comunitate, stat, etc.

Înțelepciunea populară a găsit pentru toate problemele vieții, a stărilor sufletești ale semenilor, acea expresie – uneori filosofică, ironică, sau la bucurie – care concentrează în ele chintesența vieții: „Cu o floare nu se face primăvară”, zice un proverb.

Marea majoritate a etnicilor maghiari, medici, profesori, ingineri și alți specialiști, sunt oameni care își onorează calitatea de om și de profesionist. Cu unul din acești oameni am purtat un dialog mai amplu în mai multe întâlniri. Iată un scurt rezumat al convorbirilor:

„Familia – este știut – stă la baza societății. Căsătoriile mixte (între creștin ortodocși și romano-catolici) se fac din dragoste, înțelegere, respect și prețuire între tineri și familiile lor. Biserica romano-catolică și eu personal îi pregăteam pe tineri în vederea acestor căsătorii mixte. Prin căsătorie tinerii nu devin – ab inițio – de rit catolic sau ortodox. Religia nu este o cămașă. Ei trebuie să-și cunoască religia, s-o aprofundeze, s-o înțeleagă și în cunoștință de cauză vor alege să trăiască după preceptele religiei sale sau nu. Convingerea și simțămintele fiecăruia stau la baza alegerii apartenenței la o religie sau alta.

În comunitățile de la țară, indiferent de naționalități sau etnii, conviețuirea între oameni, pacea ancestrală și liniștea urbei a existat dintotdeauna, există și va exista. Pentru ca liniștea să nu devină monotonă, se vor găsi tot timpul persoane „binevoitoare”, deștepte (ațățătoare), indiferent de naționalitate sau etnie, care vor aduce acuzații pentru ceea ce s-a întâmplat atunci – demult. Tu, cel care acuzi, ai trăit în acele vremuri? Pentru ce partenerul tău de dialog este vinovat pentru acele fapte? Oare cu ce suntem mai buni noi, cei de azi, ca cei de ieri?

La Ineu funcționează o școală primară în limba maghiară, viața culturală a existat și înainte și după *90, nefiind îngrădită, dar mult mai bogată față de ceea ce se întâmplă astăzi.

Cultura cere sacrificii și cheltuială, iar noi nu avem timpul necesar și nici nu găsim premisele pentru propria noastră educație.

Demersul meu nu s-a vrut unul de tipul sondajelor de opinie. Am dorit și chiar am insistat, să pot afla și opinia unei exponente a generației care în anul de grație 2013, a susținut examenul de bacalaureat. Ea se numește Alexandra (Sanda) Pelea, absolventă a Liceului Teoretic Mihai Viteazul Ineu, obținând calificativul PRECLAR la examenul de Bacalaureat.

Întâi de toate, mi-a spus că a avut colegii de an și de clasă atât de naționalitate maghiară cât și de etnie țigănească. A susținut că nici la nivel de mentalitate n-au fost discriminări între minoritari și ceilalți. Raporturile personale între colegi – și nu numai – au fost de prietenie și colegialitate.

Sanda a avut în clasă o colegă de naționalitate maghiară cu numele de M și un coleg de etnie țigănească cu numele de N. Cei doi au fost perfect integrați în structura clasei lor, raporturile cu colegii au fost de înaltă ținută etică. Au participat efectiv la toate acțiunile clasei, iar la cele culturale au fost vioara întâi. Ceea ce a surprins într-un mod pozitiv și îmbucurător, s-a întâmplat la spectacolul susținut de 1 dec 2012, când domnișoara M. a recitat poezia: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”. Nu faptul în sine ci măiestria cu care au fost rostite versurile.

Am mai întrebat-o pe Sanda, dacă în raporturile profesor-elev, s-a făcut vre-o diferențiere față de cei doi. Mi-a răspuns răspicat și foarte clar că NU.

Insistența mea s-a focalizat pe colegul N. și familia lui. Provine dintr-o familie modestă, care l-a educat în spiritul bunului simț și al respectului față de cei din jurul lui. I-a plăcut să învețe, iar părinții au făcut efortul de a-l susține să-și împlinească visul.

Ce are de făcut societatea în întregul ei, pentru ca lucrurile să fie cât mai aproape de normalitate? – Trebuie să existe mai multă comunicare, cu toții să fim receptivi, toleranți, adică să fim îngăduitori, iar etniile să-și păstreze cultura.

Nu pot încheia intruziunea mea în dialogul purtat cu d-ra Sanda, fără a relata impresiile colegei M., în urma prezenței sale într-o tabără din Ungaria. I-a mărturisit Sandei că totul a fost O.K., mai puțin suspiciunea cu care am fost tratați ca vinituri sau oaspeți neagrați.

Acest comportament nu este singular, îl găsim la toate neamurile și națiunile. El ține de mulți factori. În primul rând educația primită acasă, apoi cea școlară, de respectul cu care este prezentată istoria unei națiuni sau alteia.

O foarte mare responsabilitate o au politicienii și chiar analiștii politici de felul cum prezintă și respectul cu care abordează și tratează

problemele etniilor. Modul de rezolvare și insistența cu care mass-media șarjează numai pe anumite teme politice, evidențiind numai părțile negative, este o altă tară a societății românești.

Încăpățânarea mea, în a găsi un mod de rezolvare a etniei țiganilor, cu participarea lor nemijlocită, imediată și totală, am primit răspunsul tot de la o familie de țigani din Bârsa. Cu ceva ani în urmă au plecat în Franța, dar pe rând: tatăl, soția și apoi cei doi copii (o fată și un băiat). Cu răbdare și prin muncă au reușit să-și găsească un rost, adică fiecare și-a găsit un loc de muncă. Au întâmpinat și obstacole, dar asta nu i-a demoralizat.

Fata (Sorina pe numele ei), cu studii medii absolvite înainte de plecarea în Franța, face asistență socială. Familia s-a stabilit într-un orașel din sud-vestul Franței. Sorina mi-a relatat cum au ajuns să apeleze la primar – care este o doamnă – pentru a li se oferi locuri de muncă.

Întâi de toate a trebuit lămurită problema apartenenței de etnie și naționalitate. La întrebarea autorităților: Voi sunteți români? Adică rromi?, de ce ați venit aici? Sorina și familia ei au avut demnitatea de a explica sensul cuvântului rromi, răspunzând tranșant: noi suntem țigani, născuți, crescuți, în România, iar această siglă pusă pe fruntea noastră că am fi rromi nu ne aparține.

Din acel moment continuă Sorina, autoritățile locale franceze s-au dezmeticit din confuzia făcută între cele două etnii; români și rromi. Doamna primar – personal – s-a preocupat ca familiile de țigani ajunse în acel orașel să-și găsească de lucru.

Întrebările au fost simple – dar foarte grele – ce pot face autoritățile pentru țigani, iar etnia cum poate ajuta comunitatea, pentru a nu fi o povară fiscală? Dialogurile nu au rămas fără răspunsuri. Iată soluțiile găsite în rezolvarea găsirii locurilor de muncă, integrarea țiganilor în societate și accesul la educație.

Fiecare membru al etniei țigănești să aibă în tolba sa, argumentul material sau artistic, prin care să demonstreze că este util societății, acolo unde dorește să se stabilească, vremelnic sau definitiv. În acest sens autoritățile locale vor face tot posibilul pentru a-i încadra în comunitate asigurându-le locuri de muncă și desfacerea produselor, fie că se numesc artizanale, meșteșugărești sau de serie.

Sorina mi-a oferit o surpriză care m-a încântat de-a dreptul. În luna octombrie a.c. (între 10-13 ale lunii), este invitată să participe la lucrările Consiliului European, care vor dezbate problemele de integrare ale etniei țiganilor. Mai mult v-a trebui să țină un discurs, în care să prezinte doleanțele etniei și modul de rezolvare. Sorina a fost cooptată în

această delegație de doamna primar a orașului unde familia ei s-a stabilit și unde ea personal a făcut o impresie deosebită, mai estompând astfel, din proasta imagine a „romilor”.

Personal, aștept cu nerăbdare să văd care vor fi concluziile și hotărârile Consiliului European. Intențiile sper să devină realitate, iar etnia țigănească să fie conștientizată de faptul că societatea oricare ar fi ea, nu le vrea răul, ci numai apucăturile, poate, ale unor semeni de-ai lor, provoacă această ruptură.

Dacă ei vor dori și societatea le va oferi, disensiunile se vor estompa, iar viața lor va lua un alt curs.

Dacă Dumnezeu și soarta (poate!), ne-a lăsat de atâtea veacuri să conviețuim împreună de ce trebuie să ne amărâm unii pe alții, de ce să ne învinuim? Primește cineva la naștere drepturi mai mari decât celălalt?

Viața merge înainte, iar viitorul ar fi uman și benefic să-l construim împreună.

Aurel Dragoș, Istoric

STRIGĂT EXISTENȚIAL I

Moto:

Nu de moarte i-a fost TEAMA
Ci la sufletele - ndoliate
Ce rămân să-și strige MAMA
Și pe TATA, câteodată.

Veștile proaste vin ca puhoaietele. Ploile continuă, crizele bolii sunt tot mai dese, iar eu, Eu ce mă fac? Eu, cel care în fața ei par dur și insensibil, dar la câțiva pași depărtare de ea, urlu în muțenia mea, ridicând privirea spre cer. Uneori mai am puterea să cer ceva, alteori doar privesc. Durerea, temerile, întrebările rămân. Până când? Până unde? Cu ce preț? Până la final, cu certitudine. Ce va fi dincolo de acest final, doar bunul D-zeu poate ști.

Să fie viața o suită cu N incertitudini, iar moartea rămâne singura certitudine? Se pare că da! Ne naștem pentru a muri. Dar în cele câteva minute cosmice creștem, ne pregătim pentru viață, avem o familie, copiii noștri vor avea la rândul lor familii, perpetuând viața pe mai departe. Mai sunt și certitudini care ne dau puterea să spunem că nu am trăit degeaba!

Se afirmă că la nașterea noastră primim acea scânteie divină de Dumnezeuire. Adică de bunătate, de iubire, de omenie, de dragoste, de respect pentru tot ce ne înconjoară, de sete de cunoaștere și împărțășanie.

Mă întreb dacă în aceste vremi de început de secol XXI, a mai rămas ceva din această Dumnezeuire a omului pe pământ? Nu se poate răspunde cu da sau nu! Dar ce a alterat acest dat primordial? Nu-ți mai iubești propria persoană - ca entitate în întregul ei - și nu-ți iubești semenul. Nu te respecti pe sine și nici pe cei din jurul tău. Nu avem răbdarea de a asculta, de înțelege, de minimă decență. NU NE ÎNGĂDUIM ! Adevărul-avem doar impresia - că-l deținem fiecare.

Mergem, majoritatea dintre noi, cu sute și sute de probleme pe la toate instituțiile - de orice natură ar fi - și constatăm „importanța” pe care și-o arogă persoana pusă acolo să rezolve doleanțele. Vă va da de înțeles cât de importantă este funcția ei, câtă cantitate de materie cenușie cuantifică în rezolvarea problemei, și că, fără ea (persoana în cauză), totul s-ar duce de râpă. Același comportament - al importanței absolute - o găsim și la specialiștii din toate domeniile de activitate și pe toate nivelele sociale. Ce să înțeleg, sau ce să înțelegem cu toții din aceste date

umane (dacă mai sunt), sau dacă mai putem comunica de la om la om sau de la individ la individ! Excepțiile confirmă regula!

Ne-a pierdut societatea sau noi am pierdut-o? Au luat-o vremile înaintea noastră, iar puterea de înțelegere și discernământ a individului a rămas în urma dezvoltării societății ?!

Răutatea, invidia, ura (ancestrală uneori), de unde s-au acumulat? A inoculat-o cineva în noi? A diseminat-o cineva în atmosferă și ne-a intrat în minte și suflet, încât să urâm cu atâta patimă?

Ce se întâmplă în realitate? Adresează-te oricărei persoane cunoscute sau nu, porți un dialog civilizat, prietenos chiar, iar la un moment dat acuză-l de ceva, sau pune-i în cârcă o vină. Urmează un potop de acuze, nemulțumiri, învinuiri, a tot ce-și amintește și despre cine-și amintește, ia ca martor chiar și realitatea fizică ce-l înconjoară, iar la final, vei fi chiar tu prietenul de dialog -, cel acuzat. Când scena se mută la un grup de persoane, ar fi bine să te scuzi pentru deranj, părăsind locul.

Aceste calități negative promovate în mass-media cu rangul de „virtuți”, sunt interpretate în funcție de specialistul întrebat. Medicii spun că stresul ar fi cauza, sociologii dau vina pe sărăcie, psihologii pe condițiile de viață și de locuit, pe lipsa de îndrumare spre școală (educație) și cultură.

Astăzi nu este foamete în România. Foamete a existat cu adevărat în anii 50 ai sec XX. Numai țăranul român știe cât a plătit daune de război. Puținele recolte de cereale nu ajungeau, uneori, pentru a-și plăti cotele impuse. S-a mâncat mult mălai în acea perioadă istorică. Și acela era porționat. Din puținul acela, țăranul avea bunătatea să dea și celui ce nu avea deloc.

Ele fac parte din istoria națiunii și trebuiesc cunoscute și recunoscute. Pentru depășirea greutăților din acei ani, nimeni de nicăieri (dinăuntru sau dinafara țării) nu a venit cu ajutoare, de orice natură, cum este la modă în aceste vremi, făcând din aceste acțiuni un titlu de glorie și îndatorare!

Foametea se poate eradica numai prin muncă. Ajutoarele sociale sunt neplata muncii și o modalitate periculoasă de a încuraja nemunca, lenea, trântorismul, furtul, hoția, etc.

Am cunoscut acea perioadă. Am trăit-o cu bunele și relele ei. Să vezi căruța în care trona receptorul, trasă la poarta casei, iar la plecarea „musafirilor” casa rămânea golită, fiind luate pernele și dunele (plapumele umplute cu pene de gâscă) de pe paturi, pentru ca seara să nu-ți mai dorești să vină, nemaivând pe ce să ne punem capul. Cine vrea să-și mai amintească?

Sunt vremuri apuse! Nu doresc nimănui să se întoarcă la ele și nici nu se poate. Sunt însă pagini de istorie ale acestei țări, trăite de milioane de oameni. În acele condiții de ultra sărăcie, nu țin minte și nu am cunoștință, ca vre-un copil al familiei din sat să nu fie trimis la școală. Deviza părinților din acea vreme era: copilul să facă patru clase, să știe să scrie și citească, pentru că ei (părinții) – majoritatea – erau analfabeți.

Țăranul român și copiii lui nu au avut parte de psiholog, nu știau și nici nu îi interesa – poate – ce știință o mai fi și psihologia; dar în acele condiții de sărăcie lucie, au avut înțelegerea și puterea de a-și trimite copiii la școală. „Ai carte ai parte”.

A mai fost ceva ce s-a pierdut pe drum. Excepția confirmă regula. Educația draconică, cutumiară, a celor 7 (șapte) ANI de ACASĂ.

Am răbdat mult și multe în viață. Am încercat să ard etape, dar viața m-a pus la locul meu. Am iubit și iubesc locul în care m-am născut. La plecarea mea în lume – pe la școli – mi s-a spus și reamintit de câte ori veneam în vacanțe: „să nu uiți niciodată locul de unde ai plecat”. Mă întorc cu drag în satul meu, ori de câte ori am posibilitatea, și, poate că voi dori să fiu înmormântat în acel loc.

Istoria se repetă, auzim adeseori. Nu istoria reală cu fapte și locuri, ci pe alte paliere și coordonate. Sunt crizele de foamete, financiare, ale sistemului sanitar: holeră, ciumă, viruși, cancer, etc. Sunt crizele de identitate ale unui grup social, etnic, sau de pierdere a identității naționale? Cauzele nu mai sunt aceleași. Dacă există o previzibilitate a acestor crize, ce face societatea în întregul ei, dar în special cei puși sau aleși să conducă destinele.

Mă întorc la ideea de la care am pornit în scrierea acestui eseu. Suntem într-o criză de pierdere a identității individului sau societatea este bombardată zi de zi cu știri (informații) care-l fac pe individ să-și piardă reperele? Miturile sunt demolate cu o nonșalanță bolnavă, valorile sunt eludate și puse la index, respectul pentru istoria neamului și eroii patriei, le mai promovează cineva?

Nu putem asigura viitorul națiunii și al nostru ca popor, fără trecutul și prezentul pe care îl avem. Nu putem clădi decât pe trecutul nostru istoric și continuând cu prezentul, pe datele și coordonatele națiunii noastre.

Trebuie să ne întoarcem la respectul de sine și respectul valorilor. Conceptul filozofic, „Devenirea întru sine” (C. Noica), trebuie cunoscut și explicat începând de la vârsta fragedă și până sus, sus de tot.

Când fiecare ins își va cunoaște și recunoaște valoarea, societatea îl va pune și impune pe locul pe care îl merită.

Înafara ofertei de zi cu zi, de griji, de nevoi, taxe, crize, etc. . . .
Societatea are nevoie de speranțe (nu deșarte), de certitudini, de grija
statului, nu trâmbițată, ci concretă, de respectul pentru cetățean, pentru ca
el să aibă conștiința identității personale, iar la scara macro a identității
naționale.

Timișoara 07 Iulie 2012
Aurel Dragoș, Istoric

STRIGĂT EXISTENȚIAL II

Dragă prietene, am visat într-una din nopțile nedormite, că e musai să-ți scriu, să aștern pe hârtie o minimă părticică din preaplinul sau prea săracul sufletului meu, o stare de spirit, trecătoare, cum este și viața noastră pe acest pământ.

Speram – prin absurd – c-aș putea să onorez invitația, de a fi prezent la lansarea mai multor lucrări de istorie. Speranța moare ultima, iar noi murim înaintea ei. Nu se poate pentru că intervine DATUL.

Aș fi vrut ca prezența mea să se materializeze din unu, plus încă o mie de motive. În multe mele nopți de veghe, îl văd pe tata îmbrăcându-și în mare grabă – nu uniforma militară – ci hainele țărănești cu care a plecat dintr-un mic sătuc din județul Arad, ca să apere la Oituz, Țările Române, prefigurând Unirea de peste doi ani – 1918.

Norocul lui s-au numit cioarecii (ițari) și sumanul, țesute cu fir de cânepă și lână, după care pânza țesută urma calea piuei. A fost îmbrăcămintea care l-a protejat de frigul din tranșeele iernii 1916.

Se apropie împlinirea unui veac de la acele bătălii. Își mai aduce cineva aminte? Mai este interesată societatea și noile clase politice conducătoare, de jertfa Țăranului Român, depusă ca ofrandă pe altarul întregirii neamului românesc și a României, care astăzi nu cred că ar exista între actualele hotare, fără acel an 1916.

Nu acestea erau gândurile pe care vreau să le supun judecății, prin așternerea lor pe imaculatul colii de hârtie. S-a întâmplat de multe ori, ca, aceste coli să nu-mi accepte așternerea nudă a sentimentelor și a crudității vieții. Amintirile cu tatăl meu fac parte din acea zestre tonică și înălțătoare, mândria că tata a luptat pe frontul de la Mărăști, Mărășești, Oituz.

Stimate prietene, a trecut un an de la întâlnirea noastră! A fost un vis? Lucrurile s-au întâmplat aieva? Impresiile, emoțiile, nici astăzi nu s-au decontat încă. A fost o seară de octombrie ... care și-a găsit un loc ferecat și fermecat rămas în inima și mintea mea. Faptul că mă eliberasem de o povară, a umplut spațiul rămas liber, în acel colochiu între prieteni. Și ce Prieteni!

Ștacheta intervențiilor și nivelul informațiilor creșteau de la un interlocutor la altul. Nimeni nu a încerca să fie mai presus sau mai prețios

decât preopinental său. Dialogurile au fost amicale, dar pline de substanță, pe care nu o găsești în tratatele mai elaborate.

Chiar dacă visez, din când în când, acea întâlnire nu se poate repeta, viața este unică, iar curgerea timpului este iremediabilă, iar noi trecem odată cu el.

Pentru acea seară de octombrie, viața ne-a dăruit condiții speciale, de locație, de teme și subiecte, bucuria de a sta de vorbă, de a fi noi înșine (*devenirea întru sine*), fiindu-ne îngăduit să punem pe tapet orice subiect.

Ce a urmat? O pauză lungă. Nici cele mai negre gânduri nu prevesteau urmările din punct de vedere al sănătății mele. Am mai trecut un hop, sau o încercare a vieții, cine știe! Povestindu-i doctorului, după luni de zile de la începuturile crizelor, când viața sau greșelile vieții, m-au așezat pe o punte foarte îngustă, zâmbesc și acum la scrierea acestor gânduri.

- Domn doctor, auzeam – permanent – dangățul clopotelor!

- Da acuma auzi bătăile clopotelor?

- Da, le aud, am memorat și melodia lor.

- Atunci e bine. Înseamnă că lucrurile au intrat în normal.

Fața mi s-a luminat, iar printr-un surâs larg am reușit să-i mulțumesc doctorului. A fost experiența medicului sau a omului, lăsându-mi mie alegerea și punerea diagnosticului. A fost cea mai scurtă consultație, dar și cea mai obiectivă.

Mă întorc la țăranul român, la năduful cu care exclamă, atunci când nevoile vieții îl copleșesc.

- Ce ți-e și viața asta? Nu-i decât un c...cat!

Este o realitate, numai că el, chiar dacă și-a continuat raționamentul, nu l-a rostit sau explicat. A continuat să se „bată” pentru a depăși greutățile vieții, asigurând viitorul familiei. André Malraux va pune în gura a două personaje condiția vieții și a existenței.

- Ce este viața? Un nimic!

- Da ai dreptate, viața este un nimic, dar nimicul nu este egal cu viața!

Nu a fost nimic spectaculos în ieșirea mea din acel hău întunecat și bântuit adesea de himere. Nimeni nu credea că sunt bolnav, atunci când încercam să le explic starea sănătății mele. Mi se spunea că nu pot fi bolnav, întrucât vorbesc coerent, sunt foarte rațional și prin ceea ce fac par în regulă, adică normal.

Efortul mi se părea aproape de limita imposibilului, să fiu logic, să-mi argumentez simțămintele trăirilor mele, pe deasupra să apar și în postura de om care si-a pierdut normalitatea.

Mi-am amintit într-un târziu că am scris biografia unui Medic și OM drag sufletului meu. În lungile lui plimbări singuratice, dezbărat de problemele cotidiene, gândurile îi zburau la anii grei ai copilăriei, la suferințele și traumele trăite, care pe cei mai mulți i-ar fi dus la pierzanie, mai puțin pe el. El a fost alesul.

Odată gândurile negre lăsate să intre în mintea și sufletul tău, te vor târî în cel mai negru abis. Și-atunci! Mintea și judecata logică trebuie să pună stavilă acestor fantasmagorii, să mute camera de imagini pe zone cu lumină, să prindă în focarul ei doar cadrele care aduc optimism, bucuria revederii unor locuri, dar mai ales a unor oameni dragi, care pot fi antidotul gândurilor negre. Viața este frumoasă și trebuie trăită.

Adusu-mi-am aminte, este una dintre pricesnele care se cântă la căpătâiul mortului. Ascultând-o, realizăm cât de mici suntem în raport cu eternitatea, cu faptele vieții, iar trecerea noastră dincolo, arată că suntem totuși egali, rege sau împărat, bogat sau sărac, pământul nu-i mai diferențiază. Acest ritual de trecere, odată finalizat, ne întoarcem la EU-L din noi, repetându-ne cunoscutul refren: eu sunt cel mai ..., eu care am făcut ..., am dres, am cunoscut cele mai frumoase ..., am descoperit piatra filozofală ...! Până unde și până când ne vom amăgi? Pe unii viața îi trezește mai devreme, ajung să dea cu capul de pragul ușii de jos, și, abia atunci vor învăța din nou să meargă. Mulți vor trăi în beatitudinea lor până când muzica se va opri, iar tăcerea veșniciei se va așterne și peste ei.

Lumea este într-o continuă schimbare, dar mai ales ritmul este alert și scapă de multe ori percepției noastre. Spiritul trebuie să fie mereu treaz, pentru a preîntâmpina hiatusul dintre realitatea înconjurătoare și EU-L nostru. Analizând faptele, întâmplările, mersul vieții, ne putem duce crucea primită la naștere cu demnitate, cu îngăduința față de semenii noștri cu responsabilitatea pe care o are fiecare pe treapta socială.

Ineu, iunie 2015

STRIGĂT EXISTENȚIAL III

În multe mele peregrinări, întâlnesc cunoscuți, prieteni, care pun o întrebare firească: ce mai faci prietene?

Răspunsul vine sec. Conjug verbul a fi (a exista), pentru că a avea nu știu să-l conjug, poate că nu l-am învățat, sau nu sunt în stare! Cert este că nu mai am înțelegerea sensului dat acestui verb. Totul se rezumă – la mulți dintre semenii noștri – la valorificarea lui a avea. Am deci exist!

Cesare de Medici ajuns papă – Leon X-lea –, va exclama : *Și acum că Dumnezeu m-a uns papă, trebuie să ne grăbim a profita!* Istoria a consemnat că a profitat din plin.

„Trebuie să ne grăbim a profita”. Cât adevăr, dar mai ales câtă persuasiune în deconspirarea resorturilor firii umane, iar în termeni mai simpli, apucăturile ființei umane, care au rămas aceleași peste veacuri, cu tehnici sofisticate la nivelul de secol XXI.

Educația se face și prin Lege! Legea să fie una pentru toți și imuabilă! Pentru a fi educat trebuie să ai însă bagajul celor șapte ani de acasă.

„Devenirea întru sine” spunea C. Noica. Un percept care vizează idealul. Oare când va putea fi înțeles de cei școliți, dar mai ales să devenim OAMENI în înțelesul real al cuvântului. Mai întâi de toate, cunoașterea de sine, este primordială, pentru a fi tu însuți în relațiile cu semenii, indiferent de loc, pregătire, treapta socială pe care ai ajuns. Fii îngăduitor! A îngădui înseamnă a iubi, a respecta, a întrajutora.

Autoconștientizarea faptelor noastre, ne-ar scuti la nivel de individ dar și social, de multe neplăceri.

Educația este continuă, adică, omul cât trăiește, învață. Esențialul în autocunoașterea continuă este vitală, pentru a rămâne demni ca OAMENI.

Nu știu câți din cei ajunși sus pe scara socială cunosc acest țel „măreț” al papei Leon X-lea, dar această scăpare este irelevantă. Ei conjugă verbul a avea cu multă „înțelepciune” și profituri imense.

A avea cu orice preț, trecând peste cadavre, având în viață un singur scop, bănetul. Urmarea! Un hiatus enorm între „cunoscătorii” lui a avea și restul de 90% din populația țării. Dacă ei și-au pierdut identitatea, faptele lor de ce trebuie să se răsfrângă peste întreaga națiune, prin legi controversate, care odată aplicate au creat și măresc disensiunea între marea majoritate a populației și clasa conducătoare și nu numai.

Nu vreau să generalizez, dar aceste personaje ajunși prin minune, aleși, îmbogățiți prin „muncă”, au uitat de unde au plecat, cine i-a votat și

pentru binele cui ar trebui să lucreze. Odată instalați în scaune înalte, devin–automat–atotștiutori în toate domeniile. Întrebare. Ce lasă în urmă? Nemulțumiri ...

Auzim mereu cele mai hilare judecăți ale Comunismului. Toate realizările Poporului Român din anii Comunismului au fost făcute tabula rasa. Constat nu judec!

Supun atenției cititorului un aspect al Învățământului românesc. În anii cincizeci, șaizeci ai sec. XX-lea, în România s-a introdus Învățământul profesional, curs de trei ani, unde elevii absolvenți obțineau un atestat profesional și erau angajați în Uzine și Fabrici, în meseria pentru care se pregătiseră și aveau calificarea cerută. Mai mult, la începerea anului școlar, toți elevii primeau haine și încălțăminte, iar cei de la țară erau cazați în căminele Școlilor profesionale.

Foarte mulți cunoscuți – din cei mai în vârstă – mărturisesc o realitate trăită; fără ajutorul Statului în a le crea acele condiții de școlarizare și susținere din punct de vedere administrativ, copiii de la țară nu ar fi avut posibilitatea să urmeze o Școală profesională și să aibă o meserie, (calificare).

Încă o realitate trăită! În fiecare sat funcționa o Școală primară (cl. I-IV), indiferent de numărul de elevi, iar procesul de învățământ era asigurat de un Dascăl. Copii învățau să scrie, să citească, să socotească. Temelia cunoștințelor era asigurată pentru ciclurile viitoare de învățământ, cei care și-au continuat studiile. Astăzi ... dar mai bine să nu continui.

Mă întreb și eu, precum mulți alți semeni ai mei! Ce genă a moștenit națiunea mea, încât să ne urâm la nivel de individ și să urâm propria noastră apartenență la țară și poporul căreia îi aparții.

Tu, cetățean român, să umbli prin lume și să afirmi, la banala întrebare – de unde sunteți sau de unde vii, - că aparții unei alte țări decât a ta, mi se pare la fel de înjositor și de grav, ca și convingerile politicianilor – aleși tot de noi – să-și hulească țara pe la instituțiile Europei sau chiar mai departe. Ei au fot trimiși acolo să ne reprezinte, pentru asta le-am dat votul!

Istoria și Cultura Poporului Român, nu este cu nimic mai prejos de istoria și cultura altor popoare. Adăpați-vă stimați politicieni la ethosul acestui popor, faceți un popas în ograda țărânului român și luați aminte la baiurile țării.

Un personaj – drag mie – rostea de la înălțimea scândurii scenice un mare adevăr: „Când partidul te numește într-o funcție (de conducere), sau primești o investitură prin votul popular, nu primești nici în plic și nu ți se pune nici în diplomat, răspunsurile la toate întrebările ce vor urma.

Moneasa septembrie 2019

Aurel Dragoș, Istoric

ABSURDUL STRIGĂTULUI !

Din nefericire este neputința individului în raport cu instituțiile, indiferent de culoarea tenului, a locului sau a domiciliului de unde vine, a meseriei pe care o are, dar mai ales a doleanței (doleanțelor) cu care te prezinți la poarta sau în cabinetele instituțiilor, chiar dacă ea, prin lege a fost pusă la dispoziția populației. Tragic este atunci când SĂNĂTATEA - cea mai de preț avuție a unei națiuni - este tratată la modul cel mai incalificabil, ca în exemplul ce urmează:

Azi 14 iulie 2018 orele 9,00, am călcat treptele Spitalului Orășenesc Ineu, în vederea efectuării unui tratament ambulatoriu. Am intrat încrezător în secția de urgențe a spitalului, iar la întrebarea personalului din cabinet, am spus ce mă doare, adică trebuia să mi se facă o injecție în venă, eu având branula pusă pe mâna stângă din ajunul zilei trecute.

Surpriză fantastică! Nu au avut voie să facă tratamente externe și nici prescrise de medici din alte localități.

- Eu, bolnavul ce fac? Să merg pe stradă și să caut instituția privată care îmi poate oferi acest minim serviciu medical?

- Noi nu avem voie să tratăm pacienți din afara spitalului.

Un domn care stătea deoparte rezemat de perete, doctorul de la UPU, am aflat ulterior, mi-a replicat că medicul care mi-a recomandat tratamentul să-mi asigure execuția lui. Mai mult, o doamnă care scria ceva la un birou, asistenta de serviciu, m-a întrebat cine este medicul care mi-a prescris tratamentul.

Am replicat cu multă rețineră, înmânându-i rețeta cu medicamentele primite, ”poate diploma lui de medic nu este valabilă”. S-a uitat la rețetă, mi-a fost înapoiată cu același răspuns negativ.

- Nu vă cer să o faceți gratuită, plătesc.

- Nu se poate și nici nu vă putem servi!

Apropo! mai era prezentă o doamnă doctor care era de gardă, care a avut același răspuns: nu se poate!

Am părăsit unitatea spitalicească, întrebându-mă, în ce an suntem, în ce secol, unde a ajuns dezvoltarea tehnică și unde a coborât eul omului, demnitatea umană? Se poate și mai rău? Eu sunt optimist! Da se poate!

Domnilor medici de la spitalul orășenesc Ineu, a-ți depus un jurământ de credință față de semenii dumneavoastră. Dacă acest jurământ pentru dumneavoastră este doar o declarație politică, este alegerea dumneavoastră. Jurământul lui Hipocrate, odată călcat în sfințenia lui, nu va exista iertare!

Pacient al unui spital, nu am mai fost din anul 1994. Lumea s-a schimbat, personalul s-a schimbat, dar din păcate și grija și atașamentul față de bolnav.

Până la finalizarea lucrărilor la acest Spital orășenesc Ineu, au trudit multe personalități medicale, care au făcut o adevărată școală, atât pentru medicii stagiari cât și pentru personalul mediu sanitar.

Nu-i enumăr. Dacă vrea cineva să-i treacă la index, nu se poate. Ei au rămas și vor rămâne în amintirea colectivă, pentru actul medical practicat, a profesionalității lor, dar mai ales a omeniei de care au dat dovadă.

Nu mi-am imaginat nici în cele mai negre gânduri ale mele , că am să urlu de durere (fizică, metafizică) pe culoarele spitalului și să nu fiu auzit.

Absurdul existențialului? Nu, este absurdul din noi, în relațiile interumane și interprofesionale.

În încheiere nu am să strig nici o lozincă!

Numele meu, Aurel Dragoș, printre altele și autor al Biografiei închinată Dr. Mihai Stoian, în care este prezentată și istoria Spitalului Ineu.

Aurel Dragoș, Istoric
14 iulie 2018

P.S. Nu vreau scuze, dar nici denaturarea faptelor petrecute în ziua fatidică –pentru mine- la UPU Ineu.

CAPITOLUL IV

INEU

COMPENDIU

MONOGRAFIC

INEU

Toponime și evenimente

În actul de hotărnicie de la 1177, este menționată Moșia Mănăstirii St. Dyenus (a Sfântului Duh), ca aparținând de Capitlul Romano-Catolic din Orod/Arad. Povestea devine interesantă! Existența fizică a mănăstirii – ”Dyenesmonostura comitis Dyenus” – este atestată în anul 1199, menționată în actul de hotărnicie al Arhiepiscopiei din Esztergom.

La anul 1177 exista moșia fără proprietar? Jenew-ul, nici el nu exista fizic? Scribii de la acea vreme nu erau interesați să pomenească – ca fapt divers – localitățile vecine Mănăstirii și hramul locuitorilor. O acțiune deliberată!

Clădirea Mănăstirii nu putea fi ridicată fără materialele de construcție necesare și mâna de lucru.

Ineu și Mocrea, erau localități de sine stătătoare, la venirea celui numit Comitus Dionisius în acest areal. Dionisius era – se pare – un misionar și provenea din Liban. Creștin de rit romano-catolic la origine, odată stabilit pe aceste meleaguri, a căutat să propage Biserica Catholică.

Istoriografia datează prima mențiune documentară a localității Jenew la anul 1214. O afirmație relativă. În actul de danie al regelui Emeric al Ungariei către Biserica Sf. Martin din Orod/Arad, sunt enumerate posesiunile acestei biserici, inclusiv satului Jenew. Documentul este datat 1202-1203¹²².

Satul Jenew, ca dealtfel, mii și zeci de mii de alte localități, au o istorie mult mai veche, ele dezvoltându-se și având o organizare administrativă bine definită – obștea –, iar domnia legii o asigura cutumele.

În îndelungata sa istorie, Ineu de astăzi a avut (a purtat) multe toponime. Am să le redau în ordine cronologică, menționând anul și înscrisul în actele vremii, a denumirii locului.

INEU

1214 Jenew, 1334 Jeno, Jeneen (Jeneu), 1347 poss. Jeneu (Doc. Rom. C., b III 249, 250, b IV 357), 1475 Jenew (Csánki I 733), 1591 Jene, 1595 Jeneo, Ieneo, Genoa, 1596 Jenő, 1601 Gienoe, 1602 Genu, Jenoe, 1604 Genei, Geneo, 1611 Genoe, 1640 Boros Jenő, 1689 Jeneő (Veress, Doc. III 234, IV 257, 262, 311, V 29, VI 388, VII 56, 57, 217, 223, VIII 201, X

---

¹²² Chiș, Doina, ”Itinerar sentimental în imagini și documente, Editura Gutenberg Arad, 2013, p. 26-28”

81, XI 376), 1746, 1828, 1851 Boros-Jenő (Ciuhandu 177, Nagy I 27; Fényes¹²³), 1913 Boros Jenő, Somogye, 113-116.

Evoluție și evenimente consemnate de istoriografie

- 1214. Prima mențiune documentară, Doc. Vol. I, 64
- 1332-1337. Colecția istorică, 44-46, Csánki vol. I, p. 733
- 1347. Possesio Jeneu, doc. C. b. 249-250 (Colecția de documente a Banului (posesiunea)
- 1472. Castellanus Losonczy
- 1486. Lucas Andreas de Borosjenew, student la Cracovia
- 1516. Johannes Borosyeneiensis, student la Viena
- 1550. Veress Gyulai, arhiva personală 278
- 1559. Solda cavalerilor din Ineu, M. II 202, 233 (Colecția monumentală)
- 1561. Oppidum Jenő, domeniul cetății cu 30 sate și 48 porți, Márki 1016-1023. Arad és Zaránd megye 1858-1865, 1895.
- 1565. Veress, gyulai Okl. 407
- 1574. Veress, Possevino, 164
- 1590. Lista soldei garnizoanei otomane, Velics-Kammerer, 309
- 1591. Jene; 1592-1595: Jeneo, Ieneo, Jeneu, 1596. Jenő, 1601 Gienoe, 1602 Jeneo
- 1605. Este amintit Sava Brancovici I episcop ortodox, Szentkláray, 54
- 1609. ANU – Arhivele Naționale Ungare. Liber Regius, Márki S. Diplomatarium – Colecția de documente în manuscrise
- 1615. Márki, Diplomatarium Aradiense, ms
- 1616. Fabian, 213, Colecția documentelor din epoca turco-maghiară
- 1626. Privilegiul breslei cizmarilor, creditorilor și cojocarilor, Márki, Diplomatarium Aradiense, II ms.
- 1629. Scrisoarea beglerbegului Ibrahim către Horváth László căpitanul cetății Ineului, Veress, 447
- 1646-1647. Colecția de documente din epoca Turco-Maghiară

---

¹²³ Coriolan Suci, Dicționar Istoric al localităților din Transilvania, București, 1967, Vol I, p.309

- 1664. Liva¹²⁴ din Ineu, Ibidem, Karácson, 367; Ddiplomatarium Aradiense, Márki, II ms
- 1703. Ineul devine centru grăniceresc, încartiruiți în Cetate, 82 soldați. Arh. St. Viena, Hofrat, 263
- 1715-1720. 27, resp. 114 fam. Acsády
- 1742. 51 fam. Arh. Hofkammer, Viena
- 1747. 171 fam. Ciuhandu, 177
- 1751. Emigrarea grănicerilor în Ucraina, Meteș Ștefan, Colecția monumentală II, 307
- 1771-1786 sunt consemnate 198 familii. Arhivele Naționale Ungare (ANU), Acta Generalis (A.G.) nr. 3688
- 1771. Înființarea școlii românești la Ineu. Popeangă, 34
- 1803. Erariul vinde fam. Atzél, domeniul Ineului
- 1806. Borosjenő, Harta lui Lipszki
- 1823-1824. Șc. Rom. Popeangă, 34
- 1828. 359 iobagi, 34 meșteșugari. ANU. Conscripția de la 1828
- 1848. S. Dragomir, Studii și doc. III, 154-173
- 1851. 1742 loc. Fényes doc. Vol. I 153
- 1913. Borosjenő, Somogyi, 113-116.¹²⁵

Evoluția demografică, an și număr locuitori

1857 – 3075, 1869 – 4427, 1880 – 4817, 1890 – 5126, 1900 – 6393, 1910 – 6593, 1922 – 5865 loc. M. St. Közl – Comunicările Statistice ale Ungariei (Suciu I 309)

Așezare dispărută în hotarul Ineului

DIENESMONOSTOR, Sanctus Dionisius,

1199. "Dyenesmonostura comitis Dyenus", Zichi, I. 131, Fejér, II. 375

1212-1213. "Monasterium Sanctispiritus", M. I. 382-3 = Colecție Monumentală

1236, 1300, 1318, Zichi II 151-2, Fejér, II/2, 349.

1258. ANU. DL. 470, Katona, VI. 277.

1291-1294. "Sanctus Dyionisius", Bunyitay, III 110. ANU.DL. 53509

¹²⁴ Liva = unitate administrativ-militară, numită și songeac, a unei provincii mari.

¹²⁵ Roz Alexandru și Kovách Géza, Dicționarul istoric al localităților din județul Arad, Arad, 1997, p. 131-133

1209-1308. "Monasterium dictum (zisă) Dyenesmonostura"
 1318. "Dyenesmonostura nuncupata et cum villis tam olachalibus videlicet cum alii", Zichi, I. 132, Dic. C. i. 294
 1332. "sacerdos de villa Monasterii Sancti Dyonisii, Bunyitay, I. 81, M. V. I. 53
 1334-1336 Satul mănăstirii Dionisii așezat în jurul Mănăstirii sancti Dyonisii, Cs. I. 729
 1347. "ecclesia Sancti Spiritus dicta Dyenesmonostura", Doc. C. I. 17, 23, 24, 295, 365, II. 25, 330, 338, III. 20, 57, 80, 95, 106, 118, 357, 391.
 1390. M.I. 383, M. V. I. 22, 67
 1506. Sanctus Dionisius, Pataki, 131
 1553. Szent Dénes.¹²⁶
 Suciu, II. 320

Din acest an, odată cu apropierea ocupației Otomane, călugării și populația satului mănăstiresc, își strâng avutul - ce s-a putut aduna în saci sau căruțe - și părăsesc Mănăstirea de frica represaliilor ienicerilor armatelor otomane. Acest act a fost începutul sfârșitului lăcașului de rugăciune și a unei istorii ascunsă în ruine. Locul unde a fost ridicată Mănăstirea este cunoscut, se așteaptă bunăvoința forurilor decizionale pentru o reparație morală, dacă nu se poate mai mult!

Sălașe în hotarul Ineului

- HATHÁZ, 1913. Somogyi, 116
- ISMÁND, 1607, domeniul Atzél
- ISTVÁNHÁZ, 1810, 1913, 324. M. ST. Közl. Somogyi, 116, 157
- KISTAMÁNDI, 1913. Somogyi, 116
- NAGYTAMÁNDI, 1913, Somogyi, 145
- PUSZTA PÁLOS, 113. 35 LO. M. St. Közl
- SOMKERÉK, 1643. M. II.207
- PUSZTA SZÁLKÁSI, 1910-1913. Somogyi, 116
- PUSZTA SZALMÁS, 1910-1913, 133 loc. M. St. Közl¹²⁷

---

¹²⁶ Roz, Kovách, p. 133-134.

¹²⁷ Idem.

MOCREA

Toponime

Mocrea, Makra, Apa, Apatelelek

Apatelelek, altfel MOKNA, sat valah slovac, la o milă depărtare sud de Ineu; 13 catolici, 503 neuniți de rit vechi, 208 evanghelici; cei de rit vechi și evanghelici – cu biserică matcă. Dealul cultivat cu viță de vie – MOKRA – devine cel mai vechi promontoriu cu vii ale comitatului; și cu adevărat produc un vin bun. Domnul de pământ este nemotenia (nobilul) Atzél.¹²⁸

Scurt istoric

- 1199. Prima mențiune documentară, vill Makra, Feyer Georgius, Codex diplomaticus ecclesiastus ac civilis Hungarie vol I/II, p. 2783, Budae, 1829-1843.
- 1213-1214, villa Makra videlicet Apa – Fejer, I/II p. 226,227
- 1220. ”villa Makra”, Fejer, I/II p, 152
- 1235. M. I. Colecție monumentală vol I 222
- 1315. Fejér, II, 237, 373, Idem, Codex
- 1319. Apayteluke, Anjou I 498, Anjoukori Okmánytár, Codex diplomaticus Hungarie Andegavensis, Budapest 1879-1920.
- 1389. ”de Makra”, Documente privind istoria României, Seria C. Transilvania (doc. C. Vol. I 36, 41), I-XII, București 1951-1985
- 1410. Makra Ortway, Okl. 476; Arhiva Ortway
- 1414. ”in monte Makra super villa Palelesy”, idem Ortway, 486
- 1477. Simon de Makra, student la Cracovia
- 1478. Apa, ANU. (Arhivele Naționale Ungare) 18.060, DL (Diplomaterium), Csánki, Dicționar I 486
- 1498. Anu. DL. 206675; Arhivele familiei Forgách (fond arhivistic)
- 1519-1525. dijma de vin. Fábian Gabor, Arad vármegye leirasa historiai, geographiai es statisztikai tekinteben, Arad, 1835
- 1553-1563. Apa, sunt inventariate 4 sesii iobăgești ale domnului de pământ Losonczy, Márki S., Arad és Zaránd megye 1858-1865; (Arad, 1895, p. 13-33)
- 1604, 1605. Mokra ține domeniul Toldy și Petneházy, M (colecție monumentală) vol III, 208, 209
- 1616. Nagy Mokra, Fábíán (idem) 213

---

¹²⁸ Fényés Elek, Geographiai Szótára, vol. I, pag. 27, Pesten 1851 și Magyar Országának, vol. IV, p. 465, Pesten 1837-1839.

- 1648. Mocrea aparține de domeniul Veér, M. (culeție monumentală) vol. II, p. 273
- 1650. Mocrea aparține de domeniul Cetății Ineului, M. II. 98 (idem)
- 1732. Mokra – Apateleak, trece în domeniul nemeșului Mutina, M. II. 304-305(idem)
- 1742. Mokra, trece sub jurisdicția Arhiepiscopiei Hofkammer, Viena
- 1771-1786. Mokra-Apateleak avea 132 de familii. ANU. A.G. 3688 (Arhivele Naționale Ungare, Acta Generalis)
- 1791. La Mocrea ia ființă școala românească, Popeangă I 152
- 1803. Domeniul Mocrea este cumpărat de la Erariu de familia Atzél.
- 1819. Jalba iobagilor, Kovach Géza, ”Erdélyi jobbágyok panaszlevelei,B. 1971, p. 46-47
- 1823-1824. Școala românească din Mocrea avea 20 de elevi. Popeangă, vol II, p. 34
- 1828. Mocrea număra 137 țărani și 3 familii meșteșugari, ANU Conscripția de la 1828
- 1851. Mocrea avea 724 locuitori. Fenyés, vol I, p. 27
- 1913. Apateleak, Somogyi, 104-105; Somogyi Gyula, dr; Arad szabad király város és Arad varmegye községeinek leirasa, Arad, 1913

Evoluția demografică (anul și numărul de locuitori)

1857 – 1109, 1869 – 1282, 1880 – 1-17, 1890 – 1148, 1900 – 1267, 1910 – 1276, 1922 – 1297 loc. M. St. Közl = Comunicările Statistice ale Ungariei¹²⁹

Sălaşe în hotarul comunei:

- APATELEKI KASTÉLY, 1913 – 70 LOC, M. St. Közl
- MOCRITA, KISMOKRA, 1864, Pesty, Helynevek, ms. 1913. Somogyi, 195
- MOKRAHEGY 1913. 49 loc. M. St. Közl¹³⁰

---

¹²⁹ C. Suciu, Dicționar ..., I, p. 404.

¹³⁰ Roz, Géza, Dicționar ... , p. 165

SITUAREA GEOGRAFICĂ

Orașul Ineu este așezat în partea de nord-est a județului Arad, limitrof țării vecine Ungaria, și totodată poartă de intrare în România, dinspre vestul Europei. Ineul a aparținut de comitatul Zărand, (la limita cu comitatul Bihor) până la încorporarea lui în județul Arad.

Partea sudică (teritorială) a Ineului se învecinează cu dealurile piemontane ale Munților Zărandului, ce se întind de la Buteni și până la Mocrea. Munții Codru Moma străjuiesc din depărtare, mănoasa câmpie a Crișului Alb, care se deschide la Buteni (Zugău) locul unde apele Crișului Alb scapă din strânsoarea munților, pentru a se domoli într-o curgere liniștită.

Orașul Ineu ocupă ambele maluri ale Crișului Alb, care îl străbat de la Est la Vest. Altitudinea medie a localității este de 111 m, având următoarele coordonate topografice: latitudine N-46° 26", longitudine E-21° 50".

Hydrografia Ineului este bogată. Crișul Alb care străbate orașul pe o lungime de cca. 4 km, este vital pentru existența vieții sociale și economice. Canalul Morilor curge în hotarul Ineului de la Moara Bălucana (Bocsig) și până la limita hotarului cu localitatea Moroda. Canalul adună apele pluviale de pe dealurile piemontane de la Buteni până la Mocrea și apoi le descarcă prin deversoarele din malul drept, înapoi în Crișul Alb. Pe lângă linia Canalului din hotarul Ineului au fost amenajate pescării.

La trecerea de nivel cu calea ferată spre Arad ne întâmpină monumentul ridicat în 1975, având toate caracteristicile unei sticle, la baza căruia, curge apa minerală sulfuroasă, cu efecte curative. Orice călător în trecere, se poate opri și lua apa „acră”.

Clima din zonă este temperată, cu influențe mediteraneene, temperatura medie anuală fiind de +11° C până la -15° C.

Vânturile din zona Ineului sunt de intensitate medie, cu rare rafale de uragan. Iarna este cunoscut sub numele de Orădanul, vântul ce bate de la N la E. Primăvara și toamna se manifestă un vânt aducător de ploi, de influență mediteraneană. În schimb, vara bate un vânt uscat, slab în precipitații, cunoscut cu numele de Austrul (bătrânii l-au numit așa deoarece ar veni dinspre Austria).

Orașul Ineu se află la o distanță de 57 km de Municipiul Arad. Strada Mihai Eminescu este parte a DN 79A (Chișineu Criș-Bocsig) iar prin centrul orașului cât și pe centură, Ineul are legături atât spre Brad cât și spre Oradea.

Ineul poate fi nominalizat și ca nod feroviar: Sântana-Ineu-Brad și Sântana-Ineu-Cermei.

În componența Orașului Ineu intră doar localitatea Mocrea, odată cu ridicarea lui la rang de oraș, în 1967.

Suprafața orașului (intravilan) este de 903 ha, iar terenul agricol ocupă 8660 ha.

CONDIȚII FIZICO-GEOGRAFICE

Relieful orașului Ineu cuprinde atât partea de sud și terminală a dealurilor piemontane ale Munților Zărandului, Dealul Mocrii cu partea piemontană a lui, loc în care cultura viței-de-vie și a vinului se pierd în istorie.

Din punct de vedere geologic, Dealul Mocrii este reprezentativ prin șisturile de granit. Tocmai structura acestui filon unitar, de origine vulcanică, a permis săparea în Dealul Mocrii a pivniței lui Gh. Rakoczy I în 1636.

Locul de șes – Câmpia Ineului - este parte integrantă a câmpiei Aradului. Formațiunea geologică a câmpiei este alcătuită din nisipuri, nisipuri argiloase, marne și argile. Albia Crișului Alb asigură necesarul de balast și nisipuri pentru construcții.

Prezența apei minerale sulfuroase de la Mocrea, ne îndrăduiește să afirmăm că întreaga zonă a fost afectată de mișcări tectonice, seisme orizontale care au dus la fracturarea lor într-un sistem de falii, urmare fiind acumularea acestei punji cu ape minerale.

Rolul curativ al apei de la Mocrea a fost cunoscut și de principii transilvăneni Rakoczy și Apafi (secolul XVII), unde umblau adesea la această apă mirositoare a piatră pucioasă, pentru îmbăieri.

SCURT ISTORIC

Viața a existat din timpuri imemorabile în acest areal. Urmele lăsate de stră-strămoșii noștri sunt cele faptime, nu înscrise în pergamente, ci dăltuite în piatră, bronz, fier, în sângele vărsat pentru glia care i-a fost casă și masă, plătind cu jertfa supremă dreptul de a trăi liber. Miturile și legendele locului ne spun povestea faptelor și eroilor, transmisă oral din generație în generație, fără a mistifica faptele istorice.

Cetatea Ineu, încă ființează pe ruinele vechiului castru roman, dovada peremtorie, că aici au existat așezări umane, iar imperiile care au

venit în valuri peste aceste locuri, au înflorit și s-au dezvoltat pe ruinele culturilor existente în aceste arealuri.

Istoriografia datează atestarea documentară a localității Ineu la anul 1214. O afirmație labilă. Moșia Mănăstirii Sf.Duh (St. Dyenus) este menționată în actul de hotărnicie privitor la Capitlul Romano-Catolic din Arad (Orodul Medieval) la 1177. (*Doina Chis, Ineu, Itinerar sentimental în imagini și documente, ed. Guttenberg Univers, Arad, 2013,p.19*)

În actul de danie al regelui Emeric al Ungariei către Biserica Sf.Martin din Arad, sunt enumerate posesiunile acestei biserici, fiind amintit satul Ieneu cu Mănăstirea Sf. Duh. Documentul este datat cca. 1202-1203.(*Doina Chis, Ineu, itinerar sentimental în imagini și documente, ed. Guttenberg Univers, arad, 2013,p.26-28*)

Concluzia! Satul Ieneu este atestat de acest act la anul 1202 și cu certitudine el exista și la 1177, dar fără a fi pomenit în actul de hotărnicire.

În Codex Rakoczy, este consemnat Înăul de Beiuș (1101) ca cetatea de piatră, făcând parte din șirul de cetăți dacice care apărau hotarele dinspre Munții Zărandului, cu punct de plecare din Banat și până la Oradea.

Când vorbim despre localitatea Ineu, ne raportăm la documentele care atestă existența cetății. La finele sec.XIII cetatea Ineu este consemnată în documente sub forma unui Castru în fruntea căruia se afla Castelanul Egidius, - *Datum in octavis Epiphanie Domini anno eiusdem MCC nonagesima quinta*. Un alt document din 1296 precizează: *Possessionem nostrarum ad Castrum nostrum Ieneu*.

Îndelungata istorie și conviețuire a Cetății Ineu, s-a contopit cu viața localnicilor și a localității. Nu putem vorbi de existența a două entități. Urmările vicisitudinilor istoriei s-au răsfrânt deopotrivă asupra Cetății și a vieții locuitorilor.

Domeniile Pâncota, Ineu, Dezna, intră în stăpânirea familiei Lassonczy, pe care le va administra – prin interpuși - până la anul 1561. Stephan Lossonczy construiește Cetatea Ineului pe ruinele Castrului roman (1295).

Cetatea Ineului a făcut parte din șirul de fortificații ale lui Iancu de Hunedoara, după 1444. La 1599 Mihai Viteazu intră triumfător în cetate, numind om de încredere, pe Kornis Gaspar în fruntea cetății, care stăpânea și cetatea Deznei. După înfrângerea lui Mihai Viteazu la Mirăslău (18 sept. 1600), Sigismund Bathory îi dăruiește Cetatea lui Toldy (Szalontani) Istvan.

Rând pe rând Cetatea Ineului a trecut de la un stăpân pofticios la unul mai hămesit. Armata otomană a stăpânit cu intermitențe Cetatea Ineu de la 1552 până la 1699.

Cetatea a fost reconstruită între anii 1645-1652 în forma actuală, după planurile arhitectului austriac Gabriel Haller, pe vremea principilor Rakoczi I și Rakoczi al II-lea. Ei amenajează Cetatea ca reședință princiară, folosită în special în perioada de vară.

La 1658 turcii ocupă din nou Cetatea și o vor stăpâni până la sfârșitul sec. al XVII-lea. Oștile otomane pierd bătălie după bătălie, moment în care armatele imperiului habsburgic o recuceresc. În anul 1699 Curtea de la Viena înființează regimentele confiniare (grăniceri), iar la Ineu în Cetate a fost instalat un regiment grăniceresc. După retragerea regimentului (1745) cetatea a fost părăsită și s-a degradat prin neîngrijire. Petru Atzél, deputat dietal al Aradului 1869-1871, preia inițiativa de a restaura Cetatea Ineu, fiind refăcută partea interioară a cetății (1869-1871). La terminarea lucrărilor, aici a fost instalat batalionul de honvezi (infanterie) nr.11, limba de comandă fiind maghiara.

Legenda spune că Pinteza Viteazul, deghizat în uniformă de ofițer austriac, afla secretele rutelor de convoaie, în special alimentare, pentru a le prăda fără pierderi umane.

În anul 1904, în incinta cetății, ia ființă Institutul medico-pedagogic pentru copiii alienați mintal. Între anii 1974-1976 cetatea a mai beneficiat de o reparație generală.

Cetatea Ineu este monument al Renașterii târzii și este compus din două elemente. Partea interioară este de fapt un castel cu două nivele, are forma de pătrat, fiind străjuită la colțuri, de patru bastioane circulare etajate. Partea exterioară (cetatea) a fost ridicată la o distanță de câteva sute de metri, tot în formă de pătrat, cu bastioane la colțuri. Era un lanț de ziduri de piatră ce formau prima linie de apărare a Cetății. Din aceste ziduri se mai păstrează doar niște urme aproape de Crișul Alb. Zidurile Cetății erau înconjurate din trei părți de șanțuri cu apă, pe cea de-a patra latură curgând Crișul Alb. De fapt șanțul care înconjura Cetatea era brațul Crișului Alb, care a fost folosit ca mijloc natural de apărare.

Localitatea Ineu va cunoaște și ea o dezvoltare în pas cu vremea. Perioada cea mai plină, cea mai efervescentă pe toate planurile, este ca urmare a Hotărârii Dietei Transilvane de la Alba Iulia din 1626, prin ridicarea la rang de Opidum, Ineul devine reședința Comitatelor Arad și Zărand timp de aproape 115 ani (1741).

Importanța Ineului ca barieră în accesarea altor stăpâni pe Valea Mijlocie și superioară a Crișului Alb, sacrificiile făcute în numele Cancelariei Aulice, le putem cuantifica enumerând cele 11 familii care au fost înnobilate de către Principii transilvăneni, aparținând perioadei istorice între anii 1607-1676.

Iluminismul european pătrunde în Transilvania din a doua jumătate a sec. XVIII-lea prin intermediul intelectualității transilvane. Ideile iluministe vor fi transpuse în pagină prin elaborarea unui document program „Supplex Libellus Valachorum” în care se cerea egalitatea națiunii române cu celelalte națiuni ale Imperiului Austro-Ungar, promovarea românilor în administrație în raport cu numărul lor. Populația Ineului și-a adus obolul la Răscoala din 1784 luptând alături de moșii lui Horea.

Domeniul Ineului cu satele aparținătoare, este cumpărat la început de secol XIX de familia Atzél Ștefan, mai exact în anul 1803. Această familie va domina Ineul până în anul 1901, când ultimul descendent al familiei, Péter Atzél, (1835-1901) a decedat. A fost o personalitate care a susținut cultura, educația, zidirea bisericii ortodoxe din Ineu, sedii administrative, extinderea căilor ferate, etc.

O altă personalitate care a trecut pe la Ineu, cel mai mare român, după episcopul Andrei Șaguna, a fost Gheorghe Popa de Teiuș ca primpretor al Plasei Ineu între anii 1854-1857. O perioadă scurtă, dar faptele au rămas:

- construcția spitalului de plasă Ineu și a căminului pentru oameni nevoiași;
- drumul Ineu-Seleuș;
- numirea de notari români în comunele plasei Ineu.

Populația Ineului, ca de altfel tot Ardealul, a salutat, cu bucurie și extaz, prin adunări populare, în care se exprimau azeziunile populației la Marea Unire. Ineul nu a făcut excepție. O delegație numeroasă (22 persoane), condusă de Pavel Dârlea (învățător), a participat la festivitățile și lucrările Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care a decretat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

Premergător actului înfăptuirii de Jure a Marii Uniri, în 2 noiembrie 1918, la Arad s-a creat Consiliul Național Român. Ineul a fost între primele localități unde a intrat în activitate un astfel de consiliu (10 nov. 1918).

Ineul nu a fost ocolit de „realitățile” deflagrației celui de-al II-lea Război Mondial. Se poate vorbi doar de pierderi umane, care au îndoliat multe familii. Bătăliile pentru ocuparea Ineului s-au dat la Târnova și Mocrea.

Ineul zilelor noastre, așa cum îl vedem, dar mai ales cum îl putem previziona, poate deveni un concurent al orașelor de aceeași talie din U.E. Depinde doar de locuitorii lui și de felul cum va gestiona administrația Orașului Ineu, viitorul acestuia.

POPULAȚIA INEULUI

Conform datelor furnizate de Recensământul din anul 2002 populația orașului Ineu și a localității aparținătoare, Mocrea, are următoarea structură:

Ineu an 2002

- nr. locuitori – 9312
- români – 8081
- maghiari – 788
- nemți – 45
- alții – 398, din care:
- țigani – 381
- ucraineni – 2
- sârbi – 1
- slovaci – 7

Mocrea an 2002

- nr. locuitori – 895
- români – 659
- maghiari – 72
- nemți – 2
- alții – 162, din care:
- țigani 136
- ucraineni – 3
- slovaci -22

Total oraș Ineu

- nr. locuitori – 10207
- români – 8740
- maghiari – 860
- nemți – 47
- alții – 560, din care:
- țigani – 517
- ucraineni – 5
- sârbi - 1
- slovaci - 29

Față de anul 1992 populația s-a diminuat numeric cu 708 persoane. Aceste cifre seci trebuie să ne dea de gândit și la nivel micro.

DATELE CONFESIONALE

Se prezintă după cum urmează în anul 2002

Ineu an 2002

- nr. populație – 9312
- ortodocși – 7599
- greco-catolici – 24
- romano-catolici – 835
- evangheliști – 6
- unitarieni – 1
- izraeliți – 27
- alte culte – 712

SĂNĂTATE ȘI OCROTIRE SOCIALĂ

Sănătatea unui popor este cea mai mare avuție pe care o poate avea. Dreptul la sănătate și Educație sunt stipulate în Constituția României.

În acest an de grație 2016, Orașul Ineu are infrastructura necesară de a asigura accesul și condițiile materiale în prevenția și tratamentul pacienților. În orașul Ineu funcționează un număr de 8 cabinete de medicină generală și 9 stomatologice. Analizele medicale cerute de medicii curanți se pot efectua la două laboratoare de analize.

Spitalul Orășenesc Ineu la 157 ani de la înființare, - clădire nouă – asigură condiții bune de spitalizare. Ocrotirea persoanelor de vârsta a treia se asigură în cele trei cămine pentru bătrâni.

Spitalul Orășenesc Ineu, funcționează din anul 2010, în această clădire nouă, modernă, cu aparatură de ultimă generație în blocurile operatorie, având un număr de 112 paturi. Vechile clădiri ale spitalului au fost demolate, dar pe cea mai veche exista o placă de marmură pusă în anul 1959, la sărbătorirea unui veac de existență a Spitalului de Plasă Ineu.

În nov. 1944 debarcă la Ineu dr. Mihai Stoian, după 2 ani de muncă la spitalul militar de campanie Z.I. 620 ca medic chirurg. Avea să rămână la Ineu până în 1988. A fost OM, MEDIC, APOSTOL, prin întreaga activitate profesională dar și umană, respectul și omenia cu care își trata pacienții. Bolnavii veneau la dr. Stoian cu credința că numai el îi poate vindeca. Pentru dr. Stoian, Spitalul era Catedrala unde oficia,

saloanele reprezentau naosul, iar altarul îi era sala de operații, (blocul operator).

Pentru activitatea lui ca medic și om, la 1 decembrie 2015 – de ziua Marii Uniri- a fost dezvelit bustul dr. Mihai Stoian, (amplasat în curtea Spitalului) iar Consiliul Local al Orașului Ineu, a hotărât ca Spitalul să-i poarte numele: Spitalul Orășenesc Ineu, „dr. Mihai Stoian”.

EDUCAȚIA

În Orașul Ineu, se poate afirma cu mâna pe inimă, că baza materială dar și corpul didactic (profesori, învățători, educatori) asigură desfășurarea activităților educative și de învățământ, la standarde înalte. Afirmația este susținută de absolvenții unităților de învățământ din Ineu, care au absolvit cursurile liceale dar și universitare cu rezultate laudative, ceea ce îi onorează dar în același timp este o mândrie atât pentru școala care i-a pregătit cât și pentru comunitatea din care fac parte.

Școala Ineuană este atestată documentar la anul 1754. La acea vreme școlile erau subordonate parohiilor, aici vorbim de învățământul confesional, iar acestea – dacă ne referim la școlile din zonă – erau arondate Protopopiatului Ineu. Școala și societatea, au evoluat, s-au modernizat în pas vremurile pe care le trăim.

LICEE

1. **Liceul Tehnologic Sava Brancovici**, a fost din totdeauna și va rămâne o școală pentru învățarea unei meserii. La inițiativa cadrelor didactice în anul 2006 1 (unu) septembrie, a primit numele patronului spiritual ales, Sava Brancovici. Începutul s-a făcut în anul 1904, prin înființarea Așezământului Medico-Pedagogic, sub formă de învățământ special. A funcționat în clădirea cetății până în anul 1998, când au fost date în folosință clădirile noi cu săli de cursuri și ateliere.

2. **Liceul Mihai Viteazu**. Învățământul liceal ia ființă la Ineu în anul 1954. pe atunci se purta titulatura de liceu teoretic, iar durata cursurilor era doar de 3 ani. Actualul edificiu a fost dat în folosință în 1976 pe Calea Traian nr.7-9. A purtat mai multe nume: Liceul De Cultură Generală, Liceul Real-Umanist, Liceul Industrial, Grupul Școlar Industrial. Din 1993 s-a obținut aprobarea ca liceul să poarte actualul nume, al patronului spiritual.

3. **Școala gimnazială**. Actuala clădire a școlii de pe strada Republicii nr.3 a fost dată în folosință în 1964. Până în 1976 a găzduit Liceul de Cultură Generală.

4. **Școala primară.** Amplasată pe str. Republicii nr.27, funcționează în două clădiri, cea veche construită în 1960 și renovată, iar cea nouă în 2008.

Toate școlile, începând cu Școala primară, beneficiază de infrastructura necesară, pentru desfășurarea unui învățământ de calitate și cu rezultate benefice.

ECONOMIE

Situarea Orașului Ineu în apropierea Dealului Mocrea, zona piemontană, iar albia Crișului Alb traversează vatra Orașului pe o distanță de 4 km, a permis cultivarea viței-de-vie din cele mai vechi timpuri, în Dealul Viilor. Câmpia Ineului a fost și este benefică pentru cultura cerealelor, creșterea animalelor și legumicultură.

În structura culturilor de câmp se cultivă cu precădere păioasele, porumbul și plantele industriale (floarea soarelui, in, rapiță).

Legea Reformei Agrare pentru Transilvania a fost publicată la 23 iulie 1921. În conformitate cu dispozițiile art. 142, 143, 144, din Regulamentul de Aplicare a Legii Agrare, s-a trecut la punerea în teren a dispozițiilor legale. La Ineu, 199 de familii au fost înproprietărite cu 4 sau 8 iug. cad.

Pusta Istvanhaza – expropriată și ea de statul român – va deveni noul cartier al coloniștilor veniți din satele sărace de la munte și nu numai. Fiecare familie a primit loturi pentru case și teren agricol în posesie. Așa s-a constituit Colonia Traian, devenită comună politică din anul 1936.

Fond funciar

Fondul funciar al Ineului se constituie din următoarele suprafețe:

- Terenuri agricole – 8660 ha
- Terenuri neagricole – 3027 ha
- Folosința terenurilor :
- Arabil – 6304 ha, din care: UA teritoriale dețin 905 ha.
- Păduri – 1864 ha, din care: 764 ha administrate de stat, 1130 ha administrate de Composesoratul Ineu și Ocolul Silvic Privat
- Ape – 405 ha
- Căi de comunicații – 249 ha
- Curți și construcții - 340 ha
- Degradate și neproductive – 139 ha

- De utilitate obștească – 175 ha
- Vii și pepiniere – 271 ha
- Livezi cu pomi fructiferi – 20 ha
- Fânețe – 62 ha
- Pășuni – 2003 ha

Servicii sociale

În domeniul serviciilor sociale orașul Ineu se poate mândri cu reabilitarea rețelei de apă-canal (veche de peste 30 de ani), extinderea rețelei de apă-canal în Cartierul Traian, Mocrea și Dealul Viilor, modernizarea Uzinei de Apa de pe strada Mihai Eminescu.

Fața orașului s-a schimbat în ultimii ani prin atenția acordată reamenajării parcurilor, spațiilor verzi, prin plantarea de arbori și arbuști, modernizarea trotuarelor.

La intrarea în orașul Ineu dinspre Arad, ne întâmpină o construcție modernă, fabrica de cablaje auto „Delphi”, dată în folosință în anul 2004, având în perioadele de vârf chiar și 5000 de angajați.

În fosta UM 01499 de pe str. Eminescu s-a deschis o secție cadre scaune pentru industria auto cu un număr de 80 angajați.

Din fosta secție a Fabricii „Tricoul Roșu” Arad, au mai rămas doar clădirile.

În sediul fostului Service „Dacia”, a fost amenajată, în 2010, o secție de confecții „Ainée” cu 180 angajați, care produce lenjerie de damă.

CREDINȚĂ, RELIGII, LĂCAȘURI

Poporul român a fost și este generos și înțelegător cu apartenența semenilor la cultele religioase, la riturile și nevoile lor de a se exprima altfel, decât în credința ortodoxă. Constituția României legitimează alegerea și libertatea de exprimare a credinței așa cum și-o dorește fiecare.

Parohia Ortodoxă

În scuarul pieței centrale din Ineu, a fost ridicată, între anii 1864-1868, Biserica Ortodoxă, cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril. A fost sfințită în 1869 de către PS Episcop Procopie Ivascovici al Aradului. Biserica este construită din piatră și cărămidă în formă de navă cu 3 balcoane. Locul, piatra și lemnul au fost donate de Péter Atzél, primar al

Aradului și președintele Societății Sindicatului Canalului de Mori, la acea vreme.

Parohia Ineu – Traian

În câțiva ani populația din Colonia Traian va crește numeric, iar enoriașii au hotărât că este nevoie de înălțarea unei biserici. În ședința Consiliului Parohial din 5 mai 1929 se hotărăște înființarea Parohiei Traian. Tot în 1929 demarează și lucrările la Biserica Ortodoxă cu Hramul ”Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. Este o biserică de zid din piatră, iar turnul este din cărămidă acoperit cu tablă. Până la sfințirea lăcașului, în 1933, slujbele religioase, s-au oficiat într-o capelă, în casa lui Nicolae Trașcă (colonist și el). Actualmente se lucrează la finisarea construcției de la biserică nouă, începută în anul 2008.

Parohia Mocrea.

Memoria colectivă ne-a transmis că pe locul grădinii parohiale de azi a existat o biserică de lemn cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”. Biserica de azi, construită din piatră și dată în folosință în anul 1866, a fost ridicată cu ajutorul familiei Atzél, deoarece localitatea Mocrea și terenurile agricole erau parte a moșiei pe care o deținea această familie. Biserica are hramul „Sf. Apostol Andrei”.

Biserica Evanghelică Mocrea 1783-1791, ridicată prin bunăvoința enoriașilor slovaci aduși pe aceste locuri de către baronul Peterfy Janos. În 2002 biserică mai avea 40 de credincioși.

Parohia reformată

Cel mai vechi edificiu bisericesc datează din anul 1523 și ține de Biserica Reformată. Ea a avut propriul lăcaș până la 1658, când în urma prigoanei de sub ocupația otomană, enoriașii au trebuit să se refugieze la Chișineu-Criș, Sebiș și în alte localități. Biserica reformată a rămas doar o amintire a celei de la Sebiș. Abia în anul 1924 își reia prerogativele de biserică mamă. În lăcașul actual ființează din anul 2000 al cărei slujitor este Ludovic Levente.

Parohia romano-catolică

Construcția Bisericii Romano-Catolice, cu hramul Sf. Ștefan, durează cca. 4 ani între 1855-1859, an în care a fost sfințită. Edificiul a fost ridicat cu sprijinul substanțial al familiei Atzél. Ottlik Ana, văduva lui Alexandru Atzél, (decedat în 1848), este consemnată de S. Marki, ca ctitor al Bisericii Romano-Catolice. În subsolul bisericii se află cripta membrilor familiei Atzél.

Culte sunt bine reprezentate în Orașul Ineu, reușind după 1989 să-și ridice lăcașe noi, unde adepții participă la oficierea slujbelor, în condiții care fac cinste credincioșilor și vremurilor în care trăim.

Biserica baptistă "Harul", a fost reconstruită din temelii, între anii 1990-1992. Istoria bisericii este interesantă și plină de învățăminte.

Misionarii baptiști au ajuns la Ineu începând cu anul 1898, venind tocmai din America. Primele înscrisuri au fost înregistrate în 1914, când în garnizoana Ineu, a fost transferat un ofițer maghiar baptist, care le-a vorbit colegilor și cunoscuților despre credința sa.

În anul 1914, s-a pus piatra de temelie a primei case de rugăciuni din Ineu, pe str. Republicii 67, demolată la 12 mai 1990.

În perioada celui de-al doilea război mondial, casa de rugăciune a fost închisă și transformată în depozit de muniție.

Biserica penticostală Betania, situată pe str. G. Coșbuc nr. 37, a fost ridicată în 2005.

Biserica penticostală „Eben-Ezer” (2015), situată în Cartierul Traian.

Biserica Adventistă de ziua a 7-a.
Lăcașul de cult „Martorii lui Iehova”

CULTURA

Când vorbim despre cultură avem în vedere tradițiile locului, coroborate cu zestrea etnografică, transmise, îmbogățite și păstrate în ethosul locuitorilor acestui areal, cunoscută ca o zonă folclorică de sine stătătoare. Portul popular face parte din tezaurul artistic, prin bogăția elementelor ce întregesc ansamblul costumului, lucrute cu măiestrie artistică, într-o cromatică care dezvăluie sufletul și dragostea cu care a fost lucrat. Și astăzi femeile în vârstă, la ceas de sărbătoare, îmbracă costumele populare pentru a participa la slujbele religioase.

Nașterea copiilor, erau momente existențiale pentru familie. Nunta și înmormântarea sunt două momente în dialectica vieții care marchează specificitatea comunităților locale în zestrea obiceiurilor și tradițiilor unei națiuni.

Fiertul plimezului, care în grai local, se traduce prin pregătirea magiunului de prune bistrițe, după un tipic local.

Surechiul are loc la începutul lunii octombrie când proprietarii de vii se adună la colnele din Dealul Viilor pentru culesul strugurilor. Dealul Viilor se află pe partea nordică piemontană a Dealului Mocrea, la cca 3 km de oraș, un drum asfaltat din 2015.

O tradiție care în acest an 2016 are o perenitate de 97 de ani, este Hora Ineuană. În zorii zilei de 20 aprilie 1919-**ziua întâi de Paști**,

avangarda armatei române a fost întâmpinată de credincioșii ortodocși în frunte cu preotul Ioan Cociuban. În urma avangardei a ajuns în oraș și grosul armatei române, care a participat împreună cu enoriașii ineuani la slujba învierii și au cântat împreună „Hristos a înviat!”

După ce s-au împărțit daruri și ouă roșii, simbolul celei mai mari sărbători creștine, s-a jucat Hora Unirii, moment de sărbătoare și de cinstire a făuritorilor Marii Uniri.

Activitatea culturii ineuane a fost susținută de Casa Raională de Cultură Ineu, înființată în 1961. Din 1968 - finalizarea lucrărilor la noul edificiu - poartă titulatura de Casa Orășenească de Cultură Ineu, cu o sală de spectacole de cca 400 locuri și săli pentru ateliere și cercuri. Vor începe să prindă viață formații artistice precum cor, dansuri, taraf, teatru. Anul 1968 este anul de naștere a Ansamblului Folcloric Doina Crișului, de pe lângă Casa de cultură.

Ansamblul folcloric a fost și este un mesager, care a purtat cu cinste și mândrie frumusețea, dorul și iubirea la auzul cântecelor și în admirația pașilor de dans, atât în țară cât și în turneele de peste hotare.

Din 1984 se desfășoară Festivalul Anual Interjudețean de Muzică Populară „Floarea de pe Criș” în ziua de Florii. Manifestări culturale, ocazionate de Zilele Ineului au loc la sfârșitul lunii iulie.

În aceeași perioadă sunt lansări de carte a căror subiecte tratează istoria Ineului și a personalităților locale.

SPORT

În anul 2020, Clubul Sportiv Victoria Ineu, va sărbători centenarul existenței sale. El a luat ființă din inițiativa intelectualilor din Plasa Ineu, care au reușit să mobilizeze pentru această idee, toate categoriile sociale de la acea vreme.

Clubul și-a început activitatea cu echipa de fotbal „Victoria” Ineu, dezvoltând ulterior alte ramuri sportive precum:

- ✓ Gimnastică;
- ✓ Atletism;
- ✓ Șah;
- ✓ Tenis de masă;
- ✓ Tenis de câmp;

De-a lungul anilor, schimbările de regim, au redefinit titulatura Clubului în consonanță cu progresele vremii: Clubul Progresul, Spartacus, Crișul, Gloria-Victoria, CS Tricotaje Ineu, pentru ca din anul 2004, să revină la numele inițial, „CS Victoria Ineu”.

Echipa de fotbal Victoria Ineu a avut cele mai bune rezultate în perioada anilor 1991-1993, când a activat în divizia B sub numele de CS Tricotaje Ineu.

O pată de culoare, care înseamnă și respectul față de sexul feminin, îl reprezintă prima femeie care a evoluat ca jucătoare în echipa de fotbal, Sighetii Böske. Astăzi, sub patronajul Liceului Sava Brancovici (director Ioan Nicodim) și a Clubului CS Victoria Ineu, ființează echipa de fotbal feminin CS Ineu.

Cred cu tărie că ramurile sportive menționate în actul constitutiv, pot fi reactivate prin atragerea tinerei generații. Educația se face și prin activități sportive.

La inițiativa Primarului Călin Ilie Abrudan, în 2015 i-a ființat, la Ineu, „Academia de Fotbal- Ladislau Broșovschi”, în cadrul căreia activează peste 100 copii pe grupe de vârstă.

TURISMUL

Turismul înseamnă înainte de toate cunoaștere, accesul la cultură și întâlnirea cu istoria locurilor vizitate. Activitatea de turism este o stare de spirit.

Potențialul turistic al Orașului Ineu se sprijină pe istoria bogată a locului, pe care o descoperi la fiecare pas.

Partea predominantă a reliefului o are câmpia, iar în partea de sud putem admira Dealul Mocrii, a cărui parte piemontană găzduiește cartierul Dealul Viilor. Cultura viței de vie este cunoscută din vremuri imemorabile.

Canalul Morilor - monument antropic - care curge pe sub poala dealurilor piemontane, te îmbie să-i privești curgerea domoală, care transmite privitorului o stare de bine, de liniște.

Pentru a te putea încărca cu toată măreția locului, a rolului strategic pe care l-a avut Ineu în decursul istoriei, periplul grupurilor de turiști ar trebui să înceapă cu vizita la Turnul de apă din fosta Unitate Militară. În primul rând, amenajarea lui ca obiectiv turistic, prin:

- Construirea unei scări exterioare sau a unui lift, pentru accesarea la partea superioară, iar un inel interior sau exterior ar oferi o panoramă de 360° a arealului și orașului Ineu.

- Sunt trei căi rutiere de acces în orașul Ineu, iar fiecare intrare este străjuită de un totem.
- Cel mai circulat este drumul dinspre Arad-Seleuș-Ineu, (DJ 709; DJ 792)
- Cea de-a doua poartă de intrare este DN 79A, Vîrfuri-Ineu-Vârșand);
- A treia variantă, folosirii centurii ocolitoare spre Arad sau traversarea orașului Ineu.

Dacă se folosește calea ferată, la Ineu se poate ajunge pe linia Arad-Sântana-Ineu-Brad. Astăzi oamenii circulă cu precădere, cu autoturismele personale, autobuze, autocare.

Turiștii în trecere prin orașul Ineu se pot caza la Hotel central - chiar în centrul orașului - unitate de 3 stele, cu camere cu 2-3 locuri și un restaurant în care se oferă un meniu variat dar și cu preparate locale, la prețuri acceptabile.

Dacă turiștii doresc să petreacă nopțile în afara orașului, le stau la dispoziție „Hotel Stejarii” ,iar la 500 m se observă de la mare distanță clădirea hanului „Moara cu Noroc”, fostă Moara Rovina II(Mocrea). Hanul este așezat transversal peste Canalul Morilor, și oferă o priveliște încântătoare; iar arealul Morii este plin de istorie.

Se poate vizita la pas, Pivnița lui Rakoczy I și Castelul familiei Atzel (1834-1836), iar dacă veți continua drumul spre satul Chier, pe partea stângă se pot admira parcelele plantate cu viță de vie, partea sudică a Dealului Mocrii.

Turistul care vine dinspre Arad - Seleuș, înainte de trecerea șoselei la nivel cu calea ferată, pe partea stângă se află izvorul cu apă minerală sulfuroasă. Drumetul se poate opri pentru a lua această apă și acasă. În spatele izvorului se află o pescărie, unde doritorii își pot satisface acest hoby.

Dacă tot am atins acest capitol, al pescăriilor, să amintim Pescăria Rovina și Pescăria Bădărău.

Pescăria Rovina a fost amenajată pe singura chiuvetă a unui fost lac natural, aflat în bazinul pârâului Gut. În anii 70 aici s-a construit o acumulare prin ridicarea unui baraj din pământ omogen de 2042 m lungime amplasat frontal pe pârâul Gut, cu o înălțime de 7 m în zona centrală, 45 m ampriză, coronamentul de 3,5 m lățime, un volum de apă de 3,66 mc.

Rezervația naturală Rovina încorporează Pădurea, Balta Rovina și Poiana cu Narcise. Se întinde pe o suprafață de 109 ha.

Albia Crișului Alb este bogată în pește: clean, mreană, scobar, știucă, somn. Sunt destule porțiuni ale văii Crișului Alb în care poate fi

practicat eco-turismul nautic, încercări care au fost reușite până în prezent.

Iată locurile în care doritorii și în același timp iubitori ai artei pescuitului, își pot arăta priceperea și testa norocul la capturi pescărești.

Ne continuăm periplu turistic al Ineului, propunându-vă construcții care, doar admirându-le îți pui întrebarea: sunt și ele parte a patrimoniului arhitectonic al județului Arad și implicit al României? Nu sunt. S-au făcut demersuri pentru cuprinderea lor în acest patrimoniu?

Ne oprim pe bulevardul Republicii colț cu strada I.C.Dumitrașcu, la nr.9. Aici tronează o clădire în stil clasicist, care a fost sediul Cooperativei Meșteșugărești din Ineu, iar astăzi este într-o stare avansată de degradare continuă, pentru că nu se știe care urmași au revendicat-o, dar fără să-i intereseze starea în care se află.

Înaintăm pe aceeași parte a străzii, ne întâmpină sediul Băncii Comerciale Române (BCR), o clădire cu o arhitectură deosebită. Continuăm drumul nostrum câteva sute de metri înspre piața centrală. La colțul străzii, o clădire impunătoare, amintește de anii unei perioade de fast a târgului Ineu. Prima utilitate a fost aceea de hotel, Hotelul Rakozy. În perioada interbelică a funcționat ca și Cazinou. După naționalizare, la parter a funcționat un magazin alimentar iar etajul a fost transformat în sală de cinema. Clădirea poartă amprenta barocului târziu. Astăzi nu are o destinație bine definită, cu toate că, poate figura la loc de cinste într-un patrimoniu al clădirilor arhitectonice.

Tot pe acest bulevard, dar vis-à-vis, tronează o altă clădire impunătoare, fostă sediul școlii, astăzi adăpostește Biblioteca Orașului Ineu, la parter, cu un număr impresionant de volume, cca. 55.000 și o activitate culturală care îi face cinste. La etaj găsim sălile muzeului orașului Ineu.

Orașul Ineu se poartă mândri cu două parcuri (rezervații dendrologice) cu specii rare de arbori, ocrotiți de autorități și de locuitori, prin grija față de aceste daruri ale naturii.

Castelul de la Mocrea, în stil neoclasic este înconjurat de parcul dendrologic Mocrea, în suprafață de 6 ha, care impresionează prin varietatea speciilor de arbori, unele chiar rare.

Parcul Orașului Ineu, fost Parcul 1 Mai, este mai mult decât un parc dendrologic, este vatră de istorie, loc de desfășurare a festivităților ocazionate de Zilele Orașului Ineu. Parcul a fost amenajat la început de sec. XIX-lea, 1805 – 1818, din porunca baronului Atzel, domnul de pământ al Ineului. Atzel Istvan a ridicat și un castel cam pe locul unde astăzi se află școala gimnazială. La finalizarea lucrărilor de la parc acesta avea o suprafață de 12 ha, iar astăzi mai are o suprafață doar de 2 ha.

Aș aminti doar câteva specii de arbori pe care nu-i vei mai regăsi împreună într-un alt parc sau rezervație dendrologică: platanul, stejarul peduncular, paltinul de munte, arborele lelea, și cel mai onorat și onorant, este arborele de Tisa, la a cărui umbră s-ar fi odihnit Domnitorul Mihai Viteazul, dar și vârsta lui îl face unic și admirat, peste 600 de ani.

Nu poate rămâne în afara circuitului turistic al Ineului, Cetatea – Castel Ineu, despre care s-a făcut vorbire în capitolul „Scurt Istoric”.

Castelul Mocrea a fost construit în perioada 1834-1836 de către Alexandru (Sandor) Atzel, unde va locui împreună cu soția, Ottlik Ana. El a administrat moșia de la Ineu și Moara Mocrea. Nu a avut urmași iar moșia de la Ineu va fi administrată de fratele lui, Ioan Atzel și de fii acestuia.

În 1883 baronul Ladislau Solymossy a cumpărat moșia în care era încorporat terenul agricol și viile de la Mocrea, Castelul Atzél, Moara Mocrea și Pivnița Rakoczy I.

În anul 1928 moșia și bunurile familiei Solymossy se împarte urmașilor Tibor și Iris. Tibor primește moșia Ineului cu Moara Rovina I iar Iris rămâne cu proprietatea moșiei de la Mocrea și a Castelului, folosit ca reședință a familiei.

Castelul, fiind o clădire cu etaj, după 1930 a funcționat ca hotel, cu restaurant și farmacie. Edificiul avea 32 încăperi și 3 familii de locatari care ocupau 10 camere și 2 bucătării. Castelul dispunea de un parc de cca. 12 jug. cad. , și o vie în suprafață de 2 jug. cad. (600 st) (*inventar 1938*).

După aplicarea Legii Naționalizării, Direcțiunea Administrației de Stat București, avizează rechiziționarea Castelului pe seama Ministerului Muncii și Prevederilor Sociale.

Din anul 1957 edificiul a trecut la Ministerul Sănătății și a fost amenajat Spital de Psihiatrie, având aceeași destinație și în prezent.

Pivnița de vinuri Rakoczy se pare că ar fi cea mai veche pivniță construită în județul Arad, în 1636 de Rakoczy I care a susținut cu rezultate bune dezvoltarea viticulturii. Pivnița este săpată în stâncă de granit, de origine vulcanică, iar pentru a putea fi pușcată piatra, s-a folosit praful de pușcă. Are forma de cruce dublă, cu lungime de 60 m și o înălțime de 4-5 m, iar capacitatea de stocare este de 7500-8500 hectolitri vin. Pivnița a fost renovată și redată folosinței pentru care a fost construită de Ștefan Atzel, cel care a cumpărat domeniul Ineului la 1803.

După Naționalizarea din anul 1948, pivnița va fi administrată de IAS Barațca și de Intreprinderea Vinalcool Arad. Astăzi este părăsită și în degradare. Am întrebat atât autoritățile cât și pe cei interesați de administrarea pivniței, de statutul ei juridic. Nimeni nu știe!

MONUMENTELE ORAȘULUI INEU

Monumentele unei localități sunt doar materializarea legendelor, transmise oral, a căror poveste începe cu : “a fost odată ca niciodată....”. ele sunt materializarea faptică a acelor evenimente istorice, care au rămas și vor constitui, pentru totdeauna, puncte de referință în viața și existența localității.

Am purces la această inventariere a monumentelor orașului Ineu, în ideea de a pune la îndemâna cititorului, dar mai ales a celor ce vizitează orașul Ineu – indiferent de scopul vizitei – informațiile minimale și la îndemână, care să le strârnească curiozitatea în aflarea mai multor date ale istoriei orașului Ineu.

- Monumentul închinat Marii Uniri de la 1918, în cinstea și spre aducerea aminte a delegaților care au participat la Marea adunare de la Alba Iulia, 1 December 1918.
- Monumentul (troiță) închinat Ostașului Român, ridicat în 1947, în fața Bisericii Ortodoxe
- Bustul lui Gheorghe Doja, conducătorul răscoalei de la (1541), ridicat în anul 1935
- Monumentul Eroilor Patriei – Statuia ostașului în mărime naturală - iar soclul statuii este flancat de 2 tunuri, ridicat în 1996. Glorie eternă eroilor căzuți pentru eliberarea patriei.
- Monumentul Pro-Patria închinat Eroilor Comunei Traian, căzuți în al II-lea război mondial, ridicat prin contribuția materială a coloniștilor.
- Bustul lui Vasile Goldiș, om politic, corifeu al Marii Uniri din 1918.
- Bustul lui Mihai Viteazu, din fața Liceului “Mihai Viteazu” Ineu
- Bustul Dr. Mihai Stoian, amplasat în fața Spitalului Orășenesc Ineu, care îi poartă numele. A fost dezvelit la 1 December 2015.
- Grupul statuar din Parcul dendrologic Ineu, opere ale sculptorilor prezenți în tabăra de creație - Ineu 1988, membrii ai Uniunii Artiștilor Plastici din România.
- Monument al naturii - Arborele de Tisa din parcul dendrologic Ineu
- Cripta familiei Mezei, din cimitirul de la Mocrea.

- Crucea Monument din cimitirul oraşului Ineu, ridicată în cinstea și memoria învățătorului, directorului de școli deputat și conducător al Delegației participante la Marea Unire de la Alba Iulia, Pavel Dârlea.
- Troița Eroilor din cimitirul oraşului Ineu
- Troița din fața bisericii romano-catolice ridicată în 1859.

Pentru conformitate
Aurel Dragoș

CAPITOLUL V

SIGILII ȘI BLAZOANE

BLAZOANE ALE LOCALITĂȚII INEU

Despre importanța Ineului – ca barieră – în accederea inamicului pe valea mijlocie și superioară a Crișului Alb, sacrificiile făcute în numele Cancelariei aulice în luptele cu armatele otomane le putem cuantifica, enumerând cele 11 familii care au fost înnobilate pentru faptele lor de arme, de către principii transilvăneni, aparținând unei perioade istorice cuprinsă între anii 1607-1676.

1. **1607 august 17, Alba Iulia.** *Sigismund Rákoczi conferă nobilitate și blazon lui Matthei Olah de Ineu (Borosjenő, AR).* Armele: scut militar împărțit la mijloc cu o linie argintie pornind din colțul de jos spre cel de sus, cu o parte a câmpului în azur având două stele strălucitoare, în cealaltă parte în roșu se observă un braț omenesc retezat din umăr, înveșmântat în roșu, strângând în sus de mâner o secure de construcție. Pe scut este așezat un coif militar închis care are în vârful o coroană regală împodobită cu pietre scumpe pe care se află două flori albe de crin așezate arcuit. Din vârful coifului /.../

2. **1608 aprilie 28, Cluj (Kolosvar).** *Gabiel Báthori conferă nobilitate și blazon lui Michael Literati de Ineu (Borosjenő, AR).* Armele: scut militar, de culoare albastră, în al cărui câmp sau arie este un cocor cu pene pictate în culoarea naturală, așezat pe un picior, cu celălalt ținând o piatră, iar în cioc o sabie. Deasupra scutului este un coif militar închis pe care stă o coroană regală /.../ din vârful coifului cad lambrechini /.../

3. **1619 mai 15, Alba Iulia.**

Gabiel Bethlen conferă nobilitate și blazon lui Gaspar Țiriac (Cziriak) de Ineu (Borosjenő, AR). Armele: în scut, pe albastru, un leopard, redat pe jumătate și în culoarea sa naturală, ținând în dreapta o sabie scoasă din teacă. Scutul este timbrat de un coif cu grile, surmontat de o coroană deschisă, de aur, cu trei fleuroane. Lambrechini: pe dreapta aurii și albaștrii, pe stânga argintii și roșii. Reproducerea blazonului realizată după Siebmacher.

4. **1642 februarie 20, Alba Iulia.** *Gheorghe Rákoczi I conferă nobilitate și blazon lui Ioan Farkas de Ineu (Borosjenő, AR).* Armele:

scut militar, de culoare albastră, în al cărui câmp sau arie se află un braț uman, retezat de la umăr, ținând o sabie în mișcare. Deasupra scutului este un coif militar închis surmontat de o coroană regală îmbodobită cu pietre prețioase. Din vârful coifului pornesc lambrechini de diferite culori care cad pe marginile scutului, împodobindu-l.

5. **1649 iunie 18, Deva.** *Gheorghe Rákoczi II conferă nobilitate și blazon lui Ion Kenez I de Ineu (Borosjenő, AR.), soției sale, Margareta Olahu și copiilor lor, Teodor, George, Ion, Petru și Andrei.* Armele: în scut albastru, o acvilă neagră, cu aripile deschise. Scutul este timbrat de un coif, cu grile, surmontat de o coroană deschisă, de aur, cu trei fleuroane¹³¹, pe care stă un dextroșer împlătoșat, ținând un iatagan ridicat sus. Lambrechini: pe dreapta aurii și albaștrii, pe stânga argintii și roșii. Reproducerea blazonului realizată după Siebmacher.

6. **1649 august 6, Alba Iulia.** *Gheorghe Rákoczi II conferă nobilitate și blazon lui Ladislau Fejer de Ineu (Boros Jenő, AR).* Armele: scut militar, în al cărui câmp, pe albastru, este o coroană regală din care iese un grifon, redat pe jumătate, pictat în culoarea sa naturală. Deasupra scutului este pus un coif militar închis, cu o diademă regală împodobită cu pietre prețioase. Din coroană iese, în fascicole de pene, coada unui păun; din vârful coifului curg lambrechini de diferite culori pe ambele margini ale scutului. Locul de pe diplomă unde ar fi trebuit pictat blazonul este gol. Reproducerea realizată după Siebmacher.

7. **1653 decembrie 6, Alba Iulia.** *Gheorghe Rákoczi al II-lea conferă nobilitate și blazon lui Nicolai Turi de Ineu (Boros Jenő, AR).* Armele: scut militar drept, în câmpul căruia, pe albastru, se află un cal pe care stă un om înveșmântat în zale și înarmat. Pe scut un coif /.../

8. **1654 noiembrie 14, Oradea (Varad, BH).** *Gheorghe Rákoczi al II-lea conferă nobilitate și blazon numiților Nicolai și Stephan Tipei de Ineu (Boros Jenő, AR).* Armele: scut militar, drept, în câmpul căruia,

¹³¹ Ornamente (de sculptură poetică) sau reprezentarea unor flori sau frunze stilizate.

pe albastru, se află un om redat în întregime, înveșmântat în haină roșie, stând călare pe un cal negru, în mâna dreaptă are o sabie scoasă din teacă cu vârful în sus, în mâna stângă ține frâiele calului. Pe scut este așezat un coif militar închis care are în vârf o coroană regală împodobită cu pietre scumpe. Din vârful coifului curg de o parte și de alta lambrechini de diferite culori.

9. **1665.** *Mihail Apași I conferă nobilitate și blazon lui Popa, alias Popescu de Teiuș (Tövis, AB).* Sigilul de aramă cu care este prevăzut acest act, are următorul conținut, gravat cu litere latine și imprimat pe ceară roșie: „Sigillum Comitatus Albae Inferioris”. Litteras Armales, nobilitationales, Donationalesque, adică documentele armale, prin cari dovedesc ce insignii blazoane au primit dela domnitoriul lor; familia Popa avea un leu încoronat care ținea în gură o spadă, lance care avea în vârf un cap de turc, semn că familia s-a distins în luptele purtate contra turcilor. Documentele au fost eliberate de principele amintit, Mihai Apaffy senior la 1665, în cetatea Radnot, în ziua ultimă a lunii iunie, cu iscălitura numitului principe și a Cancelarului Ioan Bethlen, prevăzute cu sigil atârnător (sigillum pendens)¹³².

10. **1666 mai 29.** *Mihail Apași I conferă nobilitate și blazon lui Szabó de Ineu (Borosjenő, AR).*

Armele: în scut militar drept, pe azur, un braț uman tăiat din umăr, având cotul gol, ținând o sabie deasupra, un coif militar închis pe care stă o diademă regală ornată cu pietre prețioase. Din vârful coifului curg lambrechini de diferite culori.

11. **1666 mai 29, 1676 decembrie 9.** *Mihail Apași I conferă nobilitate și blazon lui Sztán recte Stann de Ineu (Borosjenő, AR).*

Armele: pe scut ceruleu, un braț cu sabia înfiptă într-un cap de turc. Reproducerea blazonului realizată după Siebmacher.

¹³² Nota autorului. Am inclus familia Popa (Popescu), între înnoștrii din arealul Ineului, întrucât un urmaș al ei, Gheorghe Popa de Teiuș, a fost prim pretor al plasei Ineu în perioada 1854-1857. Faptele sale se răsfrâng și astăzi asupra vieții sociale a orașului Ineu. Descrierea blazonului se află în Biografia lui Gheorghe Popa de Teiuș, Arad, 1924, p. 8-9, scrisă de Traian Terebențiu.

12. **1676 decembrie 9, Alba Iulia.** *Mihail Apafi I conferă nobilitate și blazon lui Petru Sztan de Ineu (Borosjenő,AR), precum și fiilor lui, Francisc, Petru și Ignatiu Sztan; comunicarea a fost făcută pe 20 ianuarie 1678.* Armele: în scut albastru, un dextroșer împlătoșat, ținând un pumnal în sus. Scutul este timbrat de un coif, cu grile, surmontat pe o coroană deschisă, de aur, cu trei fleuroane. Lambrechini de diferite culori¹³³. Reproducerea blazonului realizată după Siebmacher.

Sigilii ale localității Și Oficiului stării civile Ineu Laurențiu Ștefan Szemkovics

La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, în fondul „Comisia consultativă heraldică”, se află patru sigilii¹³⁴ cu care au fost validate acte emise de localitatea și Oficiului stării civile Ineu, în perioada 1875-1920. Aceste sigilii, care au fost imprimate pe documente cu ajutorul matricelor sigilare și pe care le vom analiza, în mare măsură, cu ajutorul sigilografiei și heraldicii, au forma rotundă, au dimensiuni variabile și au în câmpul sigilar¹³⁵ diferite reprezentări.

I. Sigiliu rotund (32 mm), imprimat cu tuș negru, are în câmp un butuc de viță de vie, redat drept, în pal, dotat cu șase ciorchini de struguri, trei la stânga și trei la dreapta. În exergă¹³⁶, mărginită de un cerc liniar la interior și de alte două asemănătoare la exterior, legenda: * **BOROSJENŐ MEZŐVÁROS 1875.**

¹³³ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania (sec. XVI-XIX)*, Editura Moroșan, București 2014, p. 75, 77, 101, 126, 139, 140, 153, 195, 196, 219.

¹³⁴ Sigiliul este amprenta rămasă pe suportul documentului (în ceară, hârtie, soluție de aur, tuș sau fum) în urma aplicării matricei sigilare ce poartă o emblemă și un text menit a individualiza posesorul; sigiliul este principalul mijloc de garantare a secretului și de asigurare a autenticității actului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, colectiv de autori, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 213-218.

¹³⁵ Câmpul sigilar este suprafața pe care se gravează emblema și legenda unui sigiliu; *Dicționar al științelor speciale*, p. 71.

¹³⁶ Exerga este spațiul de la marginea câmpului sigilar, de obicei cuprins între două sau mai multe cercuri (ce pot fi liniare, șnurate, perlate, etc.), în care se gravează textul legendei; *Dicționar al științelor speciale*, p. 111.

(TÂRGUL INEU 1875.). Butucul de viță de vie făcea referire la viticultură.

II. Sigiliu rotund (34 mm), imprimat cu tuș negru, având în câmp un scut de tip francez modern, dreptunghiular, cu talpa în acoladă, albastru, încărcat cu o acvilă, redată din față, cu aripile deschise și orientate în jos (cea dreaptă) și în bandă (cea stângă), cu corpul înclinat puțin spre dextra, cu capul poziționat în bandă, stând cu picioarele pe vârful central, mai înalt, al unui munte verde, cu trei vârfuri, mișcând dintr-o terasă formată din valuri. În exergă, mărginită de un cerc liniar la exterior, legenda: * **ARAD VÁRMEGYE BOROSJENŐ KÖZSÉG** * 1910 (* COMITATUL ARAD COMUNA INEU * 1910). Acvila făcea parte din fauna localității, muntele făcea referire la Munții Zărand, iar valurile la Crișul Alb.

În emblema ultimelor sigilii se află stema României din 1872¹³⁷.

III. Sigiliu rotund (35 mm), imprimat cu cerneală albastră și violetă, având în câmp stema țării de la 1872, cu unele modificări operate după 1881: scut de tip rusesc de la 1850, cu marginea de sus convexă, colțurile superioare retezate, concavități pe flancuri, talpa în acoladă, timbrat de o coroană închisă, terminată cu glob crucifer, stând pe două arabescuri, așezate în fascie, redade sub forma a două vrejuri sinuoase, dotate cu frunze de acant, ale căror părți de sub vârful acestuia sunt orientate în jos, răsucite la interior și acolate, iar cele din exterior se răsucesc, în sus, spre interior. Sub arabescuri este o eșarfă concavă pe care este scrisă, cu litere majuscule, deviza „NIHIL SINE DEO” (NIMIC FĂRĂ DUMNEZEU). Suportii sunt doi lei rampanți, afrontați, cu cozile ridicate la spate și cu vârfurile recurbate în jos, stând cu picioarele posterioare pe arabescuri, iar cu labele anterioare susțin scutul de mijlocul flancurilor și de colțurile superioare. Compoziția este inclusă într-un pavilion, căptușit cu hermină, cu partea inferioară sub formă de arc de cerc și ușor sinuoasă pe alocuri, cu două cortine, cu câte două falduri pe flancuri, cu umerii, poziționați în bandă (cel din dreapta) și în

¹³⁷ Promulgată prin *Legea pentru modificarea armelor țării*, publicată în M. Of. al României nr. 57 din 11/23 martie 1872, p. 337; Ștefan D. Grecianu, *Eraldica română. Actele privitoare la stabilirea armeriilor oficiale cu planșe și vocabular*, București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1900.

bară (cel din stânga), formați din proeminențe bombate; în partea de sus, cortina din stânga broșează, parțial și oblic, peste cea din dreapta.

Pavilionul este prins, în partea de sus, sub o coroană închisă, compusă dintr-un cerc frontal, împodobit cu pietre prețioase, surmontat de opt fleuroane, dintre care cinci sunt vizibile, din vârful cărora pornesc opt arce (dintre care primele cinci jumătăți din față sunt vizibile și ornate cu perle), care se reunesc în partea superioară și se termină la mijloc printr-un glob crucifer. În exergă, mărginită de un cerc liniar la exterior, legenda: * **ROMÂNIA** * **Primăria comunei Ineu. Jud. Arad.**¹³⁸

IV. Sigiliu rotund (35 mm), imprimat cu cerneală violetă, având în câmp stema țării de la 1872, cu unele modificări operate după 1881: scut, cu marginea superioară din două convexități, cu concavități pe flancuri, talpa în acoladă, scartelat, având în cartierul 1 acvila, în 2 capul de bour, în 3 un leu născând dintr-o coroană deschisă, în 4 doi delfini afrontați, cu cozile ridicate. Peste tot, armele familiei de Hohenzollern: scut de tip francez medieval, triunghiular, cu flancurile rotunjite, sfertuit, având în cartierele 1 și 4 argint, în 2 și 3 negru. Scutul, timbrat de o coroană închisă, este așezat pe o eșarfă concavă pe care este scrisă deviza. Suportii scutului sunt doi lei afrontați, cu cozile ridicate la spate și cu vârfurile orientate spre exterior, stând cu câte un picior posterior pe

¹³⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Comisia consultativă heraldică*, dosar 7, p. 28 și 65.

extremitățile eșarfei, cu celălalt susținându-l de colțurile inferioare, iar cu labele anterioare îl susțin de colțurile superioare și de flancuri. Compoziția este inclusă într-un pavilion, cu partea inferioară sub formă de arc de cerc și ușor ondulată pe alocuri, cu două cortine, cu câte două falduri pe flancuri, în mare măsură simetrice, cu umerii, poziționați în bandă (cel din dreapta) și în bară (cel din stânga), formați din proeminențe bombate; în partea de sus, cortinele se unesc. Pavilionul este prins, în partea de sus, sub o coroană închisă, compusă dintr-un cerc frontal, împodobit cu pietre prețioase, surmontat de opt fleuroane, dintre care cinci sunt vizibile, din vârful cărora pornesc opt arce (dintre care primele cinci jumătăți din față sunt vizibile), care se reunesc în partea superioară și se termină la mijloc printr-o cruce. În exergă, mărginită de două cercuri liniare la exterior, legenda: * **ROMÂNIA**
* **Oficiul stării civile Ineu.**¹³⁹

Prezentarea de față, adresată specialiștilor, istoricilor și marelui public, se constituie într-un apel pentru depistarea, cercetarea și punerea în circuitul științific și a altor vestigii de acest fel, rămase încă necunoscute.

Noi contribuții la cunoașterea sigiliilor târgului Ineu

Augustin Mureșan, Ioan Popovici

Localitatea Ineu¹⁴⁰, județul Arad este atestată documentar în anul 1214¹⁴¹. De-a lungul anilor este menționată ca denumire în documentele vremii, în mai multe variante: 1214-Jeneu, 1347-Jeneu, 1475-Jenew, 1561-Jenő, 1601-Jeneo, 1806-1913-Borosjenő, Ineu ș.a. De la această așezare din perioada când avea statutul de târg cunoaștem trei vestigii sigilare. Sigiliul a constituit, pentru persoane ca și pentru comunitățile sociale, expresia demnității și libertății. Într-adevăr, beneficiau de dreptul de sigiliu cei care, fiind liberi, puteau participa ca parte sau martor la încheierea unor tranzacții, de regulă la atestarea schimbului de proprietăți

---

¹³⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Comisia consultativă heraldică*, dosar 7, p. 65.

¹⁴⁰ Orașul Ineu aparține de județul Arad, vezi *Legea nr.2/1968 privind organizarea administrativ-teritorială a României.*, în "Colecția de legi, decrete, hotărâri și alte normative, 1968 (1 noiembrie-31 decembrie 1970; Ion Iordan, Petre Gâstescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, Edit. Academiei R. S. R., București, 1974.

¹⁴¹ Coriolan Suci, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, Edit. Academiei R. S. R., București 1974, p. 309; Alexandru Roz, Kovách Géza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*.

ori la acordarea de privilegii. Cât privește comunitățile sociale, în special așezările cu caracter urban, sigiliul a dat expresie dreptului localnicilor de a se organiza și a acționa în vederea rezolvării problemelor impuse de dezvoltarea social-economică.

Iată descrierea celor trei vestigii sigilare, date: 1729, 1868 și 1875.

a. *Sigiliu oval*. În câmpul sigilar s-a reprezentat probabil o boabă de strugure, înconjurată de o cunună, alcătuită din două rămurele care se unesc în partea de jos. Legenda s-a scris cu litere majuscule: * BOROS: * JENÖ * PECSID: * 1729 (SIGILIUL INEULUI 1729). Fiecare cuvânt al textului legendei este separat de o steluță, iar cifrele anului 1729 sunt despărțite de câte un punct. Anul 1729 este marcat de o parte și de alta de câte două puncte. La marginea spațiului sigilar se află un cerc ovoidal perlat. Fig. 1.

Fig. 1. Sigiliul din 1729 al târgului Ineu

b. *Tipar sigilar*¹⁴² rotund (30 mm), confecționat din metal, gravat în incizie. Înălțimea totală a piesei sigilare (mânerul împreună cu rondela sigilară) este de 55 mm. În emblemă: pe o terasă un butuc de viță de vie cu patru ciorchine de struguri, încolăcit pe un arac. În exergă, între trei cercuri, unul perlat în interior și unul perlat și altul liniar în exterior s-a scris legenda cu litere majuscule în limba română: SIGILUL OPIDULUI BOROS-JENÖ 1868¹⁴³. Începutul și sfârșitul legendei sunt marcate de o steluță. Fig. 2.

¹⁴² Acest tipar sigilar se păstrează în colecția de sigilii (tipare sigilare) al Serviciului județean Arad al Arhivelor Naționale, nr. inv. 96.

¹⁴³ Augustin Mureșan, *Sigilii de târguri și orașe...*, p. 47. La săpăturile făcute pe malul Crișului Alb cu ocazia construirii noului și actualului pod din 1936, pe lângă alte lucruri găsite s-a aflat și vechiul sigiliu al orașului. Desigur este vorba de un tipar de sigiliu. În

Fig. 2. Tiparul sigilar din 1868 al târgului Ineu
c. *Sigilu rotund*. În câmpul sigilar pe o terasă, un butuc de viță-de-vie cu șase ciorchini de struguri, trei în dreapta, trei în stânga, pe un arac. În exerga, formată din trei cercuri liniare, unul în interior și două în exterior s-a scris cu litere majuscule legenda în limba maghiară: BOROSJENŐ MEZÖVÁROS 1875 (TÂRGUL INEU 1875)¹⁴⁴. Începutul și sfârșitul legendei sunt marcare de o steluță. Fig. 3.

Fig. 3. Sigiliul din 1875 al târgului Ineu

Notă: Aceste texte au apărut în "Mit, legend și istorie" pe Văile Crișurilor editată sub coordonarea autorilor, Aurel Dragoș și Eugen Criste, la University Pres, UVV Goldiș, Arad 2014.

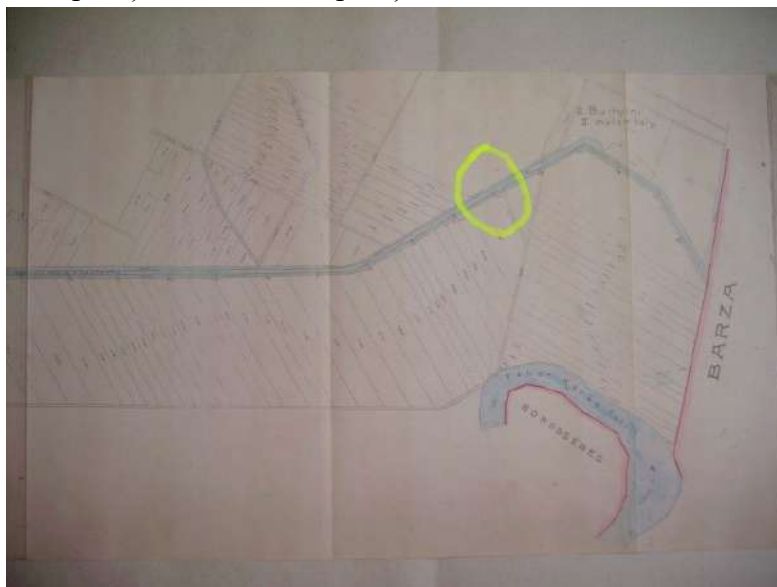
---

stadiul actual al cercetărilor nu cunoaștem care dintre aceste tipare sigilare folosite de localitatea Ineu a fost descoperit în acel loc.

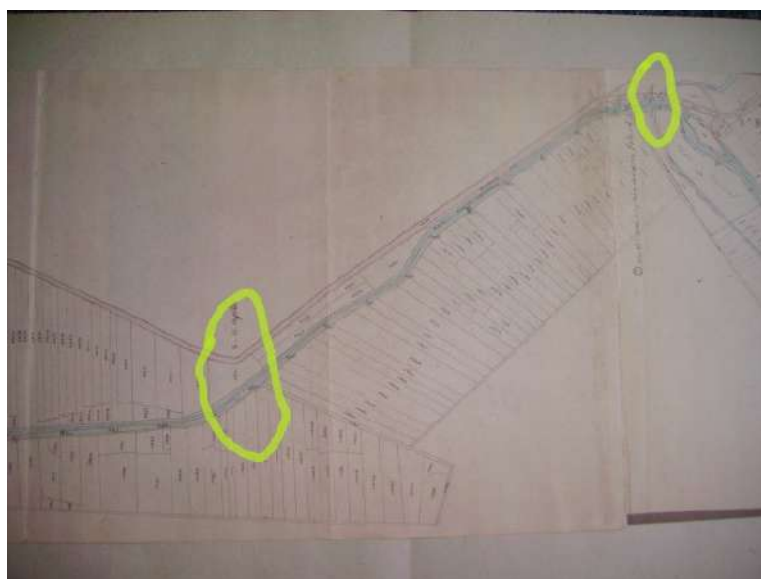
¹⁴⁴ Augustin Mureșan, *Sigilii de târguri și orașe...*, p. 47.

ANEXE

Reambularea liniei Canalului Morilor din 1924. Alăturat sunt prezente 8 planșe cadastrale cu poziționarea celor 12 deversoare.

Deversor 4

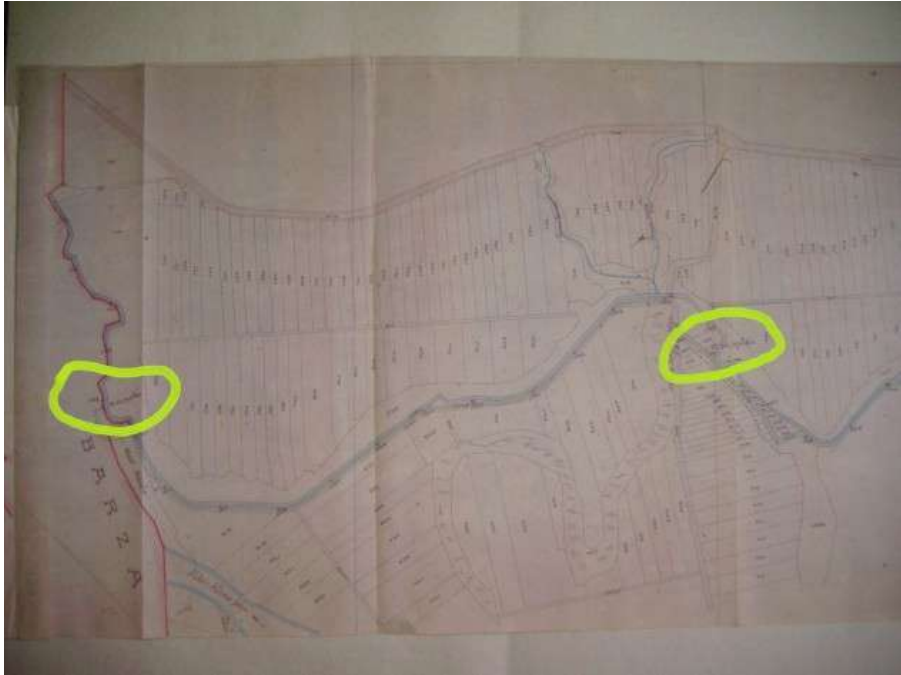
Deversor 5-6

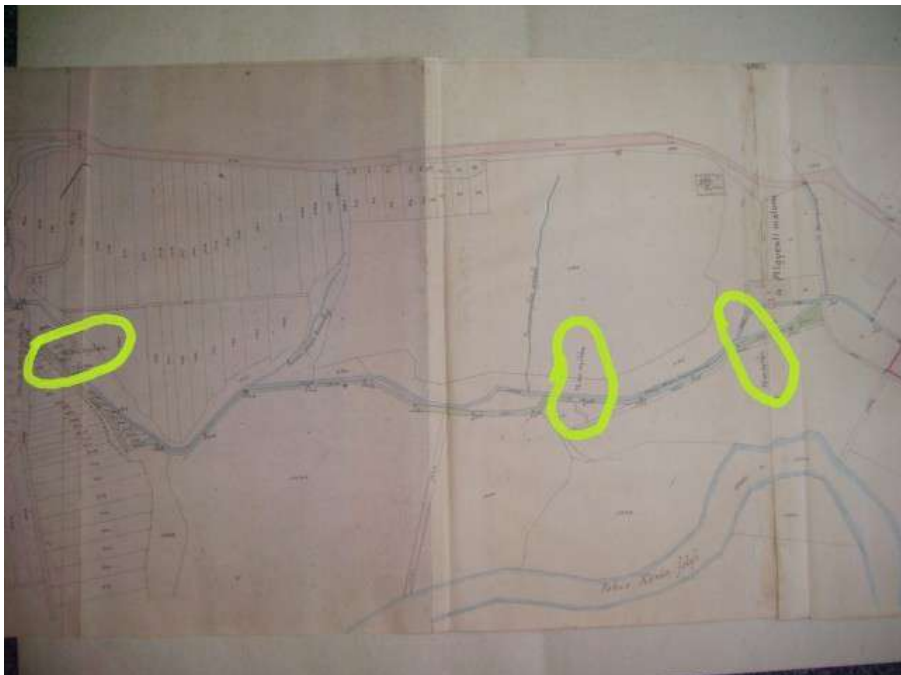
Deversor 6-7-7 bis

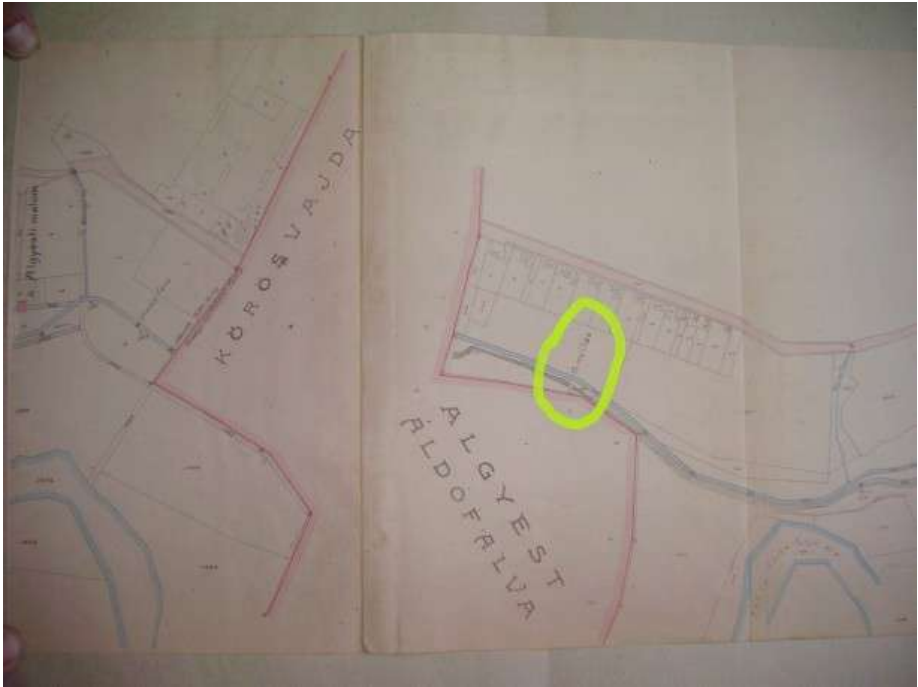
Deversor 8

Deversor 9-10

Deversor 10-11-12

Devensor 13

Devensor 14

95

95

EMLÉKBESZÉD

NEMAI

LUCSIVNAI

FASCHÓ JÓZSEF,

KIR. TANÁCSOS,

VASKORONA REND III. OSZT. ÉS ARANYSARKANTYUS VITÉZ, s a t.

AZ ARAD-MEGYEI

JÓZSEF-NÁDOR-MALOM-CEYTONNA-TÁRSULAT

33 ÉVEN ÁT VOLT ELNÖKE

FELETT:

MELYET

BOROSJENŐI ATZÉL PÉTER,

UJONNAN MEGVÁLASZTOTT ELNÖK,

ARADON 1866. MÁJUS 17-ÉN

ELNÖKI SZÉKFOGLALÁSA ALKALMÁVAL

TARTOTT.

ARAD, 1866.

NYOMATOTT RÉPETH LIPÓTNÁL

dalomé
minél

nek, m
oltan f
zabja b
fontos
egy pe
se viasz
emlék
vögleb

a tars
mind

I vissz
névébe
tünak
jövő m

léseint
n helye
anyag
rdeme

m jó in
abb tiszt
vén ün

vés ha
nagy
any ful
alandó
ges ha
vük is
tónesz
artem

há har
s her

19

Joseph Tettan

Spengler

Meister

Hat seine Niederlage in der Stadt Trödlergasse N° 26

IN PESTH

zum Diogenes

Empfiehl sich mit allen Sorten Argentischer Lampen und Lustern und Wagen Laternen nach den neuesten Formen u. zweckmässigsten Erfindung, alle Gattungen Thee Kaffemaschinen u. fein lagerten Blechwaaren!

Auch werden Bestellungen u. Reparaturen angenommen und auf das Schnellste u. Beste zu den billigsten Preisen besorgt.

Fabrik Kecskekemetergasse N° 103

Görög Nyelvtan

írta

Arzil Péter

Sikulan 1844.

Portretul Mitropolitului Sava Brancovici în fresca de la Biserica ortodoxă Ineu.

Icoana portret a lui Sava Brancovici

Cei doi Ierarhi, Iorest și Sava Brancovici
Aurel Dragoș, Istoric

Theodor Halic
Col. Theodor Halic

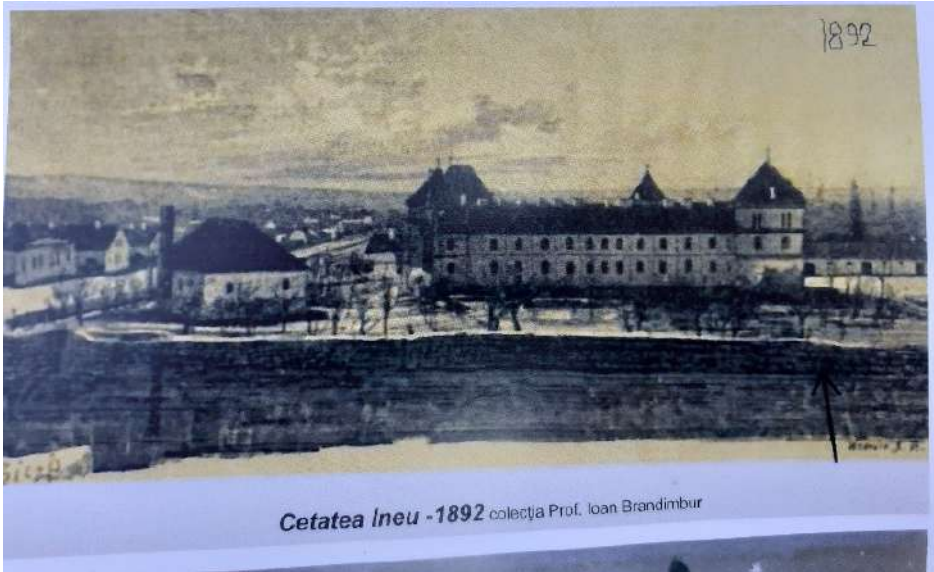

Col. Vasile Tatomirescu
Șc. Of. R. Inf. nr. 6 Ineu

Eroul României

Tânăr Sublocotenent

Cules de struguri în vile de la Mocrea - octombrie 1931

Arie la Mocrea - treieratul grâului - iulie 1930

Din colecția Puiu Emilian Valea - Arad Ineul de altădată în imagi

Soția col Vasile Tatomirescu în costum popular ineuan la sărbătoarea Sf. Paști 1942.

această fotografie este făcută
din anul 1942 aici este fotografată
fata lui domnii colonel
mihailă care au
stat la îndrăgita
scuturii

Nana Maria Cociuba (Ineu) în costumul ei unicat al meșteșugului artei populare Ineuane. „Fie-i țărâna ușoarâ!”

BIBLIOGRAFIE

- Álgyáy, Fond familial, S.J.A.N. Arad.
- Arad, *Monografia oraşului de la începuturi până în 1989*, Arad, 1990.
- Aradul „Permanență în istoria Patriei”, Arad, 1978.
- Aurel, Dragoş, Istoricul “Canalul Morilor Palatinul József al Crişului Alb din Comitatul Arad”, Arad 2011.
- Sandor, Márki, Istoria Comitatului Arad și a oraşului liber regesc Arad.
- Complexul Muzeal Arad, Personalități.
- Arad, *Monografia Oraşului de la începuturi până în 1989*, Arad, 1999.
- Arhiva Ocol Silvic Beliu, Amenajamente.
- A. N. Militare Române, Memorii Personale
- Anuarul II al Gimnaziului inferior de stat Sava Brâncovici, Ineu 1923- 1924
- Bălcescu N., Români supt Mihai – Voievod Viteazul.
- Chiş Doina, Itinerar sentimental în imagini și documente, Arad, 2013.
- Complexul Muzeal Arad, Personalități.
- Dragoş Aurel, Istoricul „Canalului Morilor,, Palatinul Iózsef al Crişului alb din Comitatul Arad, University Press, U.V.V.G., Arad 2011.
- Dragoş Aurel, Torță pe Cerul Ineului, Ed. Gutenberg Univers, Arad, 2017.
- Dragoş Aurel, Garnizoana Ineu, Ed. Gutenberg Univers, Arad, 2018.
- Dragoş Aurel, Oameni, Destine, Eroi, Ed. Minerva, Arad, 2014.
- Mangra V., Mitropolitul Sava Brâncovici 1656 – 1680, Arad, 1906.
- Márki S., Istoria Comitatului Arad, vol-II, 1895.
- Mitrofan Romulus, Cu viața zid la trecători, Timișoara, 1994.
- Mureşan Augustin, Sigilii de târguri și orașe, Arad, 2014.
- Pagini Ineuane, Ed. Grafnet, Oradea
- S.J.A.N. Arad, Fond familial Algyáy.

- S.J.A.N. Arad, Fond personal Pétér Atzél.
- S.J.A.N. Arad, Actele Congregației, inv. 474.
- S.J.A.N. Arad, Actele Comitelui, inv...
- S.J.A.N. Arad, Prefectura județului Arad, dosar 6 / 1930.
- S.J.A.N. Arad, Prefectura județului Arad, dosar 12 / 1926.
- S.J.A.N. Caraș Severin, dosar 1 / 1920.
- Someșan Ovidiu, De la Bucin la Buteni, Arad, 2005.
- Szemkovics St. Laurențiu, Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania, București, 2017.
- Terebențiu T., Biografia Gh. Popa de Teiuș.
- Revista Ziridava nr. 17.
- Revista Biblioteca Bucureștilor nr. 12 / dec. 2010.

Cuprins

• Cuvânt înainte	3
• În loc de introducere	4
• Capitolul I File de Istorie	5
Mit, Legendă și Istorie pe valea Crișului Alb	6
Canalul Morilor, ram industrial al Județului Arad	13
Canalul Morilor în existența lui ca un drept	29
Istoricul Spitalului Ineu	40
Activitatea Fabricii de Mobila „Mundus”, Ineu	59
Unirea la Ineu de jure și de facto	73
Erou pentru un vis milenar	80
Abdicarea Prințului Carol	88
Bătălia pentru Apărarea Ineului	105
Apărarea Ineului – Jurnal de operații	110
Regimentul 85 Infanterie – Instrucție	143
Regimentul 38 Artilerie – Instrucție	148
• Capitolul II Personalități ale Arealului	153
Mărturisitorul Sava Brâncovici	154
Petér Atzél, Deschizător de drumuri	166
Om, Medic, Apostol	175
Erou al neamului	182
Colonel Tatomirescu Vasile	192
Pavel Dârlea, Un Om pentru o Causă	201
Profesor Dr. Ioan Godea	208
Radu Theodorescu, General și Scriitor	214
• Capitolul III Eseuri	221
Conviețuire socială, culturală, într-un spațiu delimitat	222
Strigăt existențial I	228
Strigăt existențial II	232
Strigăt existențial III	235
Absurdul Strigătului	237
• Capitolul IV Ineu Compendiu Monografic	239
• Capitolul V Sigilii și Blazoane	259
• Anexe Foto	269-282
• Bibliografie	283

De același autor :

1. Istoricul „Canalul Morilor,,
Palatinul Iozséf al Crișului Alb din comitatul Arad,
University Press 2011
2. Minunile nu sunt întâmplătoare,
Editura Gutenberg Univers, Arad, 2014
3. Oameni, Destine, Eroi
Editura Mirador, Arad, 2014
4. Torță pe Cerul Ineului
Editura Gutenberg Univers, Arad, 2017
5. Garnizoana Ineu
Editura Gutenberg Univers, Arad, 2018
6. Mit, Legendă și Istorie pe Văile Crișurilor
University Press, U.V.V.G., Arad, 2014

Editura Gutenberg Univers Arad
Editură recunoscută de C.N.C.S.I.S.

Gutenberg
TIPOGRAFIE ȘI EDITURĂ

Tipărit la Tipografia Gutenberg
310158 – Arad, Calea Victoriei Nr. 41
Tel.: 0257 254 330, Fax: 0257 254 339
E-mail: dtp@gutenbergarad.ro
www.gutenbergarad.ro

Autorul la priza de captare

Importanța cunoașterii istoriei neamului este primordială, pentru a putea clădi viitorul. Istoria locală a arealului în care te-ai născut și trăiești, îți deschide aceea ușiță către propriul suflet, îmbogățindu-l, și oriunde te-ai afla, vei murmura: „nicăieri nu e ca acasă” !

Scriu aceste rânduri în zilele pandemiei Covid19, an 2020, la un veac de la gripa spaniolă.

Greșelile guvernanților, indiferent de culoarea politică, le va plăti tot talpa țării. Lupta cu acest virus va fi câștigată de OM, dar inechitățile sociale vor adânci prăpastia. În urma războaielor și a pandemiilor, apare întotdeauna, o clasă nouă de îmbogățiți.

Sugerez generațiilor tinere să facă studii pertinente, care să descifreze cauzele, dar mai ales efectele acestei pandemii. Viața nu iartă !

